

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ**

ΑΘΗΝΑ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2012

**«ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ
ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ»**

**ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΜΑΡΓΑΡΙΤΗ
ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
ΜΕΑ 11038**

**ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
Α.ΠΕΤΡΟΥ**

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο κύριος στόχος της διπλωματικής εργασίας είναι να παρουσιάσει το σύγχρονο οικονομικό μοντέλο της Βραζιλίας και το ρόλο της στη νέα παγκόσμια οικονομική τάξη. Η παράθεση οικονομικών στοιχείων από τις περισσότερες οικονομικές εξελίξεις που η χώρα έζησε, μέσω μίας ιστορικής ανασκόπησης κυρίως από τον προηγούμενο αιώνα μέχρι τη δεκαετία του τρέχοντος, η αντιμετώπιση του φαινομένου του πληθωρισμού και πως επηρεαζόταν από την νομισματική πολιτική και την πορεία των επιτοκίων, το εξωτερικό χρέος και ποια μέτρα ελήφθησαν για την αντιμετώπισή του, οι πολιτικές αποφάσεις που συνέβαλαν στη διαμόρφωση του κοινωνικό-οικονομικού μοντέλου, οι ρυθμοί ανάπτυξης του ΑΕΠ και οι επενδύσεις σε συνάρτηση με το χρηματοπιστωτικό σύστημα και τα υψηλά πρωτογενή πλεονάσματα από τον βιομηχανικό τομέα παραγωγής, ο τομέας των εξαγωγών, βασισμένος στην εντατική χρήση των φυσικών πόρων, οι διαρθρωτικές αλλαγές στον Δημόσιο Τομέα αλλά και η μεγάλη εισοδηματική ανισότητα είναι κομμάτια ενός πάζλ που συνθέτουν την αναδυόμενη οικονομία της Βραζιλίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5-9
ΦΥΣΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.....	5
ΚΛΙΜΑ.....	6
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ.....	7
ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑ.....	8
ΘΡΗΣΚΕΙΑ.....	9
ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ.....	9
2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.....	10-50
ΑΠΟΙΚΙΟΚΡΑΤΙΑ.....	10
Α ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΡΑΧ ΣΤΗ ΒΡΑΖΙΛΙΑ.....	15
Β ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ & Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΔΙΚΤΑΚΤΟΡΙΑΣ.....	23
ΑΠΟ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΟ Δ.Ν.Τ.....	44
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	48
3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ & ΠΟΛΙΤΙΚΗ.....	51-120
Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΣΤΗ ΔΙΚΤΑΚΤΟΡΙΑ (1985-1989).....	51
ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ CRUZADO.....	54
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	60
ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ BRESSER.....	61
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	63
ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ SUMMER.....	64
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	65
ΚΡΙΤΙΚΗ & ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ.....	66
ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ COLLOR.....	68
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	76
Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ CARDOSO ΚΑΙ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ REAL.....	76
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	87
ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ (1995-1998).....	88
Η ΚΡΙΣΗ ΥΠΟΤΙΜΗΣΗΣ ΤΟΥ REAL (1999).....	92
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	104
Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ CARDOZO ΣΤΟ LULA.....	105
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ: Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ LULA.....	108
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	118
4^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	122-163

ΤΟΜΕΑΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ.....	122
ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ:ΕΞΑΓΩΓΕΣ.....	124
ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ: ΕΙΣΡΟΗ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ.....	131
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΕΩΝ (1991-2005).....	137
ΕΚΡΟΗ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ: ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ.....	141
ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΕΣ ΣΤΟ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ.....	144
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	145
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ.....	147
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	163
5^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	165-180
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΡΥΠΑΝΣΗ & ΑΜΑΖΟΝΙΟΣ.....	165
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	171
Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΥΓΕΙΑΣ.....	171
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	177
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	178
ΕΙΔΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	181
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	185

1ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο πρώτο κεφάλαιο της διπλωματικής μου εργασίας ξεκινώ με την παράθεση βασικών στοιχείων (σύνορα, κλίμα, πληθυσμός, δημογραφία, θρησκεία και πολίτευμα), στοιχεία ουσιαστικά για τον προσδιορισμό της γενικής εικόνας της χώρας της Βραζιλίας, η οποία αποτελεί πλέον την έκτη μεγαλύτερη οικονομία του πλανήτη, αφήνοντας στην έβδομη θέση τη Βρετανία, σύμφωνα με την τελευταία έκθεση του Κέντρου Οικονομικών και Επιχειρηματικών Ερευνών (CEBR). Η άνοδος της Βραζιλίας στη σχετική λίστα των δέκα μεγαλύτερων οικονομιών αποτελεί μέρος μιας τάσης που αναμένεται να ενταθεί μέχρι το 2020 (σύμφωνα με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο αναμένει ότι η Βραζιλία θα γίνει η 5η οικονομία στον κόσμο το 2015), όταν στις έξι πρώτες θέσεις εκτιμάται ότι θα βρίσκονται, πλην των ΗΠΑ, μόνο **αναπτυσσόμενες χώρες** (www.kathimerini.gr).

ΦΥΣΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Η Βραζιλία (πορτ. Brasil), ή επίσημα η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Βραζιλίας (República Federativa do Brasil) είναι η μεγαλύτερη και πολυπληθέστερη χώρα της Λατινικής Αμερικής, στη Νότια Αμερική. Επίσης, είναι η πέμπτη μεγαλύτερη σε έκταση χώρα στον κόσμο, και πέμπτη σε πληθυσμό. Καταλαμβάνει μία τεράστια έκταση στην ανατολική ακτή και την ενδοχώρα της Νότιας Αμερικής, συνορεύοντας

με όλες τις χώρες της ηπείρου, εκτός από τη Χιλή και το Εκουαδόρ: Νότια με την Ουρουγουάη, νοτιοδυτικά με την Αργεντινή και την Παραγουάη, δυτικά με το Περού και τη Βολιβία, βορειοδυτικά με την Κολομβία, και βόρεια με τη Βενεζουέλα, το Σουρινάμ, τη Γουιάνα και τη Γαλλική Γουιάνα. Το μέγεθος, το ανάγλυφο, το κλίμα και οι φυσικοί πόροι κάνουν τη Βραζιλία γεωγραφικά πολυδιάστατη, με συνολική έκταση 8.511.965 τετρ.χλμ. Η ακτογραμμή της με τον Ατλαντικό ωκεανό έχει μήκος 7.491 χλμ., ενώ ανήκουν σε αυτή νησίδες και νησιωτικά συγκροτήματα, όπως το αρχιπέλαγος Φερνάντο ντε Νορόνια, η Ατόλλη Ρόκας, οι Βράχοι του Αγίου Πέτρου και του Αγίου Παύλου, και οι νησίδες Τριντάντε και Μαρτίνος Βαζ.

ΚΛΙΜΑ

Το κλίμα της Βραζιλίας αντίθετα με ό τι πιστεύεται δεν παρουσιάζει ούτε ακραίες βροχοπτώσεις ούτε υψηλές θερμοκρασία. Η μέση ετήσια θερμοκρασία ειδικά στο λεκανοπέδιο του Αμαζονίου είναι 25 - 26 °C. Θερμοκρασία μεγαλύτερη των 38° και κατώτερη των 0 °C δεν παρατηρείται. Οι μικρότερες δε θερμοκρασίες παρατηρούνται στα υψίπεδα, αντίθετα με τα παράλια όπου εκεί απαντώνται οι μεγαλύτερες. Οι πολύ μικρότερες θερμοκρασίες παρατηρούνται στα νότια στα όρια της Πολιτείας Σαν Πάολο, όπου και σημειώνονται παγετοί κάθε Χειμώνα. Η βροχόπτωση στη Βραζιλία κυμαίνεται μεταξύ 1000 και 1500 χιλιοστομέτρων. Η εποχή των βροχών στη περιοχή του Αμαζονίου αρχίζει τον Ιανουάριο και λήγει τον Ιούνιο κατα έτος. Γεγονός πάντως

είναι ότι στο μεγαλύτερο μέρος της χώρας οι βροχές πέφτουν το Καλοκαίρι και λιγότερο τον Χειμώνα.

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

Ο πληθυσμός της χώρας είναι 198.739.269, με βάση εκτιμήσεις του 2009. Ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού είναι 1.199% (εκτίμηση 2009). Αριθμός γεννήσεων 18,72/1000 κατοίκους και θανάτων 6,35/1000 κατοίκους (εκτίμηση 2008). Το προσδόκιμο ζωής, με βάση εκτιμήσεις για το 2009, είναι τα 71,99 χρόνια στον συνολικό πληθυσμό (68,43 οι άνδρες, 75,73 οι γυναίκες). Οι μεγαλύτερες μητροπόλεις από άποψη πληθυσμού είναι το Σάο Πάολο, το Ρίο ντε Τζανέιρο, και το ΜπέλοΟριζόντε. Οι μεγαλύτερες πόλεις κάθε πολιτείας είναι και πρωτεύουσες, με εξαιρέσεις τη Βιτόρια στην πολιτεία του Εσπίριτο Σάντο και τη Φλοριανόπολις στην πολιτεία Σάντα Καταρίνα. Μεγάλες μητροπολιτικές περιοχές, χωρίς διοικητική έδρα, υπάρχουν στις πολιτείες Σάο Πάολο, Μίνας Ζέρας, Ρίο Γκράντε ντο Σουλ και Σάντα Καταρίνα.

Οι μεγαλύτερες πόλεις της Βραζιλίας

	Πόλη	Πολιτεία	Πληθυσμ ός	Πόλη	Πολιτεία	Πληθυσμ ός
1	Σάο Πάολο	Σάο Πάολο	11.036.249	1	Μπελέμ	Παρά 1.424.124
2	Ρίο ντε Τζανέιρο	Ρίο ντε Τζανέιρο	6.161.047	1	Γκουαρόζ	Σάο Πάολο 1.279.202
3	Σαλβαντόρ	Μπαία	2.948.733	1	Γκοϊάνια	Γκοϊάς 1.265.394
4	Μπραζίλια	Ομοσπονδιακή Περιοχή	2.557.158	1	Καμπίνας	Σάο Πάολο 1.056.644
5	Φορταλέζα	Σεαρά	2.473.614	1	Σάο Λουίς	Μαρανάο 986.826
6	ΜπέλοΟριζόντε	Μίνας Ζέρας	2.434.642	1	Σάο Γκονζάλο	Ρίο ντε Τζανέιρο 982.832
7	Κουριτίμπα	Παρανά	1.828.092	1	Μασέιου	Αλαγκόας 924.143
8	Μανάους	Αμαζόνιας	1.709.010	1	Ντουκέ ντε Κασία	Ρίο ντε Τζανέιρο 864.392
9	Ρεσίφε	Περναμπούκο	1.549.980	1	Νόβα Ιγουάτσο	Ρίο ντε Τζανέιρο 855.500

[Σάο Πάολο](#)

[Ρίο ντε Τζανέιρο](#)

[Σαλβαντόρ](#)

				<u>υ</u>	ο	
1	<u>Πόρτο</u>	Ρίο Γκράντε	1.430.220	2	<u>Σάο</u>	
0	<u>Αλέγκρε</u>	ντο Σουλ		0	<u>Μπερνάν</u>	Σάο
					<u>το ντο</u>	Πάολο
					<u>Κάμπο</u>	801.580
Πηγή: Ινστιτούτο Γεωγραφίας και Στατιστικής της Βραζιλίας (εκτίμηση 2008)						

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑ

Η επίσημη γλώσσα της Βραζιλίας είναι τα πορτογαλικά, ενώ υπάρχει πληθυσμιακή ανομοιογένεια με το λαό της που είναι ένα κράμα διαφόρων φυλετικών και εθνικών ομάδων. Σύμφωνα με πρόσφατα αποτελέσματα δημογραφικής έρευνας, το 49,4% (περίπου 93 εκατομμύρια) του πληθυσμού είναι λευκοί, το 42,3% (περίπου 80 εκατομμύρια) είναι μιγάδες (γνωστοί και ως Πάρντο), το 7,4% (περίπου 13 εκατομμύρια) είναι μαύροι, ενώ το 0,5% (1 εκατ.) ασιατικής καταγωγής και το 0,4% (περίπου 520,000) αυτόχθονες ιθαγενείς. Οι περισσότεροι Βραζιλιάνοι έχουν απώτερη καταγωγή από τους ιθαγενείς κατοίκους της χώρας, τους πρώτους Πορτογάλους αποίκους και Αφρικανούς σκλάβους. Από το 1500 με την άφιξη των Πορτογάλων, η φυλετική σύνθεση αυτών των ομάδων είναι συνεχής. Μετά από σχεδόν τρεις αιώνες Πορτογαλικής εξουσίας, ενσωματώθηκαν στη Βραζιλία περισσότεροι από 700.000 Πορτογάλοι μέτοικοι και τουλάχιστον 4 εκατομμύρια Αφρικανοί σκλάβοι. Η χώρα έχει το μεγαλύτερο αριθμό ατόμων αφρικανικής καταγωγής εκτός Αφρικής.

Με το τέλος του 19ου αιώνα, η Βραζιλία άνοιξε τα σύνορά της στους μετανάστες και το αποτέλεσμα ήταν η εισροή ανθρώπων από περισσότερα από 60 έθνη. Περί τα 5 εκατομμύρια Ευρωπαίοι και Ασιάτες μετανάστες κατέφτασαν μεταξύ του 1870 και του 1953, η πλειοψηφία αυτών από Ιταλία, Πορτογαλία, Ισπανία και Γερμανία. Στις αρχές του 20ου αιώνα, υπήρχε αντίστοιχο ρεύμα από την Ιαπωνία και τη Μέση Ανατολή. Η διασπορά όλων αυτών των λαών στη Βραζιλία είναι σημαντική και έχει διαμορφώσει τον εθνικό χαρακτήρα του συνολικού πληθυσμού. Η χώρα έχει το μεγαλύτερο πληθυσμό Ιταλικής προέλευσης εκτός Ιταλίας, με περισσότερους από 25 εκατομμύρια Ιταλικής καταγωγής Βραζιλιάνους, αλλά και το μεγαλύτερο πληθυσμό Ιαπωνικής καταγωγής εκτός Ιαπωνίας, με σχεδόν 1,6 εκατομμύρια Ιαπωνοβραζιλιάνους. Επίσης, το δεύτερο μεγαλύτερο πληθυσμό

Γερμανικής καταγωγής κατοίκων εκτός Γερμανίας, μετά τις ΗΠΑ, με σχεδόν 12 εκατομμύρια Γερμανικής καταγωγής Βραζιλιάνους.

ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Το 73,6% του πληθυσμού είναι καθολικοί, κάνοντας τη Βραζιλία τη χώρα με το μεγαλύτερο καθολικό πληθυσμό στον κόσμο. Το 15,4% είναι Προτεστάντες. Το 7,4% του πληθυσμού θεωρούνται αγνωστικιστές ή άθεοι. Ο πνευματισμός αποτελεί 1,3% του πληθυσμού (περίπου 2,3 εκατομμύρια). 0,3% είναι οπαδοί των αφρικανικών παραδοσιακών θρησκειών όπως Candomblé, Macumba, και Umbanda.

ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Η ομοσπονδιακή δημοκρατία ως πολίτευμα της Βραζιλίας βασίζεται στην ένωση τριών αυτόνομων πολιτικών οντοτήτων: *των πολιτειών, των δήμων και πόλεων, και της ομοσπονδιακής περιοχής*. Μία τέταρτη οντότητα είναι η ένωσή τους στο *ομοσπονδιακό καθεστώς*. Η τυπική διάκριση των εξουσιών καθορίζεται από το σύνταγμα ως εκτελεστική, νομοθετική και δικαστική. Η εκτελεστική και νομοθετική εξουσία οργανώνεται αυτόνομα από κάθε μία οντότητα, ενώ η δικαστική εξουσία οργανώνεται σε ομοσπονδιακό και πολιτειακό επίπεδο.

Όλα τα μέλη της εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας εκλέγονται άμεσα. Η ψήφος είναι υποχρεωτική για τους πολίτες μεταξύ 18 και 65 ετών. Τα πολιτικά κόμματα που ξεχωρίζουν από την πληθώρα πολιτικών σχηματισμών είναι το Εργατικό Κόμμα, το Βραζιλιάνικο Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα, το Βραζιλιάνικο Κόμμα του Δημοκρατικού Κινήματος, και οι Δημοκρατικοί (πρώην Κόμμα Φιλελεύθερου Μετώπου).

Ο τρόπος διακυβέρνησης είναι η δημοκρατική εξουσία με ένα προεδρικό σύστημα. Ο πρόεδρος είναι αρχηγός τόσο του κράτους όσο και της κυβερνητικής ένωσης, και εκλέγεται για τετραετή θητεία με τη δυνατότητα επανεκλογής για μία επιπλέον διαδοχική θητεία. Ο πρόεδρος διορίζει τους υπουργούς. Η νομοθετική εξουσία ασκείται από τα νομοθετικά σώματα κάθε οντότητας της χώρας. Το Εθνικό Κογκρέσο

είναι το ομοσπονδιακό νομοθετικό όργανο με δύο επιμέρους σώματα, τη Βουλή των Αντιπροσώπων και την Ομοσπονδιακή Γερουσία.(www.wikipedia.org) .

2ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Θεωρώντας πως η κατανόηση των οικονομικών μεγεθών του σήμερα αλλά και η επίλυση των σύγχρονων οικονομικών προβλημάτων, θα πρέπει να συνδέεται με την μελέτη των υποδομών- τι προϋπήρχε- και των παρελθόντων οικονομικών φάσεων, το κεφάλαιο αυτό παρουσιάζει μια εικόνα για την οικονομία της Βραζιλίας, μέσω της ιστορικής της διέλευσης.Γεγονότα-σταθμοί στην σύγχρονη ιστορία της σηματοδοτούν την οικονομική της ανάπτυξη αλλά και προκαλούν τις οξείες εντάσεις, εν μέρει λόγω της αδυναμίας του πολιτικού συστήματος για την αντιμετώπιση των οικονομικών προβλημάτων, καθώς και τις πληθωριστικές ανισορροπίες, σε μία Βραζιλία που δεν είναι αποσυνδεδεμένη από την ανάπτυξη του καπιταλιστικού κόσμου. Εξετάζεται ο ρόλος του εικοσαετούς στρατιωτικού καθεστώτος στην οικονομία, καθώς και η οικονομική κατάσταση της χώρας την εποχή εκείνη.

ΑΠΟΚΙΟΚΡΑΤΙΑ

Η ιστορία της Βραζιλίας ξεκινά με την άφιξη των αυτοχθόνων πληθυσμών χιλιάδες χρόνια πριν, οι οποίοι μέσω του Βεριγγείου πορθμού, που τότε ήταν καλυμμένος από παγετώνες, έφτασαν στην Αλάσκα και μετά κατέβηκαν νότια. Η πρώιμη εποχή της αποικιοκρατίας στη Βραζιλία, κατά τη διάρκεια του 16ου αιώνα, δεν θεωρήθηκε ένα πλούσιο βραβείο από την Πορτογαλία. Παρά το γεγονός ότι το έδαφος αποκτήθηκε, δεν έφερε τα οικονομικά αναμενόμενα κέρδη, όσα οι Ισπανοί έλαβαν με τις κατακτήσεις του Περού και του Μεξικού, καθώς στη Βραζιλία δεν είχαν πολύτιμα μέταλλα και ένα μεγάλο, πάγια, και καλά οργανωμένο πληθυσμό που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στην εξόρυξη και στήριξη των γεωργικών τομέων. Σε αντίθεση, η βραζιλιάνικη επικράτεια παρέμεινε πενιχρά κατοικημένη από νομάδες Ινδιάνων, ο αριθμός των οποίων μειώθηκε λόγω ασθένειας από τις αρχές της πορτογαλικής αποικίας, και ο οποίος δεν θα μπορούσε εύκολα να τεθεί υπό έλεγχο ή να εκπαιδευτεί

για εργασία σε φυτεία. Οι πρώτοι Ευρωπαίοι λοιπόν, που ανακάλυψαν κι εξερεύνησαν τη Βραζιλία ήταν οι Πορτογάλοι το 1500 υπό την αρχηγία του Πέντρο Καμπράλ σύμφωνα με τη **συνθήκη Τορντεσίγιας**, γι' αυτό και η Βραζιλία είναι η μόνη χώρα της λατινικής Αμερικής που η γλώσσα της και πολλά στοιχεία της κουλτούρας της προέρχονται από την Πορτογαλία. Ακολούθησαν κι άλλοι εξερευνητές προς έρευνα πολύτιμων αγαθών και γης για να εγκατασταθούν, αλλά και την ευκαιρία να ξεφύγουν από τη φτώχεια στην Πορτογαλία. Το μόνο αγαθό αξίας που ανακαλύφθηκε αρχικά ήταν το *brazilwood* (ξύλο από το ομώνυμο δέντρο) από το οποίο έφτιαχναν κόκκινη χρωστική, και που έδωσε το όνομά του στη χώρα. Σε αντίθεση με την κατακτητική φιλοσοφία των Ισπανών, οι περισσότεροι από τους νέους αποίκους ήταν φτωχοί Πορτογάλοι ναυτικοί που δεν ενδιαφέρονταν για έλεγχο και εξουσία, αλλά περισσότερο για επικερδές εμπόριο και καλλιέργεια γης. Έτσι, το εσωτερικό της χώρας παρέμενε ανεξερεύνητο. Το εμπόριο ήταν κυρίως σε ιδιωτικά χέρια, και η ίδρυση των πρώτων οικισμών αφέθηκε σε υποτρόφους. Πολιτική εξουσία δόθηκε σε άτομα που έλαβαν παραχωρήσεις για να εγκατασταθούν και να βοηθήσουν στην ανάπτυξη συγκεκριμένων περιοχών (*capitanfias*) με δικά τους έξοδα. Παρά το γεγονός ότι ένας **Γενικός Κυβερνήτης** διορίστηκε για να προεδρεύσει της αποικίας από την πόλη του Σαλβαδόρ στα μέσα του 16ου αιώνα, η τοπική αυτοδιοίκηση παρέμεινε ισχυρή μέχρι το δεύτερο μισό του 18ου αιώνα. Αυτές οι τοπικές κυβερνήσεις, με τη σειρά τους, ελέγχονταν από τους ιδιοκτήτες των μεγάλων αγροτικών κτημάτων (*fazendeiros*) και των εγκαταστάσεων για την επεξεργασία της ζάχαρης (*senhores de engenhos*) ενώ το κέντρο της οικονομικής και κοινωνικής ζωής ήταν στις μεγάλες παράκτιες φυτείες ζάχαρης.

Η έλευση της **ζάχαρης** έφερε και το δουλεμπόριο, διαφυλετικοί γάμοι υπήρξαν ανάμεσα σε αποίκους (μετανάστες), ντόπιους Ινδιάνους γκουαρανί, και σκλάβους από την Αφρική. Αυτή η γενεαλογική πολλαπλότητα είναι ένα αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό της τρέχουσας βραζιλιάνικης κουλτούρας. Το πρώτο μεγάλο εξαγωγικό προϊόν της Βραζιλίας, η ζάχαρη, παράγεται κυρίως στην υγρή παράκτια ζώνη της βορειοανατολικής Βραζιλίας, γνωστή ως **Zona da Mata**. Εκτός από τις άριστες συνθήκες ανάπτυξης, η περιοχή ήταν επίσης σε προνομιακή τοποθεσία για την αποστολή του προϊόντος προς την Ευρώπη και για την παραλαβή σκλάβων εργασίας από την Αφρική. Με την έλλειψη των τοπικών Ινδιάνων εργατών, ο

Πορτογάλος είχε καταφύγει στην εισαγωγή σκλάβων από την Αφρική (κυρίως από την Αγκόλα) για να εργαστούν στα κτήματα ζάχαρης.

Η ταχεία εξάπλωση της καλλιέργειας ζάχαρης μετέτρεψε το zona da Mata σε μια μόνο περιοχή. Ο όγκος των εξαγωγών ζάχαρης επεκτάθηκε σταθερά για έναν αιώνα. Η αυξημένη παραγωγή οφείλεται στην επέκταση της καλλιεργούμενης γης και στην αύξηση του πληθυσμού σκλάβων, και δεν οφείλεται σε μεταβολές είτε στην διαδικασία παραγωγής ή στην αυξημένη παραγωγικότητα. Το μεγαλύτερο μέρος της ζάχαρης καλλιεργείτο σε μεγάλες εκτάσεις. (Ο αριθμός των σκλάβων που εργάζονταν κατά μέσο όρο μεγέθους ακινήτων κατά τη τότε χρονική στιγμή ήταν περίπου 80 έως 100,8). Ο δε πληθυσμός του εσωτερικού αποτελούνταν από Πορτογάλους μετανάστες και σκλάβους, δραπετέες δούλους, και μικτά caboclos αίματος που ασκούσαν καλλιέργεια και κτηνοτροφία σε αρκετά πρωτόγονη βάση..

Οι εξαγωγές ζάχαρης ήταν μία κερδοφόρα επιχείρηση για μια σειρά οικονομικών παραγόντων: για ιδιοκτήτες ακινήτων και για όσους ασχολούνταν με την εμπορία, τη χρηματοδότηση, τη ναυτιλία, και το δουλεμπόριο. Επιχειρηματίες έκαναν επίσης σημαντικά κέρδη από την εισαγωγή, αφού η αποικία ήταν σχεδόν πλήρης από ξένα παραγόμενα προϊόντα, ακόμη και σε ορισμένα εισαγόμενα τρόφιμα. Το μικρό μέγεθος της αγοράς της Βραζιλίας, λόγω της συγκέντρωσης της ιδιοκτησίας και του εισοδήματος σε ολίγους, χρησίμευσε για να διατηρηθεί η στασιμότητα στην αποικιακή οικονομική δομή της Βραζιλίας. Οι οικονομίες κλίμακας ήταν λιγότερο σημαντικές στη βιομηχανία και το εμπόριο εκείνη την εποχή από ό, τι ήταν κατά τον 19ο και 20ο αιώνα..Το μεγαλύτερο μέρος του πλεονάσματος πήγαινε είτε στις εμπορικές τάξεις, που επένδυσαν τα κέρδη τους στο εξωτερικό, ή σε ιδιοκτήτες ακινήτων, οι οποίοι επένδυσαν μεγάλα ποσά για εισαγωγές, τόσο στην κατανάλωση όσο και σε επενδυτικά αγαθά (περιλαμβάνονται και δούλοι). Το ύψος της επένδυσης που αντιπροσωπεύεται από τη χρήση των σκλάβων να εργαστούν στην τοπική οικονομία, δεν συνοδεύτηκε από τις ροές χρήματος και δεδομένου ότι η νομισματική οικονομία ήταν έτσι πολύ περιορισμένη, η οικονομία ζάχαρης είχε επιπτώσεις κυρίως για την οικονομία των βοοειδών στο εσωτερικό (Furtado,1972)

Η αλλαγή του κέντρου βάρους του εμπορίου από τη ζάχαρη στα **μέταλλα** και τα **διαμάντια** μετατοπίζει το 1763 και την πρωτεύουσα του αποικιακού κράτους από την

Μπαΐα στο *Ρίο ντε Τζανέιρο*, από το λιμάνι του οποίου θα ταξίδευε το πολύτιμο φορτίο προς τις Πορτογαλικές μητροπόλεις. Πολλές νέες πόλεις εμφανίστηκαν στις περιοχές εξόρυξης, που ενεργούσαν ως κέντρα παροχής υπηρεσιών για τις δραστηριότητες εξόρυξης και περιείχαν πιο σύνθετες επαγγελματικές δομές από ό, τι υπήρχαν σε παλαιότερες πόλεις της Βραζιλίας. Για πρώτη φορά προέκυψε τεχνίτης στον τομέα μετάλλων, ενώ εμφανίστηκαν ιδιωτικοί τραπεζικοί όμιλοι, για να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες στους τομείς των ορυχείων και του εμπορίου.

Ένα μεγάλο ποσοστό της **εξόρυξης** βασιζόταν στην ποικιλία των κοιτασμάτων, η οποία μπορούσε να λειτουργεί σε μικρή κλίμακα. Οι απαιτήσεις του κεφαλαίου και της εργασίας ανά μονάδα παραγωγής ήταν μικρές ενώ η αυξημένη συμμετοχή των επιχειρήσεων στον τομέα της εξόρυξης ήταν μεγαλύτερη στα βορειοανατολικά. Η ζήτηση για τρόφιμα στις πόλεις και στα κέντρα εξόρυξης ήταν ένα κίνητρο για τη γεωργική παραγωγή. Δεδομένου ότι η μεταφορά του χρυσού στα λιμάνια έγινε από υποζύγια, η ζήτηση για τα ζώα όπως τα μουλάρια είχαν αντίκτυπο σε πολλές περιφέρειες που προμήθευαν το νότο. Η εξαγωγή του χρυσού και των διαμαντιών χρηματοδότησε επίσης ένα αυξανόμενο όγκο εισαγωγών, καταναλωτικών αγαθών και προμηθειών εξόρυξης. Ωστόσο, εμφανής ήταν η παραμέληση της εκπαίδευσης, η οποία ήταν σχεδόν ανύπαρκτη πριν από 1776 (εκτός από τις διάσπαρτες προσπάθειες των Ιησουιτών πριν από την αποβολή τους το 1759). Ακόμα και μετά από 1776, τα λίγα σχολεία που λειτουργούσαν είχαν μικρό αντίκτυπο στο πολιτιστικό επίπεδο του πληθυσμού. Η υποδομή στις μεταφορές ήταν σκοπίμως υπανάπτυκτη με στόχο το καλύτερο λαθρεμπόριο ελέγχου.

Ο **κύκλος χρυσού** έφτασε στο τέλος κατά το τελευταίο μισό του 18ου αιώνα, όταν τα περισσότερα από τα οικονομικά βιώσιμα μεταλλεία είχαν εξαντληθεί. Μερικοί από τους πληθυσμούς των ορυχείων αποσύρθηκαν προς το κεντρικό οροπέδιο της Βραζιλίας, όπου διεξήγαγαν κτηνοτροφία ενώ άλλοι πήγαν στη νότια Βραζιλία, όπου ασχολούνταν με γεωργικές ασχολίες. Πολλοί παρέμειναν σε αυτά κάνοντας στροφή προς τις γεωργικές δραστηριότητες.

Στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, μια αναβίωση της γεωργίας στον τομέα των εξαγωγών σημειώθηκε επίσης στη βορειοανατολική Βραζιλία, ειδικά με το **βαμβάκι**. Το πιο αξιοσημείωτο ήταν η αύξηση της καλλιέργειας του βαμβακιού (**βλέπε**

Πίνακα 2.1) και η εξαγωγή από Maranhao, Pernambuco, και Bahia. Εξαγωγές ζάχαρης, που ποτέ δεν είχαν εξαφανιστεί εντελώς, επίσης, αναβίωσαν στα τέλη του 18ου αιώνα, που προέρχονταν όχι μόνο από τη βορειοανατολική περιοχή, αλλά επίσης και από το Σάο Πάολο (Werner,2008).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1:ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΛΩΣΤΟΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ ΑΠΟ ΒΑΜΒΑΚΙ, 1853-1948

ΕΤΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΕ ΜΙΛΙΑ	ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ	ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΑΝΑ 1.000 Μ.
1853	8	424	1,210
1866	9	795	3,586
1885	48	3,172	20,595
1905	110	39,159	242,087
1915	240	82,257	470,783
1921	242	108,960	552,446
1925	257	114,561	535,909
1929	359	123,470	477,995
1932	355	115,550	630,738
1948	409	224.252	1,119,738

Source: Stanley Stein, *The Brazilian Cotton Manufacture* (Cambridge, Mass.: Harvd University Press, 1957), p. 191.

Το 1808, η οικογένεια του δικτάτορα της Πορτογαλίας κάνει έδρα την πρωτεύουσα της πορτογαλικής αυτοκρατορίας στο *Pío ντε Τζανέιρο*. Η δημιουργία των θέσεων εργασίας στο δημόσιο και οι επιπτώσεις της μισθοδοσίας για τους τομείς των υπηρεσιών και της μεταποίησης τόνωσαν την ανάπτυξη αυτής της πόλης. Το στέμμα ανέλαβε επίσης την κατασκευή για τη βελτίωση των υποδομών που εξυπηρετούσαν αυτή τη νέα έδρα της κυβέρνησης, όπως η ίδρυση του πρώτου Banco do Brasil το 1808, ενός τυπογραφείου καθώς και η ίδρυση μιας σειράς από ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, φέρνοντας πλήθος ευρωπαϊκών επιστημόνων και τεχνικών συμβούλων. Η μοναρχία, επίσης, προσπάθησε να τονώσει διάφορους τύπους των βιομηχανικών ιδρυμάτων, τα οποία ωστόσο δεν πέτυχαν λόγω της πλημμύρας των εισαγόμενων προϊόντων, κυρίως από τη Βρετανία. Οι Βρετανοί είχαν χορηγηθεί ειδική πρόσβαση στην αγορά της Βραζιλίας σε αντάλλαγμα τη διασφάλιση της ναυτικής άμυνας της Βραζιλίας (Werner,2008).

Ο βασιλιάς **Ζοάο ο 6ος** ανακήρυξε την **ανεξαρτησία της Βραζιλίας στις 7 Σεπτεμβρίου του 1822** και τον εαυτό του αυτοκράτορα της Βραζιλίας (*Πέντρο ο 1ος*). Μετά από προστριβές με το κοινοβούλιο ο Πέντρο ο 1^{ος} παραιτήθηκε το 1840 αφήνοντας στο θρόνο τον πεντάχρονο γιο του (*Πέντρο ο 2ος*), ο οποίος υπήρξε δημοφιλής μονάρχης, υπό τη βασιλεία του οποίου η Βραζιλία ενσωμάτωσε ένα μεγάλο κομμάτι της Παραγουάης και ήταν αυτός που κατήργησε τη δουλεία, ως το 1889 που αναγκάστηκε να παραιτηθεί μετά από στρατιωτική εξέγερση. Παρόλο που επισήμως ανακηρύχθηκε δημοκρατία, η Βραζιλία κυβερνήθηκε από δικτατορίες ως τις **πρώτες εκλογές του 1894**.

Α ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΡΑΧ ΣΤΗΝ ΒΡΑΖΙΛΙΑ

Κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, η Βραζιλία κυριαρχείται από τη Μεγάλη Βρετανία, η οποία είχε γίνει ο πυρήνας του βιομηχανικού κόσμου, ανταλλάσσοντας κατασκευαστικά προϊόντα για τα τρόφιμα και τις πρώτες ύλες από την περιφέρεια. Αυτές οι περιφερειακές οικονομίες ήταν πλήρως εξαρτημένες από τις εξαγωγές των εν λόγω προϊόντων. Η Βραζιλία έγινε ένα τυπικό παράδειγμα μιας τέτοιας χώρας. Η οικονομία της εξαρτάτο από ένα σημαντικό πρωτογενές προϊόν εξαγωγής (*καφέ*) και μερικά ήσσονος σημασίας (*ζάχαρη, βαμβάκια, κακάο*). Κατά το μεγαλύτερο μέρος της περιόδου, η οικονομία της ήταν ανοιχτή στους ξένους (κυρίως Βρετανούς) για εισαγωγή επεξεργασμένων προϊόντων και κεφαλαίων, που έρεαν μέσα στη χώρα. Στα μέσα του δέκατου ένατου αιώνα σχεδιάστηκε η οικοδόμηση οικονομικών, εμπορικών και μεταφορικών υποδομών που θα ενσωματώσει τη χώρα πιο αποτελεσματικά στην παγκόσμια οικονομική τάξη. Η Βραζιλία δε συμμετείχε ενεργά στον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο, όμως το εμπάργκο από τις αγορές της Ευρώπης λόγω του γερμανικού αποκλεισμού, και η καταβύθιση δύο πλοίων της την οδήγησαν στο πλευρό της Αντάντ. (www.historyworld.net)

Αν και ο **καφές** εισήχθη στη Βραζιλία στις αρχές του 18^{ου} αιώνα, ήταν η πρώτη που το καλλιέργησε ως σπάνιο είδος. Ο καφές καταναλώνεται κυρίως στην εγχώρια αγορά και στα καφενεία των μεγάλων ευρωπαϊκών πόλεων. Με τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής που προέκυψε από την πρόοδο που επέφερε η **βιομηχανική επανάσταση**, η κατανάλωση καφέ επεκτάθηκε με ταχείς ρυθμούς. Με την τέταρτη δεκαετία του 19^{ου} αιώνα, ο καφές ήταν το κύριο

εξαγωγικό προϊόν της Βραζιλίας. μέσα του δέκατου ένατου αιώνα. Ωστόσο, οι τεχνικές παραγωγής ήταν υποτυπώδεις και βασιζόνταν σε μαύρους και μιγάδες σκλάβους. Η φυτεία ανήκε στον ιδιοκτήτη, τον *fazendeiro*, ο οποίος προήδρευσε ως ένα ισχυρός πατριάρχης πάνω από τα κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα της άμεσης περιοχής, εκτός από τον έλεγχο των οικονομικών δραστηριοτήτων της φυτείας της ιδίας.

Στις προ-σιδηροδρόμου ημέρες, ο καφές αποστέλλετο με μεταφορικό μέσο το μουλάρι στο λιμάνι του Ρίο ντε Τζανέιρο. Ο χειρισμός του καφέ μεταξύ του *Fazendeiro* και των κέντρων εξαγωγών πραγματοποιείτο από εντεταλμένους πράκτορες (*comissdrios*). Η επέκταση προς τα δυτικά του Σάο Πάολο της παραγωγής καφέ, όπου αυξήθηκε ραγδαία το 1880, είχε ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη των μεγάλων κτημάτων καφέ, δεδομένου ότι μόνο ένας σχετικά μικρός αριθμός ατόμων είχε την οικονομική και πολιτική ισχύ που απαιτείται για να καθιερώσει και να υπερασπιστεί τους τίτλους και να τοποθετήσει νέα εδάφη στην παραγωγή. Αυτοί οι ιδιοκτήτες απασχολούσαν έναν αυξανόμενο αριθμό ελεύθερων εργατών, ακόμη και πριν από την κατάργηση της δουλείας το 1888, που προώθησε η Ευρωπαϊκή μετανάστευση. Μετά την κατάργηση, υπήρξε μια μαζική εισροή μεταναστών εργατικού δυναμικού, κυρίως από τη νότια και ανατολική Ευρώπη (κυρίως από την Ιταλία).

Όσον αφορά σε άλλες εξαγωγές, έκαναν την εμφάνισή του τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα οι εξαγωγές **καπνού και κακάο**, ενώ τότε ξεκίνησε και μια θεαματική αύξηση εξαγωγής από την περιοχή του Αμαζονίου, **το καουτσούκ**. Η ταχέως αυξανόμενη ζήτηση για το προϊόν και η αύξηση των τιμών είχε ως αποτέλεσμα την ταχεία διεύρυνση και τη διευθέτηση του χώρου τόσο από τους εγχώριους όσο και από ξένους επιχειρηματικούς ομίλους. Οι εξαγωγές καουτσούκ αυξήθηκαν από ετήσιο μέσο όρο 6.000 τόνους το 1870 σε 21.000 τόνους το 1890, και στη συνέχεια σε 35.000 τόνους κατά την πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα. Κατά τη διάρκεια αυτής της τελευταίας περιόδου, η Βραζιλία προμήθευε το 90% του καουτσούκ στον κόσμο, ενώ κατά το 1910 το προϊόν αντιπροσώπευε το 40% των εξαγωγών της Βραζιλίας.

Το **τιμολόγιο**, το 1828, που καθόριζε τους εισαγωγικούς δασμούς σε 15 %, εγκαινίασε μια πιο φιλελεύθερη εμπορική περίοδο. Τα τιμολόγια τέθηκαν στη δεκαετία του 1840, φθάνοντας κατά μέσο όρο πάνω από 30% από το 1844. Παρά το γεγονός ότι ο πρωταρχικός στόχος της αύξησης των εισαγωγικών δασμών ήταν να

αυξήσει τα δημόσια έσοδα, είχε επίσης επιπτώσεις προστατευτισμού, με αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός αριθμού **κλωστοϋφαντουργικών επιχειρήσεων**. Το κράτος παρείχε επίσης δασμολογικές απαλλαγές για τις πρώτες ύλες και τις εισαγωγές μηχανημάτων που χρησιμοποιούνται από τις εθνικές επιχειρήσεις. Οι τελευταίες επίσης απαλλάσσονταν από την καταβολή των τοπικών φόρων κατανάλωσης. Από το 1852, 64 εργοστάσια και εργαστήρια είχαν επωφεληθεί από τα προνόμια αυτά. Οι επιχειρήσεις αυτές βρέθηκαν σε ένα ευρύ φάσμα παραγωγής, όπως: *υφάσματα, ενδύματα, σαπούνι, μπόρα, χυτήρια, υαλικά, δερμάτινα προϊόντα, και ούτω καθεξής*, ωστόσο οι επιπτώσεις των επιχειρήσεων κλωστοϋφαντουργίας στα τέλη του 19^{ου} αιώνα ήταν ήσσονος σημασίας στην οικονομία της Βραζιλίας γιατί απασχολούσαν από κοινού λιγότερο από 3.000 άτομα.

Αντίθετα, πριν από το 1914, η παραγωγή είχε ήδη φτάσει το 85% της φαινομενικής κατανάλωσης της χώρας της συνολικής παραγωγής σε ρούχα, παπούτσια, ποτά και προϊόντα καπνούκαι περιελάμβανε περίπου 40% της παραγωγής το 1929 (**βλ. Πίνακας 2.2και2.4**)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2: ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ, 1911-1919

ΕΤΟΣ	ΚΛΩΣ/ΡΓΙΑ	ΡΟΥΧΙΣΜΟΣ ΥΠΟΔΗΣΗ	ΠΟΤΑ	ΚΑΠΝΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ
1911	75.4	41.7	37.2	38.2	60.9
1912	79.2	47.3	47.0	42.5	65.8
1913	76.5	46.8	53.8	46.6	65.3
1914	62.0	35.4	48.4	42.2	53.5
1915	91.9	38.9	38.6	40.9	70.8
1916	86.4	47.2	40.8	53.3	70.6
1917	100.9	52.2	38.6	41.3	78.5
1918	91.0	52.1	40.2	46.4	73.4
1919	105.6	54.0	48.8	65.0	85.4

Source: Annibal V. Villela and Wilson Suzigan, *Politico do Governo e Crescimento da economia Brasileira* (Rio de Janeiro: IPEA/INPES, 1973), p. 432.

Note: a. 1919 weight was used in calculating the index of this column.

και οι δείκτες του σχηματισμού κεφαλαίου, όπως φαίνεται στον **Πίνακα 2.3**, ανήλθαν αδιαλείπτως μέχρι το 1914. Είναι ενδιαφέροννα σημειωθεί ησημαντική αύξησητης παραγωγικής ικανότηταςκατά την οκταετίαπριν απότον Πρώτο Παγκόσμιο ΠόλεμοΌπως φαίνεταιιστον **Πίνακα 2.3**,όλοι οι δείκτεςπαγίου κεφαλαίουαυξήθηκανταχύτερατην περίοδο αυτή από οποιαδήποτε στιγμή πριν.Η σημαντικήαυτή έξαρση οφείλεταιεν μέρει στηναύξηση της

ικανότητας εισαγωγής εκείνα τα χρόνια, αλλά και στην ανατίμηση του νομίσματος έναντι της λίρας Αγγλίας κατά την περίοδο 1905-1913. Με αυτό μειώθηκε η τιμή των ξένων αγαθών και προκάλεσε μεγάλες αυξήσεις στην εισαγωγή των μηχανημάτων. Οι τρεις δείκτες για τις επενδύσεις στο Πίνακα 2.3 παρέχουν επίσης ενδείξεις για σημαντικές πτωτικές τάσεις στα χρόνια του 'Α Παγκοσμίου Πολέμου. Η φαινομενική κατανάλωση τσιμέντου μειώθηκε πάνω από 465.000 τόνους το 1913 έως το χαμηλό των 51.700 τόνων το 1918 και η φαινόμενη κατανάλωση χάλυβα μειώθηκε από 589.000 τόνους σε 50.000 τόνους κατά την ίδια περίοδο ενώ ο δείκτης εισαγωγών κεφαλαιουχικών αγαθών μειώθηκε από 205,3 στο 1912 με 32,0 το 1917. Αυτό δείχνει ότι ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος ήταν ένας καταλύτης για την βιομηχανική ανάπτυξη, κυρίως επειδή η διακοπή της ναυτιλίας καθιστούσε δύσκολη την εισαγωγή των κεφαλαιουχικών αγαθών, αναγκαία για την αύξηση της παραγωγικής ικανότητας, (Werner, 2008)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.3: ΔΕΙΚΤΕΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

ΕΤΟΣ	ΦΑΙΝΟΜΕΝΙΚΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΤΣΙΜΕΝΤΟΥ (1.000 ΤΟΝ)	ΦΑΙΝΟΜΕΝΙΚΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΧΑΛΥΒΑ (1.000 ΤΟΝ)	ΔΕΙΚΤΗΣ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ
1901	37.3	69.3	56.8
1902	58.8	107.0	31.7
1903	63.8	111.2	38.0
1904	94.0	127.3	41.3
1905	129.6	170.6	62.3
1906	180.3	220.3	66.1
1907	179.9	295.0	93.0
1908	197.9	267.6	96.4
1909	201.8	304.5	102.9
1910	264.2	362.3	118.7
1911	268.7	369.2	153.6
1912	367.0	506.6	205.3
1913	465.3	589.3	152.5
1914	180.8	200.5	63.4
1915	144.9	95.2	25.2
1916	169.8	96.9	32.2
1917	98.6	87.0	32.0
1918	51.7	50.0	36.9
1919	198.4	155.1	64.6
1920	173.0	279.7	108.1
1921	156.9	200.7	125.8
1922	319.6	201.6	91.5
1923	223.4	219.4	119.4
1924	317.2	349.6	151.0
1925	336.5	373.5	209.2
1926	409.7	399.4	154.7
1927	496.6	435.8	124.3
1928	544.2	483.1	133.2
1929	631.5	514.3	184.7
1930	471.7	259.2	99.7
1931	281.4	143.9	33.6
1932	310.0	165.7	28.9
1933	339.4	277.0	47.4

1934	449.6	343.6	82.9
1935	480.4	345.4	123.7
1936	563.3	386.7	114.5
1937	646.3	505.4	143.2
1938	667.5	355.7	122.5
1939	732.6	429.8	100.0
1940	759.2	414.5	56.4
1941	776.8	368.3	86.5
1942	818.8	262.8	67.1
1943	753.4	325.5	176.1
1944	907.4	492.6	166.7
1945	1,025.5	465.6	82,7

Source: Annibal V. Villela and Wilson Suzigan, *Politico do Governo e Crescimento da Economia Brasileira* (Rio de Janeiro: IPEA/INPES, 1973), p. 437; for steel, Ministerio da Agriculture, Serviço de Estatística do Sindicato Nacional da Industria do Cimento; for imports, Ministerio da Fazenda, Serviço de Estatística Econômica e Financeira.

Ιδιαίτερα αξιοσημείωτο είναι στον **Πίνακας 2.4** όπου απεικονίζεται η πολύ αργή ανάπτυξη της παραγωγής κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων. Δεδομένου ότι **τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα** αποτέλεσαν τον κύριο βιομηχανικό τομέα, η στασιμότητα τους εξηγεί τις συνολικές χαμηλές επιδόσεις της βιομηχανίας της Βραζιλίας. Μια πιο προσεκτική εξέταση, ωστόσο, δείχνει μια πολύ ταχύτερη ανάπτυξη άλλων βιομηχανικών κλάδων και μια αξιοσημείωτη τάση για βιομηχανική διαφοροποίηση. Μερικοί παραδοσιακοί τομείς, όπως τα *τρόφιμα, τα καπέλα, και τα υποδήματα*, παρουσίασαν μείωση εξόδου κατά 1924-1925, αλλά ανέκαμψαν μετά το 1926. Από την άλλη πλευρά, οι νεότεροι τομείς χημικών προϊόντων, μεταλλουργίας και καπνού παρουσίασαν σημαντική ανάπτυξη.

	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929
σύνολο	78.0	77.1	89.1	106.4	88.9	89.6	88.8	95.9	103.5	100.0
εξόρυξη	126.8	99.8	108.4	94.2	81.3	93.6	95.8	85.7	104.7	100.0
Συν. κατασκευών	76.9	76.6	88.7	106.7	89.1	89.5	88.6	96.1	103.4	100.0
ορυκτά	93.0	101.6	104.9	132.0	125.9	87.9	82.7	70.8	97.8	100.0
Μεταλλικά προϊόντα	43.7	46.2	47.5	59.7	51.7	62.7	56.1	53.1	78.0	100.0
προϊόντα χαρτιού	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	67.7	51.2	84.1	100.0
Δερμάτινα προϊόντα	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	106.8	100.0
Χημικές ουσίες,	55.5	52.1	58.7	79.4	82.8	87.8	96.8	105.1	108.8	100.0
Αρώματα, σαπούνι.	47.5	46.5	62.6	72.6	84.0	73.0	73.1	97.1	112.9	100.0
Κλωστοϋφαντουργία	106.6	104.1	116.7	116.5	110.2	105.8	105.6	122.1	123.9	100.0
Ρούχα, παπούτσια	61.7	55.0	63.6	65.6	77.8	76.2	72.9	86.6	95.5	100.0
Τα προϊόντα	63.2	66.7	86.2	77.8	79.2	86.7	88.3	90.2	93.4	100.0
ποτά	64.2	63.2	73.2	76.1	70.0	75.5	81.0	92.6	96.4	100.0
καπνός	67.6	61.5	72.4	70.2	67.0	85.8	69.5	81.6	91.7	100.0

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.4: ΔΕΙΚΤΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ, 1920-1939 (1929 = 100)

	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
σύνολο	95.2	103.1	103.4	118.6	133.9	152.9	174.9	187.1	199.4	224,6
εξόρυξη	91.1	85.8	82.3	86.2	85.0	96.3	104.5	128.3	140.1	137,7
Σύνολο κατασκευ	95.3	103.5	103.9	119.3	135.1	154.2	176.5	188.4	200.	226,6
Nonmet. ορυκτά	87.8	151.2	145.4	208,9	282,5	332.0	426,5	498,6	558	619,5
Μεταλλικά προϊόντα	81.9	71.9	90.2	130.5	155.3	172.2	202.0	225.3	274.1	397,7
προϊόντα χαρτιού	80.3	120.7	102.2	238.8	290.8	424.1	459.7	564.9	566.6	781,9
Δερμάτινα προϊόντα	121.0	118.7	107.8	137.2	146.1	172.8	152.8	175.3	160.1	161,0
Χημικές ουσίες,	100.3	66.4	73.4	82.7	79.2	105.0	113.2	133.6	138.3	151,2
Αρώματα, σαπούνι.	77,9	77.0	95.6	107.8	153.7	157.0	285.9	221.0	255.	259,2
Κλωστοϋφαντουργία	97.2	125.6	127.4	131.0	145.7	165.4	195.8	207.5	219.	247,0
Ρούχα, παπούτσια	70.8	75.0	67.3	71.2	74.6	94.7	110.9	121.0	113.8	124,8
Τα προϊόντα	107.9	102.3	99.3	111.6	116.9	128.6	132.4	120.9	125.5	124,9
ποτά	83.5	70.3	76.3	79.8	81.7	97.3	107.7	110.4	1103	129,6
καπνός	86.7	87.7	85.5	88.5	135.5	102.0	121.2	143.4	148.4	120,3

Source: Annibal Villela, Sergio R. da Silva, Wilson Suzigan, and Mario J. Santos. "Aspectos do Crescimento de Economia Brasileira" (Rio de Janeiro: Fundação Getúlio Vargas, 1971): estimates are based on data in FIBGE, Anuário Estatístico do Brasil, 1939/40; IBGE. Recenseamento Geral do Brasil for 1920 and 1940: md Ministerio da Agriculture. Serviço de Estatística da Produção.

Note: Indexes for each industry group are weighted according to the average of its proportion in the value added to manufacturing industry during the census; » eaa1919 and 1939.

Αντικρουόμενη εμφανίζεται η ανάπτυξη της βιομηχανικής παραγωγής στον **Πίνακα 2.4** με τους δείκτες του σχηματισμού κεφαλαίου **Πίνακας 2.3** που δείχνει μερικές ενδιαφέρουσες οικονομικές σχέσεις. Ότι η παραγωγή αυξήθηκε με σχετικά αργούς ρυθμούς, η εισαγωγή κεφαλαιουχικών αγαθών αυξήθηκε δραματικά το 1920, με μέση ετήσια επίπεδα υψηλότερα από εκείνα της προ-Παγκοσμίου Πολέμου εποχής. Επίσης, αξιοσημείωτη είναι η μεγάλη επέκταση της φαινομενικής κατανάλωσης τσιμέντου και χάλυβα, οι οποίες είναι αρκετά αξιόπιστοι δείκτες των επενδυτικών δραστηριοτήτων. Προφανώς, η Βραζιλία γνώρισε μια έξαρση των επενδυτικών δραστηριοτήτων, παράλληλα με φαινομενικά μέτριους ρυθμούς ανάπτυξης για την ετήσια βιομηχανική παραγωγή της. Παρά το γεγονός ότι στην πραγματικότητα η παραγωγή μειώθηκε μετά από πολλά χρόνια κατά την περίοδο 1921-1929, οι εισαγωγές κλωστοϋφαντουργικών μηχανών αυξήθηκαν σε προ-Παγκοσμίου Πολέμου

επίπεδα. **Πίνακας 2.5(B)**. Αυτή η μετατόπιση, ιδίως των εισαγωγών, αντανακλά τις επενδυτικές δραστηριότητες σε νέους τομείς της βιομηχανίας(Werner,2008).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.5: ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ

(Α) ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ ΚΛΩΣΤΟΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ (METRICTONS)

1913	13,345	1921	6,295	1928	6,244
1915	2,194	1922	6,635	1929	4,647
1916	2,450	1923	8,838	1930	1,986
1917	2,002	1924	10,192	1933	2,051
1918	2,932	1925	17,859	1934	4,112
1919	2.753	1926	10,430	1935	3.875
1920	4,262	1927	6,744		

Source: Stanley Stein, *The Brazilian Cotton Manufacture* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1957). p. 124.

(Β) ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ (£1,000)

	ΚΛΩΣΤ/ΚΑ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΑ	ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΑ ΑΛΛΑ
1918	314	760
1919	416	1,189
1920	752	3,587
1921	954	3,137
1922	839	1,443
1923	934	1,537
1924	1.128	2,744
1925	1,778	3,433
1926	1,050	3,306
1927	740	2,985
1928	755	3,415
1929	562	4.095
1930	283	2,220

Source:Flavio R. Versiani, "Before the Depression," paper for Workshop on the Effects of the 1929 Depression on Latin America, St. Antony's College, Oxford, September 21-23,1981, p. 169; obtained by Versiani from various issues of Comercio Exterior do Brasil

Η Βιομηχανική ανάπτυξη επηρεάστηκε από τις εξελίξεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών και των πολιτικών των κυβερνήσεων. Αμέσως μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, η συναλλαγματική ισοτιμία μειώθηκε σημαντικά, ως αποτέλεσμα της πτώσης των διεθνών τιμών του καφέ και της ταχείας επέκτασης της προσφοράς χρήματος. Κατά τα έτη 1924-1926, η συναλλαγματική ισοτιμία αυξήθηκε και πάλι, ως αποτέλεσμα της περιοριστικής νομισματικής πολιτικής, και μετά το 1926 μειώθηκε για άλλη μια φορά .

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.6: ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΣΤΗ ΔΟΜΗ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ ΣΤΗ ΒΡΑΖΙΛΙΑ, 1901-1929 (ΜΕΣΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΟΣΟΣΤΑ)

ΕΙΛΟΣ	1901-1910	1911-1920	1921-1929
εξόρυξη	6.2	8.8	5.5
κατασκευές	83.6	78.7	80.8
Μεταλλικά προϊόντα	12.3	13.0	13.8
μηχανήματα	4.8	4.7	7.4
Ηλεκτρικός εξοπλισμός	1.0	1.8	3.0
εξοπλισμός μεταφορών	2.6	4.0	8.0
Χημικά	5.6	9.0	11.9
Κλωστοϋφαντουργικά	15.1	10.9	12.1
Τα προϊόντα διατροφής	19.4	12.8	8.9
ποτά	6.0	4.1	2.1
μη-βιομηχανοποιημένες (κυρίως σιτάρι)	10.2	12.5	13.7
σύνολο	100.0	100.0	100.0

Source: Villela et al. (1971), p. 115.

Η εξέταση των αλλαγών στη δομή εισαγωγής στον **Πίνακα 2.6** δείχνει μια απότομη πτώση στα προϊόντα τροφίμων και ποτών πάνω από τα χρόνια του πολέμου και συνεχίστηκε κατά τη δεκαετία του 1920. Από την άλλη πλευρά, υπήρχε κάποια ανάκαμψη στον τομέα της κλωστοϋφαντουργίας, η οποία θα μπορούσε να αντανakλά τον ανταγωνισμό των εισαγωγών κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων με εγχώρια προϊόντα. Η σημαντικότερη αύξηση του μεριδίου εισαγωγών σημειώθηκε σε προϊόντα που σχετίζονται με το σχηματισμό κεφαλαίου.

Η αργή ανάπτυξη της βιομηχανίας μπορεί επίσης να αποδοθεί, κυρίως στην περίπτωση των κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων, με την έξαρση της παραγωγής κατά τη διάρκεια του πολέμου που, κατά μία έννοια, αναμένεται η ανάπτυξη μιας αγοράς για εγχώρια παραγόμενα αγαθά. Η σημαντική αύξηση της παραγωγικής ικανότητας κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1920 μπορεί επίσης να αποδοθεί σε στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, διότι εν καιρώ πολέμου η παραγωγή αυξήθηκε λόγω της ανάλογης ζήτησης, όπως και οι επενδύσεις αντικατάστασης και επισκευών εξοπλισμού (Werner, 2008).

΄Β ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΔΙΚΤΑΚΤΟΡΙΑΣ

Το **κραχ της δεκαετίας του 1930** είχε σοβαρό αρνητικό αντίκτυπο στις εξαγωγές της Βραζιλίας, Εκτός από τη μείωση εισπράξεων από εξαγωγές, η είσοδος ξένων κεφαλαίων κατέληξε σε πλήρη διακοπή από το 1932. Η μείωση των εσόδων από τις εξαγωγές και των μεγάλων ποσοτήτων ξένου συναλλάγματος που απαιτείται για τη χρηματοδότηση του εξωτερικού χρέους της χώρας, ανάγκασε την κυβέρνηση να λάβει δραστικά μέτρα. Τον Αύγουστο του 1931, ανέστειλε μέρος των πληρωμών εξωτερικού χρέους και άρχισαν διαπραγματεύσεις προς μια **συμφωνία σταθεροποίησης χρέους** σε συνδυασμό με την υποτίμηση του νομίσματος, η οποία αύξησε την τιμή των εισαγωγών. Η Βραζιλία ήταν επίσης η πρώτη χώρα στη Λατινική Αμερική για την εισαγωγή συναλλάγματος.

Σε πολιτικό επίπεδο, το 1930 ο ηττημένος των εκλογών *Βάργκας* παίρνει πραξικοπηματικά την εξουσία, κυβερνά απολυταρχικά, θεωρείται ιδρυτής του νέου βραζιλιάνικου κράτους (*Estado Novo*), αλλά αποκαλείται κιόλας «ο πατέρας των φτωχών». Η επανάσταση του 1930, υπό την ηγεσία του Γκετούλιο Βάργκας, κυριάρχησε εις βάρος των τοπικών συστημάτων εξουσίας. Αυτό αποτέλεσε την βάση της βιομηχανικής και μείωσε την επιρροή των παλαιών πολιτικών που συνδέονταν με οικονομικά συμφέροντα εξαγωγών.

Συγκεκριμένα με την κατάρρευση της διεθνής αγοράς του καφέ, το **1930** αρχίζει στη Βραζιλία, η **βιομηχανική εποχή**. Δεδομένου ότι ο καφές αντιπροσώπευε το 71% του συνόλου των εξαγωγών, οι εξαγωγές ανήλθαν σε περίπου 10 % του ΑΕΠ κατά την έναρξη του κραχ οπότε κύριο μέλημα της κυβέρνησης ήταν να στηρίξει τον τομέα του καφέ. Η απότομη πτώση της παγκόσμιας ζήτησης για καφέ συνέπεσε με μια τεράστια παραγωγή καφέ, η οποία ήταν το αποτέλεσμα νέων φυτεύσεων που έλαβαν χώρα τη δεκαετία του 1920. Η προστασία του τομέα του καφέ μεταφέρθηκε από τα κράτη (κυρίως Σάο Πάολο) στην ομοσπονδιακή κυβέρνηση και έτσι ιδρύθηκε το **Εθνικό Συμβούλιο Καφέ** (Conselho Cafe) το Μάιο του 1931 που αγόρασε όλα τα καφέ, καταστρέφοντας τις μεγάλες ποσότητες που δεν θα μπορούσαν να πωληθούν ή να αποθηκευτούν. Επίσης, τη δεκαετία του 1930 το κράτος διένειμε μεγάλες ποσότητες σπόρων βαμβακιού (πριν από το 1933, στη Βραζιλία παράγονταν ετησίως λιγότερο από 10.000 τόνους βαμβακιού, από το 1934 στο Σάο Πάολο η συγκομιδή

έφτασε τους 90.000 τόνους) και έλαβε μέτρα για να βοηθήσει τους χρεωμένους παραγωγούς γεωργικών προϊόντων, κυρίως στην πολιτεία Σάο Πάολο, εξοφλώντας τα χρέη και δίνοντας τη δυνατότητα στον οφειλέτη να αναβάλει τις πληρωμές του. Αυτό το πρόγραμμα, γνωστό ως "*Reajustamento Economico*", μείωσε τα χρέη των αγροτών κατά 50%.

Η ξαφνική συρρίκνωση των συναλλαγών που ακολούθησαν το κρακ του 1929 εν μέρει ελεγχόταν από την αγορά των αποθεμάτων καφέ από την κυβέρνηση. Αυτή η πολιτική εξομάλυνε την κατάσταση που δημιουργήθηκε στον τομέα των εισαγωγών, και ώθησε τις βιομηχανικές επενδύσεις. Αυτός ο συνδυασμός των εξωτερικών περιορισμών και των εσωτερικών οικονομικών πολιτικών ενίσχυσε τους εσωτερικούς παράγοντες ανάπτυξης. Η βιομηχανία σταδιακά ανέλαβε πρωταγωνιστικό ρόλο στη διαδικασία αυτή της εσωτερικής αγοράς που σταδιακά καθίστατο πιο ελκυστική από την εξωτερική αγορά (Furtado, 1968).

Σύμφωνα με τον **πίνακα 2.4** ιδιαίτερα ταχεία είναι η παραγωγή των κλωστοϋφαντουργικών (147% μεγαλύτερη από το 1929) μεταλλικών προϊόντων (σχεδόν τρεις φορές μεγαλύτερη από την παραγωγή του 1929) και προϊόντων από χαρτί (σχεδόν επτά φορές μεγαλύτερη από του 1929). Όσον αφορά τους δείκτες του σχηματισμού κεφαλαίου, **πίνακας 2.3**, σημειώνεται ότι οι επενδύσεις δεν ξεπερνούσαν το επίπεδο της δεκαετίας του 1920 μέχρι το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1930. Όμως ανέκτησαν το 1937.

Το 1937, σε ένα πλαίσιο ισχυροποίησης του λαϊκού πολιτικού κινήματος, ο Βάργκας ανέλαβε πλήρεις δικτατορικές εξουσίες. Αυταρχικές και συγκεντρωτικές εκ των προτέρων τάσεις κατέστησαν ισχυρές πολιτικές και διοικητικές δομές. Οι τοπικές ολιγαρχίες καταργήθηκαν και εντάχθηκαν στον πυρήνα της κυβέρνησης, με αντάλλαγμα την κοινωνική ειρήνη και τη συντήρηση της τοπικής οικονομικής και πολιτικής εξουσίας. Η Βιομηχανική μπουρζουαζία προκύπτει ως η πλέον σημαίνουσα κλάση στην κυβέρνηση.

Στη Βραζιλία, η **βιομηχανική αστική τάξη** ανήλθε στην περίοδο κρίσης. Το βασικό αίτιο ήταν η ολιγαρχική κυριαρχία που εμφανιζόταν εξασθενημένη από την παγκόσμια κρίση, αν και οι συντηρητική πολιτική ηγεσία ήλεγχε ακόμα τους

μοχλούς της χώρας. Στο πλαίσιο αυτό, η αναδυόμενη αστική τάξη θα μπορούσε μόνο να εδραιώσει την κυριαρχία της πάνω από την ολιγαρχία από τη μία πλευρά, και σχετικά με τις μετακινήσεις από την άλλη, αναλαμβάνοντας τον έλεγχο του ενός ισχυρού κράτους (Andrade, 1978).

Ο έλεγχος των οικονομικών διαδικασιών από την εκτελεστική εξουσία είναι ένα κεντρικό χαρακτηριστικό της καπιταλιστικής τάξης της χώρας. Κατά τη διάρκεια της **Estado Novo**, διάφορες κρατικές οικονομικές υπηρεσίες δημιουργήθηκαν με την εξουσία να εκπονήσουν και να υλοποιήσουν τις τομεακές πολιτικές. Το νέο δημοκρατικό **Σύνταγμα του 1946**, ήρθε για να αλλάξει αυτή τη διοικητική δομή.

Ο **Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος** βελτίωσε τις λιμενικές υποδομές της Βραζιλίας, τα αεροδρόμια και το σιδηροδρομικό δίκτυό της. Αναβαθμίστηκε η βιομηχανική, αγροτική και μεταλλευτική παραγωγή, τα στρατεύματά της απέκτησαν εμπειρία μάχης και μοντέρνο εξοπλισμό και το διεθνές πολιτικό κύρος της χώρας έφτασε σε νέα ύψη. Στη συνέχεια ο Βάργκας απομακρύνεται αναίμακτα από το στρατό το 1945, για να επανέλθει εκλεγμένος από το λαό το 1950 για 4 χρόνια. Από τα πρώτα χρόνια της ίδρυσής της υπήρχαν φωνές που υποστήριζαν ότι η αποτελεσματική εκμετάλλευση κι εξερεύνηση της αχανούς ενδοχώρας απαιτούσε τη πρωτεύουσα να βρίσκεται στο εσωτερικό της Βραζιλίας. Υπό την προεδρία του **Κούμπιτσεκ** (Juscelino Kubitschek, 1956-1961) δημιουργήθηκε η **Μπραζília** η μεγαλύτερη νεοϊδρυθείσα πόλη πρωτεύουσα του κόσμου, που χτίστηκε ακριβώς για να στεγάσει υπουργεία, δημόσιες υπηρεσίες κλπ. και να αποτελέσει ένα πανίσχυρο διοικητικό κέντρο στο μέσον περίπου της χώρας καθώς και ένα άριστο δείγμα μοντέρνας αρχιτεκτονικής.

Αυτή η περίοδος ήταν μια περίοδος αναπροσανατολισμού της οικονομικής ιστορίας της Βραζιλίας. Ουσιαστικές αλλαγές έγιναν στο πεδίο εφαρμογής και στο μέγεθος της κρατικής παρέμβασης στην βιομηχανική δομή και στο μοντέλο για τις σχέσεις με τις εκβιομηχανισμένες χώρες. Οι δημόσιες επενδύσεις που εκτοξεύτηκαν από 25,8%, κατά μέσο όρο, των συνολικών επενδύσεων στα 1952-1956 στο 35,6% το 1956-1960, ιδίως όσον αφορά τις κρατικές επενδύσεις στην υποδομή ηλεκτρικής ενέργειας και μεταφορών (EPEA, 1966). Τεράστιοι απαιτούμενοι οικονομικοί πόροι για την ταχεία

ανάπτυξη αποκτήθηκαν μέσω δημοσιονομικών και νομισματικών μέσων, συμπεριλαμβανομένης της έκδοσης νομίσματος. Μια απόκλιση της ανάπτυξης θεσμικών οργάνων είχε συνταχθεί ή δημιουργήθηκε για να ασχοληθεί με ζητήματα ανάπτυξης τιμολογιακών, νομισματικών και χρηματοπιστωτικών θεμάτων.

Μια σύγκριση των βιομηχανικών δομών του 1919 και 1939 (**Πίνακας 2.7**) συμβάλει στην αποσαφήνιση των διαφορών μεταξύ της βιομηχανικής ανάπτυξης και της εκβιομηχάνισης. Το 1919 η δομή κυριαρχείται από τις βιομηχανίες: *Κλωστοϋφαντουργία, ενδύματα, τρόφιμα, ποτά, καπνός* που έφταναν το 70% της βιομηχανικής παραγωγής. Μέχρι το 1939 η ομάδα είχε συρρικνωθεί στο 58%, με τα *μεταλλικά προϊόντα, μηχανήματα και ηλεκτρικά προϊόντα* να έχουν κάνει αισθητή βελτίωση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.7 : ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ ΤΟ 1919 ΚΑΙ 1939 (ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΗΣ ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΙΘΕΜΕΝΗΣ ΑΞΙΑΣ)

	1919	1939
Μη μεταλλικά ορυκτά	5.7	5.2
Μεταλλικά προϊόντα	4.4	7.6
μηχανήματα	0.1	3.8
Ηλεκτρικός εξοπλισμός		1.2
εξοπλισμός μεταφορών	2.1	0.6
Ξύλο, προϊόντα ξύλου	4.8	3.2
Έπιπλα	2.1	2.1
προϊόντα χαρτιού	1.3	1.5
προϊόντα από καουτσούκ	0.1	0.7
Δερμάτινα προϊόντα	1.9	1.7
Χημικά		1.7ab
Φαρμακευτική		1.2ab
Αρώματα, σαπούνια, κεριά και		0.7ab
Κλωστοϋφαντουργία	29.6	22.2
Ρούχα και παπούτσια	8.7	4.9
προϊόντα καπνού	5.5	2.3
Τρόφιμα	20.6	24.2
Ποτά	5.6	4.4
Εκτύπωση και τη δημοσίευση	0.4	2.3

Διάφορα	3,5	1,0
Σύνολο	00.0	100.0

Πηγή: Απογραφές του 1920 και του 1940. Σημειώσεις: α. Το 1919 το συνολικό ποσοστό για τις τρεις αυτές κατηγορίες ήταν 3,6. β. Το 1939 το συνολικό ποσοστό για τις τρεις αυτές κατηγορίες ήταν 9,8.

Ένα αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό του βιομηχανικού κλάδου της Βραζιλίας είναι το μικρό ποσοστό της εργασίας που είχε απορροφηθεί από τις αρχές του αιώνα. Για παράδειγμα, η κατανομή του οικονομικά ενεργού πληθυσμού άλλαξε με τον ακόλουθο τρόπο μεταξύ 1920 και 1940.

	1920	1940
Πρωτογενής τομέας	70	67
Δευτερογενής τομέας	14	10
Τριτογενής τομέας	16	23
Σύνολο	100	100

Ο Πίνακας 2.8[A] δείχνει ότι, τόσο πριν όσο και μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, η δομή των εξαγωγών των εμπορευμάτων της συμπυκνώνεται σε ένα μικρό αριθμό προϊόντων: καφές, κακάο, ζάχαρη, το βαμβάκι και τον καπνό. Οι κύριες αγορές για τα εμπορεύματα αυτά ήταν οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Δυτική Ευρώπη (Πίνακας 2.8[B]). Σε αντίθεση, η δομή των εισαγωγών δεν ήταν τόσο μονόπλευρη, με κάθε ομάδα εμπορεύματος να έχει ένα αρκετά σημαντικό ποσοστό των συνολικών εισαγωγών. Η αξιοσημείωτη μείωση των βιομηχανικών καταναλωτικών αγαθών και η άνοδος των κεφαλαιουχικών αγαθών και των εισαγωγών καυσίμων κατά την περίοδο μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο αντανακλά τις εισαγωγές-αντικατάσταση των μέτρων που θα συζητηθούν παρακάτω.

Τα στοιχεία δείχνουν σαφώς ότι η Βραζιλία ήταν σε μεγάλο βαθμό εξαρτημένη από τις εξαγωγές για την ευημερία στο τέλος του πολέμου. Στα τέλη της δεκαετίας του 1940 το μεγαλύτερο μερίδιο του ΑΕΠ είχε καταληφθεί από τον γεωργικό τομέα (σχεδόν 28%), και το 1950 πάνω από το 60% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Αυτά τα στοιχεία καταδεικνύουν πως η Βραζιλία βρέθηκε, όχι μόνο μεταξύ των χωρών των οποίων οι εξαγωγές σταθερά χάθηκαν στο μερίδιο του παγκόσμιου εμπορίου, αλλά και μεταξύ των χωρών των οποίων οι εξαγωγές είχαν

ελάχιστες πιθανότητες να ανακτήσουν την πρώην υπεροχή τους (Πίνακας 2.8[Γ])(Werner, 2008)

Πίνακας 2.8

(Α) ΔΙΑΝΟΜΗ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ ΕΞΑΓΩΓΩΝ (ΠΟΣΟΣΤΑ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΔΟΛΑΡΙΟΥ)

	1925-1929	1935-1939	1945-1949	1957-1959	1962
Καφές	71.7	47.1	41.8	57.9	53.0
βαμβάκι	2.1	18.6	13.3	2.7	9.2
κακάο	3.5	4.5	4.3	5.6	2.0
Σιδηρομετ/μα	—	-	-	3.3	5.7
Ζάχαρι	0.4	-	1.2	3.7	3.2
Καπνός	1.9	1.6	1.8	1.2	2.0
Sisal	—	-	-	1.1	1.9
Μαγγάνιο	-	-	-	2.5	2.2
ξύλο	2.9	1.1	1.0	—	—
Pinewood	0.4	1.0	3.5	3.9	3.2
Άλλο	17.1	26.1	33.1	18.1	17.6
σύνολο	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

(Β) ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΕΞΑΓΩΓΩΝ

	1925-1929	1935-1939	1945-1949	1957-1959	1962
UnitedStates	45.3	36.9	44.3	41.3	40.0
France	10.3	6.9	2.3	3.4	3.4
Germany	9.1	15.1	-	6.8	9.1
UnitedKingdom	4.4	9.7	9.1	6.7	4.4
Netherlands	5.7	3.7	2.7	4.2	6.1
Italy	5.2	2.5	2.7	2.7	2.9
Japan	-	4.1	-	3.0	2.4
Sweden	2.3	2.2	2.4	2.5	3.5
Argentina	6.0	4.8	9.0	6.6	4.0
Uruguay	2.7	—	1.7	2.1	
Belgium-Luxembourg	2.7	3.2	4.1	—	2.5
Other	6.3	10.9	21.7	20.7	21.7
Total	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

(Γ) ΔΙΑΝΟΜΗ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ

	1938-1939	1948-1950	1961
Τρόφιμα, ποτά και καπνός	14.9	17.9	13.5
Καύσιμα	13.1	12.8	18.8
Πρώτες ύλες (εκτός των καυσίμων)	30.0	23.8	26.3
Βασικά αγαθά	29.9	35.2	39.8
Κατασκευαστικά κατ/κα αγαθά	10.9	9.7	1.5
Άλλο	1.2	0.6	0.1
Σύνολο	100.0	100.0	100.0

Πηγή: Helio Schlittler Silva, "Comercio Exterior do Brasil e Desenvolvimento Economico," Revista de Ciências Hrasileira Sociais (Μάρτιος 1962)? Conselho Nacional de Economia, Geral da Exposigao Situaçao Economica do Brasil, 1961 (Ρίοντε Τζανέιρο, 1962)? Banco do Brasil,

Κατά τη διάρκεια της επταετίας 1947-1953, το **Cruzeiro** έγινε όλο και πιο υπερτιμημένο ως νόμισμα. Καθώς αυτό ενθάρρυνε τις εισαγωγές ένα σύστημα χορήγησης αδειών εισαγωγής χρησιμοποιείται για να κρατήσει υπό έλεγχο τη ζήτηση. Το **συνάλλαγμα** διατέθηκε σύμφωνα με πέντε κατηγορίες του συστήματος των προτεραιοτήτων που καθορίζονται από το **Τμήμα Εξαγωγών-Εισαγωγών της Banco do Brasil (CEXIM)**, το οποίο ήταν υπεύθυνο για τη λειτουργία του συστήματος χορήγησης αδειών. Βασικά αγαθά, όπως τα *φάρμακα, εντομοκτόνα, και λιπάσματα* είχαν τη δυνατότητα να εισάγονται ελεύθερα, και έλαβαν προτεραιότητα στο σύστημα χορήγησης αδειών *έναντικαυσίμων, βασικών ειδών διατροφής, τσιμέντου, χαρτιού, εξοπλισμού εκτύπωσης και γενικών μηχανημάτων*. Στο άλλο άκρο είχαν καταναλωτικά αγαθά που θεωρούνταν περιττά και αποθαρρύνθηκαν από μεγάλες λίστες αναμονής για τις άδειες. Κατά τα έτη 1945-1950, η κυβέρνηση άσκησε αρκετό έλεγχο για την εξισορρόπηση του **ισοζυγίου πληρωμών**. Το κριτήριο για την κατανομή των αδειών εισαγωγής ήταν η παράδοση. Κάθε εισαγωγέας λάμβανε το δικαίωμα σε ορισμένο ποσοστό επί του ξένου συναλλάγματος ως ποσοστό του όγκου των συναλλαγών του πριν από την εισαγωγή του συστήματος αδειοδότησης. Αυτή ήταν μια πολύ στατική πολιτική, η οποία δεν λάμβανε υπόψη την εξέλιξη και τις ανάγκες των νέων βιομηχανιών. Με την αυξανόμενη πίεση της υπερβάλλουσας ζήτησης για συνάλλαγμα, το σύστημα αδειοδότησης μαστιζόταν από μεγάλες καθυστερήσεις, και πολλές παρατυπίες. Δεν είναι περίεργο ότι υπήρχαν αυξανόμενες καταγγελίες για διαφθορά στη διοίκηση του συστήματος. Εναλλακτικά, το σύστημα ήταν απλά παράκαμψη από το λαθρεμπόριο. (Werner, 2008)

Ήδη από το 1953 είχε ξεκινήσει μια εξαιρετικά ευνοϊκή περίοδος για το **ξένο κεφάλαιο**. Αυτή η πολιτική ενισχύθηκε με τον Πρόεδρο Κούμπιτσεκ, (Juscelino Kubitschek 1956-1961)¹ που συνεπάγεται προτίμηση στις *συναλλαγματικές ισοτιμίες* για τα εμβάσματα των κερδών, *ευνοϊκή νομοθεσία για την καταχώριση του κεφαλαίου*, *εισαγωγικός δασμός επί των κεφαλαιουχικών αγαθών χωρίς exchange κάλυψη από αρχές και δασμολογικές απαλλαγές ή μειώσεις*. Άλλα πλεονεκτήματα της πολιτικής αυτής ήταν η *πίστωση* και η *δημιουργία φορολογικών κινήτρων*, η οποία όριζε εξαιρετικά ελκυστικούς επενδυτικούς όρους σε ξένους επενδυτές, με αποτελέσματα ποσοτικά ουσιώδη. Οι άμεσες ξένες επενδύσεις συγκεντρώνονταν σε μεγάλα

¹PROGRAMA DE METAS-ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΩΝ ΣΤΟΧΩΝ, ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ

βιομηχανικά έργα, ιδίως στους ακόλουθους τομείς: *αυτοκίνητα, ναυπηγική βιομηχανία, μηχανική και παραγωγούς χάλυβα*. Δημιουργήθηκε μια περιορισμένη ελεύθερη αγορά συναλλάγματος που επέτρεψε την εισροή και την εκροή κεφαλαίων και των κερδών της, και την αγορά και πώληση συναλλάγματος για τον τουρισμό.

Οι στόχοι για τις βασικές βιομηχανίες αφορούσε την αύξηση της παραγωγής του *χάλυβα, αλουμινίου, τσιμέντου, κυτταρίνη, αυτοκινήτων, βαρέων μηχανημάτων, και χημικές ουσίες*. Αυτά θεωρήθηκαν καθοριστικά για το ρυθμό περαιτέρω ταχείας εκβιομηχάνισης. Ένα ειδικό πρόγραμμα που περιλαμβανόταν στο πρόγραμμα Kubitschek ήταν η κατασκευή του νέου εσωτερικού της πρωτεύουσας της Μπραζίλια. Επειδή το έργο αυτό δεν συνέβαλε άμεσα στην αύξηση της παραγωγικής ικανότητας της οικονομίας, αναπτύχθηκε διαμάχη κατά τη διάρκεια, επί της ουσίας, λόγω των περιορισμένων πόρων που διατίθενται για τα άλλα προγράμματα. Αν και πολλοί επαληθεύθηκαν ως προς τα μακροπρόθεσμα οφέλη (Werner, 2008).

Μια ένδειξη του μετασχηματισμού της οικονομίας είναι η αλλαγή στην κατανομή του ΑΕΠ σε τομείς της οικονομίας, η οποία παρουσιάζεται στον **πίνακα 2.9**. Για άλλη μια φορά, είναι σαφές ότι η βιομηχανία ήταν ο δυναμικός τομέας της οικονομίας, γιατί το μερίδιό της αυξήθηκε σταθερά, ξεπερνώντας τη γεωργία κατά το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του 1950.

**ΠΙΝΑΚΑΣ 2.9: ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΣΤΗ ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΑΕΠ, 1939-1966
(PERCENTAGEDISTRIBUTION)**

	1939	1947	1953	1957	1960	1966
γεωργία	25.8	27.6	26.1	22.8	22.6	19.1
βιομηχανία	19.4	19.8	23.7	24.4	25.2	27.2
Άλλοι τομείς	54.8	52.6	50.2	52.8	52.2	53.7
	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
πριν 1953 :		30.0	26.1	24.6	22.2	21.9
γεωργία						
βιομηχανία		20.6	23.7	24.5	28.0	28.8
Άλλοι τομείς		49.4	50.2	50.9	49.8	49.3
		100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

; Source: Calculated from FundasaoGetulio Vargas, Centro de ContasNacionais, and ConjunturaEcondmica

Στον **Πίνακα 2.10**, ο οποίος δείχνει τις αλλαγές στη δομή των εισαγωγών εμπορευμάτων, αποκαλύπτεται μια μείωση του μεριδίου των μεταποιημένων

προϊόντων 81 έως 68% μεταξύ 1949 και 1962. Ένα μεγάλο μέρος της αύξησης της αναλογίας των εισαγόμενων πρώτων υλών αντιπροσωπεύει προϊόντα που δεν είναι διαθέσιμα σε επαρκείς ποσότητες στη Βραζιλία (όπως το πετρέλαιο και ο άνθρακας), αλλά αυτό ήταν πολύ σημαντικό για τη λειτουργία των νέων βιομηχανιών. Η νέα αναδυόμενη βιομηχανική δομή ήταν αρκετά καλά ισορροπημένη τόσο από οριζόντια όσο και από κάθετη άποψη (πχ υποκατάσταση των εισαγωγών σε διάφορους τομείς). (Werner, 2008)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.10 ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΣΤΗ ΔΟΜΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΒΑΣΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗ

Commodity Groups	1949	1962	% Change of Imports, 1949 to 1962 (in 1949 US\$)
ΤΡΟΦΙΜΑ, ΠΟΤΑ, ΚΑΠΝΟΣ	4.58	3.13	+245; +25 ^a
ΚΛΩΣΤΟΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ	3.99	0.13	-89
ΕΙΔΗ ΕΝΔΥΣΗΣ ΚΑΙ ΥΠΟΔΗΣΗΣ	0.05	0.00	n.a.
ΞΥΛΟ, ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΞΥΛΟΥ	0.18	0.04	n.a.
ΧΑΡΤΙ ΚΑΙ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΑΠΟ ΧΑΡΤΙ	2.36	2.58	+55
ΕΚΤΥΠΩΣΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	0.31	0.47	+320
ΔΕΡΜΑΤΙΝΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	0.27	0.01	n.a.
ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΑΠΟ ΚΑΟΥΤΣΟΥΚ	0.12	0.07	n.a.
ΧΗΜΙΚΑ, ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ, ΑΝΘΡΑΚΑΣ	19.55	18.01	+5; -43; -42; -14 ^b
ΜΗ ΜΕΤΑΛΛΙΚΑ ΟΡΥΚΤΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	2.04	1.33	-1
ΒΑΣΙΚΑ ΜΕΤΑΛΛΑ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΤΑΛΛΙΚΑ (ΣΙΔΗΡΟΣ ΚΑΙ ΧΑΛΥΒΑΣ)	11.48	11.62	(+27)
(ΜΗ ΣΙΔΗΡΟΥΧΩΝ ΜΕΤΑΛΛΩΝ)	(3.71)	(3.43)	(+108)
(Άλλα)	(4.75)	(4.22)	(n.a.)
ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΑ	14.21	12.99	
(ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕΤΑΛΛΩΝ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΑ)	(7.06)	(7.64)	(+63)
(Άλλα)	(7.15)	(5.35)	(-29)
ΗΛΕΚΤΡΙΚΕΣ ΜΗΧΑΝΕΣ	6.61	6.27	+46
ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ	14.30	10.17	
(ΟΧΗΜΑΤΑ ΜΕ ΚΙΝΗΤΗΡΑ)	(9.58)	(2.44)	(-60)
(Άλλα)	(4.72)	(7.73)	(+112)
Άλλες κατασκευές	1.92	1.95	
ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ	81.97	68.78	+45
ΑΚΑΤΕΡΓΑΣΤΕΣ ΠΡΩΤΕΣ ΥΛΕΣ	18.03	31.22	
ΣΥΝΟΛΟ	100.00	100.00	
ΑΛΛΑΓΗ ΣΤΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ		+213	
ΑΛΛΑΓΗ ΣΕ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΕΠ		+105	

Πηγή: *Serviço de Estatística Econômica e Financeira, Comércio Exterior do Brasil, arquétyχρόνια. Σημειώσεις: Τα αρχικά δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν εκφράζονται σε δολάρια, na = Δεν είναι διαθέσιμη.*

Ένας άλλος τρόπος για την παρατήρηση αλλαγών στην οικονομική δομή της Βραζιλίας αποτελεί να εξετάσει τις τάσεις στην **κατανομή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας και της απασχόλησης στον τομέα της μεταποίησης**, όπως περιγράφεται στον **πίνακα 2.11**. Σημειώνεται ότι οι παραδοσιακές βιομηχανίες (κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα, τρόφιμα, είδη ένδυσης) υπέστησαν μείωση σε σχέση με τη θέση τους, ενώ η πιο έντονη αύξηση πραγματοποιήθηκε σε αυτές τις βιομηχανίες κλειδί-υποκατάστασης των εισαγωγών, όπως *εξοπλισμού μεταφορών, μηχανήματα, ηλεκτρικά μηχανήματα και συσκευές, και χημικά προϊόντα*. Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι στις παραδοσιακές βιομηχανίες υπήρχε μεγαλύτερη

σχετική μείωση της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας από ό, τι της απασχόλησης, ενώ για πολλές νέες βιομηχανίας η αύξηση στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ήταν μεγαλύτερη από την αύξηση της απασχόλησης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.11: ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΔΟΜΗ: ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΗ ΠΡΟΣΤΙΘΕΜΕΝΗ ΑΞΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ, 1939-1963

(Α) ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΣΤΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ, 1939-1963

	1939	1949	1953	1963
ΜΗ ΜΕΤΑΛΛΙΚΑ ΟΡΥΚΤΑ	5.2%	7.4%	7.4%	5.2%
ΜΕΤΑΛΛΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	7.6	9.4	9.6	12.0
ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΑ	3.8	2.2	2.4	3.2
ΗΛΕΚΤΡΙΚΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ	1.2	1.7	3.0	6.1
ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ	0.6	2.3	2.0	10.5
ΞΥΛΟ, ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΞΥΛΟΥ	5.3	6.1	6.6	4.0
ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΧΑΡΤΙΟΥ	1.5	2.1	2.7	2.9
ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΑΠΟ ΚΑΟΥΤΣΟΥΚ	0.7	2.0	2.2	1.9
ΔΕΡΜΑΤΙΝΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	1.7	1.3	1.3	0.7
ΧΗΜΙΚΕΣ ΟΥΣΙΕΣ,	9.8	9.4	11.0	15.5
ΠΛΑΣΤΙΚΑ, ΑΡΩΜΑΤΑ, ΚΛΠ.				
ΚΛΩΣΤΟΨΑΝΤΟΥΡΓΙΑ	22.2	20.1	17.6	11.6
ΡΟΥΧΑ ΚΑΙ ΠΑΠΟΥΤΣΙΑ	4.9	4.3	4.9	3.6
ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ	24.2	19.7	17.6	14.1
ΠΟΤΑ	4.4	4.3	3.5	3.2
ΚΑΠΝΟΣ	2.3	1.6	2.3	1.6
ΕΚΤΥΠΩΣΗ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	3.6	4.2	3.5	2.5
ΔΙΑΦΟΡΑ	1.0	1.9	2.4	1.4
ΣΥΝΟΛΟ	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

(Β) ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΣΤΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΔΟΜΗΣ, 1950-1960

	1950	1960
ΜΗ ΜΕΤΑΛΛΙΚΑ ΟΡΥΚΤΑ	9.7%	9.7%
ΜΕΤΑΛΛΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	7.9	10.2
ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΑ	1.9	3.3
ΗΛΕΚΤΡΙΚΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ	1.1	3.0
ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ	1.3	4.3
ΞΥΛΟ, ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΞΥΛΟΥ	4.9	5.0
ΕΠΙΠΛΑ	2.8	3.6
ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΧΑΡΤΙΟΥ	1.9	2.4
ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΑΠΟ ΚΑΟΥΤΣΟΥΚ	0.8	1.0
ΔΕΡΜΑΤΙΝΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	1.5	1.5
ΧΗΜΙΚΑ	3.7	4.1
ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗ	1.1	0.9
ΑΡΩΜΑΤΑ, ΣΑΠΟΥΝΙ, ΚΕΡΙΑ	0.8	0.7
ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	0.2	0.5
ΚΛΩΣΤΟΨΑΝΤΟΥΡΓΙΑ	27.4	20.6
ΡΟΥΧΑ, ΠΑΠΟΥΤΣΙΑ	5.6	5.8
ΤΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ	18.5	15.3
ΠΟΤΑ	2.9	2.1
ΚΑΠΝΟΣ	1.3	0.9
ΕΚΤΥΠΩΣΗ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	3.0	3.0
ΔΙΑΦΟΡΑ	1.7	2.1
ΣΥΝΟΛΟ	100.0%	100.0%

Τον Οκτώβριο του 1953 έλαβε χώρα μια βασική μεταρρύθμιση που έχει συσταθεί στο σύστημα ανταλλαγής Βραζιλίας.² Καθιερώθηκε ένα **σύστημα πολλαπλών συναλλαγματικών ισοτιμιών** που εξάλειψε τους ποσοτικούς ελέγχους και δημιούργησε μια δημοπρασία για την απόκτηση ξένου συναλλάγματος. Οι εισαγωγές αυτές κατατάσσονται σε πέντε κατηγορίες ανάλογα με το βαθμό της ανάγκης τους. Η νομισματική αρχή (SUMOC) κατανομής συναλλάγματος μεταξύ των κατηγοριών, και τα ποσοστά εισαγωγής για κάθε κατηγορία τέθηκαν σε δημοπρασίες.

Μερικές εισαγωγές θεωρήθηκαν πάρα πολύ σημαντικό να υπόκεινται στο **σύστημα δημοπρασιών**. Αυτές περιελάμβαναν το *πετρέλαιο* και τα *παράγωγα* του, το *χαρτί εκτύπωσης*, το *σιτάρι*, και τον *εξοπλισμό*. Το ποσοστό αυτών των προϊόντων ήταν το μέσο ποσοστό των εξαγωγών συν κάποιος πρόσθετος φόρος που καθοριζόταν από τις νομισματικές αρχές. Τα αγαθά αυτά αντιπροσώπευαν περίπου το ένα τρίτο της συνολικής αξίας των εισαγωγών.

Αυτό το σύστημα πολλαπλών συναλλαγματικών ισοτιμιών δημιούργησε κάποια πρόοδο προς την κατεύθυνση της υποτίμησης του νομίσματος για την αντιμετώπιση της συνεχιζόμενης πληθωρισμού. Επίσης, συστάθηκε ένας μηχανισμός της αγοράς για εξίσωση ξένων συναλλάγματος προσφοράς και της ζήτησης. Επιπλέον, η κυβέρνηση συνέλλεγε τα απροσδόκητα κέρδη από τις εισαγωγές και εξαλείφθηκαν οι πιέσεις της διοικητικής διαφθοράς κατά την έκδοση των αδειών.

Το σύστημα φαίνεται να ήταν πιο ευέλικτο για την εισαγωγή και όχι για την πλευρά των εξαγωγών. Και ευνοούσε περισσότερο τα *κεφαλαιουχικά αγαθά*, τις *τρέχουσες εισροές στη γεωργία* και *ορισμένες επιλεγμένες βιομηχανίες* και ακολουθούσαν τα *παραγωγικά αγαθά*, και τελευταία έρχονταν τα *καταναλωτικά αγαθά*. Η εφαρμογή του συστήματος λειτούργησε ως ένα μεγάλο αντικίνητρο για τις εξαγωγές. Η κυβέρνηση άφησε τις τιμές των εξαγωγών να μείνουν πίσω για διάφορους λόγους.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1950, ο χαρακτήρας του συστήματος ανταλλαγής άλλαξε. Δεν θεωρείται πλέον ως μέσο για την αντιμετώπιση με το *ισοζύγιο πληρωμών*, αλλά περισσότερο ως ένα εργαλείο για την *προώθηση της*

²Οδηγίες 70 της SUMOC και Ν. 2145

εκβιομηχάνιση. Μέχρι εκείνη τη στιγμή, οι βραζιλιάνοι πολιτικοί ήταν πεπεισμένοι ότι οι υψηλοί ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης και εκσυγχρονισμού θα μπορούσαν να επιτευχθούν μόνο μέσα από το είδος των διαρθρωτικών αλλαγών που η εκβιομηχάνιση θα μπορούσε να επιφέρει. Η καλύτερη απόδειξη αυτής της νέας προοπτικής μπορεί να βρεθεί σε μια σειρά από συμπληρωματικές πολιτικές που ακολουθήθηκαν στην εν λόγω δεκαετία.³

Ο ρόλος του μονοπωλίου στους διάφορους κλάδους στην Βραζιλία αναζωογονήθηκε από άμεσες ξένες επενδύσεις. Μεγάλες εταιρείες τοποθετήθηκαν στο δίκτυο των προμηθευτών διαμορφώνοντας την ολιγοπωλιακή τάση. Σε μεσοπρόθεσμη βάση ήταν αναμενόμενη μια υπερβολική συσσώρευση. Η δομή των ολιγοπωλίων στη βιομηχανία υπονοούσε ότι η μείωση των ποσοστών της βιομηχανικής ανάπτυξης θα επηρέαζε σοβαρά μικρότερες μονάδες. Σοβαρά προβλήματα της δυναμικής αστάθειας, επομένως, ήταν σύμφυτα με αυτό το μοντέλο ανάπτυξης. Την ίδια στιγμή είχαν επίσης προβλήματα στην ρευστοποίηση των κερδών δηλ. σε διογκούμενα εμβάσματα κέρδους κατά τη διάρκεια περιόδων χαμηλής δραστηριότητας, με αρνητικές επιπτώσεις για το ισοζύγιο πληρωμών (Tabi, 1977). Οι μισθοί αυξήθηκαν μέχρι το 1959, αν και ως ένα ποσοστό μικρότερο από την παραγωγικότητα. Η βιομηχανική αγορά εργασίας επίσης επεκτάθηκε σημαντικά, ιδιαίτερα στον αστικό τομέα.

Αυτοί ήταν ορισμένοι από τους λόγους γιατί μια τέτοια στρατηγική ανάπτυξης πυροδότησε άμεσες αντιδράσεις από εθνικιστικά κινήματα. Ισχυρή εθνικιστική αντιπολίτευση θα παρουσιαστεί στις αρχές του 1960, υπό τη προεδρεία του **João Goulart**. Ο Ζαάο Γκούλαρτ ανέλαβε την εξουσία με τη συμφωνία ότι θα μειωθούν οι προεδρικές εξουσίες και ότι θα εγκαθιδρυθεί κοινοβουλευτισμός. Μέσα σ' ένα χρόνο όμως ο Γκούλαρτ ανέτρεψε τις ισορροπίες των εξουσιών υπέρ του κι έκανε ξεκάθαρες τις προθέσεις του για εφαρμογή αριστερών πολιτικών στη χώρα. Πολλοί ανησυχούσαν ότι η Βραζιλία θα προσχωρούσε στο μπλοκ των κομμουνιστικών κρατών. Μεταξύ αυτών επιφανείς πολιτικοί, μεγιστάνες των μέσων ενημέρωσης, μεγαλογαιοκτήμονες, η εκκλησία, επιχειρηματίες αλλά και μια μεγάλη μερίδα της

³ΔΑΣΜΟΛΟΓΙΟ 1957, SUMOC introduction 113

μεσαίας τάξης, οι οποίοι ζητούσαν από τις ένοπλες δυνάμεις της χώρας μια «αντεπανάσταση».

Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, η συγκέντρωση εισοδήματος δεν συνοδεύτηκε από την απόλυτη μείωση του πραγματικού εισοδήματος του κάθε τμήματος του αστικού πληθυσμού εργασίας. Η συγκέντρωση αυτή ήταν φυσικό προϊόν (α) ενός νέου μοντέλου εκβιομηχάνισης στο πλαίσιο των άφθονου εργατικού δυναμικού, και (β) μια πολύ ταχεία επέκταση της ζήτησης εργατικού δυναμικού σε ιδιωτικούς και δημόσιους τομείς (Oliveira.1977).

Η κρίση ξεκίνησε το 1962-1963. Η ικανότητα χρήσης των κεφαλαιουχικών αγαθών στη βιομηχανία είχε επιτευχθεί στο 60% στις αρχές του 1960. (Reischstul,1980). Η αύξηση στην παραγωγή κεφαλαιουχικών αγαθών έπεσε από 20% το 1962 σε 2,6% το 1963 και μειώθηκε κατά τα επόμενα έτη (Leff, 1968). Το έλλειμμα του προϋπολογισμού είχε ήδη επιτύχει το υψηλό ποσοστό 4,2% του ΑΕΠ το 1963. Η εξωτερική πίστωση δεν ήταν αρκετή και αυτό οφειλόταν στην απροθυμία ή στον σκεπτικισμό των διεθνών οργανισμών κατά τα χρόνια του υψηλού πληθωρισμού. Στη βιομηχανία, ο μέσος ρυθμός ανάπτυξης μειώθηκε από 24% το 1955-1962 σε 4,1% το 1962-1967. (Belluzzo και CardosodeMello, 1977). Τα δημοσιονομικά ελλείμματα, εν μέρει λόγω της αβεβαιότητας του υπάρχοντος οικονομικού συστήματος, επιτάχυναν τον πληθωρισμό σχεδόν στο 100% το 1963-1964, παρά τη μείωση των μισθών (Kahil.1973).

Στα χρόνια που ακολούθησαν η Βραζιλία ακολουθεί το χορό της εναλλαγής ψευδοδημοκρατικών και στρατιωτικών διακυβερνήσεων, ομολογουμένως όχι τόσο σκληρών όσο αλλού στη Λατινική Αμερική (π.χ. Χιλή) που άφησαν όμως πίσω τους εκατοντάδες νεκρούς και μια κληρονομιά κοινωνικής καταστολής, ανελευθεριών, λογοκρισίας, μιας κατεστραμμένης οικονομίας εν γένει. **Με το στρατιωτικό πραξικόπημα του 1964** απαγορεύτηκε η ύπαρξη και η λειτουργία όλων πλην δύο κομμάτων: ⁴Στο καθεστώς της δικτατορίας καταλογίζονται αυταρχισμός, φίμωση των αντιπολιτευομένων φωνών, ποδηγέτηση των M.M.E., προσπάθεια για

⁴του ARENA (Aliança da Renovação Nacional) που συγκέντρωνε τους υποστηρικτές της στρατιωτικής παρέμβασης και του PMDB (Movimento Democrático Brasileiro) που ασκούσε την όποια περιορισμένη αντιπολίτευση του επιτρεπτόταν.

απόλυτο έλεγχο των συνδικάτων και άλλες αντιδραστικές κοινωνικά πολιτικές. Σύμφωνα με την επιτροπή «αλήθειας και συμφιλίωσης», στα 21 χρόνια της δικτατορίας υπήρξαν 339 τεκμηριωμένες περιπτώσεις δολοφονιών και εξαφανίσεων, εκπορευομένων από την στρατιωτική κυβέρνηση. Ακόμα περισσότερες υπήρξαν οι περιπτώσεις των ανακρίσεων, των βασανισμών, και των φυλακίσεων.

Ωστόσο, το εν λόγω καθεστώς δεν ήταν απλώς μια στρατιωτική δικτατορία. Αυτό το νέο καθεστώς εξέφρασε την αυξανόμενη πολιτική εξουσία, στο επίπεδο της εκτελεστικής εξουσίας, από μεγάλες βιομηχανικές μπουρζουαζίας που σχετίζονταν με τα ανώτερα κλιμάκια του κράτους και την αναζήτηση υψηλής τεχνοκρατίας. Κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η πορεία προς την οικονομική ανάκαμψη όριζε τον έλεγχο του πληθωρισμού, την εξάλειψη των συσσωρευμένων στρεβλώσεων των τιμών, τον εκσυγχρονισμό των κεφαλαιαγορών, τη δημιουργία ενός συστήματος κινήτρων για άμεσες επενδύσεις σε τομείς που κρίνονται απαραίτητοι από την κυβέρνηση, ενός συστήματος προσέλκυσης ξένων επενδύσεων για την επέκταση του παραγωγικού δυναμικού της χώρας, και την επέκταση των δημόσιων επενδύσεων σε έργα υποδομής και βαριάς βιομηχανίας. Ο νούμερο ένα στόχος της κυβέρνησης ήταν να μειώσει τον **πληθωρισμό**. Παρά τη σοβαρότητα του προγράμματος σταθεροποίησης – ιδιαίτερα όσον αφορά τους μισθούς-τα αποτελέσματα δεν ήταν ούτε άμεσα ούτε ικανοποιητικά. Η παραγωγή μειώθηκε αλλά οι τιμές δεν επηρεάστηκαν κατά την ίδια αναλογία. Η ικανότητα εκ μέρους της ολιγοπωλιακής πολιτικής να μεταβιβάζει όλες τις αυξήσεις του κόστους στην τελική τιμή, ήταν μία από τις κύριες αιτίες της αναποτελεσματικότητας της ορθόδοξης αντιπληθωριστικής θεραπείας (Fishlow, 1972).

Κατά τα πρώτα χρόνια μετά την αλλαγή της κυβέρνησης το 1964, στόχος ήταν η **χάραξη πολιτικής σταθεροποίησης και οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στις χρηματοπιστωτικές αγορές**. Το πρώτο περιελάμβανε κλασικά μέτρα για τη σταθεροποίηση (*περικοπή των κρατικών δαπανών, η αύξηση των φορολογικών εσόδων μέσω της βελτίωσης του φορολογικού μηχανισμού συλλογής, σφίξιμο των πιστώσεων, και η συμπίεση των μισθών*). Στο πρόγραμμα σταθεροποίησης περιλαμβάνονταν, επίσης, μέτρα για την εξάλειψη των στρεβλώσεων των τιμών που είχαν επιδεινωθεί κατά τη διάρκεια του πληθωρισμού της προηγούμενης δεκαετίας.

Για παράδειγμα, τα ποσοστά δημόσιας ωφέλειας είχαν μείνει πίσω από τη γενική αύξηση των τιμών και είχαν αυξηθεί κατακόρυφα. Αν και αυτό είχε επιπλέον βραχυπρόθεσμες πληθωριστικές επιπτώσεις (γνωστό ως «διορθωτικός πληθωρισμός»), οδήγησε στη σταδιακή εξάλειψη των ελλειμμάτων σε διάφορους τομείς, μειώνοντας την ανάγκη για κρατικές επιδοτήσεις. Οι πολιτικές αυτές οδήγησαν σε μια σταθερή μείωση του ελλείμματος του κρατικού προϋπολογισμού, το οποίο το 1963 ανήλθε στο 4,3% του ΑΕΠ, αλλά το 1971 είχε μειωθεί στο 0,3%. Ο ρυθμός πληθωρισμού είχε σταδιακά μειωθεί σε περίπου 20%, όπου κυμαινόταν κατά την περίοδο 1968-1974.

Από την άλλη πλευρά, η ενσωμάτωση της τοπικής οικονομίας προς το διεθνές καπιταλιστικό σύστημα ενθαρρύνθηκε θερμά από όλες τις κυβερνήσεις από το 1964. Η οικονομία παρέμεινε στάσιμη κατά την περίοδο 1962-1967, όταν ο **ετήσιος ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ** ήταν μόλις 3,7%. Σε αντίθεση, μια αξιοσημείωτη άνθηση ξεκίνησε το 1968 και κατά την περίοδο 1968-1973 όταν ο ετήσιος ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ βρέθηκε κατά μέσο όρο στο 11,3%, το οποίο πολλοί αναλυτές αποδίδουν στις προαναφερθείσες μεταρρυθμίσεις που είχαν συσταθεί με τη στρατιωτική κυβέρνηση. **Η βιομηχανία** ήταν ο μεγαλύτερος τομέας της και επεκτεινόταν σε ετήσια ποσοστά από 12,6%. Στο **μεταποιητικό τομέα**, τα υψηλότερα ποσοστά ανάπτυξης επιτεύχθηκαν σε *εξοπλισμό μεταφορών, μηχανήματα, και ηλεκτρικό εξοπλισμό*, ενώ παραδοσιακούς τομείς όπως η *κλωστοϋφαντουργία, τα είδη ένδυσης και τα προϊόντα διατροφής* παρουσίασαν πολύ βραδύτερους ρυθμούς ανάπτυξης (Werner, 2008).

Ένα αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό της ανάπτυξης της Βραζιλίας στη δεκαετία του 1950 και του 1960 ήταν ο χαμηλός **συντελεστής κεφαλαίου**. Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου αυξήθηκαν από περίπου 14% του ΑΕΠ το 1949 σε 20% το 1959, ενώ κατά μέσο όρο 22% στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Η σταθερότητα του συντελεστή του κεφαλαίου, τόσο σε στάσιμες όσο και περιόδους ανάκαμψης έχει αποδοθεί στη σημαντική πλεονάζουσα παραγωγική ικανότητα που υπήρχε καθ' όλη τη δεκαετία του 1960, που επιτρέπει σε πολλούς τομείς να αυξήσουν την παραγωγή τους, χωρίς την ανάγκη για πολύ καθαρή επένδυση. Στο πρώτο μισό της δεκαετίας του 1970, ο συντελεστής του κεφαλαίου αυξήθηκε κατά μέσο όρο 27% και ήταν σε μεγάλο βαθμό εξαιτίας της πλήρους αξιοποίησης της παραγωγικής ικανότητας, η οποία προκάλεσε πολλές επιχειρήσεις να κάνουν νέες επενδύσεις. Προβλήθηκε

επίσης το αποτέλεσμα των μεγάλων κρατικών επενδύσεων σε έργα υποδομής και βαριές βιομηχανίες.

Οι προσπάθειες της στρατιωτικής κυβέρνησης να αυξήσει **εισπράξεις φόρων** οδήγησε σε σημαντική αύξηση τόσο των άμεσων όσο και των έμμεσων φόρων. Το πρώτο αυξήθηκε από 5,2% του ΑΕΠ το 1959, ενώ το τελευταίο αυξήθηκε από 12,8% του ΑΕΠ σε 14,5%. Αν δεν ήταν για τα αναφερόμενα συστήματα παροχής φορολογικών κινήτρων, ο άμεσος φόρος θα αυξανόταν ακόμα περισσότερο.

Κατά την περίοδο 1959-1970 η μείωση του μεριδίου της **γεωργίας** στο ΑΕΠ επιταχύνθηκε, ενώ η αύξηση των μετοχών της βιομηχανίας και των υπηρεσιών ήταν σχετικά ομοιόμορφης κατανομής. Στο **εξωτερικό εμπόριο** κατά τα έτη 1970-1973, ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης των εξαγωγών ήταν 14,7% και των εισαγωγών στο 21%. Η ξαφνική επέκτασή του εξωτερικού εμπορίου το 1969-1973 είναι σαφώς η πιο σημαντική αλλαγή κατά την περίοδο αυτή. Αντικατοπτρίζει την αύξηση της Βραζιλιάνικης βιομηχανικής δύναμης ως μια συνειδητή προσπάθεια από τα κέντρα εξουσίας για την ενθάρρυνση του εμπορίου. Ωστόσο, το εμπορικό ισοζύγιο ισορροπίας συνοδεύεται από την απαίτηση κάλυψης των ελλειμμάτων που απαιτούν τα επιπλέον κεφάλαια. Εξαιρετικά ευνοϊκές συνθήκες δημιουργήθηκαν στη χώρα με την **εξωτερική χρηματοδότηση** που κατευθύνθηκε προς την χώρα, κυρίως με την μορφή νομίσματος και δανείων από δημόσιες και ιδιωτικές επιχειρήσεις. Η ροή αυτή στο ισοζύγιο των τρεχουσών συναλλαγών δίνει κάποια εξήγηση για το εξωτερικό χρέος που άρχισε το 1969-1973 αλλά και για την αύξηση την ίδια στιγμή, των συναλλαγματικών αποθεμάτων της Κεντρικής Τράπεζας (Werner,2008)

Οι καρποί της οικονομικής ανάπτυξης της Βραζιλίας ήταν πολύ άνισα κατανομημένοι. Όπως φαίνεται στον **Πίνακα 2.12**, το μερίδιο του εθνικού εισοδήματος από το χαμηλότερο 40% των δικαιούχων εισοδήματος μειώθηκε από 11,2% το 1960 σε 9% το 1970, το μερίδιο της επόμενης 40 % μειώθηκε από 34,4% σε 27,8% και το κορυφαίο 5% αύξησε το μερίδιό τους από 27,4% σε 36,3%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.12 :ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ, 1960-1970

Per capita Income	1960	1970	1960	1970
Lower 40 percent	11.2	9.0	84	90
Next 40 percent	34.3	27.8	257	278
Next 15 percent	27.0	27.0	540	720
Top 5 percent	27.4	36.3	1,645	1,940
Total	100.0	100.0	100.0	100.0

Source: Calculated from IBGE, *CensoDemografico*, 1970.

Οπίνακας2.13 απεικονίζει ότι (α) οι πραγματικοί μισθοί αυξήθηκαν ελάχιστα σχεδόν συνεχώς από το 1972 έως το 1982, αν και στο Ρίο ντε Τζανέιρο η ανάπτυξή τους δεν ήταν ούτε σταθερή ούτε ως τόσο ισχυρή. Και (β) από τον πίνακα προκύπτει ότι οι μέσες πραγματικές αποδοχές των εργαζομένων σε γραφείο αυξήθηκαν σταθερά μέχρι το 1979. Επίσης (γ), δείχνει ότι ένα μεγάλο ποσοστό του εργατικού δυναμικού κέρδιζε λιγότερο από ένα ελάχιστο μισθό το μήνα. Υπήρξε μια μικρή μείωση μεταξύ των ετών 1977 και 1981, αλλά στη συνέχεια το ποσοστό αυτό αυξήθηκε και πάλι (Werner,2008).

Θα πρέπει να τονιστεί ότι οι μισθολογικές πολιτικές με σκοπό την επίτευξη μεγαλύτερης ισότητας εισήχθησαν στο τέλος της δεκαετίας του 1970, όταν ο πληθωρισμός της Βραζιλίας / του ισοζυγίου πληρωμών της κρίσης είχε επιδεινωθεί. Αυτό οδήγησε σε μια σημαντική συζήτηση για τις επιπτώσεις της μισθολογικής πολιτικής για το αν ήταν αποτελεσματική η ανακατανομή εισοδήματος.Η καλύτερη ανάλυση των επιπτώσεων της μισθολογικής πολιτικής της Βραζιλίας έγινε από τον RobertoMacedo.⁵

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.13:ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΑ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΜΙΣΘΟΛΟΓΙΑΣ

(α) ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΣ ΚΑΤΩΤΑΤΟΣ ΜΙΣΘΟΣ 1970-1985 (in 1970 prices, 1970 s 100)

	Sao Paulo	Rio de Janeiro		Sao Paulo	Rio de Janeiro
1970	100.0	100.0	1978	113.2	108.9
1971	99.5	100.2	1979	108.8	102.9
1972	100.7	102.7	1980	114.2	105.2
1973	102.1	106.6	1981	118.7	104.1
1974	102.1	104.6	1982	124.4	104.5
1975	106.4	110.1	1983	114.9	93.9
1976	107.6	106.3	1984	116.6	87.5
1977	110.4	106.5	1985	131.2	90.0

Source: Wells (1974); *ConjunturaEconomica*, several issues.

Notes: Annual average values are the simple arithmetic mean of the values observed in each month; the 13th wage, a customary year-end bonus, is taken into account in the calculation of the average.

⁵Επισήμανε ότι οι πιέσεις για νέες μισθολογικές πολιτικές προήρθαν το 1974, όταν ο ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού διπλασιάστηκε από περίπου 20 έως περίπου 40% . Έτσι, η πίεση για εξαμηνιαία αναπροσαρμογή των μισθών βασίστηκε στο σκεπτικό ότι οι πραγματικοί μισθοί θα αναπροσαρμόζονταν σε ετήσια βάση, όταν το ποσοστό του πληθωρισμού διπλασιάζεται

For Sao Paulo and Rio de Janeiro the deflators used were the consumer prices indexes calculated respectively by FIPE/USP and FGV.

(b) ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΜΙΣΘΟΥ ΚΑΙ ΗΜΕΡΟΜΙΣΘΙΩΝ

	ΔΙΟΙΚΗΣΗ	ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ ΓΡΑΦΕΙΟΥ	ΕΡΓΑΤΕΣ	ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ
1970 (2nd)	194	127	115	130
1971	210	129	117	130
1972	210	134	118	134
1973	221	140	124	141
1974	223	139	123	141
1975	233	147	137	153
1976	255	156	142	161
1977	244	160	146	164
1978	256	168	164	177
1979 (1st)	275	174	175	188
1979(2nd)	254	162	161	173
1980(1 st)	236	164	162	172
1980(2nd)	231	167	166	174
1981 (1st)	230	170	180	183
1981(2nd)	230	197	200	206
1982(1 st)	232	185	194	196
1982(2nd)	226	189	184	189
1983(1 st)	206	172	180	181
1983(2nd)	171	152	164	161
1984(1 st)	157	137	150	147

Source: D.Z. Ocio. "Salarios e Politica Salarial," in *Revista de Economia Politica* 6, no. 2

(April-June 1986), pp. 5-26.

Notes: The difference between wage and salary is related to whether a position of command is held within the firm's organizational structure. The data on wages and salaries come from a sample of manufacturing industries located mostly in the greater Sao Paulo area. Because of the location of the industries considered, it is possible that the data is biased toward higher earnings. Management included directors, managers, and chiefs of sections. Blue-Collar Workers include skilled, semiskilled, and unskilled workers. Weighted average: the weights of the groups are management = 2; technicians and office clerks = 3; blue-collar workers = 5. The general price index of the Fundacao Getulio Vargas was used as deflator.

**(c) ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΙΣ ΜΗΝΙΑΙΕΣ ΑΠΟΔΟΧΕΣ
(ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΑ ΕΤΗ, ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ)**

	1977	1979	1981	1983
Up to 1/2 MW	13.4	10.9	12.1	12.7
More than 1/2 to 1	20.9	18.5	15.8	18.3
More than 1 to 2	24.7	25.2	24.7	22.8
More than 2 to 3	10.2	10.7	12.6	11.8
More than 3 to 5	8.6	9.8	10.2	8.9
More than 5 to 10	5.8	7.0	7.0	7.5
More than 10 to 20	2.6	3.0	2.9	3.3
More than 20	1.3	1.3	1.3	1.3
With no earnings ³	12.5	13.6	13.4	13.4
Total	100.0	100.0	100.0	100.0

Σημειώσεις: Η διαφορά μεταξύ των μισθών και αποδοχών σχετίζεται με το αν η θέση της εντολής που πραγματοποιήθηκε εντός της οργανωτικής δομής της επιχείρησης. Τα στοιχεία σχετικά με τους μισθούς και τα ημερομίσθια έρχονται από ένα δείγμα των μεταποιητικών βιομηχανιών που βρίσκονται κυρίως στην ευρύτερη περιοχή Σάο Πάολο. Λόγω της θέσης των εξεταζόμενων κλάδων, δεν είναι δυνατόν, ότι τα δεδομένα ωθείται προς υψηλότερα κέρδη. Διαχείριση περιλαμβάνονται διευθυντές, διευθυντές, και τους αρχηγούς των τμημάτων. Μπλε κολλάρο- Οι εργαζόμενοι περιλαμβάνονται η εξειδίκευση, semiskilled, και ανειδίκευτους εργάτες. Σταθμισμένος μέσος όρος: τα βάρη της οι ομάδες είναι η διαχείριση = 2 τεχνικοί και υπάλληλοι γραφείου = 3 εργάτες = 5. Ο γενικός δείκτης τιμών του Fundacao Getulio Vargas χρησιμοποιήθηκε ως αποπληθωριστική.

Πηγή: IBGE, *Tabelas Seleccionadas, II (1984)*

Οι τάσεις αυτές εξακολουθούσαν να υφίστανται κατά την περίοδο 1974-1978, και

εμφανίστηκαν και νέες τάσεις. Ένα σημαντικό έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο που προκλήθηκε από τη συνειδητή προσπάθεια της κυβέρνησης να αντισταθμίσει το κόστος των αυξήσεων του πετρελαίου⁶ με τον τεμαχισμό των άλλων εισαγωγών, ιδιαίτερα των κεφαλαιουχικών αγαθών και σε συνδυασμό με μια αρνητική αύξηση των υπηρεσιών, δημιουργείται ένα τεράστιο **έλλειμμα**. Το σύνολο του ισολογισμού που παρέμεινε θετικό, χάρη στις πραγματικά μαζικές εισροές από εξωτερικούς πόρους, ξανά ως επί το πλείστον απορροφάται από δημόσιες και ιδιωτικές επιχειρήσεις. Η σχέση μεταξύ εισοδήματος και απόσβεσης κεφαλαίου στις εξαγωγές μειώθηκε ελαφρά το 1974-1978, αλλά, προφανώς οι οδυνηρές επιπτώσεις του δημοσιονομικού βάρους σύντομα θα γίνονταν αισθητές. Το συνολικό εξωτερικό χρέος ανέβηκε σε περίπου 12 δισεκατομμύρια δολάρια το Δεκεμβρίου του 1973, σε 43 δισεκατομμύρια το 1978 και κοντά σε 60 δισεκατομμύρια το 1980.

Από το 1974 έως και σήμερα, οι **δημόσιες επενδύσεις** αυξήθηκαν με υψηλότερους ρυθμούς από τις ιδιωτικές. Αυτό συνέβη ακόμη και το 1976, όταν η κυβέρνηση προσπάθησε να σταματήσει τον πληθωρισμό και να βελτιώσει τη θέση της έναντι των εσωτερικών και εξωτερικών δανειστών, όταν τα υψηλά ποσοστά κρατικών επενδύσεων και κρατικών επιχειρήσεων ενθαρρύνονταν για να αναζητήσουν πόρους στην αγορά του ευρώ-δολαρίου.

Δεδομένου ότι από τα μέσα του 1970, οι οικονομολόγοι είχαν προειδοποιήσει τις αυξανόμενες δυσκολίες της οικονομίας και πολλοί είχαν μίλησαν από τότε για επερχόμενη κρίση, ωστόσο, ο ΕΔΚ συνέχισε να αναπτύσσεται με ρυθμό 6 έως 7 % ετησίως από το 1974 έως το 1980. Πράγματι, η κρίση στη Βραζιλία είναι μοναδική από πολλές απόψεις. Η επιλογή της δυνατότητας ανάπτυξης συνεπάγεται μια δραματική αύξηση του χρέους της χώρας στο εξωτερικό. Χωρίς τον δανεισμό του εξωτερικού, δεν θα ήταν δυνατόν για τη Βραζιλία να ανταποκριθεί τόσο στο νομοσχέδιο του πετρελαίου και να συνεχίσει να εισάγει τα αγαθά που είναι απαραίτητα για την παραγωγή βιομηχανικών προϊόντων, ιδίως εκείνων που τα συνόδευαν επενδυτικά προγράμματα. Η μεγάλης κλίμακας συμμετοχή της Βραζιλίας στις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές προηγήθηκε της πετρελαϊκή κρίση του 1973. Αφού παρέμεινε σταθερό στη δεκαετία του 1960, **το χρέος** άρχισε να αυξάνεται το

⁶chockoilΜάρτιο 1973 με τετραπλασιασμό της τιμής του πετρελαίου

1969, η Βραζιλία άρχισε να δανείζεται από τη διεθνή αγορά⁷. Κατά την περίοδο αυτή, το μερίδιο των δανείων από ιδιωτικές πηγές στο συνολικό δημόσιο χρέος αυξήθηκε 27 με 64%.

Από το 1968 έως το 1973 πάνω από τα δύο τρίτα της αύξησης του εξωτερικού χρέους οφειλόταν στην **αύξηση των συναλλαγματικών αποθεμάτων**. Η τεράστια αύξηση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών μετά το 1973 που προέκυπτε από το μεγάλο εμπορικό έλλειμμα οδήγησε σε δραματική αύξηση του εξωτερικού χρέους της χώρας. Το *καθαρό χρέος* αυξήθηκε σε 6,2 δισεκατομμύρια δολάρια το 1973 σε 31,6 δισεκατομμύρια δολάρια το 1978, αυξανόμενο με ετήσιο ρυθμό 38,7%, ενώ το *ακαθάριστο δημόσιο χρέος* αυξήθηκε από 12,6 δισεκατομμύρια δολάρια σε 43,5 δισεκατομμύρια δολάρια. Μεταξύ 1973 και 1978 το μεγαλύτερο μέρος της αύξησης του χρέους συνδέεται με την ανάγκη να καλύψει το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών αντί να αυξήσει τα αποθεματικά.⁸(Werner,2008)

Είναι σαφές ότι η απορρόφηση των ξένων κεφαλαίων ήταν ένας σημαντικός παράγοντας που συνέβαλλε στους σχετικά υψηλούς και συνεχείς ρυθμούς ανάπτυξης της οικονομίας. Μεγάλο μέρος του εξωτερικού δανεισμού έγινε από τον δημόσιο τομέα: τις δημόσιες επιχειρήσεις, τις κυβερνήσεις των κρατών, καθώς και διάφορες δημόσιες υπηρεσίες. Αυτό οδήγησε σε μια σημαντική αύξηση του μεριδίου των δημόσιων και δημόσια εγγυημένου χρέους του συνόλου των μεσοπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων χρεών: από 51,7% το 1973 με 63,3% το 1978. (Werner,2008)

Μέχρι το 1973 οι διάφορες στρατιωτικές κυβερνήσεις χειρίστηκαν σχετικά επιτυχημένα **το πρόβλημα του πληθωρισμού** καθώς τον κατέβασαν από το 92% το 1964, στο 15,5% το 1973. Ειδικά από το 1968 και πέρα, ο φθίνων πληθωρισμός συνοδευόταν και από αναπτυξιακές εκρήξεις. Αιτία ήταν ένα μείγμα μέτρων δημοσιονομικής και μονεταριστικής σταθεροποίησης: *καταστολή μισθών, εξισορρόπηση τιμών, εισαγωγή ενός συστήματος τιμαριθμικής αναπροσαρμογής των χρηματοοικονομικών μέσων για να μπορεί η κυβέρνηση να αντλεί κεφάλαια χωρίς να ασκεί πληθωριστικές πιέσεις, κίνητρα για καταθέσεις κλπ.* Οι πτωτικές τάσεις

⁷σημειώθηκε αύξηση από ΗΠΑ \$ 3,3 δισεκατομμύρια το 1967 σε us \$ 12,6 δισεκατομμύρια το 1973, κατά μέσο όρο ετήσιο ποσοστό των 25,1 %. (βλ. παράρτημα πινάκας A4).

⁸ο NogueiraBatista διαπίστωσε ότι η «φαινομενική αντίφαση μεταξύ της σημαντικής αύξησης του εξωτερικού χρέους και την περιορισμένη απορρόφηση των πραγματικών πόρων από το εξωτερικό. . . [ήταν]. . . Οφείλεται στο γεγονός ότι μέχρι το 1973 αύξηση του χρέους κατά κύριο λόγο συνδέονται με τη συνεχή αύξηση των διεθνών αποθεμάτων. "(NogueiraBatista,1987)

σταμάτησαν το 1973, ο πληθωρισμός διπλασιάστηκε το 1974, κινήθηκε στο διάστημα 3% με 46% για τα επόμενα 4 χρόνια, σχεδόν διπλασιάστηκε το 1978-1979, πέρασε το φράγμα του 100% το 1980, το 1983 έφτασε το 211%, και το 1984 το 224% (βλ. Πίνακα 2.14). Ανάπτυξη επετεύχθη και το 1980 - όχι τόσο εντυπωσιακή όση ήταν στην «θαυματουργή» πενταετία 1968-1973, αλλά με θετικό πρόσημο παρόλα αυτά. Ενώ από το 1981 έως το 1983, οι ισχυρές πληθωριστικές πιέσεις τελμάτωσαν την οικονομία.

ΠΙΝΑΚΑΣ

2.14

	ΑΕΠ	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	ΓΕΩΡΓΙΑ	ΓΕΝΙΚΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ ΤΙΜΩΝ	ΔΕΙΚΤΗΣ ΤΙΜΩΝ ΧΟΝΔΡΙΚΗΣ	ΔΕΙΚΤΗΣ ΤΙΜΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ
1968	11.2	13.3	4.5	25.5	24.2	24.5
1969	10.0	12.2	3.8	21.4	21.6	24.2
1970	8.8	10.4	1.0	19.8	19.4	20.9
1971	12.0	12.0	11.3	18.7	20.0	18.1
1972	11.1	13.0	4.1	16.8	17.7	14.0
1973	13.6	16.3	3.6	16.2	16.7	13.0
1974	9.7	9.2	8.2	33.8	34.1	33.8
1975	5.4	5.9	4.8	30.1	30.6	31.2
1976	9.7	12.4	2.9	48.2	48.1	44.8
1977	5.7	3.9	11.8	38.6	35.3	43.1
1978	5.0	7.2	-2.6	40.5	42.3	38.7
1979	6.4	6.4	5.0	76.8	79.5	76.0
1980	7.2	7.9	6.3	110.2	100.8	86.3
1981	-1.6	-5.5	6.4	95.2	112.8	100.6
1982	0.9	0.6	-2.5	99.7	97.6	101.8
1983	-3.2	-6.8	2.2	211.0	234.0	177.9
1984	4.5	6.0	3.2	223.8	230.3	208.7
1985	8.3	9.0	8.8	235.1	225.7	248.5

Ο κλάδος παραγωγής αυξήθηκε με την ύφεση. Η κοινή θέση ευνοήθηκε από το γεγονός ότι η υπερθέρμανση συνέπεσε με την άνοδο των τιμών του πετρελαίου και την παγκόσμια οικονομική ψύξη. Τα επιτόκια μειώθηκαν αλλά δεν αρκεί για να χαρακτηρίζουν μια ύφεση. Δεν καταγράφονταν πτωχεύσεις σε ανησυχητικό αριθμούς.

Αμέσως μετά την πρώτη πετρελαϊκή κρίση, οι διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές ήταν υπερβολικά ρευστές. Διεθνείς τράπεζες ήταν πρόθυμες να επισυνάψουν δάνεια με χαμηλά για εκείνη την εποχή επιτόκια, οπότε η Βραζιλία με τον αυξημένο διεθνή δανεισμό για τα έτη αυτά θα μπορούσε εύκολα να δικαιολογηθεί⁹. Αυτή η ευνοϊκή αρχική κατάσταση επιδεινώθηκε στη συνέχεια, καθώς το εξωτερικό χρέος συνέχισε

⁹Το μέσο πραγματικό κόστος του χρέους μειώθηκε από 13,4 % το 1974 έως 5,9 % το 1975, στη συνέχεια αυξήθηκε ελαφρά σε 6,9% το 1976.

να επεκτείνεται, να γίνεται μια αυτοτροφοδοτούμενη διαδικασία και τα διεθνή επιτόκια άρχισαν να αυξάνονται. Μέχρι το 1979, η εξυπηρέτηση του χρέους ανήλθε σε πάνω από 63 % των εξαγωγών της χώρας (MarceloAbreuandDorteVerner,1997).

ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΟ ΔΝΤ

Ο στρατηγός **Ζοάο Μπατίστα ντε Ολιβέϊρα Φιγκουεϊράντο**, που ήταν ο τελευταίος σε αυτή την αλυσίδα αξιωματικών, υποσχέθηκε το 1979 ομαλή μετάβαση σε δημοκρατικό καθεστώς κι ελεύθερες εκλογές. Και ενώ παρατηρείται επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης, έχουμε την εκτόξευση της μόνιμης φτώχειας – εδώ είναι ένα ακόμη αντιφατικό χαρακτηριστικό της Βραζιλίας. Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι, κατά τις τελευταίες δεκαετίες, η Βραζιλία είναι ένα σπάνιο παράδειγμα επιτυχημένης μετάβασης στον **καπιταλιστικό μοντερνισμό** (www.wikipedia.org www.historyworld.net).

Κύριο μέλημα της κυβέρνησης Figueiredo ήταν να αντιμετωπίσει την αύξηση του πληθωρισμού και το εξωτερικό χρέος. Στα ήδη περίπλοκα οικονομικά θέματα έρχεται να προστεθεί και η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση. Επιπλέον, υπήρξε μια δραματική παγκόσμια αύξηση των επιτοκίων αλλά και συνεχείς διεθνείς πιέσεις με αποτέλεσμα να αφαιρέσει σταδιακά τις δημοσιονομικές επιδοτήσεις. Η αναγκαία επέκταση των εξαγωγών κατέστησαν αναγκαία την συνεχή υποτίμηση του νομίσματος cruzeiro και την επιβράδυνση της οικονομικής ανάπτυξης για την αντιμετώπιση τόσο του ισοζυγίου πληρωμών όσο και του πληθωρισμού.

Η αρνητική αντίδραση σε αυτό το σύνολο των πολιτικών έτυχε ευνοϊκής περιγράφεται από Fishlow :

*“Οι επικριτές του ιδιωτικού τομέα είχαν αμφιβολίες σχετικά με την εγκυρότητα της ύφεσης, και τα κέρδη τους είχαν αρχίσει ήδη να μειώνονται, οι εργαζόμενοι υποφέρουν από τη διάβρωση των πραγματικών μισθών τους, , λόγω της επιτάχυνσης του πληθωρισμού ...οι ιδιωτικές τράπεζες δεν έμειναν απόλυτα ικανοποιημένες από το γεγονός ότι η *banco do brasil* αγωνίστηκε εναντίον τους για τους καλύτερους πελάτες αντί να είναι η πηγή των επιδοτήσεων πίστωσης από την κεντρική τράπεζα για τους τομείς προτεραιότητας: άλλοι υπουργοί ήταν ανήσυχοι να περάσουν παρά να έχουμε προϋπολογισμούς και...οι κρατικές επιχειρήσεις αντισταθήκαν του έλεγχου επί των εργασιών τους”.*

Μέχρι το Δεκέμβριο του 1979, ωστόσο, η κυβέρνηση αναγνώρισε την ανάγκη για κάποια σκληρά μέτρα για την αντιμετώπιση των πιέσεων όπως αυτά περιγράφονται σε ένα «**οικονομικό πακέτο μέτρων**» που εισήχθη και αποτελείται από: *υποτίμηση του νομίσματος, κατάργηση των εξαγωγικών επιδοτήσεων και διαφόρων φορολογικών κινήτρων, αύξηση της τιμής των δημόσιων υπηρεσιών, προσωρινοί φόροι επί των κερδών σε εξαγωγές γεωργικών προϊόντων και κατάργηση του νόμου των ομοίων και των απαιτήσεων των καταθέσεων στις εισροές κεφαλαίων*. Τα μέτρα αυτά είχαν ως στόχο να διευκολύνουν τις ξένες πολιτικές πιέσεις για την εξάλειψη των εξαγωγικών επιδοτήσεων, να γίνει νομισματική υποτίμηση και αύξηση των τιμών των δημοσίων υπηρεσιών, που είχαν άμεσο αντίκτυπο στις πληθωριστικές τάσεις που επικρατούσαν.

Κατά τους επόμενους μήνες, αρκετές συμπληρωματικά μέτρα εγκρίθηκαν. Η κυβέρνηση δήλωσε στις αρχές του 1980 ότι η υποτίμηση θα περιοριστεί στο 40% για το τρέχον έτος και ότι κατά την ίδια περίοδο, η τιμαριθμική αναπροσαρμογή θα περιοριζόταν στο 45%. Επίσης, εντάθηκαν οι έλεγχοι στην αγορά λόγω αύξησης των τιμών. Κατά τη διάρκεια των επόμενων μηνών, όμως, έγινε φανερό ότι ο πληθωρισμός θα είναι υψηλότερος από 100%, και έγινε όλο και πιο σαφές ότι η προβλεπόμενη υποτίμηση του 40% θα οδηγούσε σε ταχεία υπερτίμηση του εθνικού νομίσματος Cruzzeiro, η οποία έβλαψε την ανταγωνιστικότητα της χώρας για εξαγωγές. Κατά το πρώτο εξάμηνο του 1980 η κυβέρνηση προσπάθησε να συγκρατήσει την *πιστωτική επέκταση*, μείωσε τις *δημόσιες δαπάνες*, αλλά είχε μόνο περιορισμένη επιτυχία.

Κατά τη διάρκεια 1980-1982 **μισθολογικές πολιτικές** ακολούθησαν καθεστώς που θεσπίστηκε σε νόμο¹⁰. Οι μισθοί είχαν αναπροσαρμοστεί δύο φορές το χρόνο, ενώ πρόσθετες ρυθμίσεις για την παραγωγικότητα ήταν προς διαπραγμάτευση σε ετήσια βάση μεταξύ εργαζομένων και εργοδοτών. Η μέθοδος αυτή έπρεπε να έχει μια αναδιανεμητική επίδραση αλλά όμως, ο οργανισμός ελέγχου των τιμών ήταν επιεικής, επιτρέποντας ενέργειες και αυξήσεις του κόστους εργασίας (Werner,2008).

Μέχρι το 1980 το **εξωτερικό χρέος** είχε γίνει μια συνεχής, αυτοτροφοδοτούμενη διαδικασία. Στην πραγματικότητα, οι καθαρές πληρωμές τόκων αντιπροσώπευαν το 70% του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών του 1980-82. Οι εισροές του

¹⁰6708/30-10-1979

χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου¹¹, είχαν σχεδόν εξ ολοκλήρου απορροφηθεί από καθαρές πληρωμές τόκων το 1980-81. Από το 1982, οι πληρωμές τόκων υπερέβησαν καθαρές εισροές των οικονομικών κεφαλαίων.

Η κυβέρνηση προσπάθησε για λίγο να αποφεύγει το ΔΝΤ, κυρίως για πολιτικούς λόγους, καθώς οι εκλογές του Νοέμβρη του 1982 πλησίαζαν. Αλλά το εθελοντικό πρόγραμμα λιτότητας απέτυχε να εντυπωσιάσει τη διεθνή οικονομική κοινότητα και η κυβέρνηση τελικά στράφηκε προς το ΔΝΤ τον Δεκέμβριο του 1982. Για τα επόμενα δύο χρόνια, θα υποβάλλονταν στις επιταγές του εν λόγω οργάνου, όπως η προθυμία των διεθνών τραπεζών να επισυναφθούν νέα δάνεια για να καλυφθούν οι πληρωμές των τόκων έγιναν υπό την έγκριση του ΔΝΤ για το πρόγραμμα προσαρμογής της Βραζιλίας. Αυτό το πρόγραμμα λιτότητας συνεχίστηκε σε όλη την ενίσχυση 1983-1984.

Τα κύρια χαρακτηριστικά του ΔΝΤ ήταν η εποπτεία του προγράμματος, η αύξηση της πραγματικής συναλλαγματικής ισοτιμίας, η μείωση της εγχώριας ζήτησης με την εξεύρεση τρόπων για τη μείωση της ιδιωτικής κατανάλωσης, των επενδύσεων και των δημόσιων δαπανών και η αύξηση των φορολογικών συντελεστών. Ακόμα και μετά από ένα πρόγραμμα ύφεσης, η κυβέρνηση της Βραζιλίας δεν έβρισκε τις σχέσεις με το ΔΝΤ εύκολες.¹²

Η αύξηση της εγχώριας παραγωγής του πετρελαίου και τα ενεργειακά προγράμματα υποκατάστασης, συνέβαλαν στη μείωση του 9,7% των εισαγωγών πετρελαίου. Επίσης, τα αποτελέσματα από τα έσοδα από την ύφεση και η μεγάλη εγχώρια παραγωγή της υποκατάστασης των εισαγωγών στην βιομηχανία συνέβαλαν στη μείωση 20% των εισαγωγών καταναλωτικών αγαθών. Τον Φεβρουάριο του 1983, μετά από ένα κύμα κερδοσκοπικών κατά του νομίσματος Cruzeiro στην παράλληλη αγορά, η Βραζιλία τροφοδοτείται με μια ακόμη μεγαλύτερου μεγέθους υποτίμηση του 30%. Αυτό απαίτησε την αποστολή μιας νέας επιστολής προθέσεων πριν από το διοικητικό συμβούλιο του ΔΝΤ συμβουλίου που ενέκρινε την πρώτη. Στη **νέα δέσμη**

¹¹ορίζεται ως η καθαρή κίνηση κεφαλαίων μείον τις καθαρές άμεσες επενδύσεις

¹²αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια των δυο ετών, έστειλε επτά «δηλώσεις προθέσεων» στο ΔΝΤ, εκφράζοντας τη δέσμευση τους στις συνιστώμενες πολιτικές του ΔΝΤ

μέτρων πολιτικής,¹³ ούτε αυτές οι ενέργειες, ούτε άλλες που ακολούθησαν στις επόμενες επιστολές προθέσεων, είχαν ως αποτέλεσμα την επίτευξη των στόχων που τέθηκαν από το ΔΝΤ. Ιδιαίτερα στην περίπτωση με τους στόχους που σχετίζονταν με τις δανειακές ανάγκες του δημόσιου στον τομέα των εγχώριων περιουσιακών στοιχείων, των νομισματικών αρχών, του ισοζυγίου πληρωμών, και των ποσοστών του πληθωρισμού. Το ΔΝΤ απαίτησε επίσης μια *αλλαγή στη νομοθεσία των μισθών, τη μείωση των εξαμηνιαίων προσαρμογών που είχαν συσταθεί το 1979, παρόλο που πραγματικά διεξαγόταν ήδη υπό μείωση.* Παρά το γεγονός της διαφοροποίησης των στόχων με το ΔΝΤ, η κυβέρνηση της Βραζιλίας ανήλθε σε ορθόδοξη προσαρμογή προγράμματος: *η πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία μειώθηκε κατά 40% μεταξύ 1980 και 1983, τανομισματικά μεγέθη επεκτάθηκαν σε τιμές σημαντικά μικρότερες από τον πληθωρισμό, το δημόσιο έλλειμμα μειώθηκε, η συλλογή φόρων αυξήθηκε, δαπάνες κόπηκαν, καθώς και οι πραγματικοί μισθοί συνέχισαν τη μείωση τους.* Το καθαρό αποτέλεσμα αυτών των μέτρων ήταν η **μείωση του πραγματικού ΑΕΠ** ειδικά από βιομηχανικής παραγωγής, καθώς και η εμφάνιση των μεγάλων εμπορικών πλεονασμάτων από το 1983. Αυτό οφείλεται κυρίως στις *δραστικές μειώσεις των εισαγωγών* (Werner,2008)

Η **συνεχής διαμάχη με το ΔΝΤ** τείνει να επισκιάσει τον ολοένα και πιο ευνοϊκό εμπορικό ισοζύγιο της Βραζιλίας, καθώς και οι ξένοι πιστωτές δεν είχαν την τάση να επεκτείνουν για πολλά χρόνια την αναδιάρθρωση του χρέους ή την μείωση των spreads πάνω από το LIBOR. Ο Fishlow έδωσε μια καλή σύνοψη των κύριων επικρίσεων, όπως διατύπωσαν πολλοί οικονομολόγοι, του προγράμματος προσαρμογής του ΔΝΤ: *«Η Βραζιλία ήταν ένα τυπικό παράδειγμα των ορίων της προσέγγισης του ΔΝΤ: οι εξωτερικοί λογαριασμοί βελτιώθηκαν με εντυπωσιακό τρόπο Αλλά η εσωτερική σταθεροποίηση και οι προϋποθέσεις για μια ισόρροπη ανάπτυξη, η οποία υποτίθεται ότι θα συμβεί, δεν συνέβη. Ο πληθωρισμός υπερδιπλασιάστηκε αντί της μείωσης. Τα υψηλά ποσοστά των τόκων, που προκύπτουν από μια περιοριστική νομισματική πολιτική και οι μεγάλες πωλήσεις των κρατικών τίτλων ενθάρρυναν τις επενδύσεις. Αυτό, σε συνδυασμό με τον έλεγχο των δημοσίων επενδύσεων, οδήγησε σε μείωση του δείκτη σχηματισμού κεφαλαίου με μόνο το 16% του ΑΕΠ το 1984, ένα από τα χαμηλότερα*

¹³οι αρχές της Βραζιλίας περιέλαβαν μετρά για τη χορήγηση ειδικών πιστώσεων για την εξαγωγή και την εισαγωγή, και ανακοινώσε ότι η νομισματική διόρθωση για τους επομένους 12 μήνες θα είναι έσο με το επιτόκιο ανταλλαγής υποτιμήσεων.

επίπεδα της μεταπολεμικής περιόδου. Το δημόσιο έλλειμμα ήταν συνήθως μεγαλύτερο από ό, τι τα προτεινόμενα όρια, όχι μόνο λόγω της δυσκολίας στον έλεγχο των δαπανών ή της μείωση των φόρων, αλλά και λόγω της ραγδαίας αύξησης των τόκων του εσωτερικού χρέους. Για τους επικριτές των ΔΝΤ προγραμμάτων σταθεροποίησης, η έντονη ασυμμετρία των αποτελεσμάτων δεν ήταν έκπληξη.... η βραζιλιάνικη εμπειρία οδηγεί σε διαφορετική ερμηνεία. Η προτεραιότητα που δίνεται στην εξωτερική ανισορροπία κάνοντας χρήση της εσωτερικής ανισορροπίας.»

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Διαπιστώνεται πως όλα λειτουργούν σε αλυσιδωτή μορφή. Η εξαγωγή ζάχαρης που αύξησε τον πληθυσμό των σκλάβων. Η εξόρυξη μετάλλων που προήγαγε το εμπόριο και πως ενίσχυσε τη γεωργική παραγωγή. Η άνοδος του βιοτικού επιπέδου μετά τον Α Παγκόσμιο Πόλεμο που συνετέλεσε στην ζήτηση καφέ και την ραγδαία αύξηση της παραγωγής του....όλα έχουν την αιτίασή τους, κάθε δράση φέρνει και την αντίστοιχη αντίδραση στην οικονομία..

Οι παραγωγοί καφέ που ήταν στενά συνδεδεμένοι με εμπορικές συναλλαγές και είχαν επίσης πολύ πιο κοντά τους, από ό, τι οι ιδιοκτήτες ζάχαρης το **πολιτικό κεφάλαιο της χώρας**- και έτσι ήταν πολύ πιο ενήμεροι από άλλες κατηγορίες του δυνητικού ρόλου του κράτους στον επηρεασμό των οικονομικών συμφερόντων τους. Η Βραζιλία συνδέει το όνομα της με τον καφέ που γίνεται για αυτή, η υπεραξία της και το **απόλυτο πλεονέκτημα** της, ουσιώδης παράγοντας που θεμελιώνει την οικονομία. Οι δευτερογενείς επιδράσεις του καφέ ήταν η απασχόληση των μεταναστών χωρίς εργασία, οι ξένες επενδύσεις σε έργα υποδομής, η συσσώρευση κεφαλαίου των καλλιεργητών καφέ, και, όπως αναλύθηκε εκτενώς, η ανάπτυξη που προέρχεται από τη βιομηχανία.

Η ανάπτυξη είναι για την Βραζιλία, η συνέπεια της διεθνοποίησης της οικονομίας της. Οι τρεις κύριες πτυχές της διεθνοποίησης είναι οι εξής: πρώτον, η **εισροή ξένου κεφαλαίου** και οι **πολυεθνικές** που αποτελούν μέρος του τοπικού παραγωγικού συστήματος και παράγουν κυρίως για την εγχώρια αγορά. Δεύτερον, η οικονομία της Βραζιλίας που έχει έναν ιδιαίτερο ρόλο, **του διεθνούς καταμερισμού της εργασίας**: εξαγωγή φθηνών μεταποιημένων και εισαγωγή προηγμένης τεχνολογίας και

εξοπλισμού. Τέλος, ένα αυξανόμενο ποσοστό των κερδών από την τοπική παραγωγή που μετατρέπεται σε διεθνή μέσα πληρωμής. (Oliveira, f., 1977).

Είναι επομένως απαραίτητη η συνεχιζόμενη επέκταση των εξαγωγών και η εξωτερική χρηματοδότηση. Η Βραζιλία έχει **βιομηχανοποιημένη οικονομία** στην οποία τα στρατηγικά μέσα παραγωγής – τεχνολογία και πετρέλαιο – παράγονται εξωτερικά, και των οποίων η βιομηχανία δεν είναι αρκετά ανταγωνιστική, ώστε να ενσωματώσει αυτές τις εισροές χωρίς σοβαρές εντάσεις κοινωνικό-οικονομικές και κυκλική αστάθεια.

Η διεθνοποίηση της οικονομίας της Βραζιλίας δεν οδήγησε σε οικονομική στασιμότητα. Αντίθετα, με αυτή ήταν η μορφή που έλαβε η ταχεία συσσώρευση κεφαλαίων στην χώρα. Η σχετική αυτονομία του κράτους ενισχύεται από την αδυναμία του να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις όλων. Ο αγώνας μεταξύ των εταιρειών και αστικές και βιομηχανικές συγκρούσεις είναι δεδομένα. Στο πλαίσιο αυτό, ένα ισχυρό κράτος με σχετική ανεξαρτησία βοηθά στην οργανωμένη κοινωνία, χωρίς να μετατρέπεται σε υπηρέτη ιδιωτικών συμφερόντων.

Έχουμε δει ότι η σημαντική βιομηχανική ανάπτυξη συνέβη στις τρεις δεκαετίες πριν από τον Α Παγκόσμιο Πόλεμο, ότι ο Α Παγκόσμιος Πόλεμος λειτούργησε ως κίνητρο για **την παραγωγή από επενδύσεις**, ενώ το 1920 ήταν μια περίοδος σχετικά βραδείας ανάπτυξης, αλλά υψηλών επενδύσεων λόγω των επιπτώσεων του Α Παγκοσμίου Πολέμου στις προσδοκίες των παραγωγών και ότι η μεγάλη έκρηξη της βιομηχανικής παραγωγής στη δεκαετία του 1930, που προκαλείται από μια δραστική μείωση των εισαγωγών.

Παρά το γεγονός ότι η συνέχιση των διαδικασίας εκβιομηχάνισης της Βραζιλίας λίγο μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο οφειλόταν σε περιστάσεις παρόμοιες με αυτές που επικρατούν κατά την περίοδο του κραχ, από τη δεκαετία του 1950, η εκβιομηχάνιση ήταν πλέον μια αμυντική αντίδραση σε εξωτερικά γεγονότα, αντί να γίνει ο βασικός τρόπος για την κυβέρνηση να εκσυγχρονίσει και να αυξήσει το ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας.

Το εξωτερικό χρέος λόγω συνεχώς αυξανόμενου δανεισμού, το δημόσιο έλλειμμα λόγω των μεγάλων κρατικών επενδύσεων και ο συνεχής πληθωρισμός οδήγησαν την Βραζιλία να μπει στην επιτήρηση του ΔΝΤ με στόχο τη ταυτόχρονη μείωση της ιδιωτικής κατανάλωσης (με τη μείωση εισαγωγής καταναλωτικών αγαθών), μείωση των δημόσιων δαπανών, μείωση των μισθών και αύξηση των φορολογικών συντελεστών. Χωρίς πάντα τα άμεσα και αναμενόμενα αποτελέσματα του προγράμματος επιτήρησης λόγω δυσκολιών στην εφαρμογή των μέτρων εξυγίανσης (υποδιπλασιασμός του πληθωρισμού, δημόσιο έλλειμμα μεγαλύτερο από τα επιτρεπτά όρια).

3ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί πραγματοποιείται μελέτη της οικονομικής και πολιτικής γεωγραφίας της Βραζιλίας, παράλληλα με την ιστορική αναδρομή από το 1985, όπου έγινε και η μετάβαση στη δημοκρατία.. Γίνεται ενδελεχής μελέτη των *συνθηκών* που αντιμετώπισαν οι δημοκρατικές κυβερνήσεις από το 1985 και μετά, οι προσπάθειές τους να αντιμετωπίσουν την κρίση με κύρια χαρακτηριστικά τον **πληθωρισμό** και τις μεθόδους που εφαρμόστηκαν για την αντιμετώπισή του σε μια χώρα η οποία ανέκαθεν μαστιζόταν από φτώχεια και μεγάλες κοινωνικές ανισότητες και αναλύοντας τους λόγους για τους οποίους απέτυχαν. Μελετώνται οι πολιτικές με τις οποίες οι κυβερνήσεις από το 1985 μέχρι και το 1992 προσπάθησαν να ελέγξουν το φαινόμενο του πληθωρισμού που είχε λάβει ανεξέλεγκτες διαστάσεις (κυβέρνηση Sarney, σχέδιο Bresser., περίοδος Collor). Γίνεται εκτεταμένη ανάλυση του «Σχεδίου Real», μια σειρά πολιτικών που κατάφεραν τελικά να τιθασεύσουν το πληθωριστικό πρόβλημα. Εξετάζονται αναλυτικά οι κυβερνήσεις Cardoso και Lula και οι πολιτικές τους, κατά τις οποίες η Βραζιλία κατάφερε να βγει από το τέλμα και να εξελιχθεί σε μια εύρωστη οικονομία. Παρουσιάζονται οικονομικά στοιχεία για κάθε περίοδο και γίνεται κριτική στις πολιτικές που ακολουθήθηκαν.¹⁴

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΣΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (1985-1989)

Η μετάβαση σε μια νέα δημοκρατική Βραζιλία δεν ήταν ομαλή. Τα προβλήματα που αντιμετώπιζε ο Figueiredo, όπως ο *καλπάζων πληθωρισμός*, η *φθίνουσα εγχώρια παραγωγή* και το συνεχώς αυξανόμενο *εξωτερικό χρέος*, έκαναν ακόμα πιο ισχυρό το αίτημα για πτώση του καθεστώτος. Οι μεγάλες απεργίες του 1978-1980 με βασικό αίτημα τους κατώτατους μισθούς σε σχέση και με την πληθωριστική έκρηξη, η ανάμειξη του **Δ.Ν.Τ.** το οποίο επέβαλλε περιοριστικές πολιτικές για τη συγκράτηση του πληθωρισμού, και οι ανεπιτυχείς προσπάθειες για ενίσχυση των εξαγωγών

¹⁴Τέλος, πραγματοποιείται μια σύντομη αναφορά στο παρόν της Βραζιλίας και αναφέρονται οι προοπτικές της χώρας και της οικονομίας της μέσα στο ταραχώδες διεθνές οικονομικό περιβάλλον που επιβάλλει η παγκόσμια οικονομική κρίση σήμερα. Αναλύεται η δημιουργία και τα χαρακτηριστικά του « μοντέλου της Βραζιλίας», καθώς και η οικονομική έκρηξη του 1968-73, «το θαύμα της Βραζιλίας», και η ανάδυση μιας νέας φάσης με εξωτερικούς παράγοντες στο προσκήνιο.

κορυφώθηκαν το 1983, όπου το **Α.Ε.Π.** γνώρισε μια μείωση της τάξης του 5%, τα αποτελέσματα του οποίου συνεπικουρούμενα και από τον εκτροχιασμό του πληθωρισμού και την έλλειψη επαρκούς ηγεσίας δημιουργούσαν ένα εκρηκτικό σκηνικό. Το 1984, μετά από μεγάλες διαδηλώσεις στις μεγαλύτερες πόλεις της Βραζιλίας, ήταν πλέον φανερό ότι το καθεστώς έπνεε τα λοίσθια.

Ο **πληθωρισμός** ήταν η μεγαλύτερη σκιά στην οικονομία της Βραζιλίας. Η παράθεση στοιχείων φωτίζει το φαινόμενο αυτό. Μία σειρά από γεγονότα θεωρούνται υπαίτια της αναζωπύρωσης του πληθωρισμού στη δεκαετία του 1970 και του 1980 όπως ο *τετραπλασιασμός των τιμών του πετρελαίου* σε 1973-1974 και ο *διπλασιασμός των τιμών αυτών* και πάλι το 1979, η *απότομη αύξηση των επιτοκίων* ανά τον κόσμο στις αρχές της δεκαετίας του 1980, οι μεγάλες υποτιμήσεις το 1979 και το 1983, καθώς και κάποιες φυσικές καταστροφές (όπως οι ξηρασίες και οι πλημμύρες που έπληξαν ορισμένες κρίσιμες τιμές, όπως τα προϊόντα διατροφής). Φυσικά, αυτές οι διαταραχές των τιμών δεν θα ήταν πληθωριστικές εάν οι τομείς που επλήγησαν άμεσα δεν ήταν πρόθυμοι να τους απορροφήσουν ξεκινώντας μια αλυσίδα αυξήσεων των τιμών που θα επηρεάσουν το γενικό επίπεδο των τιμών. Επομένως πολιτικές και οικονομικές συνθήκες μετά το 1973 παρήγαγαν μια κατάσταση που διευκόλυναν μια τέτοια διάδοση των διαταραχών των τιμών, με αποτέλεσμα την αύξηση του πληθωρισμού.¹⁵

Στα τέλη του 1979, ένας νέος νόμος για **αυτόματη εξαμηνιαία αναπροσαρμογή των μισθών**, εισήγαγε μια νέα μέθοδο αναπροσαρμογής των μισθών για να εργαστούν προς την κατεύθυνση μιας πιο δίκαιης κατανομής του εισοδήματος. Ο πραγματικός κατώτατος μισθός μειώθηκε μετά το 1973 ενώ ο πραγματικός μέσος όρος των μισθών στη βαριά βιομηχανία έτρεξε μπροστά από τον πληθωρισμό σε όλα τα χρόνια έως το 1979, αλλά μειώθηκε δραστικά μετά το 1982. Επίσης, η αύξηση των πραγματικών μισθών στη βιομηχανία του Σάο Πάολο φαίνεται, με την εξαίρεση το 1979, να έχουν θετική πορεία μέχρι το 1983. Ωστόσο, αυτές οι μέσες μετρήσεις μισθών αναφέρονται σε πολύ εξειδικευμένες ομάδες εργασίας. Μέσα από τη σύγκριση των πραγματικών μισθών, φαίνεται ότι κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του

¹⁵Με την εισαγωγή της τιμαριθμικής αναπροσαρμογής των μισθών το 1979, μια περαιτέρω δυνατότητα αυτόματης όργανο πολλαπλασιαστικό εισήχθη. Αυτό, ωστόσο, ήταν ένα αμφιλεγόμενο ζήτημα. Πριν από το 1979, οι μισθοί αναπροσαρμόζονται σε ετήσια βάση από τη χρήση των τύπων που υποτιμούσαν συστηματικά αναμενόμενα ποσοστά πληθωρισμού, προκαλώντας έλξη προς τα κάτω των μισθών και έτσι να μειώνεται η πληθωριστική επίδραση του κόστους εργασίας. Επιπλέον, η αύξηση του πληθωρισμού, με καμία αλλαγή στην περιοδικότητα των αναπροσαρμογών των μισθών, μειώθηκε επίσης το επίπεδο των μισθών.

1970 οι μισθοί δεν ήταν οι κορυφαίοι στη μεταβλητή της πληθωριστικής διαδικασίας, ιδίως αν ληφθούν υπόψη και οι ετήσιες προσαρμογές.

Ο πληθωρισμός δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί εάν δεν έχει επικυρωθεί από την σημαντική αύξηση της προσφοράς χρήματος ή της ταχύτητας κυκλοφορίας του. Στη Βραζιλία, ο ρυθμός ανάπτυξης της πραγματικής προσφοράς χρήματος (M₁) έγινε αρνητικός το 1976, δηλαδή, η ονομαστική επέκταση της προσφοράς χρήματος ήταν μικρότερη από το ποσοστό του πληθωρισμού. Η επέκταση του M₂¹⁶ ήταν αρνητική σε μόνο τέσσερα χρόνια κατά τη διάρκεια της περιόδου 1973-1984, και M₃¹⁷ ήταν αρνητική για τρία χρόνια. Η πραγματική αύξηση της νομισματικής βάσης ήταν αρνητική το 1974, αλλά στη συνέχεια ήταν θετική για το υπόλοιπο της δεκαετίας και έγινε αρνητική πάλι μόνο το 1980-1983. Τέλος, ο πραγματικός ρυθμός αύξησης των πιστώσεων έγινε αρνητικός από το 1979, κατά τη διάρκεια της απογείωσης σε τριψήφια ποσοστά πληθωρισμού.

Ο αρνητικός ρυθμός αύξησης του πραγματικού του M, αποδόθηκε στη μείωση της ζήτησης για τα χρήματα, καθώς ο πληθωρισμός συνέχισε να επιταχύνει. Παρατηρήθηκε μείωση των αποταμιεύσεων, των προθεσμιακών καταθέσεων και των τίτλων δημοσίου. Αυτό εξηγεί τη συμπεριφορά του M₂ και M₃. Επίσης, αξιοσημείωτο είναι ότι τα νομισματικά περιουσιακά στοιχεία του χρηματοπιστωτικού συστήματος (νόμισμα και καταθέσεις όψεως) μειώθηκαν από 43% το 1972 σε 10% το 1984. Καθώς ο πληθωρισμός επιταχύνθηκε στη δεκαετία του 1980, αυξήθηκε η ταχύτητα της κυκλοφορίας του M, η οποία αντανάκλαται στη μείωση της νομισματικής βάσης σε σχέση με το ΑΕΠ από το 7 % το 1979 σε 3,9 % το 1984. Η συνεχιζόμενη αύξηση της νομισματικής βάσης στη δεκαετία του 1970 και του 1980 οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στις εκτός προϋπολογισμού δραστηριότητες της κυβέρνησης. Επί σειρά ετών ο πληθωρισμός χρησιμοποιείτο από το κράτος για την ανακούφιση των δανειστών και η επεκτατική νομισματική πολιτική βοηθούσε στη σύνθεση των κυβερνητικών δαπανών και τη διατήρηση υψηλών ρυθμών ανάπτυξης. Για να λειτουργήσει όμως το μοντέλο αυτό η απαραίτητη προϋπόθεση ήταν η οικονομική ανάπτυξη να διαλύει τις βασικές εστίες εντάσεων και να δημιουργεί μελλοντικές ευκαιρίες για την επανάκτηση όσων χάνονταν με τον πληθωρισμό (Werner, 2008).

¹⁶(που περιλαμβάνει την πραγματική προσφορά χρήματος συν τις καταθέσεις όψεως και ταμειυτηρίου)

¹⁷(το οποίο περιλαμβάνει M₂ + όλες οι άλλες καταθέσεις ταμειυτηρίου)

Επιστρέφοντας στο πολιτικό επίπεδο, τον Ιανουάριο του 1985 η διαδικασία της μετάβασης σε ένα δημοκρατικό καθεστώς κορυφώθηκε με την εκλογή του *Tancredo Neves*, προερχόμενου από το *PMDB (Movimento Democrático Brasileiro)* που αντιπολιτευόταν το στρατιωτικό καθεστώς. Η εκλογή του Neves αποτυπώθηκε ως η αρχή μιας *Νέας Δημοκρατίας (Nova República)*, όρος ο οποίος βρισκόταν σε αντίθεση με την *Παλαιά Δημοκρατία (República Velha)*, που αντιπροσώπευε την πρώτη εποχή της Βραζιλιάνικης Δημοκρατίας (1889 - 1930). Η περίοδος 1985 έως την εκλογή του προέδρου *Fernando Collor* αναγνωρίζεται ως η πρώτη φάση της *Nova República*, και θεωρείται ως μια μεταβατική περίοδος, καθώς ενώ το Σύνταγμα του 1967-1969 παρέμενε σε ισχύ, οι αντιπρόσωποι εξακολουθούσαν να κατέχουν μεγάλη εξουσία και ο πρόεδρος μπορούσε να νομοθετεί με νομοθετικά διατάγματα.¹⁸

¹⁹Η νέα κυβέρνηση ξεκίνησε τις διαδικασίες για ένα νέο Σύνταγμα το 1987 (όπως εξάλλου είχε υποσχεθεί ο Neves), και τον Οκτώβριο του 1988 ψηφίστηκε το νέο Σύνταγμα, το οποίο αντικατέστησε τη μέχρι εκείνη τη στιγμή απολυταρχική νομοθεσία που είχε υιοθετηθεί από το στρατιωτικό καθεστώς. Το νέο Σύνταγμα επανέφερε βασικά δικαιώματα όπως η ελευθερία του λόγου, η οικονομική ελευθερία, άμεση και ελεύθερη εκλογική διαδικασία, ένα εθνικό σύστημα υγείας και ανεξάρτητους Δημόσιους Κατηγόρους..

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ CRUZADO

Η αναποτελεσματικότητα της επενδυτικής χρηματοδότησης έγινε εμφανής από δύο βασικούς παράγοντες. Την παύση της αναπτυξιακής δραστηριότητας και την εξάντληση εξωτερικών πηγών χρηματοδότησης. Η κυβέρνηση Sarney ταλαντευόταν μετά το 1985 μεταξύ μιας πολιτικής άμεσων οικονομικών σοκ για την παύση των πληθωριστικών πιέσεων και μιας πολιτικής που είχε ως βασικό της στόχο την επανάκτηση της δημόσιας οικονομίας. Καμία από αυτές τις πολιτικές όμως δε θα ήταν αποτελεσματική χωρίς μια στρατηγική ανάπτυξης. Η νέα στρατηγική ανάπτυξης θα σήμαινε την αναθεώρηση προτεραιοτήτων μέσα στην οικονομία, τη

¹⁸ (Islam F., 1998), (Remmer K., 1990), (Bittencourt, 2006), (Schwartz, 1990), (Cardoso E. & Fishlow, 1989), (Lal&Maxfield, 1992), (Pereira, 1991)

¹⁹Ο Neves αρρώστησε σοβαρά μία μέρα πριν την ορκομοσία του, στις 15 Μαρτίου του 1985, και τη θέση του ανέλαβε ο τότε αντιπρόεδρος Jose Sarney. Ο Neves πέθανε τελικά στις 21 Απριλίου του ίδιου έτους, χωρίς καν να έχει ορκιστεί.

διάλυση παλαιών κεκτημένων και κατεστημένων.

Το Φεβρουάριο του 1986 λοιπόν επινοήθηκε μια πολιτική η οποία είχε ως σκοπό της **την εξάλειψη οποιονδήποτε νομισματικών** διορθώσεων και το **πάγωμα των τιμών**. Έγινε εισαγωγή ενός νέου νομίσματος, με πίνακες μετατροπής των τιμών για τρέχοντα συμβόλαια. Πιο συγκεκριμένα, το νομοθετικό διάταγμα επέβαλε τα ακόλουθα μέτρα:

1. Ένα γενικό πάγωμα των τιμών στις τελικές τιμές αγαθών
2. Το πάγωμα των μισθών μετά από μια αναπροσαρμογή που θέτουν τα νέα των πραγματικών μισθών στο μέσο όρο των προηγούμενων έξι μηνών συν 8%, και 15% για τον κατώτατο μισθό
3. Εφαρμογή του ίδιου τύπου με τα ενοίκια και τις πληρωμές υποθηκών, χωρίς την αύξηση του 8%
4. Η κλιμάκωση στους μισθούς, το οποίο εγγυάται την αυτόματη αύξηση των μισθών, μόνο κάθε φορά που ο δείκτης τιμών καταναλωτή αυξάνεται κατά 20% από την προηγούμενη ρύθμιση ή από το ετήσια "ημερομηνία βάσης" κάθε κατηγορίας
5. Απαγόρευση των ρητρών τιμαριθμικής αναπροσαρμογής για τις συμβάσεις με διάρκεια μικρότερη από ένα έτος
6. Δημιουργία ενός νέου νομίσματος, το Cruzado, το οποίο αντικατέστησε το παλαιό Cruzeiro..

Η γενική ιδέα ήταν η διαγραφή της «πληθωριστικής μνήμης» (*inflationary memory*). Σύμφωνα με τη θεωρία του πληθωρισμού αδράνειας (*inertial inflation*) υπήρχε ένας φαύλος κύκλος κατά τη νομισματική διορθωτική πολιτική. Ο πληθωρισμός δε θα υποχωρούσε ακόμα και κάτω από σκληρές υφεσιακές πολιτικές. Για το λόγο αυτό η κυβέρνηση θεώρησε απαραίτητο να δώσει ένα τέλος στις πολιτικές μισθολογικής τιμαριθμικής αναπροσαρμογής, και μέσω του παγώματος των τιμών να περάσει στους διάφορους οικονομικούς φορείς τη λογική ότι από δω και στο εξής θα ζούσαν σε ένα μη πληθωριστικό περιβάλλον.

Το «**Σχέδιο Cruzado**» (*Cruzado Plan*) συμπληρώθηκε από προ-αναπτυξιακά μέτρα όπως μπόνους σε μισθούς, μειωμένα επιτόκια, αυξημένες δημόσιες δαπάνες, πάγωμα των τιμών εισροών (ειδικότερα δασμοί σε τιμολόγια ηλεκτρικού, δασμοί πετρελαίου κ.α.), και πιστωτική επέκταση. Κέρδη και απασχόληση θα έπρεπε να προέλθουν από την αυξημένη ανάπτυξη. Τέλος, αντί της πολιτικής σήμανσης των τιμών από τις

εταιρείες (*mark-uppricing*) για τη διατήρηση των περιθωρίων κέρδους σε ένα πληθωριστικό περιβάλλον, ακόμη μεγαλύτερα κέρδη θα προέρχονταν από τη διατήρηση των τιμών σε ένα σταθερό επίπεδο και τις αυξανόμενες πωλήσεις στην εγχώρια αγορά.

Το 1986, το ύψος του πληθωρισμού έπεσε κοντά στο μηδέν και η οικονομία άρχισε να καλπάζει με μια ανάπτυξη του ύψους 8%. Όμως η όλη πολιτική είχε χτιστεί πάνω στην ιδέα ότι η σαρωτική αυτή προσαρμογή μπορούσε να επιτευχθεί χωρίς κόστος, με την προϋπόθεση ότι η ανάπτυξη θα διατηρείτο σε υψηλά επίπεδα. Σύμφωνα με τον *LouisCarlosBresser-Pereira*, μετέπειτα υπουργό οικονομικών της Βραζιλίας²⁰ κατά το σχεδιασμό του σχεδίου έγιναν δύο λάθη:

- Μια μη ρεαλιστική εκτίμηση ενός υποτιθέμενου μηδενικού πληθωρισμού και
- μια αύξηση στους πραγματικούς μισθούς κατά 8% την ημέρα που πραγματοποιήθηκε το «πάγωμα».

Ο ίδιος επίσης αναφέρει ότι δεν υπήρξε πολιτική στήριξη, τόσο από τον πρόεδρο Sarney, όσο και από το σύνολο του πολιτικού κόσμου, για την πραγματοποίηση των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων που θα στήριζαν το σχέδιο Cruzado.

Έτος	Πληθωρισμός	Δημόσιο Έλλειμμα (% ΑΕΠ)
1978	40.8%	-
1979	77.2%	8.3%
1980	110.2%	6.7%
1981	95.2%	6.0%
1982	99.7%	7.3%
1983	211.0%	4.4%
1984	223.8%	2.7%
1985	235.1%	4.3%
1986	65.0%	3.6%
1987	415.8%	5.5%

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1: ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ & ΔΗΜΟΣΙΟ ΈΛΛΕΙΜΜΑ
 Πηγή: FGV (IGP - GeneralPriceIndex) και CentralBank (OperationalPRSB)

²⁰(από τον οποίο πήρε το όνομα του και το «σχέδιο Bresser»),

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.2: ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1986 & 1987		
(%)		
Μήνες	1986	1987
Ιανουάριος	15.01	16.82
Φεβρουάριος	17.58	13.94
Μάρτιος	-0.11	14.40
Απρίλιος	0.78	20.96
Μάιος	1.40	23.21
Ιούνιος	1.27	26.06
Ιούλιος	1.19	3.05
Αύγουστος	1.68	6.36
Σεπτέμβριος	1.72	5.68
Οκτώβριος	1.90	9.18
Νοέμβριος	3.29	12.84
Δεκέμβριος	7.27	14.14

Πηγή: IBGE (IPC - Consumer Price Index)

Οι πρώτοι μήνες του σχεδίου στέφθηκαν με επιτυχία στον έλεγχο του πληθωρισμού, όπως φαίνεται και στους **πίνακες 3.1 και 3.2**. Το σχέδιο Cruzado οδήγησε σε συνέχιση της οικονομικής ανάπτυξης, κυρίως με βάση τις καταναλωτικές δαπάνες, ως συνέπεια των σημαντικών αυξήσεων των πραγματικών μισθών. Σε αυτό συνέβαλε

- η κατάργηση της τιμαριθμικής αναπροσαρμογής από καταθέσεις ταμειυτηρίου,
- η ελκυστικότητα των στάσιμων τιμών πολλών αγαθών και
- η «επίδραση του πλούτου» όπως προκύπτει από την ξαφνική αλλαγή των πληθωριστικών προσδοκιών, η οποία κυκλοφόρησε κεφάλαια για κατανάλωση.

Ο ρόλος του ελλείμματος του δημοσίου τομέα στην αποσύνθεση του σχεδίου Cruzado είναι ένα αμφιλεγόμενο θέμα. Υπάρχει μια διαδεδομένη άποψη ότι θεμελιώδες ελάττωμα του σχεδίου ήταν η **έλλειψη ενός προγράμματος δημοσιονομικής ελέγχου**. Στην πραγματικότητα, ο ρόλος του ελλείμματος του δημοσίου τομέα ήταν περίπλοκος. Το σχέδιο Cruzado δεν περιλαμβάνει συγκεκριμένες αυξήσεις φόρων ούτε περικοπή των πιστώσεων του προϋπολογισμού.

Ωστόσο, η κυβέρνηση έκανε μία σημαντική φορολογική μεταρρύθμιση, τον Δεκέμβριο του 1985.

Επιπλέον, το σχέδιο Cruzado είχε **ευνοϊκές φορολογικές συνέπειες**. Όμως το πάγωμα των τιμών δημιούργησε πρόβλημα στα φορολογικά έσοδα με βάση τις τιμές και το εισόδημα.. Έτσι, το συνολικό έλλειμμα του δημόσιου τομέα συνεχίστηκε και μετά το προγράμματος Cruzado²¹,

Τελικά το σχέδιο Cruzado απέτυχε παταγωδώς, όχι μόνο γιατί στάθηκε αδύνατο να εξαλείψει τον πληθωρισμό, αλλά και γιατί προκάλεσε βαθύτατη αστάθεια και μια οξεία οικονομική κρίση. Η οικονομία της Βραζιλίας πριν το σχέδιο Cruzado χαρακτηριζόταν από πλήρη τιμαριθμική αναπροσαρμογή. Με αυτόν τον τρόπο κατάφερνε να επιβιώσει μέσω υψηλών, αλλά σταθερών πληθωριστικών ρυθμών. Με την **εξάλειψη όμως της τιμαριθμικής αναπροσαρμογής**, όταν ο πληθωρισμός επανεμφανίστηκε το Δεκέμβρη του 1986, η νόμιμη απαγόρευση της αναπροσαρμογής προκάλεσε οικονομική κρίση. Ποτέ στο παρελθόν ο αριθμός των χρεοκοπιών δεν ήταν τόσο υψηλός στη Βραζιλία.

Η επανεμφάνιση λοιπόν του **πληθωρισμού** έλαβε χώρα για διάφορους λόγους. Ένας από αυτούς ήταν το **εξωτερικό χρέος της χώρας**. Οι οικονομικοί φορείς διαπίστωσαν πολύ σύντομα ότι μια ταχεία άνοδος στην εγχώρια κατανάλωση δεν ήταν συμβατή με τις αναγκαίες εξαγωγές για να μπορούν να πληρωθούν οι τόκοι του εξωτερικού χρέους. Επιπλέον, καθώς για χρόνια οι εγχώριες επενδύσεις βρίσκονταν σε πτώση, η ξαφνική άνοδος στην κατανάλωση βρέθηκε να συγκρούεται με προβλήματα τόσο στο *δίκτυο διανομής*, όσο και στις *υποδομές αποθήκευσης αγαθών*. Μετά από μερικούς μήνες ο πληθωρισμός επανεμφανίστηκε, είτε διαμέσου της μαύρης αγοράς, είτε μέσω κερδοσκοπίας πάνω στη συναλλαγματική ισοτιμία και τις εξαγωγές. Είναι δύσκολο να καθοριστεί πόσο μεγάλη είναι η αύξηση της παραγωγικής ικανότητας κατά τη διάρκεια του χρόνου του σχεδίου Cruzado. Η **συνολική χαμηλή επένδυση** στην οικονομία της Βραζιλίας στα μέσα της δεκαετίας του 1980 συνδέθηκε με **χαμηλά ποσοστά αποταμίευσης**. Οι δημόσιες επενδύσεις είχαν κοπεί σε προηγούμενες προσπάθειες σταθεροποίησης, καθώς και το πάγωμα των τιμών κατέστησε δύσκολο για πολλές δημόσιες επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας, τη

²¹που αποτελούν 3,7 τοις εκατό του ΑΕΠ για το 1986 τοις εκατό (0,9% από την κεντρική αυτοδιοίκηση 0,5% από τις πολιτείες και δήμους, και 2,3 τοις εκατό από τις κρατικές επιχειρήσεις).

δημιουργία εσωτερικών πόρων για τη χρηματοδότηση επενδύσεων. Μεγάλες ιδιωτικές επενδύσεις αποθαρρύνονταν από παρατεταμένο σκεπτικισμό σχετικά με την τελική επιτυχία του Σχεδίου Cruzado. Επίσης, οι συχνές δραματικές μεταβολές της πολιτικής, οι συχνές αλλαγές τους «κανόνες του παιχνιδιού», αποθάρρυναν το ιδιωτικό κεφαλαίο.

Η πραγματική κρίση του Σχεδίου Cruzado προέκυψε μέσω των εξωτερικών λογαριασμών. Μέχρι τα μέσα του 1986 ήταν σαφές ότι ο λογαριασμός κεφαλαίου του ισοζυγίου πληρωμών είχε αντιστραφεί δραματικά. Καθαρές άμεσες ξένες επενδύσεις, οι οποίες είχαν ανέλθει σε 800 εκατ. δολάρια ανήλθαν σε μόνο 15 εκατ. δολάρια, κατά τους πρώτους έξι μήνες του 1986. Κέρδη, εμβάσματα και φυγή κεφαλαίων είχαν ανοδική πορεία, μία εμφανή ένδειξη της οποίας ήταν η αύξηση της «παράλληλης» πριμοδότησης της αγοράς συναλλάγματος ενώ παράλληλα η κυβέρνηση για διάφορους λόγους έδειχνε απροθυμία να εξετάσει οποιαδήποτε αναπροσαρμογή των τιμών (Werner, 2008)

Λίγο μετά τη νίκη των εκλογών της 15ης Νοεμβρίου, η κυβέρνηση ανακοίνωσε ένα άλλο δραστικό πρόγραμμα προσαρμογής, το οποίο γρήγορα έφτασαν να το αποκαλούν «**Cruzado II**». «Στόχος του ήταν η εκ νέου εξισορρόπηση των τιμών για την «μεσαία τάξη», ως προς τα καταναλωτικά προϊόντα και τις αυξήσεις των φόρων τους.²² Μια νέα υποτίμηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας είχε ξαναρχίσει, και νέα φορολογικά κίνητρα για τους αποταμιευτές εισήχθησαν. Τα μέτρα αυτά είχαν ως στόχο να παγώσουν τις καταναλωτικές δαπάνες.

Ο **πληθωρισμός** αναβίωσε στον απόηχο των μέτρων αυτών. Οι **μισθοί** αυξήθηκαν, ενώ το Δεκέμβριο του 1986 οι **τιμές καταναλωτή** αυξήθηκαν κατά 7,7%, και τον Ιανουάριο του 1987 αυξήθηκαν κατά 17,8%. Τους επόμενους μήνες η έκρηξη του πληθωρισμού συνεχίστηκε, φθάνοντας 14% το Μάρτιο, 19% τον Απρίλιο, και 26% το Μάιο. Έτσι, από τα μέσα του 1987, ο ετήσιος ρυθμός του πληθωρισμού ήταν πάνω από 1.000% και η αβεβαιότητα εδραιώθηκε στις πληθωριστικές προσδοκίες. Τέλος, σε ετήσια βάση τα βραχυπρόθεσμα **επιτόκια** από τόκους ανήλθαν σε 2.000% στις αρχές Ιουνίου 1987

²²Τιμές αυτοκινήτων αυξήθηκαν κατά 80%, καύσιμα κατά 60%, τσιγάρα και τα αλκοολούχα ποτά κατά 100%, ζάχαρη κατά 60%, γάλα και τα γαλακτοκομικά προϊόντα κατά 100%.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η αποτυχία του Σχεδίου Cruzado μπορεί να αποδοθεί στην *αύξηση των μισθών* που χορηγήθηκαν πρωτύτερα και έτσι διογκώθηκε η συνολική ζήτηση ενώ παράλληλα η κατάσταση επιδεινώθηκε από την εξωτερική και δημόσια *αρνητική αποταμίευση*. Η *προσφορά χρήματος* αυξήθηκε επίσης πολύ γρήγορα στην αρχή. Μόλις το σχέδιο απέτυχε, η κυβέρνηση επέμενε πάρα πολύ καιρό για το *πάγωμα των τιμών* και της *σταθερής συναλλαγματικής ισοτιμίας*. Το βασικό λάθος ήταν η άκαμπτη εμμονή στην ιδέα του μηδενικού πληθωρισμού διότι μία επιλεκτική αναπροσαρμογή των τιμών, με έμφαση στο χαμηλό και όχι μηδενικό πληθωρισμό, θα μπορούσε να διατηρήσει τις ελλείψεις σε πολύ χαμηλότερο επίπεδο.

Η αύξηση του χρέους υπονόμεισε επίσης την **αξιοπιστία των εγγράφων του δημόσιου χρέους**, γεγονός που κατέστησε αναγκαία την ταχεία άνοδο των επιτοκίων. Δεδομένου ότι τα επιτόκια ανέβαιναν και επιδείνωναν τους όρους του χρέους πράγμα που δημιούργησε μια κατάσταση κατά την οποία η αύξηση του ελλείμματος οφείλεται κυρίως στην οικονομική κατάσταση της κυβέρνησης και αυτό διότι η κυβέρνηση (μέσω της κεντρικής τράπεζας) **είχε δεσμευτεί να "εξαγοράσει" από τους ενδιάμεσους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς τα ομόλογα που δεν βρίσκουν αγοραστής στην αγορά**. Με τον τρόπο αυτό, η αυτόματη επαναγορά των χρεογράφων της κυβέρνησης προκάλεσε την απώλεια του ελέγχου της νομισματικής πολιτικής, όπως η απόσυρση κεφαλαίων από την αγορά είχε ως αποτέλεσμα την αυτόματη αύξηση της προσφοράς χρήματος, καθώς η παραίτηση ήταν όλο και περισσότερο λόγω των πληθωριστικών προσδοκιών. Με άλλα λόγια, το δημόσιο χρέος, στο πλαίσιο αυτό ήταν όλο και περισσότερο η κύρια αιτία της έλλειψης δημοσιονομικού και νομισματικού έλεγχου.

Το μεγάλο **δημοσιονομικό έλλειμμα** και τα υψηλά **επιτόκια** είχαν επίσης μια βαθιά επίδραση στην κατανομή των πόρων. Υπήρξε μια αυξανόμενη κατανομή των πιστώσεων προς την κυβέρνηση και ο αυξανόμενος αριθμός των κεφαλαίων που τοποθετούνταν ήταν στο χρηματοπιστωτικό και όχι στον παραγωγικό τομέα πράγμα που συνεπάγεται μείωση της οικονομικής δραστηριότητας. Κατά τα έτη 1981-1990 ο

μέσος ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης του χρηματοπιστωτικού τομέα ήταν 5%, το οποίο ήταν διπλάσιο από το ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ. Ως αποτέλεσμα, το μερίδιο του χρηματοπιστωτικού τομέα στο ΑΕΠ αυξήθηκε από 8,56% το 1980 σε περισσότερο από 19% το 1989.

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ BRESSER

Ο Luiz Carlos Bresser Pereira έγινε υπουργός Οικονομικών τον Μάιο του 1987 και τον Ιούνιο εισήγαγε ένα σχέδιο για την οικονομική σταθεροποίηση, περισσότερο γνωστό ως το «*Σχέδιο Bresser*». Παρά το γεγονός ότι είχε σχέση με το **πάγωμα των τιμών και των μισθών**, διέφερε από το σχέδιο Cruzado καθώς επρόκειτο να εφαρμοστεί κατά τρόπο ευέλικτο, που διαρκεί 90 ημέρες, επιτρέποντας για την περιοδική αναπροσαρμογή των τιμών και των μισθών. Η ευελιξία αυτή εφαρμόστηκε επίσης στο δημόσιο τομέα, τις τιμές και τη συναλλαγματική ισοτιμία, προκειμένου να αποφευχθούν δύο από τα σημαντικότερα προβλήματα του Σχεδίου Cruzado:

- τα ελλείμματα των δημοσίων επιχειρήσεων και
- η υπερτίμηση του νομίσματος, η οποία είχε πλήξει τις εξαγωγές της χώρας.

Μεγάλης σημασίας ήταν το άγχος του Bresser Pereira για τον **έλεγχο του δημοσίου ελλείμματος** καθώς στόχος του ήταν να μειώσει το έλλειμμα στο 2% του ΑΕΠ μέχρι το τέλος του ίδιου έτους. Τέλος, το σχέδιο Bresser είχε επίσης ως στόχο να διατηρήσει τα επιτόκια πάνω από το ποσοστό του πληθωρισμού, ώστε να αποφευχθεί το είδος της υπερβολικής κατανάλωσης που είχαν συμβάλει στην πτώση του Σχεδίου Cruzado, χωρίς την ελπίδα επανάληψης του άλλοτε μακροπρόθεσμου, δημοφιλούς μέτρου του παγώματος των τιμών. Ο βασικός του στόχος ήταν να τονώσει τις *εξαγωγές της χώρας*, να αποφύγει τον *υπερπληθωρισμό*, και να ανακτήσει *διαπραγματεύσεις με τους εξωτερικούς πιστωτές της Βραζιλίας*. Έθεσε σε δεύτερο πλάνο το στόχο της ανάπτυξης αναγνωρίζοντας ότι δε θα ξεπερνούσε το 3%. Στις 12 Ιουνίου 1987 έθεσε σε εφαρμογή το «*Σχέδιο Bresser*», το οποίο ήταν ένα εκ νέου **πάγωμα τιμών**. Ήταν, όπως και ο ίδιος αναφέρει, διαφορετικό από το σχέδιο Cruzado, όσον αφορά τα χαρακτηριστικά του, τις συνθήκες που επικρατούσαν κατά την εισαγωγή του, τους στόχους, και τα αποτελέσματά του.

Οι εξαγωγές όντως τονώθηκαν άμεσα, όπως όμως και ο πληθωρισμός. Το πάγωμα τιμών δεν ήταν ιδιαίτερα αποτελεσματικό, ήταν όμως πραγματιστικό. Η βασική ιδέα ήταν όχι τόσο η αποφυγή του πληθωρισμού αδράνειας, αλλά του υπερπληθωρισμού, οδηγώντας την οικονομία σε μια ελαφριά, ανώδυνη ύφεση, συμβατή με την εξυπηρέτηση του χρέους. Θα δινόταν με αυτό τον τρόπο μια ικανοποίηση στους πιστωτές, με την ελπίδα να γίνονταν πιο διαλλακτικοί σε μια καινοτόμο ανακούφιση του χρέους. Μια ώθηση της εμπορικής ισορροπίας δε θα απαιτούσε μια συνολική συμπίεση της εσωτερικής κατανάλωσης παρά τον μετριασμό της ανάπτυξης, ώστε η βιομηχανική παραγωγή να μην επιβαρυνθεί σε υπερβολικό βαθμό. Το συμμετρικό αποτέλεσμα θα ήταν αληθές. Η διατήρηση των εξαγωγών θα απομάκρυνε το φάσμα μιας ξαφνικής ύφεσης.

Ο Bresser πέτυχε το σκοπό του κρατώντας την ανάπτυξη σε ένα μετριοπαθές 3% το 1987. Το νόμισμα υποτιμήθηκε και οι τιμές κρατήθηκαν ενήμερες σε σχέση με πριν το σοκ. Σε αντίθεση με το σχέδιο Cruzado οι μισθοί δεν ανατιμήθηκαν με την παροχή bonus και η πολιτική ήταν καθαρά περιοριστική, με την προσαρμογή τους σε ένα κυμαινόμενο μέσο όρο τριμηνιαίου πληθωρισμού. Καθώς ο πληθωρισμός άρχισε να επιταχύνεται, οι μισθοί συσώρευσαν αυξανόμενες διαφορές. Ο συνδυασμός της νέας *μισθολογικής πολιτικής*, της *νομισματικής υποτίμησης* και των μετριοπαθών (έως αρνητικών) επιτοκίων έδωσε ώθηση στις εξαγωγές ενώ η εσωτερική κατανάλωση κρατήθηκε σε συμβατά επίπεδα.

Από τον Οκτώβριο του 1987, καθώς το φάντασμα του υπερπληθωρισμού άρχισε να απομακρύνεται, η οικονομική πολιτική μετατέθηκε στην οριοθέτηση μιας λύσης για το πρόβλημα των δημόσιων οικονομικών μεγεθών. Το πρόβλημα εστιαζόταν στην *περικοπή των ελλειμμάτων του προϋπολογισμού*, και στην εύρεση φόρμουλας για το *εξωτερικό χρέος*. Ο Bresser απέτυχε όμως και στους δύο τομείς. Το πακέτο δημοσιονομικής μεταρρύθμισης απορρίφθηκε από τον Πρόεδρο Sarney και οι τράπεζες-πιστωτές αρνήθηκαν τις προτάσεις του για ελάφρυνση του χρέους. Καθώς το έτος έφθανε στο τέλος του, ένα κοινό ανακοινωθέν από τη Βραζιλία και τους πιστωτές της δήλωνε την πληρωμή του ποσού των 1,1 δις δολαρίων για ληξιπρόθεσμους τόκους. Στα τέλη του 1987 ο πληθωρισμός είχε φθάσει το 366%. Ο υπουργός οικονομικών Brassier Pereira δήλωσε την παραίτησή του, δείχνοντας ως

υπεύθυνο τον Sarney .Τα όσα αναφέρθηκαν συνοψίζονται στο κάτωθι **Πίνακα 3.4**

Πηγή:L.C.Bresser-Pereira, “Brazil’s Inflation and the Cruzado Plan, 1985-1988”

Πίνακας 3.4:Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1985-1989		
ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΑΓΩΜΑ ΤΙΜΩΝ		
ΥΠΟΥΡΓΟΣ	ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΒΑΣΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ		
F. Dornelles	1 ^ο εξάμηνο 1985	Πάγωμα (τιμές δημοσίου)
D. Funaro	2 ^ο εξάμηνο 1985	Φορολογική μεταρρύθμιση
D. Funaro	1 ^ο εξάμηνο 1986	Πάγωμα τιμών
D. Funaro	2 ^ο εξάμηνο 1986	Εθνικό Ταμείο Ανάπτυξης - Φορολογική μεταρρύθμιση
D. Funaro	1 ^ο εξάμηνο 1987	Χρεοστάσιο
L.C. Bresser Pereira	1 ^ο /2 ^ο εξάμηνο 1987	Πάγωμα τιμών
L.C. Bresser Pereira	2 ^ο εξάμηνο 1987	Φορολογική μεταρρύθμιση
Mailson da Nobrega	1988	Διαχείριση δημόσιου ελλείμματος
Mailson da Nobrega	1 ^ο εξάμηνο 1989	Πάγωμα τιμών
Mailson da Nobrega	2 ^ο εξάμηνο 1989	Φορολογική μεταρρύθμιση

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Με το σχέδιο Bresser ο **πληθωρισμός** μειώθηκε από 27,7% το Μάιο στο 4,5% τον Αύγουστο του 1987. Μετά από αυτό, όμως, αυξήθηκε και πάλι, φθάνοντας σε διψήφιο αριθμό. Βασικό πρόβλημα ήταν η αδυναμία να ελέγξει το **έλλειμμα του προϋπολογισμού**. Οι κρατικές δαπάνες αυξήθηκαν για διάφορους λόγους, συμπεριλαμβανομένης της αύξησης των μισθών των εργαζομένων και της αύξησης των επιδοτήσεων για την ενίσχυση κρατικών επιχειρήσεων. Η έλλειψη όμως του φορολογικού ελέγχου αντανάκλα τις πολιτικές προτεραιότητες του Sarney. Η επιλογή να παγιωθούν οι τιμές μπορεί να οδηγήσει σε ύφεση διότι αναστέλλει τον ρυθμό ανάπτυξης και να εμποδίζει την αύξηση των μισθών αλλά η υποτίμηση του νομίσματος που επιφέρει, συμβάλλει στην αύξηση των εξαγωγών. Ουσιώδης σημασίας στις καταστάσεις εξωτερικού χρέους είναι εσωτερικά της χώρας ο δημοσιονομικός έλεγχος και εξωτερικά με κοινή πολιτική γραμμή πλεύσης, οι διαπραγματεύσεις με τους πιστωτές. Η πολιτική στήριξη είναι μείζονος σημασίας τόσο για την άνοδο των επενδύσεων όσο και για την καταπολέμηση των ελλειμμάτων.

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ SUMMER

Το 1988 ήταν μια πολιτικά κρίσιμη χρονιά για τον πρόεδρο Sarney. Τον Ιανουάριο του ίδιου έτους ανέλαβε υπουργός οικονομικών ο *Mailsonda Nobrega*, υποσχόμενος ότι δε θα προχωρήσει σε άλλα οικονομικά σοκ, και διαβεβαιώνοντας ότι θα δώσει προτεραιότητα σε μια σταδιακή επίβλεψη της οικονομίας με έμφαση στο δημόσιο χρέος.

Ξεκίνησε την αποστολή του προσπαθώντας να φθάσει σε μια συμφωνία με τους εξωτερικούς δανειστές. Οι διαπραγματεύσεις όμως δεν έφεραν εμφανή αποτελέσματα όσον αφορά το βάρος των επιτοκίων, είχαν όμως ως στόχο την αναδιάρθρωση του χρέους. Προσπάθησε να αποφύγει τα συσσωρευτικά αποτελέσματα κερδοσκοπικών προσδοκιών, καθώς γνώριζε ότι πολλές επιχειρήσεις θα προσπαθούσαν να εφαρμόσουν μια έγκαιρη τιμολογιακή αναβάθμιση στην περίπτωση που διαπίστωναν ότι έπρεπε να αναμένουν ένα νέο πάγωμα τιμών.

Ο **πληθωρισμός** κάλπαζε με ξέφρενους ρυθμούς, φθάνοντας το 934% στα τέλη του 1988, ενώ το ακαθάριστο εθνικό προϊόν έμενε στα ίδια επίπεδα. Μόνο τον Ιανουάριο του 1989 οι τιμές εμφάνισαν αύξηση κατά 35%. Οι διαπραγματεύσεις με τους δανειστές μπορεί να έφεραν κάποια αποτελέσματα όσον αφορά τη μερική αναδιάρθρωση του χρέους, η χώρα βρισκόταν όμως ενώπιο έλλειψης ρευστότητας στα τέλη του ίδιου έτους. Η κυβέρνηση και οι πιστωτές καθυστερούσαν τις διαπραγματεύσεις αναμένοντας τις προεδρικές εκλογές.

Δεδομένου ότι η κατάσταση επιδεινώθηκε με την πρόληψη αναπροσαρμογής των τιμών, λόγω των προσδοκιών ενός νέου προγράμματος σοκ, η κυβέρνηση θεώρησε αναγκαίο για μια ακόμη φορά να καταφύγει σε ελέγχους τιμών. Έτσι, στις αρχές του 1989 ο πρόεδρος Sarney έθεσε σε ισχύ το τρίτο μεγάλο αντιπληθωριστικό πρόγραμμα μέσα σε τέσσερα χρόνια. Το λεγόμενο «**Σχέδιο Summer**» πάγωνε μισθούς και τιμές, δημιουργώντας ένα νέο υποτιμημένο νόμισμα. Επίσης στήριξε τα εν λόγω μέτρα με περιοριστική πολιτική. Πώληση κρατικής περιουσίας, απόλυση δημοσίων υπαλλήλων, πώληση κρατικών υπηρεσιών και επιχειρήσεων και κατάργηση

υπουργείων²³.Μια προσπάθεια για τον περιορισμό της νομισματικής και πιστωτικής επέκτασης²⁴

Τον Ιούνιο του 1989 η κυβέρνηση αναγκάστηκε να παραδεχτεί την αποτυχία του σχεδίου Summer καθώς ο πληθωρισμός δε στάθηκε εφικτό να αναχαιτισθεί, ενώ υπήρχαν και τεράστιες διαφωνίες από το σύνολο της αντιπολίτευσης για σημεία κλειδιά της πολιτικής της κυβέρνησης. Ο πληθωρισμός, ενώ είχε πέσει στο 4% για το μήνα Φεβρουάριο, βρέθηκε στο 25% τον Ιούλιο.²⁵

Η οικονομική κρίση επιδεινώθηκε τους τελευταίους τέσσερις μήνες του 1989 για την κυβέρνηση Sarney. Η έλλειψη μιας αποτελεσματικής δημοσιονομικής προσαρμογής και ερχόμενη αντιμέτωπη με υψηλά ελλείμματα του προϋπολογισμού, αναγκαζόταν να διατηρήσει τα *υψηλά επιτόκια*, αυξάνοντας όμως σημαντικά το *κόστος του δημόσιου χρέους*. Ως αποτέλεσμα, οι οικονομικές δαπάνες το 1989 αυξήθηκαν 158% και ήταν η κύρια αιτία του ελλείμματος. Η επιδείνωση των δημόσιων οικονομικών από εκείνη την εποχή αντανακλάται όχι μόνο στη δυσκολία της έκδοσης νέων εγγράφων του δημόσιου χρέους, αλλά και σε μια τάση προς την νομισματοποίηση του δημόσιου χρέους.

Ο αντίκτυπος του Summer Plan (Plano Verao) ήταν ακόμη μικρότερης διάρκειας ζωής από ό, τι τα προηγούμενα ετερόδοξα σχέδια. Ο λόγος για αυτό το πρώιμο κατάρρευσης δεν ήταν δύσκολο να βρεθεί. Η χαμηλή αξιοπιστία αυτών των μέσων πολιτικής και οι αρνητικές προσδοκίες των οικονομικών παραγόντων είχαν ως αποτέλεσμα τη χρήση των εξωδικαστικών μέτρων για την αύξηση των τιμών.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Οικονομική κρίση μπορεί να οδηγήσει σε συντηρητική πολιτική, σε αποκρατικοποιήσεις και απολύσεις δημοσίων υπαλλήλων αλλά δεν αυτό δεν σημαίνει ότι θα προσφέρει και τα ανάλογα οφέλη. Όταν ένα κυβερνητικό πλάνο τίθεται υπό έγκριση, εάν ορίζεται «έως», δηλ έχει βραχεία διάρκεια, έχει αυτόματα προαναγγελθεί ως ανεφάρμοστο και αποτυχημένο και προτιμότερο να μην τιθόταν

²³Η εισαγωγή του νέου νομίσματος, η "Cruzado Novo", που ισοδυναμεί με 1.000 Cruzados

²⁴(αύξηση των υποχρεωτικών αποθεματικών κατά 80%, μείωση του μήκους των δανείων των καταναλωτών από 36 έως 12 μήνες, αναστολή της δανειακής πράξεις ανταλλαγής)

²⁵Από ένα μηνιαίο ποσοστό του 36,6 % τον Ιανουάριο του 1989, ο γενικός δείκτης τιμών υποχώρησε σε ποσοστό 4,2% το Μάρτιο, στη συνέχεια αυξάνεται σταθερά, φθάνοντας 37,9% τον Ιούλιο, 49,4% το Δεκέμβριο, και 81% τον Μάρτιο του 1990.

καν για εφαρμογή γιατί μπλοκάρει τις εξελίξεις και διεγείρει περισσότεροι ανασφάλεια στον κόσμο των επενδυτών και των καταναλωτών. Οι βεβιασμένες κινήσεις για την μείωση του πληθωρισμού δείχνουν σπασμωδικότητα και οδηγούν σε ακόμα μεγαλύτερη αύξηση του πληθωρισμού.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

Ενώ το σχέδιο Cruzado και το σχέδιο Bresser είχαν συγκεκριμένα επεκτατικά οικονομικά σχέδια (*ανάπτυξη, ενίσχυση εμπορικού ισοζυγίου*), σε συνδυασμό και με περιοριστικές πολιτικές (τερματισμός πληθωριστικών πιέσεων), το σχέδιο Summer του 1989 ήταν πολύ πιο απλοϊκό στη φύση του και ο μοναδικός εμφανής σκοπός του ήταν η αποφυγή του υπερπληθωρισμού. Κατά τη διακυβέρνηση Sarney η Βραζιλία απέκτησε τρεις διαφορετικές νομισματικές μονάδες. Το *Cruzeiro*, το *Cruzado*, και το *CruzadoNovo*.

Τα πρώτα δύο σοκ (Cruzado, Bresser) υπήρξαν μέρος πολιτικής στρατηγικής και απέτυχαν καθώς δεν υπήρχε σαφής πολιτική στήριξη για την επίτευξη πολιτικών αναδιαρθρώσεων, κυρίως όσον αφορά το εξωτερικό χρέος. Επιπλέον, κανένα από τα δύο σχέδια δε στάθηκε ικανό να ορίσει τις απαραίτητες κρατικές μεταρρυθμίσεις στην οικονομία. Ο δημόσιος τομέας υφίστατο τεράστιες πιέσεις. Καθώς λοιπόν μια τέτοια λύση δε στάθηκε εφικτό να βρεθεί για διάφορους λόγους, και κυρίως λόγω της απροθυμίας της ίδιας της κυβέρνησης, η οικονομική πολιτική ταλαντευόταν ανάμεσα στο πάγωμα των τιμών και απέλπιδες προσπάθειες του περιορισμού των δαπανών, χωρίς όμως αυτό να καταφέρνει να μειώσει το εξωτερικό χρέος.

Από την άλλη πλευρά, το σχέδιο Summer δεν είχε μακροπρόθεσμους στόχους. Σκοπός του ήταν μόνο η αποφυγή του υπερπληθωρισμού και η ομαλή μετάβαση στις αναμενόμενες εκλογές το Νοέμβριο του 1989. Παρ'όλα αυτά τα άμεσα αποτελέσματα του σχεδίου Summer δεν απείχαν από αυτά του σχεδίου Bresser. Δύο μήνες μετά το σοκ ο πληθωρισμός άγγιξε το 6%, και υπήρχαν προσδοκίες για το δείκτη του δημοσίου ελλείμματος προς το Α.Ε.Π. στα ύψη του 7% το 1989, κυρίως λόγω των υψηλών επιτοκίων με τα οποία έτρεχε το δημόσιο χρέος. Αυτό εξηγεί και τη σημασία της διαπραγμάτευσης με το Δ.Ν.Τ. ενός νέου δείκτη, του «πρωτογενούς ελλείμματος», το οποίο θα εξαιρούσε εκταμιεύσεις τόκων.

Το σχέδιο του Nobrega, όπως ήταν φυσικό, δεν είχε την απαραίτητη κοινωνική συναίνεση ή τον πολιτικό ενθουσιασμό που είχαν τα δύο προηγούμενα, πέτυχε όμως στην αποφυγή του υπερπληθωρισμού. Επιπλέον, καθώς το σοκ του σχεδίου Summer δεν είχε την απαραίτητη διεθνή στήριξη (*αναδιάρθρωση χρέους, διεθνής οικονομική βοήθεια, βοήθεια από το Δ.Ν.Τ.*) το πάγωμα της συναλλαγματικής ισοτιμίας προκάλεσε ένα κερδοσκοπικό άλμα στη μαύρη αγορά δολαρίου και νέα αφορμή για μαζική φυγή κεφαλαίων έξω από τη χώρα. Η μόνη καθοριστική αλλαγή που έφερε το σχέδιο Summer ήταν η *διακοπή του κανόνα τιμαριθμικής αναπροσαρμογής των μισθών πάνω στο μέσο πληθωριστικό όρο τριμήνου που εισήγαγε το σχέδιο Bresser*. Ήταν πλέον φανερό ότι ο μισθολογικός αυτός κανόνας ασκούσε ιδιαίτερη πίεση στους βασικούς δημοσιοοικονομικούς δείκτες. Το σχέδιο Summer μπορεί να θεωρηθεί ως ένα αποφασιστικό βήμα προς το καθεστώς ελεύθερων μισθολογικών διαπραγματεύσεων.

Τόσο το σχέδιο Cruzado, όσο και το σχέδιο Bresser, προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν το λεγόμενο πληθωρισμό αδράνειας (*inertial inflation*). Η μεγάλη ύφεση που έπληξε τη χώρα το 1981, και το 1983, ήταν αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής. Εξαιτίας της ύφεσης και της υποτίμησης του νομίσματος, υπήρξε ρύθμιση του ισοζυγίου πληρωμών και εμφανίστηκαν μεγάλα εμπορικά πλεονάσματα. Όμως, κόντρα στην «ορθόδοξη» θεώρηση, ο πληθωρισμός δεν έδειξε να πτοείται. Εξαιτίας της υποτίμησης του νομίσματος που αποφασίστηκε το 1983, ο πληθωρισμός στην πραγματικότητα διπλασιάστηκε.

Το **χρήμα**, είτε ο πληθωρισμός βρισκόταν σε φάση επιτάχυνσης, είτε σε φάση διατήρησης των επιπέδων του, έπαιξε ένα ρόλο πιο πολύ παθητικό. Η αύξηση της παροχής κεφαλαίου καθυστέρουσε πάντα πίσω από τους πληθωριστικούς ρυθμούς και γινόταν για να διατηρηθεί η ρευστότητα του οικονομικού συστήματος. Πάνω σε αυτές τις παραδοχές, ο πληθωρισμός δε θα μπορούσε να αντιμετωπισθεί, όταν επικρατούσαν τόσο υψηλά επίπεδα πληθωρισμού αδράνειας. Η βασική πολιτική για τον έλεγχο του θα έπρεπε να είναι διοικητικής μορφής. Υπό αυτές τις συνθήκες δύο βασικές εναλλακτικές πολιτικές ήταν διαθέσιμες. Μία σταδιακή, βασισμένη στον έλεγχο των τιμών και στοχεύοντας στην ελάττωση των πληθωριστικών πιέσεων ή

ένα πάγωμα των τιμών, ένα «ετερόδοξο σοκ»,²⁶

Συνοψίζοντας την κριτική για τα τρία ετερόδοξα σοκ, παρά τις διαφορές στον χαρακτήρα και τους στόχους του καθενός, τις θεωρητικές διαφορές όσον αφορά τη φύση του πληθωρισμού (Werner, 2008) και τις πολιτικές που ακολουθήθηκαν, το πρακτικό συμπέρασμα είναι ότι μεσοπρόθεσμα και οι τρεις υπουργοί οικονομικών που αναμείχθηκαν με τα τρία αυτά σχέδια κατέφυγαν τελικά σε πάγωμα τιμών. Όπως δείχνουν και άλλες διεθνείς υποθέσεις (Αργεντινή, Μεξικό, Ισραήλ), η μάχη ενάντια στον πληθωρισμό δεν είναι απλή υπόθεση και αποτελείται αναγκαστικά από διάφορα στάδια. Δε δύναται να είναι επιτυχής χωρίς τις απαραίτητες δομικές αλλαγές, ειδικά στον τομέα του δημόσιου χρέους. Όμως, όπως μπορεί εύκολα να κατανοηθεί, οι αλλαγές αυτές χρίζουν πολιτικής διαπραγμάτευσης, συχνά υπερισχύοντας βραχυπρόθεσμων οικονομικών μέτρων.

Η ταλάντευση ανάμεσα στο πάγωμα των τιμών και τα διάφορα δημοσιονομικά μέτρα αναδεικνύουν ότι, τόσο τα προβλήματα που άπτονται του πληθωρισμού όσο και αυτά που αφορούν την ανάπτυξη, προκύπτουν από το αδιέξοδο των δημοσιονομικών μεγεθών, και η κύρια αιτία γι' αυτό είναι πολιτικής φύσης. Επιπλέον, αναδεικνύεται ότι παρά τη θεωρητική αντιπαράθεση, υπάρχουν σημαντικά πολιτικά αδιέξοδα τα οποία οι διάφορες οικονομικές θεωρίες αδυνατούν να ερμηνεύσουν. Μια κυβέρνηση χωρίς σαφή πολιτική βούληση να αντιμετωπίσει το πρόβλημα σε ολόκληρο το φάσμα είναι καταδικασμένη μακροπρόθεσμα στην αποτυχία.

KYBERNHSHCOLLOR

Η οικονομική κρίση προκάλεσε τεράστια δυσφορία στο εργατικό δυναμικό της χώρας, η οποία φάνηκε να παραλύει μετά από την καταιγίδα απεργιακών κινητοποιήσεων που ακολούθησε. Τα οικονομικά σκάνδαλα που ταλάνιζαν τη χώρα καθιστούσαν την κατάσταση ως μη αναστρέψιμη. Η κατάρρευση της οικονομικής αυτοκρατορίας ενός από τους μεγαλύτερους χρηματοπιστωτικούς παράγοντες της Βραζιλίας το 1989, του Naji Najas, προκάλεσε τη μεγαλύτερη κατάρρευση στην

²⁶όπως αποκαλέστηκε από τον οικονομολόγο FranciscoLopes, εκ των εμπνευστών της θεωρίας του πληθωρισμού αδράνειας,

ιστορία της χρηματιστηριακής αγοράς της χώρας. Το πολιτικοοικονομικό σκηνικό έγινε ακόμη πιο σκοτεινό όταν οι Η.Π.Α. κατήγγειλαν τη Βραζιλία (μαζί με τις Ινδίες και την Ιαπωνία) για αθέμιτες πρακτικές εμπορίου και προστατευτισμό και απείλησαν με κυρώσεις ως αντίποινα.

Στον αντίποδα του καλπάζοντος πληθωρισμού και της κρίσης χρέους, το **εμπορικό ισοζύγιο** συνέχισε σε όλο και μεγαλύτερα ύψη, με ένα ρεκόρ της τάξεως των 19 δις δολαρίων το 1988, το τρίτο μεγαλύτερο στον κόσμο. Το μοναδικό φωτεινό σημείο σε μια ζοφερή οικονομική κατάσταση, επέτρεψε στην κυβέρνηση να συνεχίσει να εξυπηρετεί το χρέος. Παρ'όλα αυτά, η όλο και αυξανόμενη *φυγή κεφαλαίων* από τη χώρα, λόγω της πολιτικής και οικονομικής αστάθειας, κατέστησε δύσκολο για τη Βραζιλία να εκπληρώσει της υποχρεώσεις της στα τέλη του έτους, και το Σεπτέμβριο πραγματοποιήθηκε μία άτυπη παύση πληρωμών.

Ο πολιτικός αναβρασμός στη χώρα, εξαιτίας κυρίως της ζοφερής οικονομικής κατάστασης, ήταν ο κύριος λόγος ανησυχίας στις τάξεις του στρατιωτικού κατεστημένου, το οποίο αν και εμφανώς αποδυναμωμένο, διατηρούσε μέρος της ισχύος του. Ανησυχία επικρατούσε καθώς μετά και την ψήφιση του Συντάγματος το 1988, το Δημοκρατικό Εργατικό Κόμμα βρισκόταν σε θέση ισχύος σε όλες τις δημοσκοπήσεις. Στις αρχές του 1989, μια νέα φιγούρα αναδύθηκε στην πολιτική ζωή της χώρας, κερδίζοντας τις δημοσκοπήσεις και όλα τα μέχρι τότε φαβορί. Ο **Fernando Collor de Mello**,²⁷ Η πρώτη εκλογική αναμέτρηση μετά από 29 χρόνια διεξήχθη στις 15 Οκτωβρίου (πρώτος γύρος) του 1989. Ο δεύτερος γύρος στις 15 Νοεμβρίου του ίδιου έτους ανακήρυξε νικητή τον Fernando Collor de Mello, ο οποίος απέσπασε το 53% του εκλογικού σώματος²⁸. Η πολιτική του ατζέντα επικεντρώθηκε στην καταπολέμηση της διαφθοράς κατά τη διακυβέρνηση Sarney,

²⁷πρώην κυβερνήτης της σχετικά μικρής πολιτείας Alagoas, με το προφίλ του νέου, αθλητικού, πολλά υποσχόμενου, και όντας γόνος κραταιάς πολιτικής οικογένειας της Βραζιλίας, ηγείτο του Κόμματος Εθνικής Αναμόρφωσης (Party of National Reconstruction), έγινε πολύ σύντομα ο ισχυρός παίκτης στον κεντροδεξιό χώρο. Διέθετε τη στήριξη των μεγαλύτερων τηλεοπτικών δικτύων της χώρας και γενικά της οικονομικής ελίτ.

²⁸Πρέπει να σημειωθεί πάντως ότι το κόμμα του F. C. Mello, αν και απέσπασε μεγάλη εκλογική νίκη, δε διέθετε ισχυρή κοινοβουλευτική πλειοψηφεία, καθώς ήταν ένας νέος πολιτικός σχηματισμός και δε διέθετε αρκετούς εκπροσώπους στη Γερουσία. Αντιμετώπισε από την αρχή της θητείας του εντονότατη αντιπολίτευση από τη λεγόμενη Δημοκρατική Συμμαχία (οι φιλελεύθεροι του κόμματος PFL, οι σοσιαλδημοκράτες του κόμματος PSDB, και το μέχρι τότε κραταιό κόμμα PMDB).

στην ολοκλήρωση της μετάβασης στη δημοκρατία, στον εκσυγχρονισμό και την αντιμετώπιση του πληθωρισμού. Το προεκλογικό του μήνυμα ήταν σχεδιασμένο ώστε να απευθύνεται στις πρόσφατες αλλαγές του εκλογικού σώματος. Η πλειοψηφία αυτού ήταν ή χωρίς καθόλου γραμματική μόρφωση ή απόφοιτοι της πλέον βασικής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η βάση της εκστρατείας του ήταν η προώθηση μιας πλατφόρμας ενάντια στη διαφθορά. Το στοίχημα που έθεσε ήταν να χρησιμοποιήσει τη λαϊκή δυσφορία απέναντι στον παραδοσιακό πολιτικό χώρο, κάτι που οι υπόλοιποι υποψήφιοι έδειξαν να αγνοούν, και να χρησιμοποιήσει τη βασική ιδέα μιας στρατηγικής ενάντια στη διαφθορά και στους «κρατικούς μαχαραγιάδες», κάτι που είχε θετικά αποτελέσματα. Προσπάθησε να συσκοτίσει τη διαίρεση μεταξύ αριστεράς και δεξιάς, αντικαθιστώντας τη με μια διάκριση μεταξύ μοντέρνου και αρχαϊκού. Θεώρησε κρίσιμο να επικοινωνήσει πως σχεδίαζε να χειριστεί την ανικανότητα, την αναποτελεσματικότητα και τη διαφθορά του κράτους, και παρουσίασε την τιμιότητα και την ειλικρίνεια ως μια σπάνια αξία παρά ως προαπαιτούμενο για το μέγιστο δημόσιο αξίωμα. Παρ' όλα αυτά η οικονομική, αναπτυξιακή και κοινωνική πολιτική που θα χρησιμοποιούσε έμενε εσκεμμένα ασαφής και οι βασικές του επιδιώξεις ήταν συγκεχυμένες (ιδιωτικοποιήσεις, εκσυγχρονισμός της οικονομίας κλπ). Η μοντέρνα ρητορική του καλούσε για μείωση του κράτους στην οικονομία σε συνδυασμό με ηθική και πάταξη της διαφθοράς, παρότι ο ίδιος διατηρούσε ισχυρούς δεσμούς με παρασκηνιακές δυνάμεις προς τις οποίες έβαλλε η ρητορική του. Ένας από τους βασικούς στόχους της πολιτικής του Collor ήταν να ανοίξει την οικονομία της Βραζιλίας. Τα *τιμολόγια* είχαν αποσυναρμολογηθεί σταδιακά, το αποθεματικό αγοράς ορισμένων προϊόντων (όπως υπολογιστές) αποβλήθηκε, και διάφορα τεχνητά ερεθίσματα στις *εξαγωγές* είχαν επίσης αφαιρεθεί. Οι πολιτικές αυτές συνεχίστηκαν από μετέπειτα προέδρους. Επιπλέον, διάφορα μέτρα σταδιακά συστάθηκαν για τη *διευκόλυνση των ξένων επενδύσεων*. Η πρόθεση όλων αυτών των πολιτικών ήταν να αυξηθεί η αποδοτικότητα της οικονομίας μέσω ξένο ανταγωνισμό και να αυξηθεί η εισροή άμεσων ξένων επενδύσεων.

Ενώ ο F.Collor de Mello είχε εκλεγεί από 35 εκατομμύρια Βραζιλιάνους δε μπορούσε να στηρίζεται σε απευθείας στήριξη από το Κοινοβούλιο και του

Κογκρέσο²⁹. Το έργο της κυβέρνησης μόνο εύκολο δεν αναμενόταν να είναι υπό αυτές τις αντίξοες συνθήκες. Το Μάρτιο του 1990, όταν ανέλαβε καθήκοντα, το μηνιαίο ποσοστό του **πληθωρισμού** έφθανε στο 81%, καθιστώντας τη δράση επιτακτική. Τα νέα οικονομικά μέτρα για την καταπολέμησή του δημιούργησαν το επονομαζόμενο «**Σχέδιο Collor I**» (Collor Plan I). Τα μέτρα αυτά ήταν:

- Το νόμισμα της χώρας, το Cruzado Novo, αντικαταστάθηκε από το Cruzeiro (Cr\$ 1.00 = NCZ\$ 1.00)
- Το 80% των χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων του ιδιωτικού τομέα παρακρατήθηκε για 18 μήνες, λαμβάνοντας κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου πραγματική απόδοση 6% το χρόνο (το επικρατών ποσοστό του πληθωρισμού συν 6%). Θέσπιση μεγάλου φόρου σε όλες τις οικονομικές συναλλαγές.
- Τιμαριθμική αναπροσαρμογή στους φόρους εισοδήματος και προστιθέμενης αξίας αγαθών.
- Εξάλειψη των περισσότερων δημοσιονομικών κινήτρων.
- Αυξήσεις στις τιμές των επιχειρήσεων του δημοσίου.
- Απελευθέρωση της συναλλαγματικής ισοτιμίας και μερικό άνοιγμα της οικονομίας στον εξωτερικό ανταγωνισμό.
- Κατάργηση κρατικών υπηρεσιών και ανακοίνωση απόλυσης για περισσότερους από τριακόσιες χιλιάδες δημοσίους υπαλλήλους. Προσωρινό πάγωμα τιμών, μισθών και συντάξεων. Τόνωση του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων.

Όσον αφορά τη **νομισματική πολιτική**, το μέτρο της παρακράτησης των χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων του ιδιωτικού τομέα σκόπευε στην

²⁹Η υποστήριξη από τα κόμματα που τον στήριξαν στο δεύτερο γύρο των εκλογών ήταν υπό όρους, και οι δυνάμεις που στρατεύθηκαν γύρω του ήταν ετερογενείς. Το κόμμα του, το PRN, κατείχε λιγότερο από το 3% των εδρών στο Κογκρέσο και μόνο έναν από τους 75 γερουσιαστές τη στιγμή που ανέλαβε καθήκοντα. Η υποστήριξη του Collor ήταν μονόδρομος για τα συντηρητικά κόμματα που ηττήθηκαν στον πρώτο γύρο των προεδρικών εκλογών, όμως μετά την ήττα του «αριστερού» αντιπάλου οι θέσεις τους διαχωρίστηκαν, κάτω από την προοπτική ενός αντιπροσώπου που επέλεξε να δράσει μόνος του και να μη διαπραγματευτεί ανοικτά ή σε νομικό επίπεδο.

εξάλειψη του φαινομένου της υπερπροσφοράς ρευστότητας στην αγορά και στη χρησιμοποίηση των οικονομικών απολαβών από την αύξηση της φορολογίας για την επίτευξη πλεονασμάτων στον προϋπολογισμό του 1990. Η αντικατάσταση του Cruzado Novo από το Cruzeiro υπηρέτησε δύο σκοπούς. Επέτρεψε τη δημιουργία ενός νέου, ελεγχόμενου από το κράτος χρηματοπιστωτικού τίτλου με ονομαστική αξία ίση με το ποσό που προσωρινά κατασχέθηκε. Καθώς αυτός ο νέος τίτλος δεν ήταν εμπορεύσιμος, παρέμεινε και μη ρευστοποιήσιμος³⁰ Επιπλέον, το μέτρο ήταν μια προσπάθεια να αλλάξει τις πληθωριστικές προσδοκίες των ιδιωτικών οικονομικών φορέων. Καθώς η ιστορία του Cruzado Novo συσχετίστηκε με την αποτυχία των προηγούμενων σταθεροποιητικών σχεδίων και με μια ραγδαία αύξηση του πληθωρισμού, ήταν κοινή πεποίθηση ότι το παλαιό νόμισμα θα καθιστούσε οποιοσδήποτε σταθεροποιητικές προσπάθειες ανέφικτες. Υπήρχε η ελπίδα ότι η εμφάνιση μιας νέας κυβέρνησης, με τη συνοδεία ενός νέου νομίσματος θα άλλαζε την παρούσα κατάσταση.

Όσον αφορά τη **δημοσιονομική πλευρά** των μέτρων, η κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι με την εισαγωγή ενός εφάπαξ φόρου πάνω στις οικονομικές συναλλαγές θα κατάφερνε να μετατρέψει το 8% του ελλείμματος σε 2% πλεόνασμα στον προϋπολογισμό. Άλλα μέτρα, όπως *ιδιωτικοποίηση κρατικών υπηρεσιών, μείωση γενικά του δημόσιου τομέα, νέα φορολόγηση και αυξήσεις* στους ήδη υπάρχοντες φόρους, η ρύθμιση των τιμών του δημοσίου και η μείωση στην εξυπηρέτηση του εξωτερικού χρέους καθυστέρησαν σημαντικά στην εφαρμογή τους εξαιτίας και της ελλιπέστατης εκπροσώπησης της κυβέρνησης στο Κογκρέσο. Το *πάγωμα μισθών και τιμών* για μια περίοδο 45 ημερών που επιχείρησε η κυβέρνηση δεν είχε ιδιαίτερη βαρύτητα στο συνολικό αποτέλεσμα καθώς οι πληθωριστικές πιέσεις είχαν κατά κύριο λόγο απορροφηθεί από την παρακράτηση των χρηματοπιστωτικών περιουσιακών στοιχείων. Τέλος ο Collor αναγνώρισε την ανάγκη εκμοντερνισμού της οικονομίας για να μπορέσει αυτή να ανταγωνιστεί στις διεθνείς αγορές. Τα μέτρα που πάρθηκαν προς αυτή την κατεύθυνση ήταν η *κατάργηση της ποσόστωσης* για εισαγωγές νέου εξοπλισμού, μηχανημάτων και πρώτων υλών, η *κατάργηση διαχειριστικού ελέγχου* σε εισαγωγές μετά την 1/6/1990, και τη σταδιακή *μείωση* σε

³⁰Η απόδοσή του οριζόταν αυστηρά από την κυβέρνηση, η οποία υποσχέθηκε ένα 6% πάνω από τις αποδόσεις των ομολόγων που εξέδιδε.

δασμούς από 35% σε 20% μέχρι και το 1994. Οι αλλαγές αυτές θα έδιναν ανάσα στο εμπόριο, όμως οι αντιδράσεις που αντιμετώπισε η κυβέρνηση στην εφαρμογή των μέτρων ήταν ισχυρότατες.

Η μείωση του χρηματοοικονομικού στοιχείου του ελλείμματος δημιούργησε μια κατάσταση στην οποία οι **δημόσιες δαπάνες** για το προσωπικό και των σχετικών κοινωνικών προγραμμάτων ανήλθαν σε 37% των συνολικών δαπανών, ενώ οι μεταφορές προς τα κράτη και τους δήμους (που έχει συσταθεί από το σύνταγμα 1988) αντιπροσώπευαν το 23%. Οι προσπάθειες της κυβέρνησης να απολύσει εργαζομένους περιορίστηκε από το σύνταγμα, το οποίο ανέφερε ότι όλοι οι εργαζόμενοι της κυβέρνησης οι οποίοι απασχολούνταν για περισσότερα από πέντε χρόνια δεν θα μπορούσαν να απολυθούν. Έτσι περαιτέρω μεταρρυθμίσεις με στόχο την μόνιμη βελτίωση της δημοσιονομικής κατάστασης της κυβέρνησης εξαρτιόνταν από τροποποιήσεις του συντάγματος. Αυτό, με τη σειρά του, απαιτούσε την έγκριση των δύο τρίτων του συνεδρίου, και ο Collor δεν μπορούσε να υπολογίζει στην υποστήριξη αυτού του είδους.

Όπως προανέφερα η κυβέρνηση Collor πάγωσε όλες τις τιμές για 45 ημέρες.. Κανόνες για τους μισθούς έπεσαν μετά τον Απρίλιο, και ελεύθερες διαπραγματεύσεις μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων ήταν να καθορίσουν τις προσαρμογές των μισθών στη συνέχεια. Το σχέδιο όμως είχε μια ισχυρή υπολειπόμενη επίπτωση στην οικονομία, λόγω της δραματικής μείωσης των αποθεμάτων ρευστών διαθεσίμων. Το πραγματικό **ΑΕΠ** μειώθηκε κατά 7,8% κατά το δεύτερο τρίμηνο του 1990. Με την αποδέσμευση ορισμένων δεσμευμένων περιουσιακών στοιχείων εντός των προσεχών μηνών, η οικονομική δραστηριότητα ανέκαμψε, με 7,3% αύξηση του ΑΕΠ κατά το τρίτο τρίμηνο, ενώ το τελευταίο τρίμηνο σημειώθηκε και πάλι πτώση κατά 3,4%. Για το 1990 ως σύνολο, η μείωση του ΑΕΠ κατά 4,4% δεν μπορεί να αποδοθεί αποκλειστικά και μόνο στο σχέδιο Collor. Ήταν επόμενο ότι τα παραπάνω μέτρα θα προκαλούσαν κατακρήμνιση της ρευστότητας στην αγορά. Η **παροχή χρήματος** έπεσε από το 30% στο 9% του Α.Ε.Π. (μεταξύ Ιουνίου και Αυγούστου 1990), επισύροντας μεγάλες μειώσεις στο λιανικό εμπόριο και τη βιομηχανική παραγωγή. Το ποσοστό του **πληθωρισμού** έπεσε από το 81% το Μάρτιο στο 9% τον Ιούνιο 1990. Όμως η πίεση της κοινής γνώμης και οι φόβοι της κυβέρνησης για ύφεση

προκάλεσαν ταχύ επαναχρηματισμό της οικονομίας. Καθώς η κυβέρνηση είχε εξαιρέσει διάφορους τομείς και επιχειρήσεις από την τεχνητή κρίση ρευστότητας, παρέχοντας πιστώσεις και συμφωνώντας στην πληρωμή φόρων χωρίς την τιμαριθμική αναπροσαρμογή, ενώ οι δαπάνες αυτών θα παρέμεναν στο νέο νόμισμα, σε λιγότερο από δύο μήνες η παροχή χρήματος ανέβηκε από το 9% στο 14% (Marcelo Abreu and Dorte Verner, 1997).

Εξαιτίας της προσωρινής φορολόγησης στις οικονομικές συναλλαγές και του παγώματος των αξιών των χρηματοοικονομικών τίτλων, τα οποία για λίγο καιρό μπόρεσαν να ανακουφίσουν την κυβέρνηση από το βάρος πληρωμής των τόκων του εσωτερικού χρέους, ήταν εφικτό να πραγματοποιηθούν πλεονάσματα στον προϋπολογισμό για ένα μικρό χρονικό διάστημα, όμως τα μέτρα αυτά δε μπορούσαν να δώσουν μια μόνιμη λύση στα δημοσιονομικά προβλήματα της κυβέρνησης.

Το δεύτερο μισό του 1990 ο **πληθωρισμός** είχε αρχίσει πάλι να ανεβαίνει, και τον Ιανουάριο του 1991 βρισκόταν στο 20%. Η κυβέρνηση, βλέποντας ότι η πρώτη σειρά μέτρων δεν ήταν αποτελεσματική, έθεσε σε εφαρμογή ένα νέο σχέδιο σταθεροποίησης της οικονομίας, γνωστό και ως «**Σχέδιο Collor II**» (Collor Plan II). Αυτό αποτελείτο ουσιαστικά από ένα νέο *πάγωμα τιμών* και τη *δημιουργία νέων χρηματοπιστωτικών εργαλείων* που θα αντικαθιστούσαν το μηνιαίο διατραπεζικό επιτόκιο δανεισμού. Η ιδέα πίσω από την καθιέρωση αυτής της στρατηγικής ήταν να σβήσει την «*πληθωριστική μνήμη*», καθιστώντας εφικτό οι προσδοκίες για πτώση του πληθωρισμού να ενσωματωθούν στην παρούσα κατάσταση τιμών. Τα μέτρα του «Σχεδίου Collor II» είχαν ένα βραχυπρόθεσμο αντίκτυπο στις τιμές. Τα μηνιαία **πληθωριστικά ποσοστά** έπεσαν πάλι από 21% το Φεβρουάριο σε 6% το Μάιο του 1991. Στη συνέχεια, και υπό την καθοδήγηση ενός νέου υπουργού οικονομικών, καθιερώθηκε *απελευθέρωση των τιμών* και ο έλεγχος του πληθωρισμού πραγματοποιήθηκε μέσα από μια αξιοσημείωτη **αύξηση των επιτοκίων**. Η κυβερνητική πολιτική είχε επηρεαστεί σημαντικά από την επονομαζόμενη «*Συμφωνία της Ουάσινγκτον*» (The Washington Consensus²), και υπήρχαν σημαντικά βήματα προς την κατεύθυνση της *απελευθέρωσης της οικονομίας*.

Οι δυσκολίες στη σχέση μεταξύ της κυβέρνησης και του Κογκρέσου, όπως αναφέρθηκε, και οι οποίες συνεχίστηκαν μέχρι και την πρόταση μομφής το δεύτερο εξάμηνο του 1992 ενάντια στον πρόεδρο Collor, απέτρεψαν την επίτευξη της δημοσιονομικής προσαρμογής που ήταν απαραίτητη για την αντιμετώπιση της ανισορροπίας στον προϋπολογισμό. Ο ακόλουθος πίνακας (Πίνακας 3.5) είναι ενδεικτικός της φτωχής επίδοσης της οικονομίας τα έτη 1990-1992, όταν ο πληθωρισμός έπεσε το 1991, για να σημειώσει ξανά αύξηση την επόμενη χρονιά, ενώ η αγροτική και κτηνοτροφική παραγωγή μερικώς αντιστάθμισαν την πτώση της βιομηχανικής παραγωγής (1991, 1992)

Πίνακας 3.5: ΕΤΗΣΙΑ ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΥ Α.Ε.Π., Α.Ε.Π. ΠΡΟΣ ΑΤΟΜΟ, ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ/ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ,

	ΠΡΑΓ.ΑΕΠ	ΑΕΠ/ΑΤΟΜΟ	ΓΕΩΡΓΙΑ&ΚΤΗΝ/ΦΙΑ	ΒΙΟΜΗΧ	ΠΛΗΘΩΡ
1990	4.4	6.4	3.7	-8.0	2,740
1991	1.1	0.8	2.8	-0.5	445
1992	0.9	2.7	5.3	-3.6	991

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΣΚΑΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ Πηγή: IPEA, *Perspectivas da Economia Brasileira* 1994, Riode Janeiro.

Το Μάιο του 1991 ο F. Collor κατηγορήθηκε από τον αδερφό του, Pedro Collor, για διαφθορά, εκμετάλλευση της επιρροής του, και παράνομες συναλλαγές, μέσω του Paulo Cesar Farias, στενού συνεργάτη του στο PRN, για την εκμετάλλευση της επιρροής του από διάφορα ιδιωτικά λόμπυ. Αντιμετωπίζοντας σίγουρη αποπομπή, το Δεκέμβριο του 1992 ο Collor κατέθεσε την παραίτησή του λίγο πριν βγει η απόφαση της Γερουσίας, και έχρισε διάδοχο του τον Franco, ο οποίος θα συνέχιζε μέχρι το τέλος της θητείας της κυβέρνησης. Το 1994, το Ανώτατο Δικαστήριο της Βραζιλίας, δίκασε την υπόθεση Collor-Farias. Ο Collor όμως αθώωθηκε, καθώς το δικαστήριο αποφάσισε ότι δεν υπήρχαν αρκετά στοιχεία που να συνδέουν τον πρώην πρόεδρο με τον Farias.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Πως κρίνεται από την ιστορική κοινότητα ένας πολιτικός που προπαγανδίζει ενάντια στη διαφθορά, χρησιμοποιεί την λαϊκή δυσφορία για να εκλεγεί, υπόσχεται κοινωνικό έργο αλλά μετά την εκλογή του αποτυγχάνει το μέτρο του περί απολύσεων δημοσίων υπαλλήλων γιατί εμποδίζεται από το Σύνταγμα και στο τέλος κατηγορείται από τον ίδιο του τον αδερφό για διαφθορά και συνεργασία με ιδιωτικά λόμπυ που εκείνος καταδίκασε. Ακόμη και η αθώωση του από το Ανώτατο Δικαστήριο της Βραζιλίας και κάποια από τα μέτρα που επέλεξε για την καταπολέμηση του πληθωρισμού όπως η τιμαριθμική αναπροσαρμογή σε εισοδήματα και αγαθά, κρίνεται εκ των υστέρων με δυσπιστία.

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ CARDOSO ΚΑΙ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ REAL

Το Μάιο του 1993, και αφού ανέλαβε για ένα μικρό χρονικό διάστημα το Υπουργείο Εξωτερικών της κυβέρνησης του Itamar Franco, ο Fernando Henrique Cardoso διορίστηκε στο Υπουργείο Οικονομικών της Βραζιλίας. Τον Ιούλιο του 1994 ανακοίνωσε το «**Σχέδιο Real**» (Plano Real). Το μήνα αυτό ο πληθωρισμός έφτασε σχεδόν στο 50%, ακριβώς πριν ανακοινωθούν τα νέα σταθεροποιητικά μέτρα. Την εισαγωγή της τιμαριθμικής αναπροσαρμογής του νομίσματος, με την οποία θα κατάφερε να μειώσει τον πληθωρισμό και να βάλει τις βάσεις για την επαναφορά μιας οικονομίας που έπεφτε σε ύφεση. Μεταξύ των ετών 1990 και 1993 ο πληθωρισμός έφτασε να έχει μέση τιμή 1430% το χρόνο, ενώ το ΑΕΠ αυξανόταν κατά μέσο όρο κατά 1.04% μέσα σε αυτή τη χρονική περίοδο. Ο πληθωρισμός έφτασε σε ποσοστό του 50,7% τον Ιούνιο του 1994 με 0,96% το Σεπτέμβριο. Τον Οκτώβριο και το Νοέμβριο ήταν 3,54% και 3,01% αντίστοιχα, και το Δεκέμβριο ήταν 2,37%. Το 1995, το υψηλότερο μηνιαίο ποσοστό του ήταν 5,15% τον Ιούνιο και 1,50 χαμηλότερο του τον Οκτώβριο. Η σωρευτική αύξηση των τιμών το 1994 ήταν 1.340, ενώ για το 1995, ένα ήταν μέχρι 67% (βλ. **Πίνακα 3.6**). Όσον αφορά τη χρήση της υψηλής συναλλαγματικής ισοτιμίας για τη διατήρηση της σταθερότητας των τιμών. (Βλ **Πίνακα 3.6[Γ].**) όπου το υψηλό ποσοστό ανταλλαγής ως μέσο για τον

έλεγχου του πληθωρισμού εξαρτάται ρητά για την ολοένα και πιο ανοικτή φύση της οικονομίας της Βραζιλίας (Werner,2008).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.6: ΠΟΣΟΣΤΑ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ, 1990-1998

(Α) ΕΤΗΣΙΑ ΠΟΣΟΣΤΑ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ 1990-1998

1990	2739
1991	415
1992	991
1993	2104
1994	2407
1995	67
1996	11.10
1997	7.91
1998	3.89

Source: ConjunturaEcondmica.

(Β) ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΟΣΟΣΤΑ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ 1994-1999

	1994	1995	1996	1997	1998	1999
January	42.2	1.4	1.8	1.6	0.9	1.1
February	42.4	1.2	0.8	0.4	0.0	4.4
March	44.8	1.8	0.2	1.2	0.2	2.0
April	42.5	2.3	0.7	0.6	-0.1	0.0
May	41.0	0.4	1.7	0.3	0.2	-0.3
June	46.6	2.6	1.2	0.7	0.3	1.0
July	24.7	2.2	1.1	0.1	-0.4	1.6
August	3.3	1.3	0.0	0.0	-0.2	1.4
September	1.5	-1.1	0.1	0.6	0.0	1.5
October	2.5	0.2	0.2	0.3	0.0	1.9
November	2.5	1.3	0.3	0.8	-0.2	2.5
December	0.6	0.3	0.9	0.7	1.1	1.2

Source: ConjunturaEcondmica.

(Γ) ΜΗΝΙΑΙΕΣ ΤΙΜΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΟΣ (R\$ PERUS\$), 1994-1999

	1994	1995	1996	1997	1998	1999
January	0.14	0.85	0.97	1.04	1.12	1.98
February	0.20	0.84	0.98	1.05	1.13	2.06
March	0.28	0.89	0.99	1.06	1.13	1.72
April	0.40	0.91	0.99	1.06	1.14	1.66
May	0.58	0.90	0.99	1.07	1.15	1.72
June	0.83	0.91	1.00	1.07	1.15	1.77
July	0.93	0.93	1.01	1.08	1.16	1.79
August	0.90	0.94	1.01	1.09	1.17	1.91
September	0.87	0.95	1.02	1.09	1.18	1.92
October	0.84	0.96	1.02	1.10	1.19	1.95
November	0.84	0.96	1.03	1.11	1.19	1.92
December	0.85	0.97	1.04	1.11	1.21	1.85

Source: ConjunturaEcondmica.

Ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας, η οποία βρέθηκε στον πραγματικό ετήσιο μέσο όρο του 4,3% κατά το πρώτο εξάμηνο του 1994, αυξήθηκε σε ετήσιο μέσο όρο του 5,1% κατά το δεύτερο εξάμηνο του 1994, 7,3% το Μάρτιο του 1995, 7,8% τον Ιούνιο του 1995, και 6,5% το Σεπτέμβριο του 1995. Οι κορυφαίοι τομείς της βιομηχανίας, των οποίων η ετήσια αύξηση της παραγωγής το Μάρτη του 1995 ήταν 9,2%, τον Ιούνιο ήταν 9,7%, και η βιομηχανική χρήση της παραγωγικής ικανότητας, η οποία ήταν 80% τον Ιούλιο του 1994, αυξήθηκε σε 83% τον Οκτώβριο, και στη συνέχεια 86% τον Απρίλιο του 1995. Ο Πίνακας 3.7 παρουσιάζει μια άποψη των ετήσιων ρυθμών αύξησης του ΑΕΠ στη δεκαετία του 1990. Το ποσοστό των επενδύσεων, η οποία ήταν χαμηλή για πάνω από μια δεκαετία, άρχισε να αυξάνεται. (Βλέπε Πίνακα 3.8) Για όλους το 1994, οι επενδύσεις ανήλθαν σε 16,3% του ΑΕΠ, πτώση έως 16% το Μάρτιο, αλλά στη συνέχεια αυξάνεται σε 16,7% τον Ιούνιο του 1995 και 16,8% τον Σεπτέμβριο. Από το δεύτερο τρίμηνο του 1994 έως το δεύτερο τρίμηνο του 1995, η κατανάλωση αυξήθηκε κατά 16,3%. Η αύξηση των πωλήσεων αντανακλά κυρίως την αγοραστική δύναμη των χαμηλότερων εισοδηματικών ομάδων των οποίων τα πραγματικά εισοδήματα επηρεάστηκαν από το γεγονός του ότι ο υπερπληθωρισμός είχε εξαφανιστεί. Επιπλέον, όπως για τους ονομαστικούς μισθούς είχαμε άνοδο κατά το δεύτερο εξάμηνο του 1994, οι πραγματικοί μισθοί ήταν 18,9% υψηλότεροι κατά τους δύο πρώτους μήνες του 1995 από ό, τι ένα χρόνο νωρίτερα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.7 ΕΤΗΣΙΟΣ ΡΥΘΜΟΣ ΑΥΞΗΣΗ ΤΟΥ ΑΕΠ, 1985-1999
(Α) Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΑΕΠ ΣΤΗ ΒΡΑΖΙΛΙΑ, 1985-1999

	GDP at 1998 Real Growth		Per Capita	GDP in
	Prices (billions of R\$)	Rate (percentage)	GDP at 1998 Prices (R\$)	Billions of (current prices)
1985	662	7.8	5017	211
1986	712	7.5	5285	258
1987	737	3.5	5368	282
1988	736	-0.1	5266	306
1989	760	3.2	5338	416
1990	727	-4.4	5042	469
1991	734	1.0	5014	406
1992	730	-0.5	4910	387
1993	766	4.9	5075	430
1994	811	5.9	5295	543
1995	845	4.2	5441	705
1996	868	2.8	5514	775
1997	900	3.6	5640	802
1998	901	0.1	5571	775
1999	905	0.5	5599	519

Source: Banco Central do Brasil. Relatório 1998.

(B) Ο ΡΥΘΜΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΑΕΠ ΣΤΗ ΒΡΑΖΙΛΙΑ, 1993-1999

ΑΕΠ	4.2	5.8	4.2	2.8	3.7	0.1	0.5
	(4.92)	(5.85)	(4.22)	(2.76)			
ΓΕΩΡΓΙΑ	-1.0	8.1	4.1	4.1	2.7	0.2	6.6
	(-0.07)	(5.45)	(4.08)	(4.06)			
ΒΙΟΜΗΧ	6.9	6.9	1.9	3.7	5.5	-0.9	-1.7
	(7.01)	(6.73)	(1.91)	(3.73)			
ΟΡΥΧ	0.6	4.7	3.7	6.7	6.8	9.2	9.7
ΠΑΡΑΓΩΓΗ	8.1	7.7	2.0	2.8	4.2	-3.3	-1.8
ΚΑΤΑΣΚΕ	4.8	6.1	-0.4	5.2	8.5	1.9	-3.5
ΥΠΗΡ	3.5	4.1	4.5	1.9	1.2	0.7	1.2
	(3.21)	(4.73)	(4.48)	(1.87)			
ΟΙΚΟΝΟ	-2.2	2.8	-7.4	-7.7	-2.7	0.1	0.5
ΕΜΠΟΡ	3.5	4.1	8.5	2.4	3.9	-3.4	-0.9

Πηγή: Banco Central do Brasil, Relatório 1998 και μηνιαία Boletim. Οι αριθμοί σε παρένθεση είναι αναθεωρημένες εκτιμήσεις υπολογίζονται από το IBGE και παρουσιάζονται σε Conjuntura Económica, Δεκέμβριος 1998.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.8 ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ/ΑΕΠ, 1985-1998

	Current Prices	1980 Prices
1985	18.0	16.4
1986	20.0	18.8
1987	23.2	17.9
1988	24.3	17.0
1989	26.9	16.7
1990	20.7	15.5
1991	18.1	14.6
1992	18.4	13.6
1993	19.3	14.0
1994	20.7	15.0
1995	20.5	15.4
1996	19.1	18.7
1997	19.6	18.1
1998	19.8	

Source: Banco Central do Brasil, 1997; Boletim Conjuntural, January 1999.

Ο Cardoso δήλωσε ότι οι **ομοσπονδιακές εγγυήσεις δανείων** θα παρακρατούνταν από τα κράτη μέχρι τα καθυστερούμενα να έχουν εκκαθαριστεί και ότι οι κυβερνήσεις των κρατών θα πρέπει να διαθέσει 9% των εσόδων τους για να εκκαθαρίσουν τα χρέη τους με την ομοσπονδιακή κυβέρνηση. Εκστρατεία είχε επίσης ξεκινήσει στα μέσα του 1993 για την **καταπολέμηση της φοροδιαφυγής**, η οποία είχε αυξηθεί συνεχώς κατά τη διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας. Προβλήθηκε ο ισχυρισμός ότι η κυβέρνηση είχε χάσει μεταξύ ΗΠΑ 40 δισεκατομμύρια δολαρίων και 60 δισ. ευρώ ετησίως λόγω φοροδιαφυγής.

Τον Δεκέμβριο, ο Cardoso πρότεινε ένα νέο πρόγραμμα σταθεροποίησης που έπρεπε να αποφύγει μερικές από τις αδυναμίες των προηγούμενων προσπαθειών. Ειδικότερα, μία από τις σημαντικότερες αδυναμίες των προηγούμενων προγραμμάτων ήταν να σταματήσει ξαφνικά ο πληθωρισμός το πάγωμα των τιμών μέσω του οποίου τα αποτελέσματα ήταν πολύ παροδικές. Σε αντίθεση με τα προηγούμενα σχέδια, το νέο πρόγραμμα αρχικά παρουσιάστηκε ως "πρόταση" που επρόκειτο να συζητηθούν στο συνέδριο για να εφαρμοστεί σταδιακά. Το πρόγραμμα είχε δύο βασικούς άξονες: για πρώτη φορά μία δημοσιονομική προσαρμογή και, δεύτερον, ένα νέο σύστημα ευρετηρίασης που θα σταδιακά οδηγήσει σε ένα νέο νόμισμα³¹.

Τα κυριότερα μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής αποτελείται από :

- αύξηση της φορολογίας από 5%
- ένα νεοσυσταθέν Κοινωνικό Ταμείο έκτακτης ανάγκης, το οποίο έλαβε το 15% του συνόλου των φορολογικών εσόδων και θα βοηθούσε στη λήψη μιας δημοσιονομικής προσαρμογής για μία προσωρινή βάση
- περικοπές των δαπανών για κρατικές επενδύσεις, προσωπικού, καθώς και κρατικών επιχειρήσεων περίπου 7 δις δολαρίων. Δεδομένου ότι το ταμείο ήταν μόνο ένα προσωρινό μέτρο, η κυβέρνηση ανακοίνωσε μακροπρόθεσμα σχέδια για συνταγματικές τροποποιήσεις που θα μετέφερε σε πολιτειακές κυβερνήσεις και δήμου ευθύνες για την υγεία, την εκπαίδευση, τις κοινωνικές υπηρεσίες, τη στέγαση, τις βασικές εγκαταστάσεις υγιεινής και άρδευσης. Οι τροποποιήσεις θα μείωναν επίσης την αυτόματη μεταφορά των ομοσπονδιακών φορολογικών εσόδων στο κράτος και τις τοπικές κυβερνήσεις, όπως προβλεπόταν από το Σύνταγμα του 1988.

³¹Το νέο σύστημα ευρετηρίασης εισήχθη στα τέλη του Φεβρουαρίου 1994. Αποτελείτο από ένα ευρετήριο που ονομάζεται Μονάδα της πραγματικής αξίας (Unidade Real de Valor, URV), η οποία συνδέεται με το δολάριο ΗΠΑ σε ένα-προς-ένα. Σύμφωνα με την επικρατούσα πληθωρισμού, προσφορά του URV στην CruzeiroReal αυξήθηκε καθημερινά, που συνοδεύει τη συναλλαγματική ισοτιμία. Επίσημη τιμές, τις συμβάσεις, καθώς και των φόρων ήταν εκφρασμένα σε URV, και η κυβέρνηση ενθάρρυνε τη χρήση του

Την 1η Ιουλίου η κυβέρνηση έθετε σε εφαρμογή **ένα νέο νόμισμα, το Real (R\$)**, με βασικό στόχο την αντιμετώπιση του πληθωρισμού και την προώθηση της ανάπτυξης. Ο πυρήνας του σχεδίου βρισκόταν στην ιδέα της μετατροπής από το υπάρχον νόμισμα (cruzeiro), σε ένα νέο, σταθερό νόμισμα, το οποίο θα εισαγόταν με μια ισοτιμία 1:1 με το αμερικάνικο δολάριο (USD\$). Η μετάβαση από το ένα νόμισμα στο άλλο πραγματοποιήθηκε μέσω μιας σταδιακής διαδικασίας τιμαριθμικής αναπροσαρμογής που είχε ξεκινήσει το Φεβρουάριο του ίδιου έτους. Αυτή χρησιμοποιούσε μια τρίτη παράμετρο, το URV (unidade real de valor - πραγματική μονάδα αξίας), ως ενδιάμεσο δείκτη ή λογιστική μονάδα.. Η χώρα υιοθέτησε ένα μεταβατικό νομισματικό σύστημα «δύο όψεων», το οποίο συνέκλινε σε ένα νέο νόμισμα, όπου το URV ήταν η λογιστική μονάδα, και το Real αρχικά η μονάδα πληρωμών και αργότερα θα γινόταν αυτόνομα το νέο νόμισμα της Βραζιλίας. Για το λόγο αυτό ονομάστηκε και το «έμβρυο του Real» από αρκετούς οικονομολόγους, καθώς θα μετατρεπόταν στο πραγματικό νόμισμα (Real) όταν θα άρχιζε να κυκλοφορεί στην αγορά. Η συναλλαγματική ισοτιμία μεταξύ του URV και του Real θα καθοριζόταν από την Κεντρική Τράπεζα, σύμφωνα με την υποτίμηση του cruzeiro (το παλιό νόμισμα) και ένα συγκεκριμένο δείκτη τιμών, με μια διαδικασία κατά την οποία χρηματικές υποχρεώσεις σε URV θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως «χρέη τρέχουσας τιμής». Κατά τη μεταβατική περίοδο, ήταν υποχρεωτική η αναγραφή των τιμών λιανικής στο παλιό νόμισμα (και δεν απαγορευόταν η έκφρασή τους σε URV). Με αυτό τον τρόπο η κυβέρνηση ήλπιζε να εισάγει μια ονομαστική ακαμψία στα κόστη καταλόγου, σε μια προσπάθεια να αντιμετωπίσει τις πληθωριστικές τάσεις³². Σε αυτές η Κεντρική Τράπεζα δύνατο να παρέμβει άτυπα όταν ήταν απαραίτητο για να αποφευχθούν οι «κραδασμοί». Δύο καινοτομίες ήταν αυτές που ξεχώρισαν. Πρώτον, η συναλλαγματική ισοτιμία δεν ήταν τιμαριθμοποιημένη, καταργώντας έτσι την αίσθηση ότι είναι μια δημόσια τιμή υποκειμένη σε αυτόματη τιμαριθμοποίηση.

Δεύτερον, η διατηρησιμότητα της **συναλλαγματικής ισοτιμίας** σε τεχνητά επίπεδα,

³² Είχε καθοριστεί νομικά ότι το URV θα έπαυε να υπάρχει και το Real θα άρχιζε να κυκλοφορεί όταν η ισοτιμία Cruzeiro-URV θα έφτανε την τιμή CR\$2750/URV. Αυτό συνέβη τον Ιούλιο του 1994. Τη χρονική στιγμή που κυκλοφόρησε το Real, η Κεντρική Τράπεζα εξέπληξε τις αγορές διαπραγματευόμενη το αμερικανικό δολάριο για λιγότερο από 1 Real (R\$1), ενώ μερικές μέρες μετά η αγορά αξιολόγησε το νέο νόμισμα με μια ισοτιμία R\$0.93/US\$. Το Real λειτούργησε κάτω υπό συνθήκες ελεγχόμενης διολισθαίνουσας ισοτιμίας ως προς το δολάριο.

τα οποία προέκυπταν από συστηματικές πωλήσεις και αγορές εκ μέρους της Κεντρικής Τράπεζας, πλέον περιοριζόταν από τους περιορισμούς πάνω στην έκδοση χρήματος. Το σχήμα 5 δείχνει την τροχιά της συναλλαγματικής ισοτιμίας από την εισαγωγή του Real (1η Ιουνίου 1994). Έπειτα από μια καλή εκκίνηση, η καμπύλη δείχνει μια ελαφρά υποτίμηση μέχρι τον Ιανουάριο του 1999. Από την ημερομηνία αυτή και μετά, το Real θα κυμαινόταν σύμφωνα με τις επιταγές της αγοράς. Κατά τη στιγμή της μετατροπής των τιμών από το παλιό νόμισμα μέσα στο πραγματικό, συνέβη ένα κύμα αυξήσεων των τιμών σε πολλά σούπερ μάρκετ και καταστήματα, όπως πολλές επιχειρήσεις εκμεταλλεύτηκαν την αρχική σύγχυση με το κοινό σχετικά με τις σχετικές τιμές στο νέο νόμισμα. Επιπλέον, πολλά στελέχη αναμένεται επίσης την εισαγωγή ενός παγώματος των τιμών, η οποία είχε γίνει συνήθεια σε προηγούμενες προσπάθειες σταθεροποίησης.

Η κυβέρνηση απέφυγε οποιοδήποτε πάγωμα, όμως, με τη χρήση ενός δημόσιου δικτύου σχέσεων, το κοινό ελαχιστοποίησε τις αγοραστικές του ανάγκες, ώστε να οδηγήσει σε περικοπή των τιμών. Δεδομένου ότι το κοινό είχε πλέον στην κατοχή του ένα νόμισμα που πιστεύεται ότι θα διατηρήσει την αγοραστική του δύναμη, οι καταναλωτές ήταν σε θέση να «παζαρέψουν», δηλαδή, να μην αγοράζουν ώστε να μην πληρώσουν τα αγαθά στην πρόσφατη αύξηση των τιμών. Στην πραγματικότητα, πολύ σύντομα ορισμένες τιμές άρχισαν να μειώνονται, και τα πρώτα αποτελέσματα έγιναν αισθητά από τη μείωση στην εβδομαδιαία ποσοστά πληθωρισμού

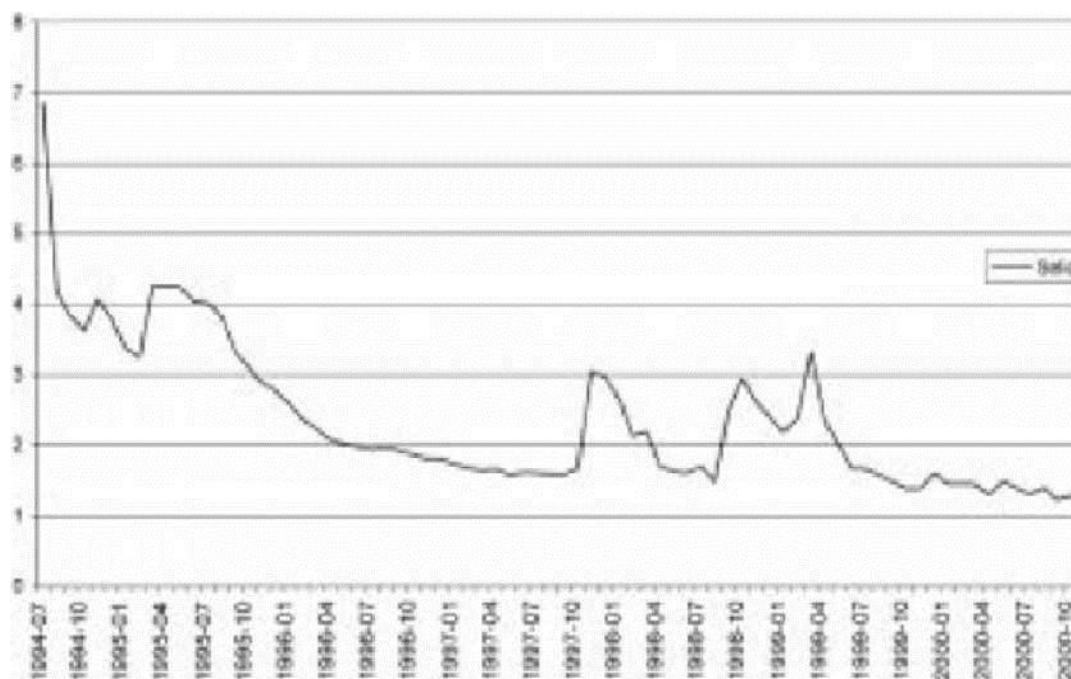
Μετά τον Ιούλιο του 1994 *οι μισθοί, οι τιμές δημόσιων αγαθών και οι τιμές που είχαν καθοριστεί από νόμιμα συμβόλαια δεν δύνατο να αυξηθούν ως συνέπεια του παρελθόντος πληθωρισμού. Κάθε αύξηση στις τιμές πριν από μια καθορισμένη από την κυβέρνηση περίοδο (ενός έτους) ήταν απαγορευμένη. Υπήρξαν επίσης κάποιες κινήσεις προς τη μείωση του κρατικού ελλείμματος, αλλά σε περιορισμένο βαθμό. Στο δημοσιονομικό μέτωπο υιοθετήθηκαν κάποια μέτρα για την αύξηση των κρατικών απολαβών. Αυτές επικεντρώθηκαν στον τομέα της φορολογίας, καθώς το Κογκρέσο, ενώ εύκολα ενέκρινε φοροεισπραχτικά μέτρα, ήταν πολύ απρόθυμο στο να προχωρήσει σε περικοπές δαπανών. Άλλο ένα μέτρο ήταν η μείωση κατά 15% των κεφαλαίων που δίνονταν από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση στις πολιτείες και τους δήμους. Αυτό το μέτρο παραβίαζε το Σύνταγμα του 1988, αλλά συμφωνήθηκε ότι θα*

βρισκόταν σε ισχύ μόνο για μια μικρή χρονική περίοδο.

Τους πρώτους μήνες του σχεδίου η παροχή χρήματος αυξήθηκε σημαντικά. Το Σεπτέμβριο του 1994 η νομισματική βάση (M0) είχε επεκταθεί κατά 303% σε σχέση με τον Ιούνιο του ίδιου έτους. Στην ίδια περίοδο το M18 αυξήθηκε κατά 113%. Ήταν ξεκάθαρο ότι η Κεντρική Τράπεζα δεν είχε πλήρη έλεγχο της παροχής χρήματος, παρά κάποια σκληρά μέτρα που είχε λάβει για να αποφευχθεί η ανάγκη τύπωσης χρήματος, και τα οποία εξώθησαν τα επιτόκια σε ακόμη υψηλότερα επίπεδα. Αυτό συνέβη καθώς τα κυβερνητικά ομόλογα είχαν μικρή περίοδο ωρίμανσης - λιγότερο από τρεις μήνες, κατά μέσο όρο - και όταν μέρος αυτών των ομολόγων δεν ανανεώθηκαν, καθώς η ζήτηση χρήματος είχε αυξηθεί και η Κεντρική Τράπεζα είχε εξαναγκασθεί να χρηματοδοτήσει την κυβέρνηση ρίχνοντας περισσότερο χρήμα στην

ΕΠΙΤΟΚΙΑ (Selic) ΣΧΗΜΑ 3.1: ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗ ΕΠΙΤΟΚΙΩΝ

ΑΝΑ ΤΡΙΜΗΝΟ (1994 - 2000) Πηγή: Central Bank of Brazil

οικονομία.

Το σχέδιο Real όμως, δεν αντιμετώπισε τη βασική αιτία του Βραζιλιάνικου πληθωρισμού, ο οποίος είναι η *μεγάλη ανισορροπία στον κυβερνητικό προϋπολογισμό*. Η **νομισματική πολιτική** παρέμεινε εξαιρετικά «χαλαρή», κυρίως λόγω των κυβερνητικών ελλειμμάτων, της εισροής κεφαλαίου από το εξωτερικό και του

μεγάλου εσωτερικού χρέους ομολόγων βραχείας ωρίμανσης. Το σχέδιο αρχικά αποσκοπούσε σε κάτι περισσότερο από τον έλεγχο των μισθών, της ισοτιμίας, των δημόσιων τιμολογίων και τιμών που καθορίζονται από διάφορα συμβόλαια. Ο έλεγχος του πληθωρισμού εξαρτάται από τη σταθερότητα αυτών των τιμών. Η βασική αδυναμία του σχεδίου ήταν ότι, με το υπερτιμημένο νόμισμα, υπήρξε *συσσώρευση των εμπορικών ελλειμμάτων* και η κυβέρνηση αναγκάστηκε να διατηρήσει μια εισροή κεφαλαίου για να αποφευχθεί η υποτίμηση του Real. Είναι ένα σενάριο με πολλές ομοιότητες με αυτό που συνέβη στο Μεξικό πριν την κρίση του 1994-95. Για να διατηρήσεις τις εισροές κεφαλαίου και να αποφευχθεί η τύπωση χρήματος, η Κεντρική Τράπεζα διατήρησε τα *επιτόκια* σε εξαιρετικά μεγάλα επίπεδα, ακόμα και για τα πρότυπα της Βραζιλίας. Αυτό εμπόδισε την οικονομική ανάπτυξη και προκάλεσε μεγάλη και απότομη αύξηση του δημόσιου χρέους. Τρεις εξελίξεις επηρέασαν το σχέδιο Real μετά το αρχικό του στάδιο:

- Η Μεξικανική κρίση στα τέλη του 1994 και τις αρχές του 1995, που οδήγησε σε φυγή κεφαλαίων από τη χώρα.
- Μια δραστική τραπεζική κρίση που οδήγησε δύο από τις μεγαλύτερες ιδιωτικές τράπεζες της χώρας σε εκκαθάριση. Αργότερα συγχωνεύθηκαν με υγιέστερες τράπεζες βοηθούμενες και από την Κεντρική Τράπεζα, η οποία αγόρασε όλα τα τοξικά στοιχεία των τραπεζών αυτών και επιβαρύνοντας τους φορολογούμενους..
- Η οικονομική κρίση στην Ανατολική Ασία στα τέλη του 1997, όπου η Βραζιλία αναγκάστηκε σε μια δραματική αύξηση των επιτοκίων της για να προστατεύσει τη συναλλαγματική ισοτιμία του Real.

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Ιδιωτικά Ομόλογα Βραχείας λήξης	44.3%	23.9%	26.8%	29.7%	16.9%	25.3%	29.8%
Καταναλωτικά Δάνεια	193.9%	138.2%	231.4%	165.3%	104.0%	175.1%	207.1%

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.9: ΕΠΙΤΟΚΙΑ (ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΕΤΟΥΣ)

Πηγή: Data Analysis ConsultoresAssociados, SinteseEconomica

Στο τέλος του 1994, τα σκληρά μέτρα που υιοθέτησε η Κεντρική Τράπεζα για να περιορίσει την πίστωση και την παροχή χρήματος είχαν ωθήσει τα επιτόκια σε πολύ υψηλά επίπεδα, όπως φαίνεται και στον **πίνακα 3.9**. Επέτυχαν όμως στο να αποφευχθεί η υποτίμηση έναντι του αμερικανικού δολαρίου, κάτι το οποίο θα είχε ασκήσει στο Real ισχυρές πληθωριστικές πιέσεις. Από τη στιγμή που η δημοσιονομική κατάσταση της χώρας δεν είχε βελτιωθεί ιδιαίτερα σε σχέση με το παρελθόν (εποχή προ σχεδίου Real), οι μονεταριστικές πολιτικές των υψηλών επιτοκίων και της συναλλαγματικής οικονομίας ήταν τα μόνα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν από την κυβέρνηση για την αποφυγή νέας πληθωριστικής έκρηξης. Η πολιτική της πρόσδεσης του Real πάνω στο Δολάριο δοκιμάστηκε από τη Μεξικανική κρίση και τη φυγή κεφαλαίου που ακολούθησε. Το σενάριο έγινε ακόμη πιο δυσμενές καθώς, λόγω της υπερτίμησης του Real, τα ελλείμματα στο εμπορικό ισοζύγιο μεγάλωναν και συνεισέφεραν σε μια απότομη χειροτέρευση του λογιστικού ελλείμματος. Τα αποθέματα ξένου κεφαλαίου, τα οποία θεωρούντο ως το «μαξιλάρι» της σταθερότητας, άρχισαν να πέφτουν.

Το Μάρτιο του 1995, οι αρχές της Βραζιλίας ώθησαν τα επιτόκια σε ακόμη υψηλότερα επίπεδα και, την ίδια στιγμή, υποτίμησαν το real. Τα αποθέματα ξένου

κεφαλαίου άρχισαν πάλι να αυξάνονται.³³ και αυτό είχε δύο σημαντικές παρενέργειες:

-υπήρξε απότομη αύξηση στο χρέος του δημοσίου, εξαιτίας της συσσώρευσης τόκων και της πώλησης νέων κυβερνητικών ομολόγων για τη μείωση της νομισματικής έκρηξης καθώς με την αύξηση των επιτοκίων αυξήθηκαν οι εισροές δολαρίων στη χώρα (Πίνακας 3.10). Το τραπεζικό σύστημα ήταν ήδη λαβωμένο, δεδομένου ότι οι επιχειρήσεις και οι ιδιώτες είχαν αυξανόμενες δυσκολίες στην αποπληρωμή των δανείων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.10: ΧΡΕΟΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ (ΔΙΣ REAIS)

	Μάρτιος	Ιούνιος	Σεπτέμβριος	Δεκέμβριος
1994	50.5	61.3	62.5	61.8
1995	65.3	69.5	98.5	108.5
1996	133.6	154.3	162.5	176.2

Πηγή: BancoCentraldoBrazil, BoletimMensal

Άλλη μια αιτία της τραπεζικής κρίσης ήταν ότι, με την αύξηση των επιτοκίων, σημειώθηκε μια αναντιστοιχία ανάμεσα στις υποχρεώσεις των τραπεζών - συνήθως βραχυπρόθεσμες καταθέσεις - και των κερδών που λάμβαναν από τα χρηματοπιστωτικά περιουσιακά τους στοιχεία. Ακολούθησε **κρίση εμπιστοσύνης στο τραπεζικό σύστημα**, και εκτός από τις δύο μεγάλες τράπεζες που εμφάνισαν προβλήματα, όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, πολλές μικρές τράπεζες χρεοκόπησαν. Παρά την έντονη κριτική, κυρίως λόγω του υψηλού κόστους και της μυστικότητας που ακολουθήθηκε, η βοήθεια στις προβληματικές τράπεζες από την Κεντρική Τράπεζα της Βραζιλίας είχε αποτελέσματα, χωρίς όμως να εξαφανισθούν τα

³³Η πολιτική της διατήρησης των επιτοκίων σε πολύ υψηλά επίπεδα και της συσσώρευσης αποθεμάτων ξένου κεφαλαίου

τραπεζικά προβλήματα.

Παρ'όλα αυτά, το σχέδιο Real έφερε άμεσα κέρδη στην οικονομία της Βραζιλίας. Το πιο προφανές ήταν η **τιθάσευση του πληθωρισμού**, ένα χρόνιο πρόβλημα στη Βραζιλία. Η **ανάπτυξη** σταθεροποιήθηκε στο 3.4% την τετραετία 1994-1998. Πρέπει να σημειωθεί ότι, εκτός από τη νομισματική πολιτική, ο Cardoso ακολούθησε ένα **ευρύ πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων επιχειρήσεων** που μέχρι τότε ανήκαν στην κρατική μηχανή, καθώς και έκανε σημαντικά βήματα πάνω στην απελευθέρωση του εμπορίου, μειώνοντας πολλούς δασμούς και πολεμώντας τον προστατευτισμό. Αυτή η (νεο)φιλελεύθερη οικονομική πολιτική, μαζί με τη **διατήρηση των επιτοκίων σε υψηλά επίπεδα για την προσέλκυση ξένων επενδυτικών κεφαλαίων**, βοήθησε τη βραζιλιάνικη οικονομία να μην πέσει σε ύφεση. Όμως, η **μεγάλη ανατίμηση του νομίσματος** οδήγησε σε **ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και στο εμπορικό ισοζύγιο**.

Ένα μεγάλο μέρος των επενδύσεων (γύρω στο 30%) προήλθε από το **ευρύ πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων**, το οποίο συμπεριλάμβανε διάφορους τομείς κλειδιά της οικονομίας, όπως ο τραπεζικός τομέας, οι τηλεπικοινωνίες, οι μεταφορές, η ενέργεια και άλλα. Ένα ακόμη σημαντικό ποσό πήγε μέσω συγχωνεύσεων, εξαγορών, και της μεγάλης δεκτικότητας της βραζιλιάνικης οικονομίας σε ξένο νόμισμα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την αρχή το σχέδιο Real θεωρήθηκε επιτυχές. Και μόνο το γεγονός ότι επετεύχθη ο έλεγχος του πληθωρισμού ήταν μεγάλη επιτυχία, όχι μόνο στον τομέα της οικονομίας, αλλά και στον ψυχολογικό τομέα, σε μια χώρα που ο πληθυσμός της είχε συνηθίσει να βλέπει το μισθό της να κατατρώγεται από τον υπερπληθωρισμό. Το να είναι σε θέση ο Βραζιλιάνος πολίτης να γνωρίζει ότι τα βασικά καταναλωτικά αγαθά θα κοστίζουν το ίδιο μέσα σε ένα διάστημα ενός, δύο ή και περισσότερων μηνών, **άλλαξε τις προοπτικές της οικονομίας και έφερε την αισιοδοξία σε μεγάλο μέρος του λαού**. Επιπλέον, αυξήθηκε η αγοραστική δύναμη των κατώτερων

κοινωνικών στρωμάτων και, όπως είδαμε, έγινε εφικτή μια ελαφρά εξομάλυνση των ανισοτήτων στην κατανομή του εισοδήματος, ένα χρόνιο πρόβλημα στη Βραζιλία. Η είσοδος του νέου νομίσματος και η σταδιακή τιμαριθμική προσαρμογή βοήθησαν στη μείωση του πληθωρισμού.

Από την άλλη πλευρά, για να διατηρηθούν σταθερά ο **πληθωρισμός** και η **συναλλαγματική ισοτιμία**, η οικονομία χρειάστηκε να βασιστεί πάνω στα **υψηλά διεθνή αποθέματα κεφαλαίου**. Ένα από τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκε προς αυτή την κατεύθυνση ήταν τα **υψηλά επιτόκια**. Αυτή η πολιτική έγινε ακόμη πιο έντονη μετά την ιδιωτικοποίηση ή και πώληση των μεγάλων κρατικών επιχειρήσεων, κάτι που περιόρισε τις προοπτικές χρηματοδότησης από αυτόν τον τομέα. Τα επιτόκια έφτασαν το 45% στα μέσα του 1999 (3.5% μηνιαίως), το δεύτερο μεγαλύτερο παγκοσμίως μετά τη Ρωσία (βλ. **σχήμα 3.1**).

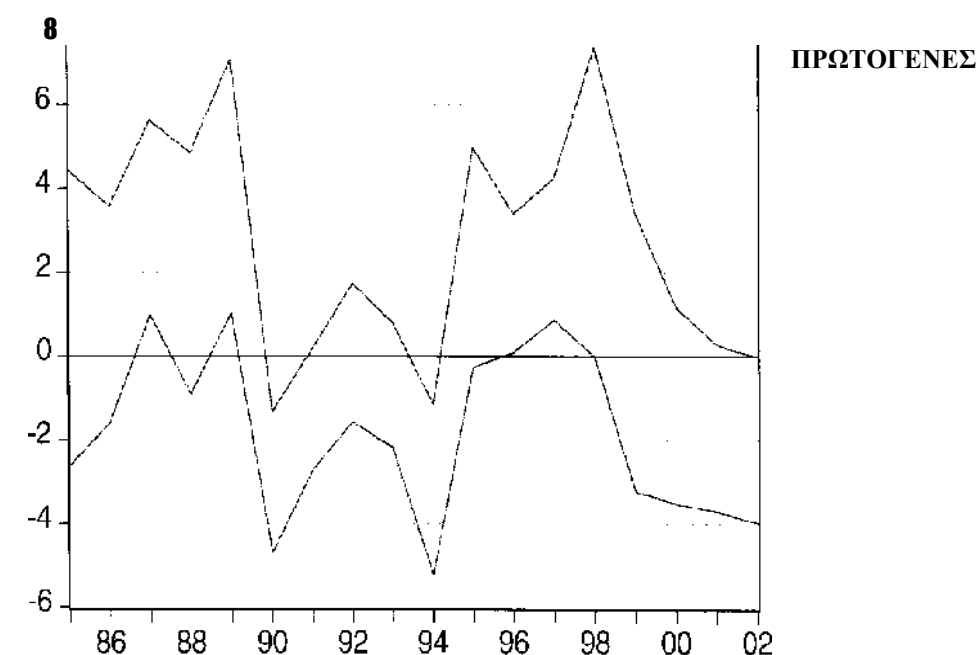
ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ (1995-1998)

Στην περίπτωση της Βραζιλίας παρατηρούμε ότι η συσσώρευση του εγχώριου δημοσίου χρέους επιταχύνεται τη δεκαετία του 1990, ταυτόχρονα με την απελευθέρωση του κεφαλαιακού λογαριασμού ισορροπίας πληρωμών. Τα αρχικά επίπεδα του δημοσίου χρέους είναι σχετικά χαμηλά και για τα διεθνή πρότυπα. Το **σχήμα 3.2** δείχνει ότι η **αύξηση στο χρέος δεν είναι αποτέλεσμα των πρωτογενών ελλειμμάτων**, τα οποία εξαιρούν τις πληρωμές τόκων σχετιζόμενες με την εξυπηρέτηση του χρέους, συμπεριλαμβάνουν όμως τις κοινωνικές δαπάνες. Μόνο δύο χρόνια μέσα στη δεκαετία του 1990 η Βραζιλία εμφάνισε πρωτογενή πλεονάσματα, και αυτά ήταν μικρότερα της τάξης του 1% του ΑΕΠ. **Είναι φανερό ότι η συσσώρευση του χρέους συνέβη καθώς το μέγεθος των πληρωμών των τόκων βρισκόταν στο 4% του ΑΕΠ**. Αυτό φαίνεται επίσης στο **σχήμα 2**, όπου οι διαφορές μεταξύ πρωτογενούς και λειτουργικού ελλείμματος αντιστοιχεί στην πραγματική πληρωμή τόκων.

Τα **επιτόκια** διατηρήθηκαν σε υψηλά επίπεδα για τον έλεγχο των πληθωριστικών πιέσεων. Η δημοσιονομική πολιτική περιορίστηκε στον ορισμό ενός πρωτογενούς

στόχου, σε συμφωνία με το ΔΝΤ, με τον βασικό στόχο τον έλεγχο των τιμών. Παρά τη διατήρηση πρωτογενών πλεονασμάτων, κάτι που αναγκάζει την κυβέρνηση να περιορίσει τις κοινωνικές δαπάνες, το δημόσιο χρέος παρουσίασε μεγάλη αύξηση. Και η αιτία ήταν τα υψηλά επίπεδα επιτοκίων που υποβλήθηκαν από την Κεντρική Τράπεζα.

ΣΧΗΜΑ 3.2: ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΑ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΑ (% ΤΟΥ ΑΕΠ) - ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟ (ΑΝΩ) ΚΑΙ

(ΚΑΤΩ)(<http://www.ipeadata.gov.br/>).

Η πολιτική αυτή οδήγησε την οικονομία σε ένα φαύλο κύκλο σφικτής νομισματικής πολιτικής και δημοσιονομικών ανισορροπιών, οι οποίες εκφράζονταν από ένα βαρύ φορτίο στο δημόσιο χρέος, και η οποία έθεσε σημαντικούς περιορισμούς στην οικονομική ανάπτυξη. Όπως είδαμε, η Βραζιλία συγκέντρωσε πρωτογενή και λειτουργικά ελλείμματα. Αυτό βοήθησε στη διόγκωση του δημοσίου χρέους, το οποίο το 1998 διογκώθηκε κατά 8% του ΑΕΠ, φθάνοντας το 1999 σε ένα δείκτη χρέους προς ΑΕΠ ίσο με 42%.

Η δημοσιονομική κρίση ήταν αποτέλεσμα δύο παραγόντων. Καταρχήν υπήρχε ήδη μια έκθεση σε παρελθοντικές δημοσιονομικές ανισορροπίες, οι οποίες όμως

μπορούσαν να τιθασευτούν πιο εύκολα καθώς η κυβέρνηση κρατούσε στα χέρια της το όπλο της νομισματικής πολιτικής. Ο πληθωρισμός βοηθούσε στο να διατηρηθεί το χρέος σε σχετικά χαμηλά επίπεδα. Ο δεύτερος παράγοντας ήταν η φτωχή διαχείριση των δημοσιονομικών εργαλείων, εξαιτίας της επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής και των δομικών προβλημάτων στις δημόσιες δαπάνες. Στην τετραετία 1994-1998 υπήρξε αύξηση δημοσίων δαπανών της ομοσπονδιακής κυβέρνησης κατά 1% του ΑΕΠ, και για την ασφάλιση των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα κατά 1.3% του ΑΕΠ. Το αυξανόμενο έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών ήταν αναμενόμενο εξαιτίας της απελευθέρωσης του εμπορίου και της ανατίμησης του νομίσματος. Η συνολική ζήτηση αυξήθηκε, ως επακόλουθο της υψηλότερης δημόσιας δαπάνης και της ιδιωτικής επένδυσης, οι οποίες τονώθηκαν από τη σταθερότητα των τιμών στην αγορά. Αυτό οδήγησε σε μια μεταβολή του εμπορικού ισοζυγίου, το οποίο από πλεονασματικό (11 δις δολ) το 1994, μετατράπηκε σε ελλειμματικό (3 δις δολ) το 1995.

Θα ήταν αναμενόμενο ότι η δημοσιονομική κρίση θα είχε αρνητικές συνέπειες στην εφαρμοζόμενη **κοινωνική πολιτική**. Είναι γεγονός όμως ότι οι δείκτες φτώχειας μειώθηκαν και άλλοι κοινωνικοί δείκτες βελτιώθηκαν, ενώ η ανισοκατανομή του εισοδήματος είχε μια ελαφρά πτώση στην αρχή της περιόδου Cardoso, παρέμεινε όμως στη συνέχεια σε υψηλά επίπεδα. Ο **πίνακας 3.11** δείχνει τους δείκτες φτώχειας και κατανομής του εισοδήματος για τη δεκαετία του 1990. Παρατηρώντας τους δείκτες Gini¹⁰ και Theil T μπορεί να γίνει φανερό μια ελαφρά πρόοδος πάνω στην ανισοκατανομή του εισοδήματος. Η πρόοδος αυτή βέβαια δε συνιστά ιδιαίτερη βελτίωση, καθώς η Βραζιλία βρισκόταν σε μια από τις χειρότερες θέσεις παγκοσμίως όσον αφορά τη φτώχεια και την ανισοκατανομή των εισοδημάτων. Την ίδια στιγμή ο δείκτης φτώχειας παρουσίασε μια μείωση της τάξης του 20-25%, από 42% στο 31.3% του πληθυσμού.

	1990	1993	1995	1997	1998	1999	2001	2002
Gini	0.61	0.58	0.57	0.57	0.56	0.58	0.60	0.59

Theil T	0.78	0.77	0.73	0.74	0.74	0.72	0.73	0.71
Φτώχεια	42.0	43.0	35.1	34.0	33.4	35.3	35.1	31.3

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.11: ΔΕΙΚΤΕΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΤΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1990. Πηγή: <http://ipeadata.gov.br/ipeaweb.dll>.

Μια αιτία για τη **μείωση της φτώχειας** τη δεκαετία αυτή είναι φυσικά η ανάπτυξη της παραγωγής, κάτι που δε μπορεί όμως να εξηγήσει επαρκώς το φαινόμενο, καθώς οι δείκτες φτώχειας στη Βραζιλία είχαν παρουσιάσει πτώση και στο πρώτο μέρος της δεκαετίας του 1980, μια περίοδος που η οικονομία βρισκόταν στάσιμη ως αποτέλεσμα της κρίσης χρέους. Μια άλλη αιτία, και πιο πειστική, είναι η διαδικασία της αστικοποίησης και του εκβιομηχανισμού της χώρας. Είναι λογικό οι πόλεις να προσφέρουν μεγαλύτερη πρόσβαση σε ηλεκτρισμό, πόσιμο νερό, ιατρική περίθαλψη και δημόσια εκπαίδευση. Με άλλα λόγια, η αστικοποίηση, η επέκταση των κοινωνικών απολαβών σε εργάτες της επαρχίας, και η σχετική μείωση στις τιμές των τροφίμων είναι οι βασικότεροι λόγοι που βοήθησαν στην πτώση του πληθυσμιακού ποσοστού το οποίο βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας.

Κατά τα έτη 1990-92, το **ΑΕΠ** ανά άτομο (GDP per capita) παρουσίαζε μείωση. Η χρονιά της σταθεροποίησης (1994), όπως και το 1995, χαρακτηρίστηκαν από ισχυρές αυξήσεις του δείκτη ΑΕΠ ανά άτομο. Εκτός από την αύξηση της παραγωγής, υπήρχαν διάφορες εξελίξεις στα επίπεδα των πραγματικών μισθών³⁴. Υπήρξε επίσης αύξηση στον κατώτατο βασικό μισθό. Να σημειωθεί ότι ο **κατώτατος βασικός μισθός** παίζει σημαντικό ρόλο στην οικονομία της Βραζιλίας. Επηρεάζει άμεσα το 21% του εργατικού δυναμικού το οποίο υπολογίζεται ότι εργαζόταν κάτω από τα επίπεδα αυτά. Αυτό συνέβη καθώς με την εφαρμογή του σχεδίου Real, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, πραγματοποιήθηκε μια σημαντική αύξηση στους πραγματικούς μισθούς, κατά τη διαδικασία μετατροπής από το παλαιό στο νέο νόμισμα. Η αύξηση αυτή ήταν το αποτέλεσμα ενός συνδυασμού παραγόντων, συμπεριλαμβανομένης της *μισθολογικής πολιτικής, της τιμαριθμικής αναπροσαρμογής,*

³⁴Στο Σάο Πάολο οι πραγματικοί μισθοί αυξήθηκαν κατά 26% μεταξύ των ετών 1993 και 1996.

της πληθωριστικής μνήμης που ένα μικρό μέρος της μεταφερόταν και στο νέο νόμισμα, και τέλος της ανατίμησης του real. Ο μισθός του κατώτερου 50% της εισοδηματικής κατανομής αυξήθηκε κατά 35% κατά τη διετία 1993–1995. Στη διετία αυτή ο συνολικός αριθμός απόρων μειώθηκε από 42 εκατομμύρια σε 30.4 εκατομμύρια.

Η δημοσιονομική κρίση και η κρίση στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών στην τριετία 1995-1998 άγγιξαν ανησυχητικά επίπεδα, και συνεισέφεραν στα υψηλά επίπεδα χρέους της Βραζιλίας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η χώρα να εισέλθει σε μια περίοδο όπου η συναλλαγματική της ισοτιμία δε μπορούσε πλέον να διατηρηθεί σταθερή μέσω παρεμβάσεων της Κεντρικής Τράπεζας. Τελικά, παρ'όλες τις επιβεβαιώσεις των αρχών ότι δε θα συνέβαινε υποτίμηση του νομίσματος, τον Ιανουάριο του 1999 το real αφέθηκε σε ελεύθερη διακύμανση.

Η ΚΡΙΣΗ ΥΠΟΤΙΜΗΣΗΣ ΤΟΥ REAL (1999)

Δύο βασικοί παράγοντες μπορούν να εξηγήσουν γιατί η χώρα αναγκάστηκε να υποτιμήσει το νόμισμά της, ακολουθώντας τα βήματα κρατών όπως το Μεξικό και η Κορέα. **Ο πρώτος είναι το σοκ που υπέστησαν οι σχετικές τιμές των κύριων εξαγωγικών προϊόντων της Βραζιλίας. Ο δεύτερος παράγοντας ήταν η απότομη απροθυμία των διεθνών αγορών να παράσχουν πίστωση μετά τη Ρωσική κρίση το 1998.** Η στρατηγική της Βραζιλίας είχε βασιστεί στην υπόθεση ότι η χώρα θα είχε αρκετό χρόνο στη διάθεσή της για τις απαραίτητες δημοσιονομικές προσαρμογές, ενώ οι αγορές θα χρηματοδοτούσαν ένα προσωρινά αυξανόμενο έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Όμως, το σοκ αυτό στις τιμές και το ισχυρό real ενίσχυσαν την ανισορροπία, και η κρίση στη Ρωσία σήμανε το τέλος της περιόδου χάριτος για τη Βραζιλία.

Αν και η **Ασιατική κρίση (1997)** δεν είχε ιδιαίτερο αρνητικό αντίκτυπο στη χώρα, ήταν φανερό πως η κυβέρνηση θα έπρεπε να προβεί αλλαγές στην οικονομική πολιτική για να αντιμετωπίσει τις ανισορροπίες στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και στον προϋπολογισμό. Τα δύο αυτά ελλείμματα είχαν χειροτερεύσει τα τρία πρώτα

έτη του σχεδίου Real. Η απαιτούμενη λύση ήταν ένας συνδυασμός περικοπής δαπανών και ενίσχυσης των απολαβών του κράτους (μέσω φορολογίας), καθώς και αύξησης της ανταγωνιστικότητας των βραζιλιάνικων προϊόντων μέσω μιας ανταγωνιστικότερης συναλλαγματικής ισοτιμίας του real.

Η κυβέρνηση, ήδη από το 1995, είχε αφήσει το νόμισμα να διολισθαίνει ελαφρά σε ποσοστά ίσα με αυτά του πληθωρισμού. Από το 1994 ως το 1998 εφαρμόστηκε μια **σειρά μέτρων για τη διασφάλιση συνεχών πρωτογενών δημοσιονομικών πλεονασμάτων**, με βελτιώσεις που ήταν ήδη ορατές. Η αναδιαπραγμάτευση των κρατικών χρεών, η ιδιωτικοποίηση των ελλειμματικών κυβερνητικών επιχειρήσεων και τραπεζών, αλλαγές στο συνταξιοδοτικό, και αργότερα, το 1999, η έγκριση του **Νόμου Δημοσιονομικής Σταθερότητας**, ο οποίος περιόριζε τις δημόσιες δαπάνες σε διάφορα επίπεδα. Τα μέτρα αυτά βοήθησαν στη δημιουργία πρωτογενών πλεονασμάτων, όμως αυτό δε βοήθησε ιδιαίτερα την υπερχρεωμένη Βραζιλία, όπως φάνηκε και στην προηγούμενη ενότητα. Οι εξαγωγές από την άλλη πλευρά, με την ελαφρά διολίσθηση του real, δεν έδειχναν ικανοποιητικά σημάδια ανάκαμψης.

Τον Αύγουστο του 1999 η **Ρωσία κήρυξε στάση πληρωμών στο χρέος της**, αντιμετωπίζοντας παρόμοιες δυσκολίες με τη Βραζιλία. Σε αντίθεση όμως με ότι συνέβη στο Μεξικό και στην Ασία, η αγορά, πανικοβλημένη, έκλεισε σχεδόν ολοκληρωτικά αυτή τη φορά για τα αναπτυσσόμενα κράτη. Κεφάλαια άρχισαν να φεύγουν μαζικά από τη Βραζιλία και τα επιτόκια δανεισμού έπαψαν να κυμαίνονται σε λογικά επίπεδα. Εξάλλου τα spreads που πλήρωνε η χώρα ήταν ήδη υψηλά λόγω του σκοτεινού παρελθόντος της χρεωκοπίας τη δεκαετία του 1980. Οι συνέπειες αυτού του γεγονότος ήταν καταστροφικές. Υπήρχε ένα κλίμα που ευνοούσε την κερδοσκοπία. Τα σενάρια που διαδίδονταν ήταν ότι η Βραζιλία θα υιοθετούσε ακραία μέτρα ελέγχου ροής κεφαλαίων, θα προέβαινε σε μία στάση πληρωμών του εξωτερικού χρέους ή θα υποτιμούσε το νόμισμά της - κάτι το οποίο και έγινε τελικά. Αυτά τα σενάρια πυροδότησαν μιας ακραίας μορφής φυγή κεφαλαίων από τη χώρα και σε μόνο πενήντα ημέρες η Βραζιλία έχασε 30 δισεκατομμύρια (αμερικανικά) δολάρια σε αποθέματα, σε μια περίοδο η οποία χαρακτηρίστηκε ως «Μαύρος Σεπτέμβρης».

Η κυβέρνηση εξαναγκάστηκε σε μια συμφωνία με το Δ.Ν.Τ., βασισμένη σε τέσσερις προϋποθέσεις:

- Μια ισχυρή δημοσιονομική προσαρμογή,
- τη σφικτή νομισματική πολιτική,
- ένα πακέτο βοήθειας 42 δις δολαρίων από το Δ.Ν.Τ. και άλλους οργανισμούς (όπως το G7), και
- τη διατήρηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας.

Η χώρα κατάφερε να πάρει κάποιες ανάσες και να κερδίσει χρόνο, όμως η πιθανότητα και οι φήμες ότι η χώρα δε θα κατάφερνε να ανταποκριθεί στο πρόγραμμα δημοσιονομικής σταθερότητας καθιστούσαν πιο δύσκολη την προσπάθεια. Ο φόβος της χρεοκοπίας από τη δεκαετία του 1980 είχε επιστρέψει. Η κυβέρνηση προσπάθησε να ανακτήσει την εμπιστοσύνη των αγορών υποσχόμενη ακόμα μεγαλύτερη δημοσιονομική και νομισματική αυστηρότητα, κάτι το οποίο όμως δε φάνηκε να έχει ιδιαίτερη επιτυχία. Η σφικτή **νομισματική πολιτική** δημιούργησε προβλήματα καθώς τα **επιτόκια** βρίσκονταν πάνω από το 30% (μάλιστα αργότερα ξεπέρασαν και το 40%), το **δημόσιο έλλειμμα** βρισκόταν σε υψηλά επίπεδα και το δημόσιο χρέος αυξήθηκε κατά ένα τρίτο μέσα σε ένα χρόνο, κάτι το οποίο ήταν επακόλουθο, καθώς ήδη είχε σκαρφαλώσει από 26% σε 38% του ΑΕΠ στην τετραετία 1994-1998. Η πολιτική των υψηλών επιτοκίων αποδεικνυόταν επικίνδυνη, και γύρω στα μέσα Ιανουαρίου του 1999 οι αγορές ήταν πεπεισμένες ότι μια υποτίμηση του νομίσματος ήταν αναπόφευκτη.

Η διατήρηση των πολύ υψηλών επιτοκίων, στη συνέχεια κατέστη αναγκαία για να προσελκύσει μεγάλο όγκο των ξένων κεφαλαίων (βλ. **Πίνακα 3.12**) για τη σταθερότητα της συναλλαγματικής ισοτιμίας και για να μειώσει το μεγάλο έλλειμμα του δημόσιου τομέα. Ενώ η **υψηλή συναλλαγματική ισοτιμία** χρησίμευσε για να

ελέγξει τις πληθωριστικές δυνάμεις, είχε επίσης ως αποτέλεσμα να επιφέρει σημαντική **επιδείνωση του εμπορικού ισοζυγίου**. Ο τελευταίος ήταν πλεονασματικός για πάνω από δέκα χρόνια, αλλά από τον Ιανουάριο 1995 και μετά, θα στρεφόταν σε έλλειμμα (βλ. **Πίνακα 3.12**). Ως αποτέλεσμα, το μερίδιο της Βραζιλίας στις παγκόσμιες εξαγωγές μειώθηκε από περίπου 1,5% στις αρχές της δεκαετίας του 1980 σε 0,8% στο τέλος του 1990. Από το 1995 μέχρι το 1998, η **σταθερότητα των τιμών** συνέχιζε να επικρατεί (βλ. **Πίνακα 3.6**), παρά την συνεχιζόμενη απουσία ουσιαστικής δημοσιονομικής προσαρμογής. Ωστόσο, η **δημοσιονομική κατάσταση** της κυβέρνησης επιδεινώθηκε. Όπως μπορούμε να δούμε στον **πίνακα 3.13** η λειτουργική ισορροπία του προϋπολογισμού μετακινήθει από ένα πλεόνασμα της τάξης του 0,5 % του ΑΕΠ το 1994, σε έλλειμμα -8,4% του ΑΕΠ την περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου 1998. Το **πρωτογενές ισοζύγιο** επίσης επιδεινώθηκε, μετακινούμενο από πλεόνασμα 4,3% του ΑΕΠ το 1994 σε έλλειμμα 0,1% του ΑΕΠ την περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου 1998. Πίσω από την επιδείνωση του πρωτογενούς ισοζυγίου ήταν μια αποτυχία της κυβέρνησης να ελέγξει την αύξηση των δαπανών σε όλα τα επίπεδα, (βλ. **Πίνακα 3.13 [B]**) παρά την ταχεία αύξηση των εσόδων..

Δεδομένης αυτής της κατάστασης, ο συνολικός δημόσιος τομέας πρωτογενούς πλεονάσματος συνέχιζε να συρρικνώνεται (βλ. **Πίνακα 3.13 [Γ]**) ενώ άλλος ένας παράγοντας που συνετέλεσε στην αποδυνάμωση του πρωτογενούς αποτελέσματος ήταν η **συνέχιση του ελλείμματος στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης** (το οποίο αυξήθηκε από 4,9% του ΑΕΠ το 1994 σε 6% το 1998).

Οι μεταβιβάσεις αυτές δεν είναι εντελώς συνταγματικά θεσμοθετημένες στη φύση, αλλά προέκυψαν από την ανάγκη για τη διάσωση της πτώχευσης κρατικών τραπεζών. Συγκεκριμένα, η κυβέρνηση, προκειμένου να αποφευχθεί μια κρίση εμπιστοσύνης στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, ήταν υποχρεωμένη να θεσπίσει ένα **δαπανηρό πρόγραμμα διάσωσης για την κατάσταση του τραπεζικού συστήματος** ονομαζόμενο **PROER**.

Ωστόσο, η **αποτυχία στον τομέα της φορολογικής μεταρρύθμισης** επίσης επηρεάστηκε έντονα από την ανηλεή επιδίωξη του Προέδρου Cardoso για

συνταγματική τροποποίηση προκειμένου να επανεκλεγεί.³⁵ Αποφασισμένος να εξασφαλίσει την τροποποίηση, ο Πρόεδρος Cardoso ενέκρινε παραχωρήσεις σε συνέδριο που, με τη σειρά του, ήταν σε θέση να ασκήσει την αύξηση της μόχλευσης με τη χρονική στιγμή και το μέγεθος της δημοσιονομικής μεταρρύθμισης. Τα αποτελέσματα αυτής της αλλαγής πολιτικής ισορροπίας της εξουσίας πραγματοποιήθηκαν υπό τη μορφή των όλο και πιο σοβαρών ηττών της κυβέρνησης στο Κογκρέσο³⁶. Δεδομένου του αργού ρυθμού της δημοσιονομικής εξυγίανσης κατά την πρώτη θητεία του, ο Πρόεδρος Cardoso αναγκαζόταν ολοένα και περισσότερο να στηρίζεται σε προσωρινά διατάγματα (medidasprovisorias), προκειμένου να ασκήσει μέτρα για τη διεύρυνση του ελλείμματος του δημόσιου τομέα. Ωστόσο, αυτά αποδείχθηκαν ανίκανα να πραγματοποιήσει μια σημαντική δημοσιονομική προσαρμογή. Μόνο με την έλευση της οικονομικής κρίσης και ένα συνοδευτικό πακέτο προσαρμογής του ΔΝΤ το Νοέμβριο του 1998 έκανε συνέδριο για την έγκριση των πιο βασικών δημοσιονομικών μεταρρυθμίσεων. Σε περίπτωση απουσίας τέτοιων ισχυρών εξωτερικών πιέσεων, φαίνεται απίθανο ότι ο Πρόεδρος Cardoso θα ήταν σε θέση να δημιουργήσει την απαραίτητη πολιτική ώθηση για την επίτευξη της σημαντικής δημοσιονομικής προσαρμογής που απαιτείται.

Δεδομένης της αξιοπιστίας που αποκτήθηκε μέσα από την αρχική επιτυχία της PlanoReal, ήταν δυνατόν για την κυβέρνηση να χρηματοδοτήσει από το δανεισμό την εγχώρια και τις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές. Έτσι, το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξήθηκε από 31% έως 41% κατά την περίοδο 1993 - 1998. (Βλέπε **Πίνακα 3.13 [Δ]**).

Έτσι, η ίδια η κυβέρνηση βρισκόταν σε έναν φαύλο κύκλο: για να διατηρήσει τη συναλλαγματική ισοτιμία και να χρηματοδοτήσει το έλλειμά της θα έπρεπε να δανειστεί με αυξανόμενα επιτόκια, τα οποία με τη σειρά τους θα επιδείνωναν τη δημοσιονομική κατάσταση και, κατ'επέκταση θα υπονόμειναν περαιτέρω την εμπιστοσύνη των επενδυτών. Ο **Πίνακας 3.14** δείχνει πως το ενδιαφέρον για **τακρικά ομόλογα** αυξήθηκε από 7,1% των κρατικών δαπανών το 1994 σε 13,6 % τον Ιανουάριο έως Νοέμβριο του 1998. Επιπλέον, το ενδιαφέρον για τα **δάνεια**

³⁵ επιτυχής δεύτερη θητεία τον Οκτώβριο του 1998.

³⁶ Για παράδειγμα, στον ίδιο μήνα (Ιούνιος 1997) όταν η τροποποίηση επανεκλογής έλαβε την τελική έγκριση της, η κυβέρνηση υπέστη μια σοβαρή ήττα στο συνέδριο, παραλείποντας να εξασφαλίσει πέρασμα από ένα κρίσιμο νόμο που θα είχε θέσει ένα ανώτατο όριο μισθού για τους δημοσίου υπαλλήλους στα κράτη και τους δήμους.

αυξήθηκε από 4,6% των δημοσίων δαπανών το 1994, σε 5,5% τον Ιανουάριο έως τον Νοέμβριο του 1998. Έτσι, το **σύνολο των δημοσίων δαπανών** για τόκους δανείου και για τόκους ομολόγων, και αποσβέσεων αυξήθηκε από 14,7% των κρατικών δαπανών σε 24,4% κατά την ίδια περίοδο. Όπως συνέβη αυτό, το δημόσιο χρέος αυξήθηκε αναπόφευκτα, με την εξωτερική συνιστώσα του χρέους να αυξάνεται με ιδιαίτερα γρήγορο ρυθμό από τις αρχές του 1996 έως το τέλος του 1998. (Βλέπε **Πίνακα 3.13 [Α].**)

Δεδομένης αυτής της δημοσιονομικής επιδείνωσης βέβαια, ακολούθησε μια περίοδο κατά την οποία η **πρόοδος στη δημοσιονομική μεταρρύθμιση** και στη **κοινωνική ασφάλιση** είχε αποδειχθεί πολύ πιο αργή από ό, τι αναμενόταν από την κυβέρνηση. Ευτυχώς η πρόοδος στο άλλο βασικό **τομέα των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων** (δηλαδή **την απελευθέρωση της αγοράς**) αποδείχτηκε πιο γρήγορη. Ωστόσο, παρά την αυξανόμενη εξωτερική πίεση προς το τέλος του 1998, η κυβέρνηση αποδείχτηκε μόνο εν μέρει επιτυχής όσον αφορά την εξασφάλιση διόδου των βασικών μέτρων δημοσιονομικής μεταρρύθμισης όταν απορρίφθηκε τροποποίηση όπως η θέσπιση ενός φόρου επί των συνταξιούχων δημοσίων υπαλλήλων.

Η κυβέρνηση, επίσης, στηρίχθηκε σε μεγάλο βαθμό στη **διαδικασία της ιδιωτικοποίησης για την αντιμετώπιση των δημοσιονομικών προβλημάτων** της. Αυτή η διαδικασία έχει ήδη αρχίσει υπό την προεδρία του Collor, αλλά είχε περιοριστεί κατά κύριο λόγο στους τομείς του χάλυβα και πετροχημικών. Υπό ηγεμονίας Cardoso, η ιδιωτικοποίηση επεκτάθηκε δραματικά καθώς περιελάμβανε επιχειρήσεις κοινής ωφελείας. Μεταξύ 1995 και 1998, οι ετήσιες εισπράξεις από ιδιωτικοποιήσεις αυξήθηκαν κάτω από 2 δισ. δολάρια ετησίως σε πάνω από 35 δισεκατομμύρια, όπως η διαδικασία ιδιωτικοποίησης επεκτάθηκε για να συμπεριλάβει **υπηρεσίες κοινής ωφελείας** (όπως είναι οι τηλεπικοινωνίες, η παραγωγή ενέργειας, και τη διανομή) και τα μέταλλα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.12:ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΠΛΗΡΩΜΩΝ, 1985-1999 (US\$ BILLIONS)

(Α) ΤΡΕΧΟΥΜΕΝΟΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ

	ΕΞΑΓΩΓΕ Σ	ΕΙΣΑΓΩ ΓΕΣ	ΕΜΠΟΡ ΙΣΟΖΥΓ	ΙΣΟΖ ΠΑΡΟΧ	ΕΜΒΑ ΣΜΑ	ΕΠΙΤΟ ΚΙΟ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΠΛΗΡΩΜΩΝ
1985	25.6	131	12.5	-12.9	-1.1	-9.7	-0.2
1986	22.3	14.0	8.3	-13.7	-1.4	-9.3	-5.3
1987	26.2	15.0	11.2	-12.7	-0.9	-8.8	-1.4
1988	33.8	14.6	19.2	-15.1	-1.5	-9.8	4.2
1989	34.3	18.3	16.0	-15.3	-2.4	-9.6	1.0
1990	31.4	20.7	10.7	-15.4	-1.4	-9.7	-3.8
1991	31.6	21.0	10.6	-13.5	-0.7	-8.6	-1.4
1992	35.8	20.5	15.3	-11.3	-0.6	-7.2	6.1
1993	38.6	25.3	13.3	-15.6	-1.8	-8.3	-0.6
1994	43.5	33.1	10.4	-14.7	-2.5	-6.3	-1.7
1995	46.5	49.9	-3.4	-18.6	-2.6	-8.2	-18.0
1996	47.7	53.3	-5.6	-21.7	-2.4	-9.8	-24.3
1997	53.0	61.4	-8.4	-27.3	-5.6	-10.4	-33.4
1998	51.1	57.8	-6.7	-29.5	-7.9	-12.1	-34.4
1999	48.0	49.2	-1.2	-25.6	-3.7	-15.8	-25.2

Source: Econdmica, February 1999; Credit Suisse First Boston Garantia.

(Β) ΡΟΕΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ, ΧΡΕΟΣ ΚΑΙ ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΑ, 1985-1999 (US\$ BILLIONS)

	ΚΑΘΑΡΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣ	ΕΠΕΝΔ ΧΑΡΤΟ/ ΛΑΚΙΟΥ	ΑΠΟΣΒΕΣΗ	ΕΞΩΤΕΡΙΚ ΧΡΕΟΣ	ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΑ
1985	1.42	-0.22	-8.49	105.17	11.61
1986	0.32	-0.47	-11.55	111.20	6.76
1987	1.16	-0.43	-13.50	121.18	7.46
1988	2.81	-0.50	-15.23	113.51	9.14
1989	1.13	-0.39	-34.00	115.50	9.68
1990	0.99	0.58	-8.66	123.44	9.97
1991	1.10	3.81	-7.83	123.84	9.41
1992	2.06	14.47	-8.57	135.94	23.75
1993	1.29	12.93	49.98	146.20	32.21
1994	2.15	54.05	45.04	148.30	38.81
1995	4.40	10.37	-11.02	159.25	51.84
1996	10.79	22.02	-14.42	179.94	60.11
1997	18.99	10.91	-28.70	199.99	52.17
1998	28.86	18.58	-33.6	223.79	44.56
1999	28.58	3.54	57.6	225.61	36.34

Source: Conjuntura Econdmica, February 1999; Banco Central do Brasil, Boletim, monthly I issues.

Πίνακας 3.13

(Α) ΚΡΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

	Total	Federal	Total	Federal	Debt
1990	2.4	1.6	1.6	2.8	
1991	3.0	0.8	1.5	0.3	
1992	2.3	1.3	-2.2	-0.8	
1993	2.6	1.4	0.3	0.0	31.0
1994	4.3	3.0	0.5	1.6	
1995	0.3	0.6	-4.8	-1.6	
1996	-0.7	0.4	-3.9	-1.7	31.4
1997	0.9	0.3	-4.3	-1.8	34.5
1998	-0.0	0.5	-8.4 ^a	-5.3	42.6
1999 ^b	3.77	4.15	11.4	8.0	51.0

Source: Banco Central; Credit Suisse First Boston Garantia.

(Β) ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ: ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

	1994	1995	1996	1997	1998
ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΠΡΟΣ ΤΑ ΚΡΑΤΗ	2.55	2.83	2.74	2.78	3.02
ΕΝΕΡΓΟΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ	2.82	2.95	2.66	2.36	2.40
ΑΝΕΝΕΡΓΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ	1.99	2.32	2.33	2.20	2.46
ΟΦΕΛΗ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗ	4.85	5.04	5.30	5.43	5.96
ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΩΜΕΣ ΤΟΚΩΝ	13.41	2.90	2.93	2.31	6.03

Source: Alem and Gambiagi (1999), p. 97.

(Γ) ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ: ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΙ

	1994	1995	1996	1997	1998
ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΣ ΠΛΕΟΝΑΣΜΑ	0.77	-0.18	-0.54	-0.73	-0.21
ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΟ ΕΠΙΤΟΚΙΟ	12.84	3.39	2.16	2.30	1.83
ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΟΥ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΟΣ	12.07	3.57	2.70	3.03	2.04

Note: (-) = deficit. Source: Alem and Gambiagi (1999), p. 97.

(Δ) ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ, 1990-1999 (ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ ΑΕΠ)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
ΣΥΝΟΛΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΧΡΕΟΥΣ	16.5	15.9	18.9	18.5	20.3	24.5	30.2	30.2	36.6	38.6
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΑΙ Η ΟΜΟΣΠ.	1.6	-2.5	0.8	1.8	6.2	9.6	14.8	16.8	21.6	22.3
ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΚΑΙ ΟΙ ΔΗΜΟΙ	6.4	7.0	8.4	8.3	9.2	10.1	11.5	12.5	13.7	14.9
ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	8.5	11.4	9.7	8.4	4.9	4.8	4.0	0.9	1.3	1.4
ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΧΡΕΟΣ	20.1	27.6	19.2	14.4	8.2	5.4	4.0	4.4	6.3	11.0
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΑΙ Η ΟΜΟΣΠ.	12.4	17.0	11.6	7.8	6.0	3.4	1.6	2.0	4.3	8.3
ΚΡΑΤΗ ΚΑΙ ΟΙ ΔΗΜΟΙ	1.0	1.3	1.1	1.0	0.3	0.3	0.4	0.5	0.7	1.0
ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	6.7	9.3	6.5	5.6	1.9	1.7	2.0	1.9	1.3	1.7
ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΧΡΕΟΣ	36.6	43.5	38.1	32.9	28.5	29.9	34.4	34.6	40.9	49.6

Source: Banco Central do Brasil, Boletim. Note: a. September.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.14 ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ, 1994-1998 (percentage of total federal government expenditures)

	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ ΣΕ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ	ΤΟΚΟΙ ΣΕ ΔΑΝΕΙΑ	ΤΟΚΟΙ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ Κ ΟΜΟΛΟΓΑ ΑΠΟΣΒΕΣΕΩΝ
1994	18.0	4.6	7.1 3.0
1995	19.0	5.2	7.8 5.7
1996	18.3	4.9	10.2 5.0
1997	19.3	6.4	8.4 8.2
1998	19.0	5.5	13.6 5.3

Source: *Conjuntura Económica*. Note: a. January to November.

Μέσα στον Ιανουάριο 1999 οι **απώλειες σε αποθέματα κεφαλαίου** ήταν τεράστιες. Υπολογιζόταν ότι περίπου ένα δις δολάρια άφηνε τη χώρα κάθε μέρα. Στις 13 Ιανουαρίου η κυβέρνηση υιοθέτησε ένα ετερόδοξο σύστημα συναλλαγματικής ισοτιμίας, το οποίο είχε ως αποτέλεσμα μια υποτίμηση κατά 9%. Αυτή ήταν μια επιλογή που όμως δεν ήταν βιώσιμη υπό τις παρούσες συνθήκες³⁷. Η αντίδραση του πληθωρισμού στην αλλαγή αυτή πολιτικής ήταν απρόσμενα θετική. Μερικοί από τους παράγοντες που μπορούν να ερμηνεύσουν αυτό το γεγονός είναι οι εξής:

- Η εγχώρια ζήτηση συρρικνώθηκε.
- Τα διεθνή αποθέματα της Βραζιλίας δεν ήταν εντελώς κατεστραμμένα, και όταν το νόμισμα αφέθηκε να υποστεί υποτίμηση το 1999 η χώρα είχε περίπου 40 δις δολάρια, τα οποία αποτελούσαν μια σεβαστή δύναμη για ενδεχόμενη παρέμβαση εκ μέρους της Κεντρικής Τράπεζας.
- Η Κεντρική Τράπεζα ανέβασε τα ονομαστικά επιτόκια από το 39% στο 45% μετά την υποτίμηση, στέλνοντας έτσι το μήνυμα στις αγορές ότι η αντιπληθωριστική φιλοσοφία των τελευταίων πέντε ετών δεν είχε εγκαταλειφθεί.
- Η Κεντρική Τράπεζα, σε συνεργασία με πολιτικούς ηγέτες, ενέκριναν το πρόγραμμα δημοσιονομικής σταθεροποίησης, όπως είχε συμφωνηθεί και με το Δ.Ν.Τ.

³⁷Το σύστημα αυτό κράτησε μόνο 48 ώρες, και η Κεντρική Τράπεζα, μην έχοντας εναλλακτικές επιλογές, άφησε το νόμισμα σε ελεύθερη διακύμανση. Πριν την προσπάθεια της πρώτης υποτίμησης η ισοτιμία βρισκόταν στο R\$1.20/US\$. Στις αρχές Μαρτίου έφτασε το R\$2.16/US\$, και τελικά ισορρόπησε περίπου στο R\$1.65/US\$.

- Η Κεντρική Τράπεζα οργάνωσε μια σειρά από σεμινάρια παγκοσμίως, με σκοπό να ανοίξουν για μια ακόμη φορά τα πιστωτικά όρια, το κλείσιμο των οποίων δεν επέτρεπε να αναπτυχθούν οι εμπορικές σχέσεις της χώρας και να προσελκυθούν ξένα κεφάλαια.
- Η τολμηρή απόφαση της κυβέρνησης για μια ονομαστική προσαρμογή των κατώτατων μισθών σε λιγότερο από 5% τον Απρίλιο του 1999. Αποδείχτηκε πως ήταν μια καθοριστική κίνηση για τη διατήρηση της σταθερότητας παρά τις αντιδράσεις εκ μέρους του πληθυσμού, καθώς ήταν αναμενόμενη μια αρκετά μεγαλύτερη αύξηση.

Ήταν φανερό πλέον ότι χρειαζόταν μια νέα στρατηγική για να επιτευχθεί ο **έλεγχος του πληθωρισμού**. Η **νέα στρατηγική ελεύθερης διακύμανσης του νομίσματος** έδινε περισσότερη ελευθερία στην Κεντρική Τράπεζα για κινήσεις, χρειαζόταν όμως ένα νέο ονομαστικό σημείο αναφοράς για τον πληθωρισμό και την οικονομική πολιτική. Η κυβέρνηση αποφάσισε να υιοθετήσει μια στρατηγική πληθωριστικών στόχων, όπου οι στόχοι θα έπαιζαν το ρόλο των σημείων αναφοράς. Ήταν μια επιλογή η οποία είχε καθαρές επιρροές από ένα σεμινάριο που είχε οργανώσει η Κεντρική Τράπεζα, σε συνεργασία με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, και όπου εκπρόσωποι κρατών με παρόμοια προβλήματα στο παρελθόν μοιράστηκαν τις εμπειρίες τους με Βραζιλιάνους εμπειρογνώμονες. Για να λειτουργήσει μια τέτοια πολιτική ήταν αναγκαίο να συνεχιστεί η δημοσιονομική προσαρμογή της χώρας και να οριστεί μια **αυστηρή μισθολογική πολιτική** για το δημόσιο τομέα. Η νέα αυτή πολιτική εφαρμόστηκε με νομοθετικό διάταγμα τον Ιούνιο του 1999 και μπορεί να συνοψισθεί ως εξής:

- Οι πληθωριστικοί στόχοι θα εφαρμόζονταν σε μια βάση διακυμάνσεων ενός κοινώς γνωστού δείκτη τιμών.
- Οι πληθωριστικοί στόχοι και τα όρια αντοχής/διακύμανσης θα ορίζονταν από το Εθνικό Νομισματικό Συμβούλιο και τον Υπουργό Οικονομικών.

- Η Κεντρική Τράπεζα θα είχε την ευθύνη εφαρμογής των απαραίτητων πολιτικών.
- Ο δείκτης τιμών που θα υιοθετούσε η κυβέρνηση για το πλαίσιο των πληθωριστικών στόχων θα επιλεγόταν από το Εθνικό Νομισματικό Συμβούλιο και τον Υπουργό Οικονομικών.
- Οι στόχοι θα έπρεπε να επιτευχθούν όποτε ο παρατηρούμενος συσσωρευμένος πληθωρισμός κατά τη διάρκεια Ιανουαρίου-Δεκεμβρίου κάθε έτους έπεφτε μέσα στα όρια διακύμανσης.
- Αν οι στόχοι έπεφταν έξω, η Κεντρική Τράπεζα θα βρισκόταν σε άμεση συνεννόηση με τον Υπουργό Οικονομικών εξηγώντας καταρχήν τους λόγους της αποτυχίας, τα μέτρα που θα έπρεπε να παρθούν άμεσα για να επανέλθει μέσα στα επιτρεπόμενα όρια, και τη χρονική περίοδο που θα χρειαζόταν η προσαρμογή αυτή.
- Η Κεντρική Τράπεζα θα εξέδιδε μια τριμηνιαία έκθεση, κάθε φορά ενημερώνοντας και αναλύοντας τα πεπραγμένα και τα αποτελέσματα κάθε οικονομικού τριμήνου.

Η πολιτική αυτή μπορεί να θεωρηθεί επιτυχής.³⁸ Το 1999 ο δείκτης IPCA βρισκόταν στο 8.9%, πάνω από το στόχο αλλά μέσα στα επιθυμητά όρια. Το 2000 ο στόχος επετεύχθη καθώς ο δείκτης βρισκόταν στο 6%, και το 2001, αν και ο δείκτης έφτασε στο 7.7%, ξεπερνώντας το άνω φράγμα του 6% για το έτος αυτό, η παρέκκλιση θεωρήθηκε αποδεκτή, εξαιτίας των οικονομικών διαταραχών διεθνώς.

Ωστόσο, η επακόλουθη μείωση του ρυθμού αύξησης συνδέεται με τη μειωτική επίδραση των υψηλών επιτοκίων (**Πίνακας 3.15**) και αργές εξαγωγικές επιδόσεις.

³⁸Οι αρχές της Βραζιλίας επέλεξαν ως δείκτη τιμών καταναλωτή τον IPCA, ο οποίος θεωρείται αρκετά ευμετάβλητος, και για αυτό το λόγο έγιναν και στόχος κριτικής από ξένους οικονομικούς αναλυτές

Καθώς η κρίση επιδεινώθηκε το 1998, η ανάπτυξη μειώθηκε στο 0,2%, Σε μια τομεακή βάση, μπορεί να δει κανείς στον **πίνακα 3.7 (B)** ότι η *κατασκευή* ήταν ο πιο αδύναμος κρίκος, και πάλι αντανακλώντας την επίδραση των επιτοκίων. Από τη θετική πλευρά, μπορεί να δει κανείς ότι ο *σχηματισμός κεφαλαίου* βελτιώθηκε κατά την περίοδο 1994-1998 (βλ. **Πίνακα 3.8**). Η εξέλιξη αυτή αντανακλά τις *αυξημένες άμεσες επενδύσεις των πολυεθνικών*, αλλά και τις *επενδυτικές δραστηριότητες των εγχώριων και ξένων ομάδων* που είχαν αναλάβει ιδιωτικοποιημένες επιχειρήσεις.. Το καθαρό αποτέλεσμα ήταν μια σημαντική αύξηση σε ετήσιο ρυθμό αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας (βλ. **Πίνακα 3.16**).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.15 ΜΕΣΕΣ ΜΗΝΙΑΙΕΣ ΤΙΜΕΣ ΕΠΙΤΟΚΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΙΣΟΤΙΜΙΩΝ, 1985-1999

	TR Interest Rate ³	Overnight Rate	CDS prefixed 30-day interest rate	Exchange Rate R\$ per US\$
1985		10.36		
1986		3.86		
1987		13.52	13.54	
1988		21.73	19.89	
1989		31.68	30.62	
1990		25.40	28.19	
1991		16.99	17.95	
1992	23.49	26.32	22.20	
1993	31.15	33.41	32.90	0.03
1994	23.37	25.22	25.34	0.64
1995	2.32	3.61	3.19	0.92
1996^b	0.87	1.80	1.52	1.12
1997^b	1.31	2.97	2.62	1.20
1998^b	0.74	2.40	2.01	1.26
1999^c	0.3	1.38	1.37	1.95

Source: *ConjunturaEcondmica*; Banco Central do Brasil, *Boletim*, various issues. Notes: a. Taxa Referencial Interest Rate.

b. Rates in December.

c. Rates in October.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.16: ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟΝ ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ, ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΕΣ ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΔΟΙ (ΕΤΗΣΙΑ ΠΟΣΟΣΤΑ)

1971-1973	5.6
1974-1980	1.0
1981-1985	0.3
1986-1998	0.2
1991-1997	8.7
1996-1998	3.3

Source: Bonelli and da Cunha (1981)

Δεδομένου ότι η ομάδες που πλήττονται περισσότερο από τον υπερπληθωρισμό ήταν οι **μισθωτοί στις χαμηλότερες εισοδηματικές ομάδες** ήταν επίσης αυτοί που σε μεγάλο βαθμό επωφελήθηκαν από την ξαφνική σταθερότητα των πραγματικών αποδοχών τους. Η αύξηση των πραγματικών εισοδημάτων των ασθενέστερων εισοδηματικών τάξεων οδήγησε σε σημαντική αύξηση των αγορών των διαρκών

καταναλωτικών αγαθών και εξηγεί τη σημαντική αύξηση της μεταποιητικής παραγωγής κατά τους πρώτους μήνες του Ρεάλ Σχεδίου. Η εκτόξευση της κατανάλωσης αυτών των ομάδων συνεχίζεται για μεγάλο χρονικό διάστημα

Η εξαφάνιση του πληθωρισμού και των υψηλών επιτοκίων είχε σημαντικό αντίκτυπο στο **τραπεζικό σύστημα**. Καθώς το πραγματικό σχέδιο προχώρησε, η άνοδος της στάθμης των επιτοκίων σήμαινε ότι πολλές επιχειρήσεις και άτομα αντιμετώπιζαν σοβαρές δυσκολίες στην αποπληρωμή των χρεών τους. Το αποτέλεσμα ήταν μια σημαντική *αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων*. Το τελευταίο αυξήθηκε από το 7% του συνόλου των δανείων προς ιδιώτες το Δεκέμβριο του 1993 σε σχεδόν 21% το Δεκέμβριο του 1995. Η αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων ήταν ιδιαίτερα αποσταθεροποιητική για τις δημόσιες τράπεζες. Δεδομένου ότι ο παραδοσιακός ρόλος των κρατικών τραπεζών στην Βραζιλία ήταν να γεφυρώσει τις ελλείψεις των πιστώσεων, είχαν επεκταθεί πιστωτικώς απρόσεκτα στις καλές εποχές και χτυπήθηκαν σκληρά όταν η έκρηξη της κατανάλωσης τελείωσε. Το χαρτοφυλάκιο των τραπεζών αυτών επιδεινώθηκε σημαντικά, καθώς ο ιδιωτικός τομέας βρισκόταν σε όλο και πιο δύσκολο θέση να κάνει τις πληρωμές για τα δάνεια που λαμβάνονταν από κρατικές τράπεζες. Για την αντιμετώπιση, η κυβέρνηση ίδρυσε ένα **Ταμείο Εγγυοδοσίας (FGC)**,³⁹ Επίσης, προκειμένου να οχυρώσουν το τραπεζικό σύστημα μέσω της εισφοράς νέων κεφαλαίων, η κυβέρνηση άνοιξε το τραπεζικό σύστημα για την άμεση ξένη συμμετοχή.

Το εργαλείο της συγχώνευσης και εξαγορών προωθήθηκε μέσω του PROER, το οποίο δημιουργήθηκε το Νοέμβριο του 1995. Πρόσφερε ένα σύστημα φορολογικών κινήτρων και πιστωτικών διευκολύνσεων για να ενθαρρύνουν την ταχεία εξυγίανση του τραπεζικού τομέα. Μεταξύ 1995 και 1998, οι παρεμβάσεις της κυβέρνησης τόσο σε ιδιωτικές όσο και δημόσιες τράπεζες οδήγησε σε μια σαφή τάση συρρίκνωσης. Ο αριθμός των ιδιωτικών τραπεζών, που στηρίχθηκε αποκλειστικά στα εγχώρια κεφάλαια μειώθηκε από 144 σε 108 τράπεζες, καθώς και ο αριθμός των δημοσίων τραπεζών μειώθηκε από 30 σε 24. Υπήρξε μια έντονη *μείωση του αριθμού των*

³⁹όλα τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα κλήθηκαν να συνεισφέρουν 0,024% του συνόλου των υπολοίπων των λογαριασμών καλύπτονται από FGC.έως το τέλος του 1997, η κεντρική τράπεζα παρενέβη, ή έχει θέσει κάτω από ένα προσωρινό Ειδικό Διοικητικό καθεστώς (RAET) 43 χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

απασχολουμένων στις τράπεζες⁴⁰ και το μερίδιο των κρατικών τραπεζών στο σύνολο των καταθέσεων μειώθηκε από 19,3% το 1996 σε 6,5 % από τα μέσα του 1998.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα ήταν ότι η Βραζιλία στο τελευταίο μισό του 20^{ου} αιώνα αναζητούσε να επιτύχει την συναίνεση των κοινωνικοοικονομικών ομάδων ώστε το βάρος της χρηματοδότησης του δημόσιου τομέα να μειωθεί διότι λόγω έλλειψης δημοσιονομικής προσαρμογής, η οικονομία κατακλυζόταν από πληθωριστικές πιέσεις. Ο έξυπνος τρόπος με τον οποίο το Σχέδιο Real εισήχθη και κέρδισε εγχώρια και διεθνή αξιοπιστία με τη συνεισφορά και το σημαντικό ρόλο της Κεντρικής Τράπεζας και κατέστησε δυνατό για την οικονομία να λειτουργήσει σε ένα σταθερό τρόπο για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα.. Ωστόσο, καθώς το χρέος της κυβέρνησης για δημοσιονομική προσαρμογή αναβαλλόταν συνεχώς, η αξιοπιστία της κυβέρνησης σταδιακά εξαφανίστηκε, και η διεθνής κρίση του 1997-1998 επιτάχυνε απλά το φινάλε του Σχεδίου Real.

Στο τέλος της χιλιετίας, η Βραζιλία φάνηκε αναγκασμένη να αναζητά ένα σαφή μηχανισμό για την κατανομή του βάρους της χρηματοδότησης των δημόσιων δαπανών για να ξεκινήσει μια πορεία βιώσιμης, μη πληθωριστικής ανάπτυξης. Μια άλλη πρόκληση που επέφερε το τέλος του Σχεδίου Real ήταν αν Βραζιλία (και άλλες χώρες της Λατινικής Αμερικής), θα ήταν πρόθυμη να εγκαταλείψει αυτή τη χάραξη της οικονομικής της πορείας για το καλό της περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης.

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ CARDOSO ΣΤΟ LULA

Το 2000 ήταν μακράν η καλύτερη χρονιά στη δεύτερη θητεία του Cardoso. Ο **πληθωρισμός** κρατήθηκε κοντά στα ποσοστά του 6% σύμφωνα με τους στόχους της Κεντρικής Τράπεζας. Η δημοσιονομική κατάσταση της χώρας δεν ενέπνεε πλέον τόσες ανησυχίες. Το **πρωτογενές πλεόνασμα** έφτασε το 3.3% του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος (ΑΕΠ), σε αντίθεση με το **έλλειμμα** περίπου του 1% το 1997. Και το πλεόν σημαντικό, το **ΑΕΠ** παρουσίασε ανάπτυξη της τάξης του 4.4%.

⁴⁰(από το 1995 έως το Μάρτη του 1996 η απασχόληση μειώθηκε τράπεζα από 704.000 σε 636.000)

Στα τέλη του 2000, η επίδραση της υποτίμησης του real και της ελεύθερης διακύμανσης της συναλλαγματικής του ισοτιμίας στους λογαριασμούς εξωτερικού ήταν περιορισμένη. Οι εξαγωγές αντέδρασαν με ραθυμία στη νέα οικονομική πολιτική, οι εισαγωγές δεν έδειχναν να μειώνονται, ενώ και το έλλειμμα ισοζυγίου πληρωμών έμεινε αρκετά πάνω από το 4% του ΑΕΠ. Μία πρωτόγνωρη όμως **εισροή ξένων κεφαλαίων** - 31 δις δολαρίων άμεσων ξένων επενδύσεων - εξαιτίας της πώλησης πολλών κρατικών περιουσιακών στοιχείων ήταν αρκετή για να καλύψει το έλλειμμα ισοζυγίου πληρωμών που βρισκόταν στα 25 δις δολαρίων.

Στις αρχές του 2001 οι προοπτικές της βραζιλιάνικης οικονομίας ήταν ιδιαίτερα ευοίωνες. Όμως οι επόμενοι μήνες δεν ήταν και τόσο ελπιδοφόροι. Το εξωτερικό περιβάλλον έθετε εμπόδια στην ανάπτυξη της χώρας. Η αμερικάνικη οικονομία, μετά από δεκαετή συνεχή ανάπτυξη, βρισκόταν σε τροχιά επιβράδυνσης. Η κατάσταση στη γείτονα Αργεντινή γινόταν όλο και χειρότερη, και ο φόβος για μετάδοση της κρίσης ήταν ορατός. Και καθώς οι αγορές προσπαθούσαν να ξεκαθαρίσουν τις συνέπειες που θα μπορούσε να έχει η κρίση της Αργεντινής στη Βραζιλία. Το real βρέθηκε σε μια νέα δίνη υποτίμησης και η Κεντρική Τράπεζα αναγκάστηκε να διακόψει τη σταθερή νομισματική πολιτική που εφήρμοζε και προώθησε **νέα αύξηση των επιτοκίων**.

Η αβεβαιότητα που επικρατούσε λόγω της οικονομικής κατάστασης στο εξωτερικό της χώρας έγινε πιο έντονη καθώς και διάφορα άλλα εσωτερικά προβλήματα εμφανίσθηκαν⁴¹. Οι ανησυχίες έγιναν ακόμη πιο έντονες καθώς ξέσπασε μια μεγάλη **ενεργειακή κρίση**, η οποία είχε προκληθεί από κακή διαχείριση της μεγάλης ζήτησης για ενέργεια στην βιομηχανία παροχής ηλεκτρικού ρεύματος, η οποία ήταν κατά κύριο λόγο βασισμένη στην παραγωγή ενέργειας από υδάτινους πόρους. Χρειάστηκε να επιβληθούν αυστηρά, αντιλαϊκά μέτρα και να εγκαταλειφτεί προσωρινά ο στόχος της οικονομικής ανάπτυξης. Οι τρομοκρατικές ενέργειες της 11ης Σεπτεμβρίου του 2001 έθεσαν την παγκόσμια οικονομία σε αναταραχή, και οι επενδυτές έδειχναν να αποφεύγουν κάθε κίνδυνο. Η εξωτερική χρηματοδότηση της

⁴¹Η κυβέρνηση δεν ήταν ενωμένη και οι δημοτικές εκλογές στα τέλη του 2000, έθεταν αμφιβολίες στις αγορές καθώς διαφαινόταν μια νίκη του Εργατικού Κόμματος (WPT - WorkersParty) υπό την καθοδήγηση του Luiz Inacio Lula da Silva.

βραζιλιάνικης οικονομίας έγινε ακόμη πιο δύσκολη, καθώς οι αγορές εμφανίζονταν ιδιαίτερα διστακτικές.

Η **συναλλαγματική ισοτιμία του real**, μέσα σε όλη αυτή την αβεβαιότητα, υποτιμήθηκε κατά 25%, θέτοντας σε κίνδυνο την πορεία του πληθωρισμού. Τα **επιτόκια** αυξήθηκαν στο 19%, και η Κεντρική Τράπεζα παραδεχόταν ότι θα ήταν δύσκολο να κρατηθεί ο **πληθωρισμός** κάτω από το 6%. Καθώς η **βιομηχανική παραγωγή** έκανε βουτιά στο δεύτερο τρίμηνο του 2001, οι προβλέψεις πλέον για το ΑΕΠ μιλούσαν για **ανάπτυξη** 1.3% (σε αντίθεση με το 4.5% που ήταν και η αρχική πρόβλεψη). Τόσο τα επιτόκια, όσο και η υποτίμηση, επιβάρυναν το δημόσιο χρέος. Τον Αύγουστο, οι ανησυχίες για τις αποσταθεροποιητικές επιδράσεις της κρίσης στην Αργεντινή στην ευάλωτη πλέον οικονομία της Βραζιλίας, οδήγησαν στη λήψη ενός **νέου πακέτου βοήθειας από το Δ.Ν.Τ. του ύψους των 30 δις δολαρίων**.

Στις αρχές του 2002 άρχισε να φαίνεται ότι η ενεργειακή κρίση μπορούσε να αντιμετωπισθεί, καθώς και με τη βοήθεια της τύχης, οι βροχοπτώσεις βοήθησαν στην αναπλήρωση των υδάτινων αποθεμάτων. Η επίδραση της τρομοκρατικής επίθεσης της 11ης Σεπτεμβρίου τελικά δεν ήταν τόσο έντονη όσο αναμενόταν. Οι δυσκολίες όμως παρέμεναν, καθώς η νίκη του Lula da Silva ήταν πλέον αναμενόμενη, και οι αγορές ήταν ιδιαίτερα ανήσυχες για την πολιτική που θα εφάρμοζε όταν ανέβαινε στην εξουσία. Μια πιθανή στάση πληρωμών της Βραζιλίας οδήγησε σε **νέα υποτίμηση του νομίσματος**. Οι αγορές ζητούσαν εκείνη τη χρονική στιγμή **ασφάλιστρα κινδύνου** ύψους 24% πάνω από τα επιτόκια των Η.Π.Α. για την παρακράτηση βραζιλιάνικων ομολόγων.

Η οικονομία της Αργεντινής, μετά το πακέτο διάσωσης από το Δ.Ν.Τ., δε φαινόταν να παρουσιάζει σημάδια ανάκαμψης. Αντιθέτως, μια τεράστια τραπεζική κρίση έθετε σε κίνδυνο και τις οικονομίες της Βραζιλίας και της Ουρουγουάης. Οι μεγάλες διεθνείς δυνάμεις φαινόταν να απρόθυμες να συνεχίσουν τη βοήθειά τους, μέσω του Δ.Ν.Τ. στη Βραζιλία, καθώς ήδη μεγάλα οικονομικά πακέτα χορηγούνταν στην Αργεντινή και την Τουρκία. Εκτός των άλλων, η υπογραφή μιας **νέας δανειακής σύμβασης** φάνταζε ριψοκίνδυνη απόφαση, όταν η κυβέρνηση βρισκόταν λίγο πριν τη

(διαφαινόμενη) έξοδο. Έγινε η προσπάθεια **μιας καταρχήν συμφωνίας των κομμάτων** πριν την εκλογική αναμέτρηση, κατά τα πρότυπα της Νότιας Κορέας, ώστε να ακολουθηθούν τα μέτρα που θα ζητούντο από το Δ.Ν.Τ. για την παροχή του δανείου. Οι απόψεις στο Εργατικό Κόμμα ήταν διασπασμένες, όμως τελικά οι μετριοπαθείς απόψεις επικράτησαν και η δανειακή σύμβαση επετεύχθη. Οι πολιτικοί αρχηγοί δεσμεύθηκαν να τιμήσουν τα μέτρα τα οποία το Δ.Ν.Τ. επέβαλλε για τη λήψη του δανείου, συμπεριλαμβανομένου και του Lula.

Οι αγορές ανακουφίστηκαν και τα **ασφάλιστρα κινδύνου** έπεσαν από το 25% στο 16% στις αρχές Σεπτεμβρίου του 2002. Το **νόμισμα** γνώρισε μια ανατίμηση της τάξης του 12% τον Αύγουστο, μετά και την επιβεβαίωση των πολιτικών αρχηγών για την τήρηση της συμφωνίας. Όμως τον επόμενο μήνα, άρχισε να φαίνεται καθαρά ότι ο Luiz Inacio Lula da Silva θα νικούσε στις εκλογές. Το νόμισμα υποτιμήθηκε κατά 20% και τα ασφάλιστρα κινδύνου βρίσκονταν **πάλι** στο 25%.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ: Η ΒΡΑΖΙΛΙΑ ΤΟΥ LULA

Ο Luiz Inacio Lula da Silva ανέλαβε καθήκοντα τον Ιανουάριο του 2003 μέσα σε ένα περιβάλλον οικονομικής αβεβαιότητας και δυσπιστίας από την οικονομία των αγορών. Οι κύριοι λόγοι για το γεγονός αυτό ήταν η σχέση που είχε στο παρελθόν ο ίδιος ο Lula με πολιτικές που προέβαιναν ανοικτά ενάντια στα συμφέροντα των πιστωτών και την εύθραυστη διεθνή οικονομική θέση της Βραζιλιάνικης οικονομίας με το τέλος της δεύτερης θητείας του Cardoso. Η νίκη του Lula στις εκλογές συνοδεύτηκε από κερδοσκοπική φυγή κεφαλαίων από τη χώρα. Αυτό συνέβη παρά τις καθησυχαστικές διαβεβαιώσεις εκ μέρους στα συμβόλαια της αγοράς και ότι θα διατηρούσε μακροοικονομική σταθερότητα. Τα αποτελέσματα αυτής της «εκλογικής» οικονομικής κρίσης ήταν ο **πληθωρισμός** να φτάσει σε διψήφια επίπεδα, καθώς σε αυτό συνέβαλλε και η συναλλαγματική ισοτιμία, και μια αύξηση στο λόγο δημόσιου χρέους προς ΑΕΠ. Η πιο σοβαρή συνέπεια αυτής της κρίσης όμως ήταν ότι η νεοσυσταθείσα κυβέρνηση είχε πλέον περιορισμένες επιλογές στην άσκηση της οικονομικής πολιτικής καθώς πλέον, και με τα νέα δεδομένα, ήταν επιτακτική η **λήψη σκληρών μέτρων** για τον έλεγχο του πληθωρισμού και την επαναφορά

ισορροπίας στη διεθνή χρηματοδότηση. Μια πιθανή αιτία για τη συμπεριφορά των διάφορων επενδυτών ήταν η πρότερη ιστορία των οικονομικών σοκ, καθώς και η χρεοκοπία της Αργεντινής το 2001, κάτι που έκανε τους οικονομικούς αναλυτές ιδιαίτερα ανήσυχους, ότι η Βραζιλία θα βάδιζε στο ίδιο μονοπάτι υπό την καθοδήγηση του Lula.

Στο δεύτερο μισό του 2002 η διεθνής χρηματοδότηση προς τη Βραζιλία περικόπηκε στο ελάχιστο, η πρόσθετη αμοιβή ανάληψης κινδύνου για τα **επιτόκια** κυμάνθηκε σε πολύ υψηλά επίπεδα, και η ισοτιμία real - αμερικάνικου δολαρίου εκτοξεύτηκε στα ύψη. Ο **Πίνακας 3.17** δείχνει σαφώς ότι η διαφορά επιτοκίου μειώθηκε αμέσως μετά την εκλογή του Προέδρου Lula. Αυτό ήταν το αποτέλεσμα από τις καθησυχαστικές δηλώσεις του Lula και του εισερχόμενου υπουργικού συμβουλίου σχετικά με τους παραπάνω φόβους. Επίσης, έχοντας επίγνωση των διεθνών χρηματοπιστωτικών αγορών και των δυνητικών κινδύνων για επερχόμενη νομισματική αστάθεια, η νεοεκλεγείσα κυβέρνηση πήρε **ταχεία βήματα για να κατευνάσει τις ανησυχίες των επενδυτών και των πολυμερών θεσμών**. Το επίκεντρο της στρατηγικής της κυβέρνησης σε αυτό το θέμα ήταν να επαναβεβαιώσει τη δέσμευση του προκατόχου της για δημοσιονομική σύνεση. Πιο συγκεκριμένα, αυτές οι προεδρικές διαβεβαιώσεις πήραν τη μορφή της ανύψωσης του 2003 με **πρωτογενές πλεόνασμα** από 3,75% σε 4,25% του ΑΕΠ. Το 2004, το πρωτογενές πλεόνασμα επιτεύχθει στο 4,7% του ΑΕΠ μέχρι τον Οκτώβριο. Κατά συνέπεια, η διαφορά μεταξύ της Βραζιλίας και των ΗΠΑ **κρατικά ομόλογα** συνέχισαν να μειώνονται.

Τέτοια ήταν η αποφασιστικότητα της κυβέρνησης να ακολουθήσει μια **αυστηρή δημοσιονομική πολιτική** που πραγματικά κατάφερε να ξεπεράσει το πρωτογενές δημοσιονομικό πλεόνασμα που είχε υποσχεθεί στο ΔΝΤ. Αυτό επιτεύχθηκε μέσω του *αυστηρού ελέγχου των δαπανών*, σε συνδυασμό με σθένος στη δημιουργία εσόδων: το 2003, τα **έσοδα** αυξήθηκαν κατά 36 δισεκατομμυρίων δολαρίων, ενώ οι **δαπάνες** αυξήθηκαν μόνο κατά 29 δισεκατομμύρια δολάρια, και το 2004, τα **έσοδα** αυξήθηκαν κατά 64,6 δισεκατομμύρια δολάρια, ενώ οι **δαπάνες** αυξήθηκαν κατά 54,3 δισεκατομμύρια δολάρια. Επιπλέον, η **φορολογική επιβάρυνση** αυξήθηκε κατά τα δύο πρώτα χρόνια της θητείας της κυβέρνησης, φτάνοντας το 36% του ΑΕΠ μέχρι το 2004.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.17: ΚΡΑΤΙΚΑ ΟΜΟΛΟΓΑ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ ΕΝΑΝΤΙ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΩΝ

ΜΟΝΑΔΕΣ ΒΑΣΗΣ ΠΑΝΩ ΑΠΟΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΑ ΚΡΑΤΙΚΑ ΟΜΟΛΟΓΑ

	2003	2004	2005	2006
January	1387	401	405	186
February	1349	536	354	136
March	1135	552	364	137
April	916	560	426	145
May	803	705	390	156
June	761	657	368	
July	789	597	333	
August	799	582	333	
September	679	523	287	
October	617	498	290	
November	553	449	263	
December	447	382	226	

Source: IPEA.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.18: SELIC ΕΠΙΤΟΚΙΑ

	2002	2003	2004	2005	2006
January	19.00	25.50	16.50	18.25	17.65
February	18.75	26.50	16.50	18.75	17.29
March	18.50	26.50	16.25	19.25	16.74
April	18.50	26.50	16.00	19.50	14.46
May	18.50	26.50	16.00	19.75	14.94
June	18.50	26.00	16.00	19.75	14.44
July	18.00	24.50	16.00	19.75	14.98
August	18.00	22.00	16.00	19.75	14.66
September	18.00	20.00	16.25	19.60	13.45
October	21.00	19.00	16.75	19.25	13.27
November	22.00	17.50	17.25	18.86	13.65
December	25.00	16.50	17.75	18.24	12.49

Source: IPEA.

Συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια του πρώτου εξαμήνου του 2003, τα επιτόκια διατηρούνται σε πολύ υψηλά επίπεδα, καθώς ο Lula συνέχιζε να καθυστερεί τη διεθνή κοινότητα (βλ. Πίνακα 3.18). Πρέπει να δοθεί έμφαση στο γεγονός ότι πληρώνονται πολύ υψηλότερα επιτόκια από ό, τι φαίνεται από την SELIC, το οποίο είναι το βασικό επιτόκιο της Βραζιλίας. Για παράδειγμα, το 2003 τα **επιτόκια** που χρεώνονται στους καταναλωτές έφθασαν στο 74,7% τον Αύγουστο, υποχώρησαν ελαφρά στο 69,4% τον Οκτώβριο. Οι **τιμές** άρχισαν να μειώνονται ελαφρά κατά το δεύτερο εξάμηνο του έτους, όταν η πραγματική αξία άρχισε να ανεβαίνει έναντι του δολαρίου των ΗΠΑ, μια εξέλιξη που οφείλεται, τουλάχιστον εν μέρει από μια γενική αδυναμία στο αμερικανικό νόμισμα στο εξωτερικό. Τα επιτόκια συνέχισαν να μειώνονται κατά το πρώτο εξάμηνο του 2004, αλλά τον Αύγουστο του ίδιου έτους η κεντρική τράπεζα άρχισε να τα αυξάνει και πάλι, και τον Μάρτιο του 2005 είχαν

φθάσει 19,25%.

Κατά το δεύτερο έτος της κυβέρνησης Lula (2004), οι μακροοικονομικές επιδόσεις της Βραζιλίας βελτιώθηκαν αισθητά, καθώς το πραγματικό **ΑΕΠ** αυξήθηκε κατά 5,71%, με επικεφαλής την βιομηχανική επέκταση του 7,89%. Είδαν σε τριμηνιαία βάση, την επέκταση να συγκεντρώνεται κυρίως στο δεύτερο και τρίτο τρίμηνο του έτους. Στον **πίνακα 3.19 (B)** μπορεί να σημειωθεί ότι από το τέταρτο τρίμηνο ο **ρυθμός επέκτασης** άρχισε να χαλαρώνει και κατά το πρώτο τρίμηνο του 2005 ο **ρυθμός ανάπτυξης** υποχώρησε ακόμη περισσότερο. Η ανάκληση στην ανάπτυξη σε μεγάλο μέρος αποδίδεται στην επιβολή αυστηρότερων νομισματικών πολιτικών από το δεύτερο εξάμηνο του 2004 και μετά.. Έτσι, η αύξηση στη Βραζιλία παρέμεινε αρκετά έντονα περιορισμένης επιτάχυνσης (Werner, 2008).

Η ανάκαμψη που παρουσίασε το 2004 μπορεί να εξηγηθεί με διάφορους τρόπους. Πρώτον, μέχρι το 2004 η χώρα είχε βιώσει σχετικά χαμηλή βιομηχανική χρησιμοποίηση της παραγωγικής ικανότητας: από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 αυτό κυμαινόταν γύρω από τα χαμηλά της δεκαετίας του '80. Αυξήθηκαν σημαντικά στα μέσα του 2004, φθάνοντας στο υψηλότερο σημείο του τον Οκτώβριο (86,1%), αλλά και πάλι πτώση τον Απρίλιο του 2005 με 84,2%.

Πίνακας 3.19

(A) ΕΤΗΣΙΟΙ ΡΥΘΜΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΑΕΠ

Capital						
	GDP	Industry	Service	Agriculture	Consumption	Formati
1990	-4.35	-8.73	-1.15	-2.76		
1991	1.03	0.26	0.33	1.37		
1992	-0.54	-4.22	0.30	4.89		
1993	4.92	7.02	1.76	-0.08		
1994	5.85	6.73	1.80	5.45		
1995	4.22	1.91	1.30	4.07		
1996	2.66	3.28	2.27	3.11		
1997	3.27	4.65	2.55	-0.83	2.9	9.3
1998	0.13	-1.03	0.91	1.27	0.1	-0.7
1999	0.79	-2.22	2.01	8.33	-0.3	-7.6
2000	4.36	4.81	3.80	2.15	3.8	4.5
2001	1.31	-0.62	1.90	6.06	0.5	1.1
2002	2.66	2.08	3.21	6.58	-0.4	-4.2
2003	1.15	1.28	0.76	5.81	-0.9	-0.9
2004	5.71	7.89	5.00	2.32	4.1	2.2
2005	2.94	2.15	3.36	1.01	3.1	1.6
2006	3.70	2.78	3.72	4.15		

(B) ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΥΣ ΡΥΘΜΟΥΣ ΑΥΞΗΣΗΣ ΤΟΥ ΑΕΠ (ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΗ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ ΕΤΟΣ)

	2003				2004				2005				2006
	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	Qi
GDP	1.9	-1.1	-1.5	-0.1	4.0	4.6	5.1	4.9	2.8	3.8	0.7	1.4	2.7
Agriculture	10.6	7.3	-2.8	4.8	5.8	5.9	5.9	5.3	2.6	3.2	-2.0	-1.8	2.1
Industry	3.3	-3.5	-1.6	-1.7	5.5	5.9	6.3	6.2	3.1	5.5	0.4	1.4	4.0
Services	0.2	-0.3	-0.8	0.3	2.4	2.8	3.2	3.3	2.2	2.6	1.5	1.8	2.0
Gross Fixed Investment	-1.7	-10.5	-9.1	-5.0	1.8	7.5	11.5	10.9	2.3	4.0	7.1	2.7	4.4

Source: *IBGE; IPEA, Boletim de Conjuntura; ConjunturaEcondmica.*

Έτσι, μέρος της ανάκαμψης της ανάπτυξης το 2004 μπορεί να εξηγηθεί από την ευρύτερη αξιοποίηση της υπάρχουσας χωρητικότητας. Δεύτερον, όπως σημειώνεται στον **πίνακα 3.19** (A), ο ρυθμός αύξησης του σχηματισμού κεφαλαίου έγινε θετικός το 2004, μετά από δύο χρόνια συστολής. Επενδύσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξήθηκαν από 17,8% το 2003 σε 19,5% το 2004. Ωστόσο, το ήμισυ αυτής της αύξησης των επενδύσεων αποδίδεται στη σημαντική αύξηση της τιμής των κεφαλαιουχικών αγαθών και των στοιχείων για την κατασκευαστική βιομηχανία. Τρίτον, συνέβαλε και η αύξηση της κατανάλωσης (η οποία αυξήθηκε κατά 8,5% κατά τα τρία πρώτα τρίμηνα του έτους).

Τον Οκτώβριο του 2006, ο Lula επανεκλέγει πρόεδρος με ευρεία πλειοψηφία. Οι προεδρικές εκλογές αυτή τη φορά δε σημαδεύτηκαν από την οικονομική αναταραχή που είχε παρατηρηθεί το 2002, καθώς η δημοσιονομική κατάσταση και η αξιοπιστία της χώρας καθώς και η διεθνής χρηματοδότηση δεν αντιμετώπιζαν τα προβλήματα που είχαν πριν τέσσερα χρόνια. Πιο συγκεκριμένα, την περίοδο 2003-2006, η οικονομία της Βραζιλίας βίωσε υψηλά πραγματικά **επιτόκια**, μια **ανατίμηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του real**, έναν **ταχύ αποπληθωρισμό**, μια **ικανοποιητική ανάπτυξη**, μια **σταδιακή μείωση στο λόγο του καθαρού δημοσίου χρέους προς το ΑΕΠ**, μια βελτίωση στην **ισορροπία των εμπορικών συναλλαγών** και μια **αύξηση στα διεθνή καθαρά αποθέματα κεφαλαίου**.

Η βελτίωση του **ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών** ήρθε σε μια ευνοϊκή στιγμή στην εν λόγω άμεσες ξένες επενδύσεις μειώθηκαν σημαντικά μεταξύ 2000 και 2003. Αυξήθηκε και πάλι κατά την περίοδο 2004-2006, αλλά όχι στα επίπεδα του τέλους της δεκαετίας του 1990. Οι **επενδύσεις χαρτοφυλακίου**, καθώς θα πρέπει να σημειωθεί, έγιναν αρνητικές για μια ακόμη φορά το 2004 και σημειώθηκε ανάκαμψη

το 2005-2006. Παρά τις γενικά ευνοϊκές εξελίξεις του ισοζυγίου, το **καθαρό εξωτερικό χρέος** αυξήθηκε ελαφρώς, αντανακλώντας τις επιπτώσεις των υψηλότερων ασφαλιστρών των επιτοκίων για το κόστος του εξωτερικού χρέους. Το συνολικό εξωτερικό χρέος έφθασε 215 δισεκατομμύρια δολάρια το 2003 ενώ μειώθηκε σε 169 δισεκατομμύρια το 2006.

Όλες οι βελτιώσεις στις μακροοικονομικές επιδόσεις συνέβησαν ταυτόχρονα με μια μετριοπαθή **αύξηση στους πραγματικούς μισθούς** και μια **μείωση της ανεργίας**, τη **μείωση της οικονομικής ανισότητας και του δείκτη φτώχειας**, με μια **αύξηση της ζήτησης και της ιδιωτικής επένδυσης**. Η εξέλιξη της βραζιλιάνικης οικονομίας την περίοδο 2003-2006 βοήθησε τόσο τις αγορές όσο και τις χαμηλόμισθες οικογένειες. Η οικονομική πολιτική βοήθησε δύο άκρα, τους πολύ φτωχούς, αλλά και τους πολύ πλούσιους, ένα πραγματικά ασύνηθες επίτευγμα. Αυτό το περίεργο φαινόμενο πηγάζει από το συνδυασμό της μακροοικονομικής πολιτικής που εφήρμοσε η κυβέρνηση με τις ευνοϊκές συνθήκες στο διεθνές περιβάλλον κατά την περίοδο αυτή. Η γενική εικόνα της οικονομίας μπορεί να συνοψισθεί στα ακόλουθα σημεία:

- Τα υψηλά **επιτόκια** που καθορίστηκαν από την Κεντρική Τράπεζα και η ιδιαίτερα ευνοϊκή κατάσταση στο διεθνές εμπόριο. Οι παγκόσμιες οικονομικές συνθήκες επέτρεψαν μια σημαντική ανάκαμψη του real μετά την υποτίμηση το 2002.
- Η **ανατίμηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας** βοήθησε στον **έλεγχο του πληθωρισμού** και την **αύξηση του πραγματικού μισθού** των βραζιλιάνων εργατών χωρίς να επηρεάσει τις εξαγωγικές επιδόσεις της οικονομίας. Αυτό συνέβη καθώς στην τριετία 2003-2006 παρατηρήθηκε μια **έκρηξη στη ζήτηση βραζιλιάνικων προϊόντων παγκοσμίως**.
- Η **αύξηση στους μισθούς** οδήγησε σε σταδιακή αύξηση στην εγχώρια ζήτηση, η οποία με τη σειρά της οδήγησε σε περαιτέρω αύξηση στην απασχόληση και τους μισθούς, κάτι που βοήθησε σημαντικά την **ανάπτυξη**, η οποία δημιουργήθηκε κυρίως από την εγχώρια αγορά το 2005-2006.

- Τα υψηλά επιτόκια είχαν ως αποτέλεσμα υψηλές αποδόσεις στην οικονομική ελίτ της Βραζιλίας. Για να αποφευχθεί μια εκρηκτική αύξηση στο καθαρό δημόσιο χρέος η κυβέρνηση αύξησε το **πρωτογενές πλεόνασμα**.
- Η **δημοσιονομική πειθαρχία** πραγματοποιήθηκε κυρίως μέσω μιας **αύξησης στη φορολογία** και πραγματοποιήθηκε ταυτόχρονα με μια σημαντική **αύξηση στη μεταφορά κεφαλαίων προς τους φτωχούς**.

Σε αντίθεση με ότι συνέβη τη δεκαετία του '90, η **ανατίμηση του real** το 2003-2006 δεν είχε ως αποτέλεσμα τη χειροτέρευση της θέσης στο ισοζύγιο πληρωμών. Αντιθέτως, φάνηκε να βελτιώνεται, με μια μη αμελητέα αύξηση στα εμπορικά πλεονάσματα και στα διεθνή αποθέματα κεφαλαίου. Οι λόγοι για τους οποίους αυτό έγινε εφικτό μπορούν να συνοψισθούν στα εξής σημεία:

- η υποτίμηση του 2002 ήταν ιδιαίτερα έντονη, με αποτέλεσμα να είναι δυνατή μια ανατίμηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας χωρίς αυτό να βλάψει ιδιαίτερα τις εξαγωγές. Οι εξαγωγές της χώρας άρχισαν να δείχνουν σημάδια κάμψης μόλις το 2005, ενώ και οι εισαγωγές φάνηκε ότι μπήκαν σε επιταχυνόμενη κίνηση.
- η παγκόσμια ζήτηση για βραζιλιάνικα προϊόντα, προερχόμενη κυρίως από την Κίνα, αυξήθηκε σε όλη την περίοδο 2003-2006. Η **μείωση στις τιμές των βιομηχανικών προϊόντων παγκοσμίως**, κάτι το οποίο προκλήθηκε και αυτή τη φορά με τη συμβολή της Κίνας, έκανε πιο έντονη την αποπληθωριστική επίδραση της ανατίμησης της συναλλαγματικής ισοτιμίας σε βραζιλιάνικα βιομηχανικά προϊόντα. Το αποτέλεσμα ήταν η βελτίωση στους εμπορικούς όρους, και ο μετριασμός της επίδρασης της ανατίμησης του νομίσματος στην εξαγωγική επίδοση της οικονομίας και,
- η περίοδος 2003-2006 χαρακτηρίστηκε από πολύ χαμηλά επιτόκια διεθνώς, κάτι που βοήθησε στην αποπληρωμή του βραζιλιάνικου χρέους.

Το **ισοζύγιο πληρωμών** ανταποκρίθηκε σθεναρά στις ευνοϊκές διεθνείς συνθήκες. Αυξήθηκε από 13.1 δις δολάρια το 2002 σε 45.6 δις δολάρια το 2006. Ο **λόγος του χρέους προς το ΑΕΠ** έπεσε από το 32.7% στο 7.0% και η κυβέρνηση κατάφερε να προεξοφλήσει τις οφειλές της προς το Δ.Ν.Τ. στις αρχές του 2006. Το **νόμισμα** ανατιμήθηκε κατά 39%. Η μέση συναλλαγματική ισοτιμία real-αμερικανικού δολαρίου έπεσε από το 3.53 το Δεκέμβριο του 2002, στο 2.14 το Δεκέμβριο του 2006. Λαμβάνοντας υπόψη τον εγχώριο και το διεθνή πληθωρισμό, η πραγματική ανατίμηση ήταν της τάξης του 26%.

Η εξέλιξη στη **συναλλαγματική ισοτιμία** εξαρτάται από το εγχώριο και το διεθνές οικονομικό περιβάλλον. Εδώ βρίσκεται μια καινοτομία της διακυβέρνησης Lula. Παρά τις ευνοϊκές διεθνείς οικονομικές συνθήκες, η πρώτη περίοδος της κυβέρνησης Lula ήταν μια περίοδος υψηλών επιτοκίων για τη χώρα. Ο λόγος αυτής της «ανωμαλίας» ήταν ότι ο κύριος στόχος της κυβέρνησης ήταν ο έλεγχος του πληθωρισμού, κάτι το οποίο επετεύχθη θέτοντας τα εγχώρια επιτόκια αρκετά υψηλότερα από τα διεθνή, κάτι το οποίο βοήθησε και τη συναλλαγματική ισοτιμία του real. Η Κεντρική Τράπεζα, θέτοντας το βασικό επιτόκιο πάνω από τις διεθνείς τιμές, προκαλεί μια ανατίμηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας, κάτι που έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση του πληθωρισμού για τα διεθνώς εμπορευόμενα προϊόντα. Οι πληθωριστικές τιμές των μη διεθνώς εμπορευόμενων προϊόντων ακολουθούν αναπόφευκτα. Τα υψηλά επιτόκια βοηθούν στην οικονομική ανάπτυξη της οικονομίας βραχυπρόθεσμα, κάτι το οποίο βοηθά με τη σειρά του στον περαιτέρω αποπληθωρισμό για τα προαναφερόμενα προϊόντα αλλά και τις υπηρεσίες.

Η νομισματική πολιτική της περιόδου 2003-2006 έθεσε πρόσθετες πιέσεις στο δημόσιο χρέος της χώρας. Για να αποφευχθεί μια μεγάλη αύξηση στο λόγο καθαρού δημόσιου χρέους προς ΑΕΠ, η κυβέρνηση Lula αύξησε το **πρωτογενές πλεόνασμα** κατά 0.8% του ΑΕΠ. Αυτή η αύξηση επέτρεψε μια μείωση στο καθαρό **δημόσιο χρέος** κατά 5.6% μεταξύ των ετών 2002 και 2006, παρά τα υψηλά επιτόκια που είχε θέσει η Κεντρική Τράπεζα εκείνη την περίοδο. Οι μέσες καθαρές **πληρωμές τόκων** για το δημόσιο χρέος έπεσαν από 10.3% του ΑΕΠ την περίοδο 1999-2002, σε 6.9% του ΑΕΠ την περίοδο 2003-2006. Αυτό που καθόρισε αυτό το γεγονός ήταν κυρίως η **ανατίμηση του real**, η οποία μείωσε το κόστος δανεισμού. Κατά την πρώτη περίοδο

της κυβέρνησης Lula, επετεύχθη μια σταδιακή αντικατάσταση του εξωτερικού χρέους με εγχώριο. Το 2006 η Βραζιλία ήταν εξωτερικός πιστωτής, ενώ το εγχώριο χρέος έφτανε το 46.7% του ΑΕΠ.

Στην αρχή της θητείας του ο Lula da Silva δημιούργησε ένα νέο κοινωνικό πρόγραμμα που στόχευε στη μείωση της φτώχειας. Το λεγόμενο «**Πρόγραμμα Μηδενικής Πείνας**» σχεδιάστηκε αρχικά ως ένα σύνολο μεταφοράς εισοδημάτων και βοήθειας σε τροφή προς τις φτωχότερες οικογένειες της Βραζιλίας. Το πρόγραμμα αργότερα μετεξελίχθηκε ώστε να συμπεριλάβει όλες τις παρούσες κυβερνητικές μεταφορές εισοδημάτων και κοινωνικής βοήθειας προς τους φτωχούς και ονομάστηκε «**Πρόγραμμα Οικογενειακής Βοήθειας**». Σε οικονομικούς όρους το πρόγραμμα αποτελείτο από μια μηνιαία μεταφορά εισοδήματος στους φτωχούς, με την προϋπόθεση ότι η λαμβάνουσα οικογένεια θα τηρούσε κάποια κοινωνικά κριτήρια και θα ακολουθούσε κάποιους όρους που αφορούσαν την εκπαίδευση και την υγεία των παιδιών. Μεταξύ των ετών 2003 και 2006, οι οικογένειες που βοηθήθηκαν από το Πρόγραμμα Οικογενειακής Βοήθειας αυξήθηκαν από 3.6 σε 10.9 εκατομμύρια (οικογένειες). Αυτές αποτελούσαν σχεδόν το 100% των οικογενειών κάτω από τα όρια της φτώχειας. Στα τέλη του 2006 περίπου 45.8 εκατομμύρια άνθρωποι βοηθήθηκαν από το πρόγραμμα, περίπου το 25% του πληθυσμού.

Το δεύτερο πρόγραμμα διανομής εισοδήματος στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα που επιχείρησε η ομοσπονδιακή κυβέρνηση ήταν το «**LOAS**», το οποίο ρύθμιζε το ελάχιστο εισόδημα για άτομα με ειδικές ανάγκες και άλλες κοινωνικές ομάδες, όπως και για τους συνταξιούχους. Σύμφωνα με το πρόγραμμα αυτό, κάθε άτομο το οποίο είχε ξεπεράσει τα 65 έτη ή είχε κάποιου είδους αναπηρία θα λάμβανε ένα ελάχιστο εισόδημα από την κυβέρνηση, ασχέτως αν αυτό είχε συνεισφέρει στην κοινωνική ασφάλιση. Πολλοί αναλυτές προέβησαν σε κριτική του προγράμματος αυτού, με την αιτιολόγηση ότι έδινε κίνητρο στους φτωχούς να μη συνεισφέρουν στην κοινωνική ασφάλιση. Από την άλλη πλευρά οι υπερασπιστές του προγράμματος αντιτείνουν ότι το LOAS στόχευε ακριβώς στα άτομα αυτά τα οποία είχαν τόσο χαμηλό εισόδημα που αδυνατούσαν να συνεισφέρουν στην κοινωνική ασφάλιση. Επιπλέον υποστήριζαν ότι κοινωνικές εισφορές από ανθρώπους κάτω από το όριο της φτώχειας δε μπορούσαν να έχουν μεγάλη επίδραση στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης. Η

συνολική τιμή μεταφοράς εισοδημάτων μέσω του LOAS ήταν 0.3% του ΑΕΠ για το 2003 και έφτασε 0.6% του ΑΕΠ το 2006. Το ποσοστό του πληθυσμού που ωφελήθηκε έφτασε το 1.5% του συνολικού πληθυσμού. Το LOAS θεωρήθηκε πολύ αποτελεσματικό στην καταπολέμηση της φτώχειας κυρίως μεταξύ των ατόμων της τρίτης ηλικίας σε αγροτικές περιοχές.

Το τρίτο πρόγραμμα κοινωνικής βοήθειας ήταν η **μεταρρύθμιση της κοινωνικής ασφάλισης**. Η κυριότερη συνεισφορά της κυβέρνησης Lula ήταν η αύξηση της μεταφοράς εισοδήματος μέσω της πραγματικής τιμής του κατώτατου μισθού. Ο πραγματικός ελάχιστος **μισθός** αυξήθηκε κατά 27.5% μεταξύ 2002 και 2006, ενώ το **ΑΕΠ** προς άτομο (GDP per capita) αυξήθηκε μόνο κατά 7.9%. Αυτό βοήθησε και το εισόδημα του ενεργού εργατικού πληθυσμού, ειδικά των εργατών σε δουλειές χωρίς ιδιαίτερες απαιτήσεις σε προσόντα στον τομέα των υπηρεσιών, δίνοντας τους μεγαλύτερη δύναμη διαπραγμάτευσης στην αγορά εργασίας. Τον Δεκέμβριο του 2003, η κυβέρνηση Lula κατάφερε να έχει κοινωνικό νομοσχέδιο για τη μεταρρύθμιση της ασφάλειας το οποίο εγκρίθηκε από την γερουσία και τη Βουλή των Αντιπροσώπων. Η μεταρρύθμιση αύξησε το ελάχιστο όριο ηλικίας συνταξιοδότησης για όλους τους δημοσίους υπαλλήλους. Αυτό απαιτούσε οι συνταξιούχοι δημόσιοι υπάλληλοι να συνεισφέρουν στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, εφόσον το εισόδημά τους υπερέβαινε τα 1.440 δολάρια ανά μήνα. Περιορίσε το ποσό των συντάξεων που καταβάλλονταν σε χήρες και ορφανά δημοσίων υπαλλήλων και έθεσε ένα ανώτατο όριο για τις συντάξεις που καταβάλλονται στους συνταξιούχους ιδιωτικού τομέα.

Πρέπει να σημειωθεί πάντως ότι παρά τη βελτίωση στην αγορά εργασίας μετά το 2003, στο τέλος της πρώτης θητείας του Lula η **ανεργία** βρισκόταν ακόμη σε υψηλά επίπεδα σε σχέση με τα διεθνή πρότυπα, και η βελτίωση παρατηρείτο συσσωρευμένη μόνο στις εργασίες χαμηλού κόστους. Είναι τέλος σημαντικό να σημειώσουμε ότι όσον αναφορά τη φτώχεια, η κατάσταση βελτιώθηκε σημαντικά, με ένα 7.4% του πληθυσμού να μη βρίσκεται πλέον κάτω από το όριο της φτώχειας.

Ταυτόχρονα με τα ανωτέρω προγράμματα, έτρεχε και το «**Πρόγραμμα Ωθησης της**

Ανάπτυξης» (PAC), το οποίο είχε συνολικό προϋπολογισμό 646 δις real (353 δισεκατομμύρια δολάρια) το 2010, και ήταν το κύριο πρόγραμμα επενδύσεων της διακυβέρνησης Lula. Σκοπός του ήταν να τονώσει τις υποδομές της χώρας, και να δώσει ώθηση στον ιδιωτικό τομέα ώστε να δημιουργήσει περισσότερες θέσεις εργασίας. Ο τομέας των κοινωνικών και αστικών υποδομών έλαβε περίπου 46 δις. Δολάρια. Μαζί με τις αυξήσεις στα μισθολογικά επίπεδα, τα οποία χαρακτηρίστηκαν από μια αύξηση κατά 54% πραγματικής αύξησης στο ελάχιστο εισόδημα, τα προγράμματα αυτά είχαν τεράστιο αντίκτυπο στην προσπάθεια ανακούφισης του φτωχότερου πληθυσμού στη χώρα, καθώς περίπου 25 εκατομμύρια βραζιλιάνοι κατάφεραν να βγουν από τη φτώχεια μεταξύ των ετών 2002 και 2010.

Όπως φαίνεται και στο **σχήμα 3.3**, η Βραζιλία καθ' όλη τη διάρκεια της διακυβέρνησης Lula γνώρισε μια σταθερή αν και μετριοπαθή ανάπτυξη, η οποία, αντιπαραβάλλοντας την με τα στοιχεία περί πληθωρισμού και ανεργίας, και τα στοιχεία του **σχήματος 3.4** περί ΑΕΠ προς άτομο, αποτελεί ουσιαστικά ένα στέρεο βήμα της οικονομίας που είχε αντίκτυπο στο μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της χώρας. Το **μέσο εισόδημα** παρουσίασε μεγάλη αύξηση μέσα στη δεκαετία, όπως και η αγοραστική δύναμη του μέσου βραζιλιάνου. Τα κοινωνικά προγράμματα βοήθησαν μεγάλο ποσοστό της χώρας να ξεφύγει από τη φτώχεια και να αναζητήσει νέες ευκαιρίες. Ο **πληθωρισμός** συγκρατήθηκε σταθερά σε μονοψήφια επίπεδα, ενώ και η **ανεργία**, με εξαίρεση το 2003, ήταν σταθερά κάτω από το 10%. Αυτό ήταν πολύ σημαντικό για την πλειοψηφία του βραζιλιάνικου λαού, σε μια χώρα που μαστιζόταν από συντριπτικές ανισότητες στον πληθυσμό της.

Έτος	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
%	0.8	4.2	1.9	1	-0.2	5.1	2.3	3.7	5.4	5.1	-0.2	7.5

ΣΧΗΜΑ 3.3: ΑΕΠ - ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ (BRAZIL: 1999-2010)

Πηγή: www.indexmundi.com

Brazil

Έτος	1999	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
GDP per capita (US\$)	6,150	7,400	7,600	7,600	8,100	8,300	8,800	9,500	10,200	10,100	10,800

ΣΧΗΜΑ 3.4: ΑΕΠ ΠΡΟΣ ΑΤΟΜΟ(GDPpercapita - PPP) Πηγή: www.indexmundi.com

Όμως ανεξάρτητα από τις οργανωτικές ατέλειες των νέων κοινωνικών προγραμμάτων του Lula, η αποτελεσματικότητά τους πάντα θα πρέπει να περιορίζεται από τους διαθέσιμους πόρους. Δυστυχώς, η κατανομή του προϋπολογισμού για κοινωνικά προγράμματα αποδείχθηκε ότι δεν ήταν τόσο γενναιόδωρη, όπως η κυβέρνηση είχε αρχικά προβλεφθεί. Αυτό ήταν ένα άμεσο αποτέλεσμα των δημοσιονομικών πιέσεων που διατίθενται στην Βραζιλία με τους πολυμερείς οργανισμούς (κυρίως το ΔΝΤ). Υπενθυμίζεται ότι το ΔΝΤ συμφώνησε σε ένα νέο πιο αυστηρό στόχο πρωτογενούς πλεονάσματος του προϋπολογισμού του 4,25% (ο παλιός στόχος ήταν 3,75%). Για να επιτευχθεί αυτό, μια επιπλέον περικοπή του 14 δισεκατομμύρια δολάρια ήταν απαραίτητη στον ομοσπονδιακό προϋπολογισμό, εκ των οποίων 5 δισεκατομμυρίων δολαρίων προοριζόταν για κοινωνικές δαπάνες. Από το τελευταίο αυτό ποσό, *μείωση των δαπανών για την εκπαίδευση* συνέβαλε σε 341 εκατομμύρια δολάρια, *για την υγεία* σε 1,6 δισ. δολάρια, και *την κοινωνική ασφάλιση* 247 εκατομμύρια δολάρια.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Δύο ήταν οι βασικοί στόχοι, η επιδίωξη μιας ορθόδοξης μακρο-οικονομικής πολιτικής για να κερδίσει την έγκριση της διεθνούς οικονομικής κοινότητας και η επίτευξη ενός μεγαλύτερου βαθμού κοινωνικο-οικονομική ισότητας. Επιχειρώντας μια γρήγορη αναδρομή στη δημοσιονομική πολιτική της κυβέρνησης διακρίνουμε δύο φάσεις. Πρώτα, μια βαθιά δημοσιονομική αναπροσαρμογή το 2003, όταν οι **πρωτογενείς δαπάνες** περικόπηκαν κατά 0.6% του ΑΕΠ. Επακόλουθος, μια σταδιακή δημοσιονομική ανάπτυξη τα έτη 2004-2006, όπου οι πρωτογενείς δαπάνες παρουσίασαν αύξηση. Η επιτυχία του **πρωτογενούς πλεονάσματος** όμως επετεύχθη κυρίως στην **αύξηση της φορολογίας**, παρά στην περικοπή δαπανών. Τα δύο τρίτα

από την αύξηση της φορολογίας χρησιμοποιήθηκαν για την αύξηση των πρωτογενών δαπανών, ενώ το υπόλοιπο διοχετεύθηκε στην πληρωμή δημοσίου χρέους.

Η επίδραση της επιλογής Lula για την αναπτυξιακή δημοσιονομική πολιτική ήταν ουσιαστική. Η δημοσιονομική προσαρμογή του 2003 συνέβαλλε στην υφεσιακή συμπεριφορά της οικονομίας εκείνου του έτους, με τις περικοπές δαπανών να προκαλούν μείωση στο **ΑΕΠ** κατά 1.3%. Από την άλλη πλευρά, η ισορροπημένη επέκταση της οικονομίας τα επόμενα χρόνια, τόσο στους τομείς των πρωτογενών απολαβών όσο και δαπανών, συνέβαλλε στην επιτάχυνση της ανάπτυξης μέσω αυτού που οι οικονομολόγοι αποκαλούν «πολλαπλασιαστής ισοσκελισμένου προϋπολογισμού».⁴² Επιπλέον, η κυβέρνηση προχώρησε σε **αναδιανομή του πλούτου** μέσω της αυξημένης φορολογίας από τις οικογένειες μέσων και υψηλών εισοδημάτων, προς οικογένειες χαμηλών εισοδημάτων. Καθώς οι φτωχοί έχουν μεγαλύτερη ροπή προς κατανάλωση, σε σχέση με τον υψηλά εισοδηματικά πληθυσμό, αυτό βοήθησε στην αύξηση του ΑΕΠ.

Η επιδίωξη της αναδιανομής του εισοδήματος μακροπρόθεσμα θα απαιτούσε τη Βραζιλία να ξεκινήσει μια συνεχή πορεία επιτάχυνσης της ανάπτυξης. Οι λόγοι για αυτό είναι δύο. Κατ' αρχάς, μπορεί να υποστηριχθεί ότι η μεγαλύτερη αύξηση είναι απαραίτητη, προκειμένου να μαζέψει τους ανέργους εργασίας και την αύξηση των πραγματικών μισθών των φτωχών. Δεύτερον, η υλοποίηση της αναδιανομής του εισοδήματος μακροπρόθεσμα είναι πιθανό να είναι πολύ πιο πρακτική φορολογικά και εφικτή πολιτικά. Βέβαια, αν η επιταχυνόμενη ανάπτυξη και τα δημόσια έσοδα αυξήθηκαν, το πεδίο για την κοινωνική επένδυση θα αυξηθεί.

Ωστόσο, λόγω των χαμηλών ποσοστών των δημόσιων επενδύσεων σε υποδομές και εκπαίδευση, καθώς και στις ιδιωτικές επενδύσεις δεν τηρούνταν οι όροι για τους μελλοντικούς υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης που δημιουργούνταν. Οι επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα απέτυχαν να επιταχύνουν έντονα, παρά το ευνοϊκό κλίμα της πολιτικής, τουλάχιστον όσον αφορά τις τιμές και τη συναλλαγματική σταθερότητα

⁴²Όταν η κυβέρνηση αυξάνει τις απολαβές αλλά και τις δαπάνες κατά το ίδιο ποσοστό, αυτό τελικά ωθεί το ΑΕΠ προς τα πάνω, καθώς ο περιοριστικός χαρακτήρας της αύξησης της φορολογίας πάνω στην ιδιωτική κατανάλωση και τις επενδύσεις είναι μικρότερος αναλογικά από την άμεση επεκτατική επίδραση που έχει μια αύξηση στις κρατικές δαπάνες.

και όσον αφορά την επιβολή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Ταυτόχρονα οι επενδύσεις του δημόσιου τομέα είχαν σημαντικά περιοριστεί από την υιοθέτηση φιλόδοξων δημοσιονομικών στόχων.(Werner,2008).Ένα ιδιαίτερα σοβαρό μειονέκτημα της παρούσας διαμόρφωση των δημόσιων δαπανών είναι η συνεχής αποτυχία για την επιτάχυνση των δαπανών για την εκπαίδευση και την κατάρτιση. Αυτό είχε αρνητικές επιπτώσεις στην αύξηση της παραγωγικότητας, με τη μείωση των επενδύσεων να περιορίζει την αύξηση της δυνητικής παραγωγής και της διεθνούς ανταγωνιστικότητας και αυτό με τη σειρά του θα εμπόδιζε τις προσπάθειες για αναδιανομή του εισοδήματος.

Ενώ η μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος ήταν σίγουρα αναγκαία, προκειμένου να ενισχύσει τα έσοδα και την προώθηση της ανταγωνιστικότητας (κυρίως των εξαγωγών), παραμένουν αμφιβολίες ως προς το αν τα μέτρα αυτά ήταν αρκετά εκτεταμένα και σε βάθος. Επιπλέον, παραμένει το ερώτημα ως προς το εάν οι πτυχές των μεταρρυθμίσεων λειτούργησαν όντως στην πράξη και όχι το λιγότερο από όλα, στην παροχή χορήγηση φορολογικών απαλλαγών για τις εξαγωγές. Το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων της Βραζιλίας είχε επιβραδυνθεί σημαντικά και εξακολουθεί να λιμνάζει σε περίοδο 2003-2005. Τι έχει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον, όμως, είναι η αλλαγή στάσης της κυβέρνησης σε σχέση με τους ρυθμιστικούς οργανισμούς, οι οποίες καθιερώθηκαν ως υπηρεσίες κοινής ωφελείας, αλλά ιδιωτικοποιήθηκαν στα τέλη της δεκαετίας του 1990.

Εν περιλήψει, η πρόσφατη εμπειρία της Βραζιλίας δείχνει ότι η ταυτόχρονη επίτευξη **μακροοικονομικής σταθερότητας** και η **κοινωνικοοικονομική αλλαγή** μπορεί να είναι προβληματική. Η εναλλακτική δυνατότητα για τη θέσπιση διαδοχικών προσέγγισης στην οποία μια περίοδο οικονομικής ορθοδοξίας προηγείται μια περίοδος ανάπτυξης και αναδιανομής, που μπορεί να εμφανιστεί σε μια λογική πορεία, φάνηκε και στην περίπτωση της Βραζιλίας να είναι προβληματική.

Πάρα τούτα, το 2005, η Βραζιλία εξόφλησε ολόκληρο το χρέος της προς το ΔΝΤ. Το μεγαλύτερο μέρος του χρέους το 2005 οφειλόταν σε ξένους ομολογιούχους. Θα πρέπει να σημειωθεί στον πίνακα ότι η κυβέρνηση πέτυχε την επιμήκυνση της διάρκειας του εξωτερικού χρέους.

4^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο κεφάλαιο αυτό, μέσα από την οικονομική ιστορική ανασκόπηση των προηγούμενων κεφαλαίων που διέγραψαν την οικονομική πορεία της Βραζιλίας από την αποικιοκρατία μέχρι τις ημέρες διακυβέρνησης του Lula, θα αναφερθώ στην Βραζιλία των τελευταίων χρόνων. Παρακολουθώντας τις τελευταίες εξελίξεις και τις τάσεις στην οικονομία, στόχος είναι να αποδοθούν στοιχεία από εξειδικευμένους τομείς όπως ο πρωτογενής και πρωταρχικός τομέας της γεωργίας, τον χρηματοπιστωτικό τομέα και τον τομέα της Βιομηχανίας και συγκεκριμένα στις επενδύσεις στον τεχνολογικό τομέα και στις καινοτομίες στο τομέα της φαρμακευτικής βιομηχανίας, τον τομέα της Γεωργίας, Εξόρυξης, και Υπηρεσιών. Θα αναλυθεί ο κλάδος του Εμπορίου, εισαγωγές και εξαγωγές, και τέλος θα παρουσιαστούν οι βασικότεροι μακροοικονομικοί δείκτες που βεβαιώνουν ότι η Βραζιλία είναι ανάμεσα στις **πιο δυναμικές οικονομίες με σταθερή ανάπτυξη για το 2012**.

ΤΟΜΕΑΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

Η στρατηγική σημασία του γεωργικού τομέα ως κινητήρια δύναμη της οικονομικής ανάπτυξης στη Βραζιλία έχει αποδειχθεί ξανά και ξανά από τα πρώτες αποικιακές επιχειρήσεις στις αρχές της δεκαετίας του 1500. Η εκμετάλλευση του ξύλου ήταν από τις πρώτες δραστηριότητες, όπου Πορτογάλοι έμποροι σημάδεψαν την αρχή μιας μακράς (και κερδοφόρα) ιστορικής διαδοχής των περιόδων άνθησης, η συντριπτική πλειοψηφία των οποίων συμμετέχουν, προορίζονταν για τις ξένες αγορές. *Ζάχαρη, βαμβάκι, καπνός, κακάο, καουτσούκ, καφές* Οι οικονομικές συνέπειες αυτών των εξωτερικά προσανατολισμένων επεκτάσεων ξεπέρασε τον περιφερειακό χαρακτήρα τους, επηρεάζοντας όχι μόνο το υπόλοιπο της Βραζιλίας, αλλά και το σύνολο της

Λατινικής Αμερικής-και πράγματι- το σύνολο της διεθνούς οικονομικής τάξης.

Δεδομένου ότι οι σποραδικές εκρήξεις της εξαγωγικής δραστηριότητας άρχισαν να δίνουν τη θέση τους στην πρόοδο του αστικού-βιομηχανικού συμπλέγματος του 20ου αιώνα, οι γεωργικές προσπάθειες δεν ήταν πλέον το επίκεντρο της προσοχής. Ο ξέφρενος ρυθμός στη δεκαετία του 1950 επισκίασε πλήρως τις εξελίξεις στον τομέα της γεωργίας. Ο γεωργικός σχεδιασμός και η πολιτική αγνοήθηκαν από τους πολιτικούς και τους ακαδημαϊκούς εξίσου.

Η μετά-Β Παγκοσμίου Πολέμου επέκταση της γεωργίας της Βραζιλίας μπορεί να χωριστεί σε δύο περιόδους. Η πρώτη διήρκεσε 1945 με 1970 και χαρακτηρίζεται από την άσκηση περισσότερης γης στην καλλιέργεια. Η δεύτερη, από το 1970 μέχρι σήμερα και μπορεί να χαρακτηριστεί ως αύξηση της γεωργικής παραγωγής που προκύπτει από τον συντηρητικό και επιλεκτικό εκσυγχρονισμό.

Κατά την πρώτη περίοδο, η γεωργική παραγωγή αυξήθηκε με την ενσωμάτωση νέων εκτάσεων στην παραγωγή, τόσο στο εσωτερικό των ήδη κατεχομένων τμημάτων του κέντρου-Νότου όσο και στα διαρκώς διευρυνόμενα γεωργικά σύνορα. Περίπου 62,3 εκατομμύρια εκτάρια νέων εδαφών ενσωματώθηκαν σε αγροκτήματα. Αυτό κατέστη δυνατό με μια έκρηξη στην *κατασκευή δρόμων*, οι οποίοι βελτίωναν συνεχώς την πρόσβαση σε νέες περιοχές, αλλά και από επενδύσεις σε εγκαταστάσεις αποθήκευσης σε νέες περιοχές που εξομάλυναν τα προβλήματα και συνετέλεσαν στην ανάπτυξη. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, υπήρξε μια σχεδόν πλήρης απουσία κάθε τεχνικής καινοτομίας ή προσπάθειας για τη βελτίωση της διαχείρισης των φυσικών πόρων. Η γεωργική παραγωγικότητα (παραγωγή ανά εκτάριο) ήταν στάσιμη μεταξύ των περιόδων 1948-1950 σε 1967-1969.

Η αύξηση της παραγωγικότητας της γεωργίας της Βραζιλίας στη δεκαετία του 1980 και του 1990 οδήγησε σε μείωση της απασχόλησης και σημαντική μείωση του αριθμού των γεωργικών εγκαταστάσεων. Μεταξύ του 1985 και του 1996, η απασχόληση στη γεωργία μειώθηκε κατά 23%, ενώ η συνολική παραγωγή της γεωργίας αυξήθηκε κατά 30%. Για την αντιμετώπιση της αυξανόμενης απώλειας της γεωργικής απασχόλησης, η κυβέρνηση αύξησε την γη του προγράμματος μεταρρυθμίσεων στα μέσα της δεκαετίας του 1990, τη διανομή γης για πάνω από 200.000 οικογένειες και δημιούργησε ειδική πιστωτική στήριξη για πάνω από 700

γεωργικές εγκαταστάσεις.

Τα βασικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Βραζιλία είναι:

1. **Κλιματικά προβλήματα** όπως π.χ. η σοβαρή ξηρασία του 2004 στη Νότια Βραζιλία⁴³, έχουν μακροπρόθεσμες επιπτώσεις όπως είναι οι ληξιπρόθεσμες οφειλές αγροτικών δανείων⁴⁴. Για αυτό η Banco do Brasil και η BNDES είχαν ορίσει πιστώσεις με χαμηλά επιτόκια.
2. **Ελλείψεις υποδομής.** Ένα διαφαινόμενο πρόβλημα για τον αγροτικό τομέα της Βραζιλίας ήταν οι ανεπαρκείς συνθήκες της υποδομής που εξυπηρετούν βιομηχανία μεταποίησης αγροτικών προϊόντων (δρόμοι, λιμάνια). Μέχρι το 2005, θεωρήθηκε ως εντελώς ανεπαρκής. Η ανεπαρκής υποδομή ήταν ιδιαίτερα αισθητή στον τομέα της γεωργίας σύνορα του κέντρου δυτικά και βόρεια, αλλά επηρεάζει επίσης τις παλαιότερες αγροτικές περιοχές προκαλώντας υψηλό κόστος μεταφοράς και απειλές διακοπής κατά το χρόνο της συγκομιδής.

ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ: ΕΞΑΓΩΓΕΣ

Οι εξαγωγές βιομηχανικών επεκτάθηκαν από 5% το 1964 σε 69,4% το 1996, και στη συνέχεια μειώθηκαν σε 55% το 2005 (η οποία ως επί το πλείστον οφείλεται στην έκρηξη των εξαγωγών εμπορευμάτων και όχι σε μείωση της παραγωγής). Μέχρι τις αρχές του 21ου αιώνα, η Βραζιλία είχε επιτύχει μια πολύ μεγαλύτερη γεωγραφική διαφοροποίηση των εξαγωγών της, από ό, τι αποδείχθηκε κατά τη διάρκεια των τριών προηγούμενων δεκαετιών. Ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες αντιπροσώπευαν το 41% των εξαγωγών της Βραζιλίας στη δεκαετία του 1950 (βλ. **Πίνακα 4.1**), το ποσοστό αυτό μειώθηκε στο 19,3% το 1998, και στη συνέχεια στο 17,47% έως το 2005. Από την άλλη πλευρά, το μερίδιο της Δυτικής Ευρώπης αυξήθηκε από 23,3% σε τα τέλη της

⁴³οδήγησε σε μείωση των κόκκων, και το 2005 μια πιο παρατεταμένη ξηρασία στη νότια και τμήματα του κέντρου δυτικά περαιτέρω μείωση της παραγωγής. Οι εκδηλώσεις αυτές έχουν επιφέρει σημαντικές μειώσεις των γεωργικών εισοδημάτων. Σε έντονη αντίθεση με την 5,3% μέση ετήσια αύξηση κατά την περίοδο 2001-2004, το αποτέλεσμα του 2005 ήταν χειρότερο

⁴⁴Η πολύ ευνοϊκή περίοδο 2001-2004 οδήγησε πολλούς αγρότες να δανείζονται σε μεγάλο βαθμό, τόσο για τις επενδύσεις όσο και για την αγορά των εισροών. Εκτιμάται ότι στις αρχές του 2006 περίπου το ένα τρίτο του γεωργικού χρέους ήταν ληξιπρόθεσμες.

δεκαετίας του 1940 έως και 40% το 1970, και στη συνέχεια έπεσε στο 20% μέχρι το 2005 και της Λατινικής Αμερικής αυξήθηκε από 11% το 1970 με 24,7 % το 1998, στη συνέχεια μειώθηκε σε 15,7% το 2005.

Από την πλευρά των εισαγωγών, παρατηρεί κανείς την πτώση του κεφαλαίου και των ενδιάμεσων αγαθών στη δεκαετία του 1980 (βλ. **Πίνακα 4.1 [B]**).

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΕΞΑΓΩΓΩΝ ΚΑΙ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ, 1945-2005(ΠΟΣΟΣΤΟ)

(Α) ΕΞΑΓΩΓΕΣ	1945-1949	1957-1959	1970	1985	1998	2005
United States	44.3	41.3	24.7	27.3	19.3	17.47
Canada			1.5	1.6	1.0	1.39
Latin America			11.1	8.6	24.7	15.73
Western Europe	23.3	26.3	40.3	30.0	28.8	20.23
Central & East.			4.5	3.9	2.3	5.63
Japan		3.0	5.3	5.5	3.8	4.63
Other (Middle East)	32.4	29.4	12.6	23.1	20.1	23.75
Total	100.0	100.0	100.	100.0	100.0	100.00

(B) ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ	1967	1970	1974	1985	1998	2005
United States	35.4	32.9	24.2	19.8	23.7	17.47
Canada	1.1	2.4	3.3	3.1	2.2	1.39
Latin America	13.0	10.5	7.1	12.2	20.1	15.73
Western Europe	31.3	35.1	30.4	17.6	29.1	20.23
Central & East.	4.8	2.1	1.3	2.3	1.4	5.63
Japan	3.1	6.4	8.8	3.8	5.7	4.63
Other (Middle East)	11.3	10.6	24.9	41.2	17.9	23.75
Total	100.0	100.0	100.	100.0	100.0	100.00

Source: Banco Central do Brasil, Boletim

Πίνακας 4.2 δείχνει ότι, τόσο πριν όσο και μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, στη δομή των εξαγωγών της Βραζιλίας, το εμπόρευμα συμπυκνώνεται σε ένα μικρό αριθμό προϊόντων: *καφές, κακάο, ζάχαρη, το βαμβάκι και τον καπνό*. Οι κύριες αγορές για τα εμπορεύματα αυτά ήταν οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Δυτική Ευρώπη. Σε αντίθεση, η δομή των εισαγωγών εμπορευμάτων δεν ήταν τόσο μονόπλευρη, με κάθε ομάδα εμπορεύματος που έχει ένα αρκετά σημαντικό ποσοστό των συνολικών εισαγωγών. Η αξιοσημείωτη μείωση των βιομηχανικών καταναλωτικών αγαθών και η άνοδος των κεφαλαιουχικών αγαθών και των εισαγωγών καυσίμων κατά την περίοδο μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο αντανάκλα τις εισαγωγές-αντικατάστασης των μέτρων.

Τα στοιχεία δείχνουν σαφώς ότι η Βραζιλία ήταν σε μεγάλο βαθμό εξαρτημένη από

τις εξαγωγές για την ευημερία στο τέλος του πολέμου. Στα τέλη της δεκαετίας του 1940 το μεγαλύτερο μερίδιο του ΑΕΠ είχε καταληφθεί από τον γεωργικό τομέα (σχεδόν 28%), και το 1950 πάνω από το 60% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.2

(Α) ΔΙΑΝΟΜΗ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ ΕΞΑΓΩΓΩΝ (ΠΟΣΟΣΤΑ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΔΟΛΑΡΙΟΥ)

	1925-1929	1935-1939	1945-1949	1957-1959	1962
ΚΑΦΕΣ	71.7	47.1	41.8	57.9	53.0
ΒΑΜΒΑΚΙ	2.1	18.6	13.3	2.7	9.2
ΚΑΚΑΟ	3.5	4.5	4.3	5.6	2.0
ΣΙΔΕΡΟΣ	—	-	-	3.3	5.7
ΖΑΧΑΡΙ	0.4	-	1.2	3.7	3.2
ΚΑΠΝΟΣ	1.9	1.6	1.8	1.2	2.0
ΣΙΣΑΛ	—	-	-	1.1	1.9
ΜΑΓΓΑΝΙΟ	-	-	-	2.5	2.2
RUBBER	2.9	1.1	1.0	—	—
PINEWOOD	0.4	1.0	3.5	3.9	3.2
ΑΛΛΟ	17.1	26.1	33.1	18.1	17.6
ΣΥΝΟΛΟ	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

(Β) ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΕΞΑΓΩΓΩΝ

	1925-1929	1935-1939	1945-1949	1957-1959	1962
UnitedStates	45.3	36.9	44.3	41.3	40.0
France	10.3	6.9	2.3	3.4	3.4
Germany	9.1	15.1	-	6.8	9.1
UnitedKingdom	4.4	9.7	9.1	6.7	4.4
Netherlands	5.7	3.7	2.7	4.2	6.1
Italy	5.2	2.5	2.7	2.7	2.9
Japan	-	4.1	-	3.0	2.4
Sweden	2.3	2.2	2.4	2.5	3.5
Argentina	6.0	4.8	9.0	6.6	4.0
Uruguay	2.7	—	1.7	2.1	
Belgium-					
Luxembourg	2.7	3.2	4.1	—	2.5
Other	6.3	10.9	21.7	20.7	21.7
Total	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

(Γ) ΔΙΑΝΟΜΗ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ

	1938-1939	1948-1950	1961
ΤΡΟΦΙΜΑ, ΠΟΤΑ, ΚΑΠΝΟΣ	14.9	17.9	13.5
ΚΑΥΣΙΜΑ	13.1	12.8	18.8
ΠΡΩΤΕΣ ΥΛΕΣ (ΕΚΤΟΣ ΚΑΥΣΙΜ)	30.0	23.8	26.3
ΒΑΣΙΚΑ ΑΓΑΘΑ	29.9	35.2	39.8
ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΑ	10.9	9.7	1.5
ΑΛΛΟ	1.2	0.6	0.1
ΣΥΝΟΛΟ	100.0	100.0	100.0

Πηγή: Helio Schlittler Silva, "Comercio Exterior do Brasil e Desenvolvimento Economico," Revista de Ciências Hrasileiras Sociais (Μάρτιος 1962)? Conselho Nacional de Economia, Geral da Expositao Situagao Economica do Brasil, 1961 (Ρίοντε Τζανέιρο, 1962)? Banco do Brasil, Rel

ο **Πίνακας 4.2 (Α)** δείχνει το μερίδιο των εξαγωγών γεωργικών προϊόντων στο εθνικό εισόδημα και στο σύνολο της γεωργικής παραγωγής. Οι αναλογίες στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια ήταν τέτοιου μεγέθους ώστε οι αλλαγές στα κέρδη των κύριων εξαγωγών της χώρας είχαν σημαντικές θετικές ή αρνητικές συνέπειες για το σύνολο της οικονομίας.

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1940 με αρχές του 1960, τα υψηλότερα ετήσια ποσοστά αύξησης των παγκόσμιων εξαγωγών για το είδος των προϊόντων που εξάγει η Βραζιλία θα μπορούσε να βρεθεί σε ζάχαρη (3,8%) και η χαμηλότερη ήταν καφέ (2,2%), ενώ οι εξαγωγές για τα κατασκευαστικά προϊόντα αναπτύσσονταν με ετήσιο ρυθμό του 6,6%. Στον **Πίνακας 4.3** φαίνεται το μερίδιο των εξαγωγών των γεωργικών προϊόντων σε σχέση με το εγχώριο εισόδημα και η συνολική γεωργική παραγωγή 1947-1960 (ποσοστό, το 1953 οι τιμές)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.3

(Α) ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΕΓΧΩΡΙΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ ΣΕ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ (1953 ΤΙΜΕΣ)

1947	14.9%	1954	8.2%
1948	14.1	1955	6.7
1949	11.8	1956	7.2
1950	9.3	1957	6.2
1951	9.4	1958	5.5
1952	7.5	1959	6.3
1953	7.9	1960	6.1

(Β) ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ (1953)

1947	43.0%	1955	21.6%
1948	41.3	1956	23.4
1949	35.6	1957	25.9
1950	30.4	1958	21.8
1951	32.5	1959	20.6
1952	24.4	1960	23.8
1953	27.1		23.2

Πηγή: Υπολογισμός από τα στοιχεία του *Revista Brasileira de Economia*, 1962? IBGE, *O Brasil é um Numeros* (Πίο ντε Τζανέιρο, 1960).

στην παγκόσμια αγορά για τα κύρια προϊόντα εξαγωγής.. Ένας από τους κύριους λόγους της μείωσης αυτής ήταν η διατήρηση των υψηλών τιμών του καφέ στην πρώιμη μεταπολεμική περίοδο, όταν η Βραζιλία κυριαρχεί στην παγκόσμια αγορά. Αυτό ενθάρρυνε τους ανταγωνιστές σε άλλες χώρες να αυξήσουν την παραγωγή.

Η μοίρα των εξαγωγών της Βραζιλίας ήταν μέρος μίας παγκόσμιας, δυσμενούς εξέλιξης στην αγορά πρωτογενών προϊόντων, κυρίως τροφίμων και πρώτων υλών. Ο **Πίνακας 4.4** δείχνει σαφώς ότι η μείωση αυτή ήταν μεγάλης σημασίας. Αξίζει να

σημειωθεί ότι η μείωση αυτή θα ήταν ακόμη μεγαλύτερη αν το πετρέλαιο και τα προϊόντα πετρελαίου είχαν αποκλειστεί.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.4 ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ, 1913-1961

(Α) ΟΙ ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΑΠΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΑ (ΠΟΣΟΣΤΟ ΔΙΑΝΟΜΗΣ ΣΕ ΤΡΕΧΟΥΣΕΣ ΤΙΜΕΣ)

	1913	1929	1937	1913	1953
ΤΡΟΦΙΜΑ	29.0	26.1	24.8	27.0	22.6
ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ ΠΡΩΤΕΣ ΥΛΕΣ	21.1	20.0	19.5	20.7	13.9
ΟΡΥΚΤΑ	14.0	15.8	19.5	14.7	19.8
ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	35.9	38.1	36.2	37.6	43.7
	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	1948	1953	1958		
ΒΑΣΙΚΑ ΑΓΑΘΑ	55.5	51.0	48.2		
ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΑ ΑΓΑΘΑ	44.5	49.0	51.8		
	100.0	100.0	100.0		

Source: L. P. Yates, *Forty Years of Foreign Trade* (London: George Allen & Unwin, 1959);

Πηγή: LP Yates, *Σαράντα Χρόνια Εξωτερικού Εμπορίου* (Λονδίνο: George Allen & Unwin, 1959); Joseph D. Coprock, *Διεθνή οικονομική αστάθεια: Η εμπειρία μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο* (New York: McGraw-Hill, 1962).

Μια άλλη στατιστική ανάλυση, η οποία ακολουθεί πιο στενά τις τάσεις στην περίπτωση της Βραζιλίας, ασχολείται με την εισοδηματική ελαστικότητα των τιμών και της ζήτησης για καφέ στις Ηνωμένες Πολιτείες. Οι ερευνητές έχουν δείξει ότι η αύξηση του 10 % στην τιμή του καφέ προκαλεί τους καταναλωτές να μειώσουν την κατανάλωση του καφέ κατά 2,5%, ενώ ένα 10% αύξηση του πραγματικού κατά κεφαλήν εισόδημα συνήθως οδηγεί σε αύξηση του 2,5% στην κατανάλωση του καφέ (Werner, 2008).

Αυτά τα στοιχεία φαίνεται να δείχνουν στους υπευθύνους χάραξης πολιτικής της Βραζιλίας πως η χώρα βρέθηκε, όχι μόνο μεταξύ της ομάδας των χωρών των οποίων οι εξαγωγές σταθερά χάνονταν στο μερίδιο του παγκόσμιου εμπορίου, αλλά και μεταξύ των χωρών των οποίων οι εξαγωγές είχαν ελάχιστες πιθανότητες να ανακτήσουν την πρώην υπεροχή τους. Ο πιο διδακτικός τρόπος για να εξεταστεί η οικονομία της Βραζιλίας θα πρέπει να είναι σε συνάφεια με την σταδιακή απόφαση της βραζιλιάνικης κυβέρνησης να αλλάξει τη δομή της οικονομίας μέσω της **προώθησης της εκβιομηχάνισης υποκατάστασης των εισαγωγών**.

Μέχρι την τελευταία δεκαετία του εικοστού αιώνα, η οικονομία της Βραζιλίας ήταν ιδιαίτερα προστατευμένη τόσο μέσω των εισαγωγικών δασμών όσο και των μη

δασμολογικών φραγμών. Στα μέσα του 1960, η μέση προστασία εκτιμήθηκε σε 85%. Ακόμα κι αν υπήρχαν μερικές κινήσεις προς την κατεύθυνση της απελευθέρωσης του εμπορίου, ήταν στην καλύτερη περίπτωση άτολμες και στη χειρότερη σοβαρά περιοριστικές στη μετά-1964 περίοδο. Το βασικό χαρακτηριστικό του εμπορικού καθεστώτος της Βραζιλίας κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου ήταν η συντήρηση του διοικητικού ελέγχου επί των ροών των εισαγωγών.

Στη δεκαετία του 1990, και καθώς συνεχίζεται σε όλη τη δεκαετία, η στάση της πολιτικής της Βραζιλίας όλο και περισσότερο ήταν σύμφωνη με τη λεγόμενη «Συναίνεση της Ουάσιγκτον». Το 1989, ο μέσος όρος των δασμών ήταν 41% . Μετά την ένταξη του Προέδρου Collor το επόμενο έτος, η δασμολογική άρχισε να μειώνεται συνεχώς, φτάνοντας τα 13,8 % το 2002 (βλ. **Πίνακα 4.5**) Το 1990, κατά τη διάρκεια του πρώτου έτους της διοίκησης Collor , οι περισσότεροι μη δασμολογικοί φραγμοί επίσης καταργήθηκαν, υποβάλλοντας γρήγορα εγχώριες επιχειρήσεις στον έντονο ανταγωνισμό από αντίστοιχες του εξωτερικού. Κατά τα επόμενα 15 χρόνια, η οικονομία συνεχώς επεκτεινόταν, όπως μπορεί να φανεί στον **Πίνακα 4.6**. Η εισαγωγή / ΑΕΠ σχεδόν διπλασιάστηκε μεταξύ του 1990 και του 2004, καθώς και η εξαγωγή / ΑΕΠ αυξήθηκε ακόμη περισσότερο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.5 ΔΑΣΜΟΙ (all products)

Tariff	1989	1990	1991	1992	1993	1994	2002
Average	41.1	32.2%	25.3	21.2	17.7	14.2	13.8
Mode	%	40.0%	%	%	%	%	%
Standard		19.6%	20.0	20.0	20.0	20.0	

Source: W. Fritsch and G. Franco. *Foreign Direct Investment in Brazil: Its impact on Industrial Restructuring* (Paris, 1991). p. 20. World Trade Organization, *World Trade Report 2004*.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.6: ΔΕΙΚΤΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ

	ΕΞΑΓΩΓΗ/ΑΕΠ	ΕΙΣΑΓΩΓΗ/ΑΕΠ	ΕΙΣΑΓ+ΕΞΑΓ/ΑΕΠ
1985	12.95	7.50	20.45
1990	8.20	6.96	15.16
1995	7.72	9.49	17.21
2000	10.66	12.18	22.84
2004	18.00	13.33	31.33

Το άνοιγμα της οικονομίας της Βραζιλίας μπορεί να προβληθεί σε ένα αναλυτικότερο τρόπο στον **Πίνακα 4.7**. Περιέχει τα ποσοστά διείσδυσης των εισαγωγών για μια σειρά από τομείς. Παρατηρεί κανείς σημαντικές αυξήσεις σε τομείς όπως η κλωστοϋφαντουργία, εξαρτήματα αυτοκινήτων, και είδη ένδυσης, ηλεκτρονικών ειδών, μηχανήματα, πλαστικά προϊόντα, πετροχημικά, και χάλυβα / μεταλλουργία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.7 ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΚΑΙ ΠΟΣΟΣΤΑ ΔΙΕΙΣΔΥΣΗΣ ΤΩΝ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ

	1993	2004	1993	2003
μεταφορά	73%	73%		
ΔΕΚΟ	46%	69%		
Πληροφορίες Τεχν. τηλεπικοινωνίες	77%	54%		
Χονδρικό εμπόριο	100% ^b	72%		
Λιανικό Εμπόριο	56%	80%		
Τρόφιμα, ποτά, καπνός	54%	66%		
Ανταλλακτικά αυτοκινήτων	55%	76%	3.5	4.6
Κλωστοϋφαντουργία, Ένδυση κατασκευή	86%	85%	5.8	15.2
ηλεκτρονική	45%	62%	4.3	9.3
Φαρμακευτικά & Καλλυντικά	47%	67%		
Δομικά Υλικά	38%	46%	7.2	26.4
μηχανήματα	62%	63%	6.9	9.9
εξόρυξη	41% ^c	56%	0.3	
Χαρτί, Κυτταρίνη	51%	56%	26.3	32.1
Πλαστικά, Ελαστικά	59%	79%	2.5	6.0
Πετροχημικών	50%	57%	4.2	6.5
Χάλυβα, Μεταλλουργία	61%	68%	0.7	13.3
	80%	91%	5.8	25.1
	58%	72%	3.3	10.2

b. Telecommunicationswereprivatizedin 1998.

c. Datereferto 1994.

Source: Calculated from data in Exame, August 1994 and July 2005. Notes: a. Share of the top four firms out of the top twenty in each

Όταν η **πετρελαϊκή κρίση** του Νοέμβρη, 1973 τετραπλασίασε την τιμή του πετρελαίου, εκείνη την εποχή, η Βραζιλία στηριζόταν στις εισαγωγές για πάνω από το 80% της κατανάλωσης πετρελαίου, έτσι ο συνολικός λογαριασμός της χώρας για εισαγωγές αυξήθηκε από 6,2 δισεκατομμύρια δολάρια το 1973 σε 12,6 δισεκατομμύρια δολάρια το 1974, και το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών από έλλειμμα 1,7 δισεκατομμύρια δολάρια σε 7,1 δισεκατομμύρια δολάρια.

Εκείνη την εποχή η Βραζιλία είχε δύο επιλογές απαντώντας στην πετρελαϊκή κρίση: θα μπορούσε είτε να μειώσει σημαντικά την ανάπτυξη, προκειμένου να μειωθούν οι

εισαγωγές, ή θα μπορούσε να επιλέξει να συνεχιστούν οι σχετικά υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης. Το τελευταίο θα μπορούσε να προκαλέσει μια σημαντική μείωση των συναλλαγματικών αποθεμάτων της χώρας και / ή σημαντική αύξηση του εξωτερικού χρέους της. Η κυβέρνηση επέλεξε τη δεύτερη. Ας εξετάσουμε πρώτα την αιτία για την απόφαση αυτή.

Η επιλογή της δυνατότητας ανάπτυξης συνεπάγεται μια δραματική αύξηση στο εξωτερικό χρέος της χώρας. Χωρίς δανεισμό στο εξωτερικό, δεν θα ήταν δυνατόν για τη Βραζιλία να ανταποκριθεί σε τόσο υψηλό νομοσχέδιο πετρελαίου και να συνεχίσει να εισάγει τα αγαθά που είναι απαραίτητα για την παραγωγή βιομηχανικών προϊόντων. Ανάπτυξη μέσω χρέους⁴⁵ δικαιολογείται από το γεγονός ότι η μελλοντική εξοικονόμηση συναλλάγματος που προκύπτει από την επένδυση των προγραμμάτων-λόγω υποκατάσταση των εισαγωγών και ανάπτυξη της νέας εξαγωγικής ικανότητας-θα επιφέρει τελικά μια κατάσταση στην Βραζιλία η οποία θα μπορούσε να παράγει **εμπορικά πλεονάσματα αρκετά μεγάλα για εξυπηρέτηση και για το διεθνές χρέος** της.

ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ: ΕΙΣΡΟΗ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

Η εισροή ξένων κεφαλαίων είχε θετικό αντίκτυπο **στο ισοζύγιο πληρωμών**, ειδικά στα πρώτα στάδια της ανάπτυξης ενός νέου τομέα ή όταν επιδιώκεται η ταχεία επεκτατική έκρηξη από ξένες εταιρείες που θα αποφέρουν σημαντικά ποσά σε συνάλλαγμα για να ασκούν τις δραστηριότητές τους. Αυτό συμβαίνει κυρίως σε μια χώρα όπως η Βραζιλία, όπου το κεφάλαιο για τη μακροπρόθεσμο ιδιωτικό δανεισμό είναι περιορισμένο και όπου μεγάλης κλίμακας επέκταση των πολυεθνικών με τις προσφορές μετοχών είναι επίσης περιορισμένη, και όπου η πρόσβαση σε μακροπρόθεσμη πιστωτική κυβέρνηση⁴⁶ είναι επίσης περιορισμένη. Φυσικά, όταν

⁴⁵Η μεγάλης κλίμακας συμμετοχή της Βραζιλίας στις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές προηγήθηκε της πετρελαϊκής κρίσης του 1973. Αφού παρέμεινε σταθερή στη δεκαετία του 1960, το χρέος άρχισε να αυξάνεται το 1969, η Βραζιλία άρχισε να δανείζεται στη διεθνή αγορά οπότε σημειώθηκε αύξηση από 3,3 δισεκατομμύρια δολάρια το 1967 σε 12,6 δισεκατομμύρια δολάρια το 1973, κατά μέσο όρο ετήσιο ποσοστό των 25,1%.

⁴⁶(μέσω της τράπεζας ανάπτυξης, BNDES)

μια θυγατρική είναι εγκατεστημένη, ένα σημαντικό ποσό της χρηματοδότησης των επενδύσεων θα προέλθει από παρακρατηθέντα κέρδη.

Ένα δεύτερο πλεονέκτημα είναι ότι το ξένο κεφάλαιο φέρνει ταχεία **μεταφορά της προηγμένης τεχνολογίας**, ώστε η χώρα υποδοχής να αναπτύσσει νέους βιομηχανικούς κλάδους σε σύντομο χρονικό διάστημα. Στην περίπτωση της Βραζιλίας, η ταχεία διαδικασία της δεκαετίας του 1950 και ο γρήγορος ρυθμός της βιομηχανικής ανάπτυξης στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και στις αρχές της δεκαετίας του 1970 βασίστηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό στην τεχνολογία που έφεραν ξένοι από τις θυγατρικές των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Δεδομένης της περιορισμένης εγχώριας, τεχνικής και οικονομικής ικανότητας των επιχειρήσεων της Βραζιλίας, η ανάπτυξη νέων βιομηχανικών κλάδων, χωρίς πολυεθνικές θα απαιτούσαν πολύ μεγαλύτερο χρονικό διάστημα από ό, τι ήταν στην πραγματικότητα.

Εκτός από τη φυσική τεχνογνωσία, πολυεθνικές έφεραν νέες οργανωτικές και διοικητικές μεθόδους. Μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες επηρέασαν επίσης την τεχνολογία και την οργάνωση της ιδιοκτησίας επιχειρήσεων στη Βραζιλία.. Κατά τη διαδικασία αυτή, πολλές βραζιλιάνικες εταιρείες προμηθεύτηκαν με οργανωτικές δομές κάνοντας πιο αποτελεσματική και βελτιωμένη την ποιότητα της παραγωγής τους, καθώς θα έπρεπε να προσαρμοστούν στα πρότυπα των πελατών τους, των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Η παρουσία του ξένου κεφαλαίου δημιούργησε θέσεις εργασίας και επίσης αναβάθμισε τη ποιότητα του εργατικού δυναμικού, όπου οι εργαζόμενοι εκπαιδεύονται. Οι περισσότερες πολυεθνικές επιχειρήσεις στη Βραζιλία είναι σχεδόν πλήρως στελεχωμένες από Βραζιλιάνους.

Τέλος, η παρουσία ενός μεγάλου αριθμού των πολυεθνικών εταιρειών στον τομέα μεταποίησης της Βραζιλίας συνέβαλε ουσιαστικά στο πρόγραμμα της χώρας για διαφοροποίηση των εξαγωγών, η οποία ξεκίνησε στα τέλη της δεκαετίας του 1960. Με έδρα την παραγωγή και την εμπορία του δικτύου σε όλο τον κόσμο, οι πολυεθνικές στη Βραζιλία ήταν σε εξαιρετική θέση για να διευκολύνουν το πρόγραμμα της κυβέρνησης για την προώθηση των εξαγωγίμων βιομηχανικών προϊόντων.

Οι **Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ)** άρχισαν να αλλάζουν σημαντικά στη δεκαετία του 1990 όταν η Βραζιλία υιοθέτησε νεοφιλελεύθερες πολιτικές και

προσανατολίστηκε προς την ιδιωτικοποίηση των κρατικών επιχειρήσεων στη βαριά βιομηχανία και τις δημόσιες επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας. Επιπλέον, η Βραζιλία άρχισε να συμμετέχει ενεργά στη **Mercosul**, την κοινή αγορά με την Αργεντινή, την Παραγουάη και την Ουρουγουάη, η οποία ζήτησε τη σταδιακή εξαφάνιση των περιφερειακών εμποδίων στο εμπόριο και τις επενδύσεις.

Η **προσέλκυση ξένων επενδύσεων** στη Βραζιλία έχει αλλάξει με την πάροδο του χρόνου. Πριν από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι επενδυτές είχαν κίνητρο τα κέρδη που πρέπει να γίνουν σε ένα δυναμικό βασικό εξαγωγικό προσανατολισμό της οικονομίας και το κίνητρο ήταν η μεγάλη προστατευμένη εσωτερική αγορά. Η αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος των ξένων άμεσων επενδύσεων στη δεκαετία του 1990 οφείλεται με ένα συνδυασμό παραγόντων: η επιστροφή της γενικής οικονομικής σταθερότητας, η φιλική προς την αγορά νεοφιλελεύθερες πολιτικές της κυβέρνησης, η μαζική κίνηση προς την ιδιωτικοποίηση, και οι υποσχέσεις ενός διευρυμένου Λατινικής Αμερικής κοινή αγορά, **Mercosul**. Επιπλέον, αυτό συνέβη σε μια εποχή που μια μεγάλη δεξαμενή επενδυτικών πόρων από τις βιομηχανικές χώρες ήταν διαθέσιμη. Ο ρόλος των ξένων επενδύσεων υπέστη σημαντικές αλλαγές κατά τη διάρκεια του περασμένου αιώνα. Πριν από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι ξένες εταιρείες συγκεντρώνονταν στις επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας και των εξαγωγών που σχετίζονταν με τους τομείς, ενώ μετά το Πόλεμο, οι περισσότερες επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας κρατικοποιήθηκαν, και οι ξένες εταιρίες ενθαρρύνονταν να δημιουργήσουν εγκαταστάσεις παραγωγής εγχώριου τομέα. Αυτό οδήγησε σε μια διαφοροποιημένη βιομηχανική δομή που ήταν σχετικά αναποτελεσματική (Werner,2008).

Σε αυτή την πιο ανοικτή οικονομία, ιδιαίτερα μετά την πραγματοποίηση του προγράμματος σταθεροποίησης, υπήρξε μια δραματική αύξηση στην **εισροή άμεσων ξένων επενδύσεων**. Ενώ στις αρχές της δεκαετίας του 1980, η ετήσια εισροή ανήλθε σε περίπου 1,4 δισ. δολάρια, αυτό μειώθηκε σε 0,9 δισεκατομμυρίων δολάρια για την περίοδο 1983-1990. Αν και παρατηρήθηκε στασιμότητα στις ΑΞΕ στις αρχές της δεκαετίας του 1990, με κατά μέσο όρο 1,3 δισεκατομμύρια δολάρια το χρόνο⁴⁷, 10,7 δισεκατομμύρια δολάρια το 1996, 19 δισεκατομμύρια δολάρια το 1997, και 28,6

⁴⁷Μια σημαντική ώθηση για αυτή την άνοδο ήταν ότι εντάθηκαν οι ιδιωτικοποιήσεις κίνησης κατά το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του 1990, στην οποία πολλές ξένες εταιρείες συμμετείχαν. ωστόσο κερδίζει έδαφος, φθάνοντας 4,4 δισεκατομμύρια δολάρια το 1995

δισεκατομμύρια δολάρια μετά το 1994, το 1998. Αυτή η εισροή άμεσων ξένων κεφαλαίων, στη συνέχεια αυξήθηκε σε όλο το υπόλοιπο της δεκαετίας, φθάνοντας 32,8 δισεκατομμύρια δολάρια το 2000. Οι ξένες επενδύσεις στη βραζιλιάνικο εμπόριο, στη συνέχεια μειώθηκαν και πάλι κατά τα πρώτα χρόνια του εικοστού πρώτου αιώνα, κατά μέσο όρο 16 δισεκατομμύρια δολάρια ανά έτος την περίοδο 2001-2005.

Μια σειρά από παράγοντες που συνέβαλαν σε αυτή την δραματική αύξηση των εισροών ΞΑΕ:

1. Το πραγματικό πρόγραμμα σταθεροποίησης βελτίωσε σημαντικά το περιβάλλον για τις ξένες εταιρείες. Η μείωση της μεταβλητότητας των τιμών μείωσε σημαντικά το κόστος των επιχειρήσεων. Το πρόγραμμα είχε επίσης ως αποτέλεσμα την αύξηση του πραγματικού εισοδήματος των ομάδων με χαμηλότερο εισόδημα και την επανεμφάνιση της καταναλωτικής πίστης, βελτιώνοντας έτσι την πώληση πολλών προϊόντων, ιδίως διαρκών καταναλωτικών αγαθών.

2. Η διαδικασία ιδιωτικοποίησης αντιπροσώπευσε περίπου το ένα τέταρτο των εισροών άμεσων ξένων επενδύσεων κατά το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του 1990. Αυτό αντιπροσώπευσε μια δραματική αύξηση των ξένων που συμμετείχαν σε αυτή τη διαδικασία. Στο πρώτο μισό της δεκαετίας του 1990, όταν ξεκίνησε η ιδιωτικοποίηση, οι ξένες επενδύσεις αντιπροσώπευαν μόνο για περίπου 5% της συνολικής ιδιωτικοποίησης. Η συμμετοχή ανήλθε σε περίπου 35% το 1997. Για την περίοδο 1990 - 2005 η συμμετοχή ξένου κεφαλαίου στη διαδικασία ιδιωτικοποίησης ανήλθε σε 36,4%. Δύο παράγοντες συνέβαλαν στην αύξηση της συμμετοχής των ξένων κεφαλαίων. Πρώτον, η αρχική μείωση του μεριδίου μπορεί να εξηγηθεί από το γεγονός ότι η ιδιωτικοποίηση για πρώτη φορά περιορίζεται σε παραδοσιακούς βιομηχανικούς τομείς, όπως ο χάλυβας και τα πετροχημικά, τα οποία δεν ήταν εγγενώς ελκυστικά για τους ξένους επενδυτές. Δεύτερον, οι αλλαγές στη νομοθεσία της χώρας σχετικά με τις ξένες επενδύσεις που πραγματοποιήθηκαν Βραζιλία που την μετέτρεψαν σε πιο ελκυστική για τις πολυεθνικές εταιρείες.

3. Η ταχεία εφαρμογή της **Mercosul** αύξησε την ελκυστικότητα της περιοχής σε πολυεθνικές, καθώς ενισχύεται η αγορά που θα εξυπηρετεί.

Οι αλλαγές στη νομοθεσία της Βραζιλίας σχετικά με το ξένο κεφάλαιο φαίνεται να έχει συμβάλει στην προσέλκυση ένα αυξανόμενου ποσού των άμεσων ξένων επενδύσεων. Υπήρξε σημαντική τροποποίηση στο σύνταγμα για να εξαλειφθεί η διάκριση μεταξύ βραζιλιάνικων εταιρειών στη βάση των μόνιμων και μη μόνιμων κατοίκων ιδιοκτησίας. Αυτό επέτρεψε ξένες εταιρείες να επενδύσουν σε μια σειρά από τομείς που μέχρι σήμερα ίσχυε για τις εγχώριες κρατικές ή ιδιωτικές επιχειρήσεις, όπως η εξόρυξη, πετρελαιοειδών, του ηλεκτρισμού, των μεταφορών και των τηλεπικοινωνιών. Η ψήφιση ενός νόμου παραχωρήσεις για ιδιώτες επενδυτές (εγχώριους και ξένους) βοήθησε να διαμορφωθεί ένα πλαίσιο για την ιδιωτικοποίηση των επιχειρήσεων κοινής ωφελείας, στις οποίες ξένες ομάδες θα έχουν τη δυνατότητα να συμμετάσχουν. Η απαγόρευση των διακρίσεων στη φορολογική μεταχείριση εισήχθη. Επίσης, υπήρχε μια γενική αντίληψη ότι η λήψη των αποφάσεων της κυβέρνησης σχετικά με τις ξένες επενδύσεις είχαν γίνει πιο διαφανείς. Η κυβέρνηση ανέπτυξε επίσης νέους μηχανισμούς για την προσέλκυση περισσότερων ξένων επενδύσεων χαρτοφυλακίου, όπως η δημιουργία του μηχανισμού εισπράξεων θεματοφύλακα που επέτρεπε ξένη συμμετοχή σε χρηματιστήρια.

Με την εισαγωγή των νεοφιλελεύθερων πολιτικών της δεκαετίας του 1990, η Βραζιλία προσέλκυσε μεγάλα ποσά των επενδύσεων χαρτοφυλακίου. Έτσι, από σχεδόν μηδενική εισροή το 1991, υπήρξε μια απότομη αύξηση των καθαρών εισροών κατά τα επόμενα έτη, φθάνοντας 7,3 δισεκατομμύρια δολάρια το 1994, και μια μέση ετήσια εισροή των ΗΠΑ 17,3 δισεκατομμύρια δολάρια κατά την περίοδο 1996-1998. Ως αποτέλεσμα των κρίσεων στην Ασία και της Ρωσία κατά το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του 1990, οι καθαρές επενδύσεις χαρτοφυλακίου μειώθηκαν, και από 2005, δεν είχε επανέλθει στα επίπεδα που είχε φθάσει κατά το πρώτο ήμισυ της δεκαετίας του 1990. Όπως προκύπτει από τον **πίνακα 4.8**, το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990 παρατηρείται μια δραματική αύξηση στην εισροή FDI. Μέχρι το 1996, οι επενδύσεις χαρτοφυλακίου έπαιξαν έναν πιο σημαντικό ρόλο από ό, τι οι ΑΞΕ, αλλά οι ΑΞΕ κυριάρχησε μετά το έτος αυτό. Η μεγαλύτερη εξάρτηση από τις ΑΞΕ είναι επίσης αξιοσημείωτο σε σχέση με τις συνολικές ετήσιες άμεσες επενδύσεις στη Βραζιλία. Έχει υπολογιστεί ότι το ποσοστό της αυξήθηκε από 2,2% το 1992 σε 12% το 1997, φθάνοντας το 28,9% το 2000 και μειώνεται ξανά σε 9,4% το 2005.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.8: ΕΣΩΤΕΡΙΚΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΡΑΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ 1992 & 2005

(a) 1992	ΕΓΧΩΡΙΑ	ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ	ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΑ
<i>εγχώρια κυριαρχία</i>				
Γεωργία	100	0	0	100
Λιανικό Εμπόριο κατασκευή	100	0	0	100
Διανομή	100	0	0	100
Ευλεία και έπιπλα ενδύματα	97	3	0	100
Ξενοδοχεία	90	10	0	100
Κλωστοϋφαντουργία	85	15	0	100
Χαρτί & Κυτταρίνη	81	19	0	100
Σούπερ μάρκετ	77	23	0	100
Χονδρικό Εμπόριο	75	25	0	100
Λιπάσματα	75	7	18	100
Υπηρεσία Μεταφορών	68	1	31	100
Ηλεκτρικά Είδη ορυκτά	67	33	0	100
Προϊόντα Τροφίμων ατσάλι	67	33	0	100
Μεταφορές	64	36	0	100
Μεταλλικά Προϊόντα	56	6	37	100
	46	45	9	100
	44	48	8	100
<i>Εξωτερική Κυριαρχία</i>				
Αυτοκ&Ανταλλακτικά	6	94	0	100
Είδη υγιεινής	12	88	0	100
Φαρμακευτική	18	82	0	100
Υπολογιστές	33	65	2	100
Πλαστικά & Rubber	35	65	0	100
Ποτά, καπνός	40	60	0	100
Βενζίνης	12	55	33	100
Μηχανήματα εξοπλ	50	50	0	100
<i>Κυριαρχία κράτος</i>				
ΔΕΚΟ	0	0	100	100
Chem. & Petrochem	13	21	66	100
εξόρυξη	32	7	61	100

Source: "OsMelhores e Mais ores." Exame, August 1993. Note: Each sector includes the 20 largest firms

	ΕΓΧΩΡΙΑ	ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ	ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΑ
<i>(b) 2005</i>				
<i>Εγχώρια κυριαρχία</i>				
Λιανικό Εμπόριο κατασκευή	100	0	0	100
ενδύματα	100	0	0	100
εξόρυξη	93	7	0	100
Υπηρεσίες Μεταφορών	83	0	17	100
Χαρτί και κυτταρίνη	82	18	0	100
Σιδηρο/ματα	73	27	0	100
Δομικά Υλικά	71	29	0	100
ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ.,	63	37	0	100
Υγιεινή & Καλλυντικά				
Χαρτί Χονδρικό Εμπόριο	57	2	41	100
Πλαστικά	51	49	0	100
ηλεκτρική ενέργεια	50	31	19	100
Υπολογιστές	47	32	21	100
<i>Εξωτερική Κυριαρχία</i>				

Προϊόντα Τροφίμων	35	65	0	100
Ηλεκτρικά Είδη	36	64	0	100
Μηχανήματα και Ανταλλακτικά	40	60	0	100
Τηλεπικοινωνίες	42	58	0	100
	48	52	0	100

Source: "OsMelhores e Maiores," Exame, July 2005. Note: Each sector contains the largest 15 firms

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΕΩΝ

1991-2005

Η διανομή της εταιρικής περιουσίας στη Βραζιλία έχει διαιρεθεί παραδοσιακά σε τρίποδα των κρατικών, ιδιωτικών εγχώριων και ξένων επιχειρήσεων (βλ Πίνακα 4.8). Πριν από τις μεγάλες ιδιωτικοποιήσεις της δεκαετίας του 1990, πολλοί τομείς της βιομηχανίας της Βραζιλίας ήταν υπό την κυριαρχία μικρού αριθμού ιδιωτικών είτε ημεδαπών είτε αλλοδαπών επιχειρήσεων. Δεδομένου ότι το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων της δεκαετίας του 1990 οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό από την ανάγκη της κυβέρνησης να μεγιστοποιήσει τα έσοδά της από την πώληση των κρατικών επιχειρήσεων στους πλειοδότες, δεν είναι έκπληξη το γεγονός ότι οι περισσότερες από αυτές πλειοδότες ήταν είτε ξένες επιχειρήσεις ή οι μεγαλύτερες εγχώριες ιδιωτικές επιχειρήσεις. Αυτό σημαίνει ότι η προσέγγιση ιδιωτικοποίησης της πώλησης στον πλειοδότη για να ανακουφίσει το δημοσιονομικό άγχος για το δημόσιο τομέα μπορεί να είχε είτε μια αμελητέα ή είτε ακόμη και αρνητικό αντίκτυπο στην κατανομή του πλούτου στη Βραζιλία και πιθανό τα αποτελέσματα της ιδιωτικοποίησης για την κατανομή του πλούτου θα μπορούσε να ήταν πιο θετικά. Μερικές από αυτές τις συγχωνεύσεις δικαιολογείται εν μέρει από την ανάγκη για ιδιωτικές εγχώριες επιχειρήσεις να σχηματίσουν στρατηγικές συμμαχίες⁴⁸ (Werner, 2008).

⁴⁸Ένα παράδειγμα ήταν η σύνδεση μεταξύ της GrupoVotorantim, σημαντικός παραγωγός τσιμέντου της Βραζιλίας, η μεγάλη εταιρεία κατασκευής CamargoCorreia, και μεγαλύτερη ιδιωτική εγχώρια τράπεζα της Βραζιλίας, Bradesco, να συμμετάσχουν στις ιδιωτικοποιήσεις του τομέα της ενέργειας.

Η κυβέρνηση είχε χρησιμοποιήσει πολλές κρατικές επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας στη Βραζιλία, τουλάχιστον από το 1960, ως όπλα για την καταπολέμηση του πληθωρισμού. Αυτό έγινε μέσω της ρύθμισης των τιμών τους, που αναγκάστηκαν να υστερεί σημαντικά πίσω από την αύξηση του γενικού επιπέδου των τιμών, με αποτέλεσμα την μείωση της συντήρησης και νέων επενδύσεων. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1980, η πτώση των δημοσίων επενδύσεων είχε ως αποτέλεσμα σοβαρές ελλείψεις στο μετοχικό κεφάλαιο του αριθμού των δημοσίων υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων των σιδηροδρόμων, λιμένων, καθώς και την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας.

Η **Ιδιωτικοποίηση** ανάγκασε μια δραστική αναθεώρηση των δημόσιων ποσοστών χρησιμότητας. Στον τομέα των τηλεπικοινωνιών, για παράδειγμα, τα τιμολόγια αυξήθηκαν δραματικά το 1995, καθώς και πριν από την πραγματική δημοπράτηση του συστήματος Telebras με το κόστος των τοπικών κλήσεων αυξήθηκε κατά 80 %. Η διατήρηση των ποσοστών αυτών διευκόλυνε την ιδιωτικοποίηση του συστήματος τον Ιούλιο του 1998. Παρόμοιο μοτίβο μπορεί να παρατηρηθεί στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, στην οποία τα ποσοστά είχαν μείνει πίσω από τον συνολικό πληθωρισμό μέχρι το 1993. Στα επόμενα χρόνια, με διαδοχικές ιδιωτικοποιήσεις των εταιρειών ενέργειας, τα τιμολόγια ηλεκτρικής ενέργειας ανέβηκαν ταχύτερα από ό, τι οι περισσότερες άλλες τιμές. Τα διαθέσιμα στοιχεία μέχρι σήμερα δείχνουν ότι το κανονιστικό κλίμα, μεταξύ άλλων, στη Βραζιλία κινήθηκε αισθητά προς όφελος των νέων ιδιοκτητών των επιχειρήσεων κοινής ωφελείας.⁴⁹

Από τον Οκτώβριο του 1991 και Δεκέμβριο 2005 πάνω από 120 κρατικές επιχειρήσεις πωλήθηκαν ύψους 87.800 εκατομμύριων δολαρίων. Από το τελευταίο αυτό ποσό, 59,8 δισεκατομμύρια δολάρια ήταν τα έσοδα από την πώληση των ομοσπονδιακών επιχειρήσεων, ενώ το υπόλοιπο αντιπροσώπευε την ιδιωτικοποίηση των κρατικών επιχειρήσεων. Επιπλέον, 18 δισεκατομμύρια δολάρια σε χρέη μεταφέρθηκαν στον ιδιωτικό τομέα. Αξίζει να σημειωθεί ότι ενώ η ιδιωτικοποίηση περιορίστηκε σε μεταποιητικές επιχειρήσεις, τα έσοδα ήταν σχετικά μικρά, κατά μέσο όρο 2,7 δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως την περίοδο 1991-1995. Ξεκινώντας το 1996, με την επέκταση των ιδιωτικοποιήσεων στις δημόσιες επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας και τη συμμετοχή των κρατών, τα έσοδα αυξήθηκαν και κοντά στο 70%

⁴⁹Στην πόλη του Ρίο ντε Τζανέιρο, για παράδειγμα, ενώ ο Δείκτης Τιμών Καταναλωτή αυξήθηκε κατά 87,4% μεταξύ Αυγούστου 1994 και Νοεμβρίου 1999, ο δείκτης τιμών για τις δημόσιες υπηρεσίες αυξήθηκαν. 163,2%.

των εσόδων από τις ιδιωτικοποιήσεις προήλθε από τις τηλεπικοινωνίες και τους τομείς της ενέργειας. Η συμμετοχή των ξένων κεφαλαίων ήταν 36,4% (αν και σε ορισμένους τομείς, όπως η ηλεκτρική ενέργεια και η χρηματοδότηση ήταν 58 % και 80% αντίστοιχα). Θα πρέπει επίσης να τονιστεί στις δημόσιες επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας, **η ιδιωτικοποίηση των μακροχρόνιων συμβάσεων παραχώρησης.**

Συγκεκριμένα στη Βραζιλία απαγορεύονται οι επενδύσεις στους παρακάτω τομείς:

- Δραστηριότητες συναφείς με την πυρηνική ενέργεια.
- Υπηρεσίες υγείας.
- Ταχυδρομικές και τηλεγραφικές υπηρεσίες.
- Δραστηριότητες συναφείς με την αεροδιαστημική βιομηχανία (Εκτόξευση και τροχιακή θέση δορυφόρων, διαστημικών σκαφών, αεροσκαφών και συναφείς δραστηριότητες. Η απαγόρευση δεν αφορά την κατασκευή και εμπορία των εν λόγω ειδών ή εξαρτημάτων).

Ενώ περιορισμοί υφίστανται στις ακόλουθες περιπτώσεις:

- Αγορά, χρήση ή ενοικίαση αγροτικής γης.
- Αγορά γης σε παραμεθόριες περιοχές.
- Συμμετοχή σε χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς.
- Υπηρεσίες τακτικών αερογραμμών.
- Εφημερίδες, περιοδικά, ραδιοτηλεοπτικά μέσα.
- Εξόρυξη (επιτρέπεται στις βραζιλιανές επιχειρήσεις υπό ξένο έλεγχο, μετά από σχετική άδεια).

Η Βραζιλία υποχώρησε κατά μία θέση και κατατάσσεται πλέον πέμπτη ως προς την ελκυστικότητά της σαν επενδυτικός προορισμός στην έρευνα της UNCTAD για την περίοδο 2012 – 2014. Ωστόσο, η εισροή κεφαλαίων στη χώρα αυξάνει σταθερά από το 2009 και το 2011 άγγιξε τα 66,7 δισ. δολάρια ΗΠΑ, από τα οποία τα 54,8 δισ. αφορούσαν συμμετοχή στο κεφάλαιο βραζιλιανών επιχειρήσεων και τα 11,9 δισ. ενδοεταιρικά δάνεια. Οι ΞΑΕ στη Βραζιλία το 2011 ξεπερνούν το μισό του συνόλου των κεφαλαίων που εισέρευσαν στη Νότια Αμερική τον ίδιο χρόνο, αλλά αντιπροσωπεύουν λιγότερο από το 10% των επενδύσεων που πραγματοποιήθηκαν σε αναπτυσσόμενες χώρες. Ολλανδία, ΗΠΑ, Ισπανία, Ιαπωνία και Γαλλία ήταν οι σημαντικότεροι επενδυτές στη Βραζιλία το 2011. Σύμφωνα με στοιχεία της InvestinGreece, το σύνολο των ελληνικών παραγωγικών επενδύσεων στη χώρα μέχρι το τέλος του 2010, ανερχόταν σε 16,41 εκ. ευρώ. Οι εταιρίες ελληνικών συμφερόντων δραστηριοποιούνται στους τομείς υπηρεσιών πληροφορικής και

εξόρυξης. Η πλειοψηφία των ξένων κεφαλαίων κατευθύνεται στις υπηρεσίες, κυρίως **τηλεπικοινωνίες**, και στη **βιομηχανία**, κυρίως μεταλλουργία. Ο πρωτογενής τομέας απορρόφησε το 2011 το 15% των ΞΑΕ, το μεγαλύτερο μέρος των οποίων αφορά εξορυκτικούς κλάδους. Η **παραγωγή υδρογονανθράκων** και **τροφίμων** είναι από τους πιο δυναμικούς τομείς της οικονομίας της Βραζιλίας (βλ **πίνακα 4.9**)

Σημαντική μείωση 73% σημείωσε η **εισροή επενδύσεων χαρτοφυλακίου** το 2011, με τη μεγαλύτερη πτώση να οφείλεται στις επενδύσεις σε μετοχές βραζιλιανών επιχειρήσεων, που ανήλθαν σε 7,2 δισ. Δολάρια ΗΠΑ, έναντι 37,7 δισ. τον προηγούμενο χρόνο. Και οι **επενδύσεις σε ομόλογα** μειώθηκαν σημαντικά, εν μέρει λόγω της εισαγωγής στο τέλος του 2010, φόρου χρηματοοικονομικών συναλλαγών 6% για τους ξένους επενδυτές, στο πλαίσιο της προσπάθειας αποτροπής εισροής στη χώρα κερδοσκοπικών κεφαλαίων (βλ **πίνακα 4.10**)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.9: ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΙΣΡΟΗΣ ΞΑΕ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ ΑΝΑ ΤΟΜΕΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ, 2011 (ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΕ ΕΚ. ΔΟΛΑΡΙΑ ΗΠΑ) Πηγή: *Κεντρική Τράπεζα Βραζιλίας*

Τομέας οικονομικής δραστηριότητας	Αξία	%
Γεωργία, κτηνοτροφία και εξόρυξη	10.297	15
Εξόρυξη πετρελαίου και φυσικού αερίου	5.976	58%
Εξόρυξη μεταλλικών ορυκτών	2.389	23%
Δραστηριότητες για την υποστήριξη της εξόρυξης ορυκτών	964	9%
Γεωργία, κτηνοτροφία και συναφείς υπηρεσίες	541	5%
Δασική παραγωγή	359	3%
Λοιπά	68	1%
Βιομηχανία	26.837	39
Μεταλλουργία	7.215	27%
Ποτά	4.265	16%
Τρόφιμα	3.064	11%
Χημικά	2.226	8%
Οπτόανθρακας, προϊόντα πετρελαίου, βιοκαύσιμα	1.801	7%
Μη μεταλλικά ορυκτά προϊόντα	1.551	6%
Μηχανοκίνητα οχήματα, ρυμουλκούμενα, αμαξώματα	1.395	5%
Προϊόντα από καουτσούκ και πλαστικό	1.102	4%
Είδη πληροφορικής, ηλεκτρονικά	975	4%
Μηχανήματα και εξοπλισμός	616	2%
Μηχανές, συσκευές και ηλεκτρολογικό υλικό	607	2%
Χαρτοπολτός, χαρτί και προϊόντα χαρτιού	387	1%
Φαρμακοχημικά και φαρμακευτικά είδη	303	1%
Λοιπά	1.331	5%
Υπηρεσίες	31988	46
Τηλεπικοινωνίες	6.670	21%
Εμπόριο, εκτός οχημάτων	5.701	18%
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και άλλων υπηρεσιών κοινής ωφέλειας	3.341	10%
Χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες	3.184	10%
Ασφαλιστικές υπηρεσίες	2.403	8%
Κτηματομεσιτικές υπηρεσίες	2.195	7%
Κατασκευή κτιρίων	1.164	4%
Χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες - μη χ/π συναλλαγές	851	3%
Έργα υποδομής	785	2%
Υπηρεσίες πληροφορικής	676	2%
Μεταφορές	532	2%
Ενοικίαση μη ακινήτων και διαχείριση άυλων περιουσιακών στοιχείων	479	1%
Αποθήκευση, logistics	466	1%
Συμβουλευτικές υπηρεσίες	462	1%
Υπηρεσίες αρχιτεκτόνων και μηχανικών	456	1%
Εστίαση	442	1%
Λοιπά	2.179	7%
Αγοραπωλησία ακινήτων	409	1%

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.10: ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΙΣΡΟΗΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟΥ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ (ΣΕ ΕΚ. ΔΟΛΛΑΡΙΑ ΗΠΑ)

	2010	2011
Μετοχές	37.671	7.174
Ομόλογα	30.124	11.278
Σύνολο	67795	18.453

Πηγή: Κεντρική Τράπεζα Βραζιλίας

ΕΚΡΟΗ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ : ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

Τα τελευταία χρόνια ηεκροή άμεσων επενδύσεων από τη Βραζιλία παρουσιάζει διακυμάνσεις, με το 2011 να καταγράφει καθαρή επιστροφή της τάξης του ενός δισ. δολαρίων ΗΠΑ, οφειλόμενη σε επιστροφές ενδοεταιρικώνδανείων. Το απόθεμα των βραζιλιανώνάμεσων επενδύσεων στο εξωτερικό ανήλθε σε 202,6 δισ. ΔολάριαΗΠΑ, αύξηση 7,4% σε σχέση με τον προηγούμενο χρόνο (βλ Πίνακα 4.13)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.13: ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΚΡΟΗΣ ΑΜΕΣΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ (ΣΕ ΕΚ. ΔΟΛΑΡΙΑ ΗΠΑ)

	2010	2011
ΚΑΘΑΡΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	26.782	19.533
ΚΑΘΑΡΑ ΕΝΔΟΕΤΑΙΡΙΚΑ	-15.195	-20.562
ΣΥΝΟΛΟ	11.588	-1.029

Πηγή: Κεντρική Τράπεζα Βραζιλίας

Μέχρι το 2011 στις χώρες της ΕΕ είχε επενδυθεί η πλειοψηφία των βραζιλιανών κεφαλαίων (54%), με την Αυστρία να απορροφά σχεδόν το 25% του συνόλου. Εξάλλου, περισσότερο από 30% κατευθύνεται σε φορολογικούς παραδείσους, γεγονός που ενδέχεται να σημαίνει ότι μέρος τους, τουλάχιστον, επιστρέφει στη Βραζιλία. Στην κατάταξη ακολουθούν οι χώρες της Ν. Αμερικής και οι ΗΠΑ, με 7% και 5% των βραζιλιανών επενδύσεων, αντίστοιχα.

Οι βραζιλιανές άμεσες επενδύσεις κατευθύνονται κατά βάση στις υπηρεσίες (60% επί του αποθέματος συμμετοχής στο κεφάλαιο το 2011), με τις **χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες** να κυριαρχούν στην κατηγορία, καθώς οι τράπεζες τοποθετούνται, κατά βάση, σε χώρες όπου υπάρχει βραζιλιανή επιχειρηματική παρουσία και πολίτες⁵⁰. Ακολουθεί ο **πρωτογενής τομέας** (35%), όπου κυριαρχούν οι τομείς της εξόρυξης⁵¹. Ο **δευτερογενής τομέας** αφορά μόλις το 5% του αποθέματος των βραζιλιανών επενδύσεων, ωστόσο αντιπροσωπεύει τη δραστηριότητα σημαντικών διεθνοποιημένων επιχειρήσεων⁵², μεταξύ των οποίων και ορισμένες που προέκυψαν από κρατικά κατευθυνόμενες συγχωνεύσεις, για την ανάδειξη εθνικών πρωταθλητών⁵³. (βλ Πίνακα 4.14)

⁵⁰ (Itaú-Unibanco, BradescoκαιBancodoBrasil)

⁵¹ με τις κρατικές / κρατικά ελεγχόμενες Petrobras και Vale

⁵²(Gerdau – μεταλλουργία, JBS-Friboi – τρόφιμα,)

⁵³(π.χ. Brasil Foods από τη συγχώνευση των Sadia και Perdigão)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.14: ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΠΟΘΕΜΑΤΟΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ ΑΝΑ ΤΟΜΕΑ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ, 2011 (ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΕ ΕΚ.

ΔΟΛΑΡΙΑ ΗΠΑ) Πηγή: Κεντρική Τράπεζα Βραζιλίας

Τομέας οικονομικής δραστηριότητας	Αξία	%
Γεωργία, κτηνοτροφία και εξόρυξη	67145	35
Εξόρυξη μεταλλικών ορυκτών	51.467	77
Εξόρυξη πετρελαίου και φυσικού αερίου	14.686	22
Γεωργία, κτηνοτροφία και συναφείς υπηρεσίες	802	1%
Δραστηριότητες για την υποστήριξη της εξόρυξης ορυκτών	126	0%
Εξόρυξη μη μεταλλικών ορυκτών	59	0%
Λοιπά	5	0%
Βιομηχανία	9379	5%
Μεταλλουργία	2.481	26
Τρ ^ο φιμα	2.407	26
Μη μεταλλικά ορυκτά προϊόντα	1.799	19
Κατασκευή - συναρμολόγηση μηχανών οχημάτων	606	6%
Προϊόντα από καουτσούκ και πλαστικό	476	5%
Μηχανήματα και εξοπλισμός	348	4%
Προϊόντα κλωστοϋφαντουργίας	329	4%
Χημικά	207	2%
Διάφορα	173	2%
Μεταλλικά προϊόντα	141	2%
Άλλα οχήματα	138	1%
Δέρμα και υπόδηση	64	1%
Φαρμακευτικά	64	1%
Λοιπά	145	2%
Υπηρεσίες	116.408	60%
Χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες	72.500	62
Υπηρεσίες γραφείου και υπηρεσίες προς επιχειρήσεις	12.838	11
Επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	12.449	11
Συμβουλευτικές υπηρεσίες	8.873	8%
Εμπόριο, εκτός οχημάτων	3.566	3%
Προσωπικές υπηρεσίες	1.377	1%
Έργα υποδομής	1.267	1%
Κτηματομεσιτικές υπηρεσίες	1.103	1%
Εστίαση	359	0%
Ενοικίαση μη ακινήτων και διαχείριση άυλων περιουσιακών στοιχείων	323	0%
Κατασκευή κτιρίων	300	0%
Δραστηριότητες σωματείων	257	0%
Υπηρεσίες πληροφορικής	213	0%
Μεταφορές	187	0%
Ασφαλιστικές υπηρεσίες	186	0%
Τηλεπικοινωνίες	106	0%
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και άλλων υπηρεσιών κοινής ωφέλειας	103	0%
Πολιτιστικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες	70	0%
Έρευνα και ανάπτυξη	59	0%
Λοιπά	272	0%

⁵⁴Οι προτιμητέες μέθοδοι μελλοντικής επέκτασής τους στο εξωτερικό είναι οι **κοινοπραξίες** (38%), που θεωρείται ότι αντιπροσωπεύουν και το χαμηλότερο κίνδυνο, και οι **εξαγορές και συγχωνεύσεις** (28%), με τις οποίες επιτυγχάνεται άμεση απορρόφηση του μεριδίου αγοράς, ενώ αξιοποιείται το υπάρχον εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό και η παραγωγική διαδικασία.

⁵⁵Το 2011 οι βραζιλιανές επιχειρήσεις προέβησαν σε 31 συμφωνίες εξαγορών και συγχωνεύσεων, αξίας 5,5 δισ. δολαρίων ΗΠΑ, έναντι 37 συμφωνιών αξίας 8,5 δισ. τον προηγούμενο χρόνο. Η επίδοση της Βραζιλίας αντιπροσωπεύει περισσότερο από το μισό της αξίας των εξαγορών και συγχωνεύσεων που πραγματοποιήθηκαν στη Νότια Αμερική το 2011, αλλά μόλις το 5% όσων προκλήθηκαν από το σύνολο των αναπτυσσόμενων χωρών. Εξάλλου, η αξία των νέων επενδύσεων από τη Βραζιλία το 2011 ανήλθε σε 4,6 δισ. Δολάρια ΗΠΑ για 87 επενδυτικά σχέδια, έναντι 10,4 δισ. για 76 σχέδια το 2010. Η αξία των νέων επενδύσεων της Βραζιλίας το 2011 αντιπροσωπεύει το 44% όσων προήλθαν από τη Νότια Αμερική και μόνον το 2% αυτών του συνόλου των αναπτυσσόμενων οικονομιών (βλ **Πίνακα 4.15**)

Βραζιλιανή επιχείρηση που προέβη στην εξαγορά	Εξαγορασθείσα επιχείρηση	Χώρα προέλευσης εξαγ. επιχείρησης	Κλάδος	Αξία
Vale	BSG Resources Guinea Ltd.	HB	Εξόρυξη	2.500
Camargo Correa Portugal SGPS	CimporCimentos de Portugal	Πορτογαλία	Τσιμέντο	1.894
Gerdau	GerdauAmeristeel Corp.	Καναδάς	Χάλυβας και μέταλλα	1.607
MarfrigAlimentos	Keystone Foods LLC	ΗΠΑ	Τ ρόφιμα	1.260
Votorantim	CimporCimentos de Portugal	Πορτογαλία	Τσιμέντο	1.192
VotorantimMetais	Cia Mineradora Milpo SAA	Περου	Εξόρυξη	419
Petrobras	Pasadena Refining System Inc	ΗΠΑ	Πετρέλαιο, φυσικό αέριο	350
Braskem	Sunoco Chemicals Inc	ΗΠΑ	Χημικά	350
Petrobras	Devon Energy Corp-Cascade	ΗΠΑ	Πετρέλαιο, φυσικό αέριο	180
Banco Bradesco	IBI Mexico	Μεξικό	Χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες	164

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.15: ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΕΣ ΕΞΑΓΟΡΕΣ ΑΠΟ ΒΡΑΖΙΛΙΑΝΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ, 2010 (ΣΕ ΕΚ. ΔΟΛΑΡΙΑΗΠΑ)

Πηγή: Fundagao Dom Cabral - 2011 Transnationality Ranking of Brazilian Companies

Άλλη μορφή επενδύσεων εξωτερικού από τη Βραζιλία αποτελεί η **αγορά μετοχών ή ομολόγων ξένων επιχειρήσεων**. Το 2011 το απόθεμα επενδύσεων χαρτοφυλακίου της Βραζιλίας πλησίασε τα 28,5 δισ. δολάρια ΗΠΑ, μείωση 25% σε σχέση με τον προηγούμενο χρόνο (βλ **Πίνακα 4.16**). ΗΠΑ, Κείμεν, Ισπανία, Βερμούδες,

⁵⁴Σύμφωνα με έρευνα του Fundação Dom Cabral, μεταξύ βραζιλιανών επιχειρήσεων με διεθνή παρουσία,

⁵⁵ Σύμφωνα με στοιχεία της UNCTAD

Μπαχάμες, Πορτογαλία και Ελβετία είναι οι δημοφιλέστεροι προορισμοί τοποθέτησης βραζιλιανών κεφαλαίων σε μετοχές, ενώ περίπου αντίστοιχες είναι και οι προτιμήσεις στην περίπτωση αγοράς ομολόγων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.16: ΣΥΝΘΕΣΗ ΑΠΟΘΕΜΑΤΟΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΤΗΣ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ (ΣΕ ΕΚ. ΔΟΛΑΡΙΑ ΗΠΑ)

	2010	2011
Μετοχές	14.731	16.903
Ομόλογα	23.472	11.581
Σύνολο	38.203	28.485

Πηγή: Κεντρική Τράπεζα Βραζιλίας

ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΕΣ ΣΤΟΝ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Οι περισσότερες από τις φαρμακευτικές εταιρείες στη Βραζιλία διαθέτουν τα κεφάλαια για την πραγματοποίηση καινοτόμων δραστηριότητες βασικής έρευνας, για να μην αναφέρουμε την επένδυση του πάνω από ένα δισεκατομμύριο δολάρια, από την ανακάλυψη-στόχο για την ολοκλήρωση της κλινικής ανάπτυξης και, τέλος, τον πυρήνα της διαδικασίας της εισαγωγής στο χρηματιστήριο.βραζιλιανή βιομηχανία βιοτεχνολογίας, μια καλύτερη ευκαιρία από ποτέ για την ανάπτυξη καινοτόμων φαρμάκων. Για αυτά τα καινοτόμα φάρμακα, υπάρχουν συμφωνίες αδειοδότησης της πελατειακής βάσης, πολλές διεθνείς εταιρείες που δραστηριοποιούνται στη Βραζιλία για πολλά χρόνια και είναι πρόθυμοι να οικοδομήσουν μια βιομηχανία της βιοτεχνολογίας στη Βραζιλία. Για τις διεθνείς επιχειρήσεις και τη βιομηχανία της βιοτεχνολογίας στη Βραζιλία είναι σημαντικό να δημιουργηθούν συνεργασίες που θα κάνουν τη βιομηχανία της βιοτεχνολογίας της Βραζιλίας να κερδίσουν την τεράστια επιτυχία της παγκόσμιας φαρμακευτικής αγοράς το δυνατόν περισσότερο.Για να αντιστραφεί η αρνητική κατάσταση, η κυβέρνηση της Βραζιλίας προέβη σε διάφορες πρωτοβουλίες για τη δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για την ανάπτυξη της καινοτομίας και των προϊόντων, το περιβάλλον της αγοράς, ώστε να δημιουργηθεί ένα μεγάλο αριθμό φαρμακευτικών εταιρειών, οι ευκαιρίες για συνεργασία.

Το 2004, η Βραζιλία παρουσιάζει την «Καινοτομία Δικαίου» (Law10, 973), για την ενθάρρυνση δημόσιων και ιδιωτικών επιμερισμού των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και άλλων πόρων, και επιτρέπει στον ιδιωτικό τομέα της E & A

δραστηριοτήτων που έχουν άμεση υποστήριξη.

Ενώ τα τελευταία 20 χρόνια, η Βραζιλία από το U. S. Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας και Εμπορικών Σημάτων (USPTO) κατάφερε να διπλασιάσει τον αριθμό των βιοϊατρικών εφευρέσεων, αν και η διαδικασία αίτησης για δίπλωμα ευρεσιτεχνίας είναι δυσκίνητη. Στη δημιουργία ενός περιβάλλοντος ευνοϊκού για την ανάπτυξη της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας, η Βραζιλία έχει σημειώσει πρόοδο. Το 2005, στη Βραζιλία συστάθηκε για τις επενδύσεις E & A, ανάπτυξη φορολογικών κινήτρων, το "Ενεργητικό" (Law11, 196). Το 2007, η Βραζιλία καθιέρωσε το εισόδημα πολιτική απαλλαγής από τον φόρο (Law11, 487). Οι δύο αυτοί νόμοι είχαν αρχικά ένα μικρή νομική ισχύ. Το 2008, το "ενεργητικό", παρήγαγε στο πλαίσιο της φορολόγησης ανάλογη ελάφρυνση του εισοδήματος σε 0,05% του ΑΕΠ.

Οι βραζιλιάνες φαρμακευτικές εταιρείες δεν διαθέτουν επαρκείς οικονομικούς πόρους για την εκτέλεση των κλινικών δοκιμών. Για να αντιμετωπιστεί αυτό το πρόβλημα, η κυβέρνηση της Βραζιλίας τους παρέχει ενεργά κεφάλαια μέσω ενός ανταγωνιστικού συστήματος που ονομάζεται *subveno* για την προώθηση των δοκιμών σε πρώιμα στάδια. Επιπλέον, εξειδικεύεται στην έρευνα της βιοτεχνολογίας και την ανάπτυξη των ξένων επιχειρηματικών κεφαλαίων που έχουν δημιουργηθεί στη Βραζιλία (MICHAEL P.RYAN,2010)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τρεις από τις σημαντικότερες πολιτικές συνταγές της νεοφιλελεύθερης πορείας στο τέλος του 20ου αιώνα ήταν: να μειώσει δραστικά τους εισαγωγικούς δασμούς, να επιτραπούν ξένες εταιρείες να εισέλθουν στις αγορές από τις οποίες είχαν αποκλειστεί, καθώς και να μειώσει την παρουσία του κράτους μέσω μαζικών προγραμμάτων ιδιωτικοποίησης. Τα μέτρα αυτά έπρεπε να αλλάξουν πολλές παγιωμένες καταστάσεις: την απομόνωση των εγχώριων αγορών από τον ανταγωνισμό κόσμο, τα προστατευόμενα μονοπώλια ή ολιγοπώλια στην αγορά, να αλλάξουν την πολιτική των επιχειρήσεων που δεν έχουν κίνητρα για να επενδύσουν στην παραγωγικότητα και την αύξηση των τεχνολογιών, την εξάπλωση των κρατικών επιχειρήσεων, των οποίων η αποτελεσματικότητα μειώθηκε με την πάροδο του

χρόνου (όπως συχνά χρησιμοποιούνται ως όργανα μικροπολιτικών παρεμβάσεων). Το άνοιγμα της οικονομίας έφερε μαζί του τους φρέσκους ανέμους της οικονομίας της αγοράς, που αναγκάζει τις υπάρχουσες επιχειρήσεις να αυξήσουν την αποτελεσματικότητα και την εξάλειψη των μονοπωλιακών ενοικίων.

Η ανταγωνιστικότητα της αγοράς και της επιχείρησης αναπτύχθηκε στη Βραζιλία τα τελευταία 15 χρόνια με την εισαγωγή των νεοφιλελεύθερων πολιτικών. Η απελευθέρωση της εγχώριας αγοράς έχει οδηγήσει σε πιο ανταγωνιστική απόδοση των επιχειρήσεων και των δομών της αγοράς. Το άνοιγμα της οικονομίας δεν περιορίζεται μόνο στο εμπόριο αλλά και στον τομέα των επενδύσεων, ιδιαίτερα από το 1995 και, όταν μια τροποποίηση του συντάγματος εξάλειψε κάθε διαφοροποίηση του νομικού καθεστώτος των εγχώριων και ξένων επιχειρήσεων. Το ξένο κεφάλαιο έχει τη δυνατότητα να εισάγει τους τομείς, από το οποίο είχε προηγουμένως αποκλεισθεί, όπως η εξερεύνηση πετρελαίου και δημοσίων επιχειρήσεων.

Εκτός από το άνοιγμα της οικονομίας, η κυβέρνηση Collor ξεκίνησε μια διαδικασία ιδιωτικοποίησης⁵⁶. Ωστόσο, όταν ο Πρόεδρος Cardoso ήρθε στην εξουσία το 1995, η διαδικασία ιδιωτικοποίησης επεκτάθηκε γρήγορα σε τομείς όπως επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας και των υποδομών μεταφορών.

Έχουμε δείξει σε αυτό το κεφάλαιο ότι, αν και ο στόχος του ανοίγματος της οικονομίας της Βραζιλίας και της ιδιωτικοποίησης των κρατικών επιχειρήσεων της ήταν να εκθέσει τη χώρα σε εγχώριες και διεθνείς δυνάμεις της αγοράς, που παραδόξως έχει αυξήσει τη συγκέντρωση της ιδιοκτησίας των βιομηχανιών της. Έτσι, η ελεύθερη αγορά έχει οδηγήσει σε συγχωνεύσεις και υιοθέτηση σύγχρονων, γενικά τεχνολογιών εξοικονόμησης εργασίας, οι οποίες έχουν αυξημένα κέρδη σε σχέση με τους μισθούς.

⁵⁶ Σε χάλυβα και πετροχημικά

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ

Στοιχεία από: www.tradingeconomics.com

Παραθέτω τους βασικότερους οικονομικούς δείκτες της οικονομίας της Βραζιλίας θέλοντας να παρουσιάσω τις τάσεις που παρατηρούνται και προδιαγράφουν την πορεία της χώρας.

ΑΕΠ / ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ

Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν ανά κάτοικο στη Βραζιλία αναφέρθηκε την τελευταία φορά στις 11.210,36 δολάρια το 2010, όταν ρυθμιστεί από την ισοτιμία αγοραστικής δύναμης (PPP), σύμφωνα με έκθεση που δημοσιεύθηκε από την Παγκόσμια Τράπεζα. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, στη Βραζιλία, όταν αναπροσαρμόζεται με ισοτιμία αγοραστικής δύναμης αντιστοιχεί στο 51% του μέσου όρου του κόσμου. Ιστορικά, από το 1980 μέχρι το 2010, στη Βραζιλία το κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά μέσο όρο ανέρχεται στα ΣΔΙΤ 6.460,3200 δολάρια, με την επίτευξη του υψηλότερου όλων των εποχών στα 11.210,3600 ευρώ το Δεκέμβριο του 2010 και με ένα ιστορικό χαμηλό στα 3.616,7000 δολάρια τον Δεκέμβριο του 1980⁵⁷. Το διάγραμμα δίνει τα ιστορικά στοιχεία για τη Βραζιλία σε κατά κεφαλήν ΑΕΠ ΣΔΙΤ⁵⁸.

⁵⁷Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ PPP προκύπτει από τη διαίρεση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος της χώρας, όπως προσαρμόστηκε με την ισοτιμία αγοραστικής δύναμης, από το συνολικό πληθυσμό

⁵⁸Χρησιμοποιώντας μια βάση ΣΔΙΤ λαμβάνει υπόψη το σχετικό κόστος διαβίωσης και τα ποσοστά του πληθωρισμού των χωρών, αντί να χρησιμοποιούν μόνο τις συναλλαγματικές ισοτιμίες που μπορεί να στρεβλώσουν τις πραγματικές διαφορές στο εισόδημα.

ΑΕΠ/ ΕΤΗΣΙΟΣ ΡΥΘΜΟΣ

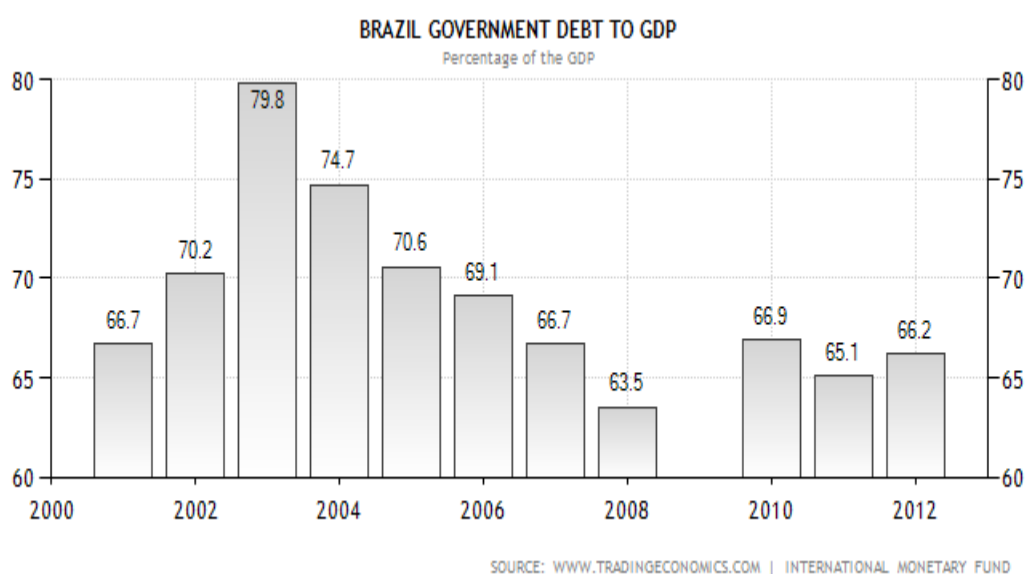
Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) στη Βραζιλία έχει επεκταθεί στα 0,20% το πρώτο τρίμηνο του 2012 έναντι του προηγούμενου τριμήνου. Ιστορικά, από το 1996 έως το 2012, στη Βραζιλία ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ κατά μέσο όρο ανέρχεται στα 0,77% με επίτευξη του υψηλότερου όλων των εποχών στα 4,5% το Σεπτέμβριο του 1996 και με ένα ιστορικό χαμηλό του -4,2% το Δεκέμβριο του 2008⁵⁹. Η Βραζιλία είναι μία από τις ταχύτερα αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες στον κόσμο. Με τη μεγάλη και αυξανόμενη γεωργία, τους τομείς εξόρυξης, μεταποίησης και υπηρεσιών, η Βραζιλία κατατάσσεται στην υψηλότερη οικονομία μεταξύ όλων των χωρών της Νοτίου Αμερικής και έχει επίσης αποκτήσει μια ισχυρή θέση στην παγκόσμια οικονομία. Το διάγραμμα δίνει τα ιστορικά στοιχεία για τη Βραζιλία σε Ποσοστό αύξησης του ΑΕΠ.

⁵⁹Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ), ποσοστό αύξησης παρέχει ένα συγκεντρωτική μέτρο των μεταβολών στην αξία των αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται από μια οικονομία.

ΑΕΠ/ΧΡΕΟΣ ΠΡΟΣ ΑΕΠ

Η Βραζιλία κατέγραψε χρέος προς το ΑΕΠ από 66,2% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος της χώρας το 2011. Ιστορικά, από το 2000 μέχρι το 2011, το χρέος προς το ΑΕΠ είναι κατά μέσο όρο 69,05% με επίτευξη του υψηλότερου όλων των εποχών στα 79,8% το Δεκέμβριο του 2002 και με ένα ιστορικό χαμηλό του 63,5% το Δεκέμβριο του 2007⁶⁰. Το διάγραμμα δίνει τα ιστορικά στοιχεία για το χρέος της κυβέρνησης της Βραζιλίας προς το ΑΕΠ.

⁶⁰Σε γενικές γραμμές, το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ που χρησιμοποιείται από τους επενδυτές μετρά την ικανότητα μιας χώρας να προβεί σε μελλοντικές πληρωμές για το χρέος της, επηρεάζοντας έτσι το κόστος δανεισμού της χώρας και οι αποδόσεις των κρατικών ομολόγων.

ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

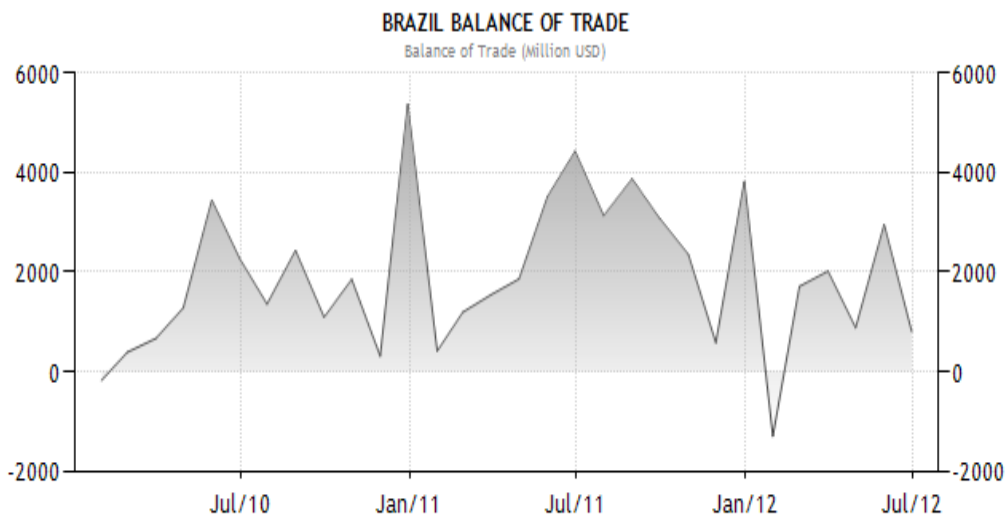
Η Βραζιλία ανέφερε ένα δημοσιονομικό πλεόνασμα ίσο με το 2,60% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος της χώρας το 2011. Ιστορικά, από το 1998 μέχρι το 2011, ο Κρατικός Προϋπολογισμός της Βραζιλίας είναι κατά μέσο όρο 2,06% του ΑΕΠ ενώ έφθασε στο υψηλότερο όλων των εποχών των 2,80% του ΑΕΠ το Δεκέμβριο του 2008 και με ένα ιστορικό χαμηλό των 0,80% του ΑΕΠ το Δεκέμβριο του 1998⁶¹. Το διάγραμμα δίνει τα ιστορικά στοιχεία για τον προϋπολογισμό κυβέρνησης της Βραζιλίας.

⁶¹Ο Κρατικός Προϋπολογισμός είναι μια αναλυτική λογιστική των πληρωμών που εισπράχθηκαν από την κυβέρνηση (φόροι και άλλα τέλη) και τις πληρωμές που πραγματοποιήθηκαν από την κυβέρνηση (αγορές και πληρωμές μεταβίβασης). Το έλλειμμα του προϋπολογισμού συμβαίνει όταν μια κυβέρνηση ξοδεύει περισσότερα χρήματα από ό, τι χρειάζεται μέσα Το αντίθετο του ελλείμματος του προϋπολογισμού είναι ένα πλεόνασμα του προϋπολογισμού.

ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ

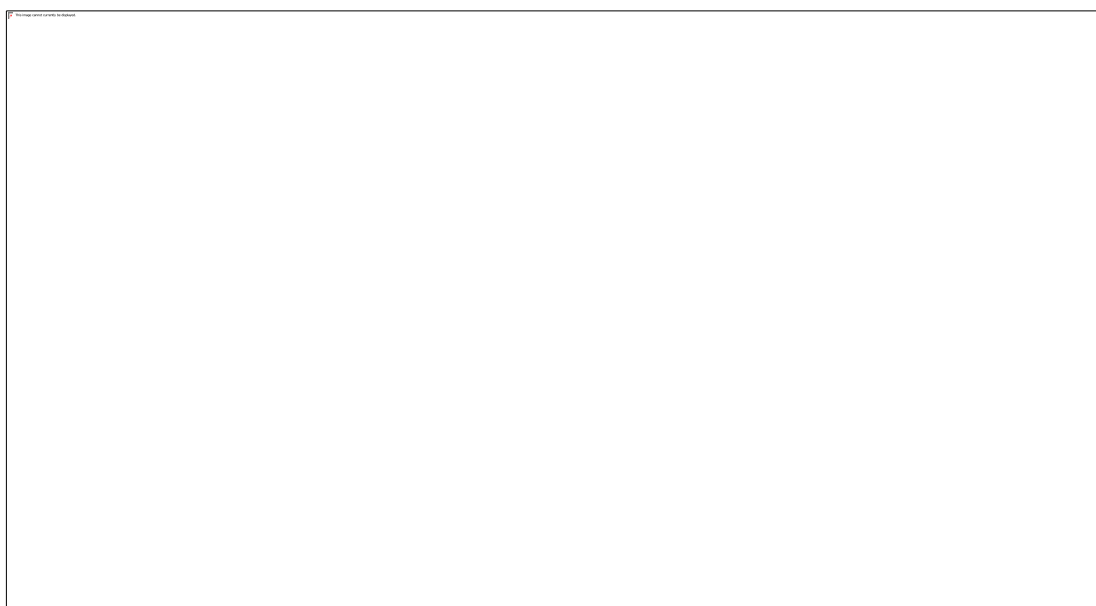
Η Βραζιλία ανέφερε ένα εμπορικό πλεόνασμα ισοδύναμο με 807 εκατ. δολάρια ΗΠΑ τον Ιούνιο του 2012. Ιστορικά, από το 1991 έως το 2012, στη Βραζιλία το Ισοζύγιο Εμπορίου κατά μέσο όρο ανέρχεται 1310,5900 εκατομμύρια δολάρια ενώ έχει επιτευχθεί το υψηλότερο όλων των εποχών στα 5659,4000 εκατ. Δολάρια τον Ιούλιο του 2006 και με ένα ιστορικό χαμηλό του -1845,3000 εκ. δολαρίων το Δεκέμβριο του 1996. Η Βραζιλία έχει μια οικονομία με εξαγωγικό προσανατολισμό. Οι κυριότερες εξαγωγές είναι ο μεταφορικός εξοπλισμός, σιδηρομεταλλεύματος, βιομηχανικές πρώτες ύλες, η σόγια, τα υποδήματα, καφές, αυτοκίνητα, εξαρτήματα αυτοκινήτων, μηχανημάτων. Βραζιλία εισαγωγές μηχανημάτων, ηλεκτρικών και μεταφορικό εξοπλισμό, χημικά προϊόντα, αυτοκίνητα και ηλεκτρονικά μέρος. Οι πρωτογενείς εμπορικοί εταίροι της Βραζιλίας είναι οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Αργεντινή. Το διάγραμμα δίνει ιστορικά στοιχεία για το Ισοζύγιο Εμπορίου.

SOURCE: WWW.TRADINGECONOMICS.COM | MINISTÉRIO DO DESENVOLVIMENTO, INDÚSTRIA E COMÉRCIO EXTERIOR

ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Το ποσοστό ανεργίας στη Βραζιλία αναφέρθηκε τελευταία φορά στο 5,8% το Μάιο του 2012. Ιστορικά, από το 2001 έως το 2012, η Βραζιλία έχει μέσο ποσοστό ανεργίας 9,26% με επίτευξη του υψηλότερου όλων των εποχών στα 13,10% τον Αύγουστο του 2003 και με ένα ιστορικό χαμηλό των 4,7% το Δεκέμβριο του 2011. Το ποσοστό ανεργίας μπορεί να ορίζεται ως ο αριθμός των ατόμων που αναζητούν ενεργά για μια θέση εργασίας ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού. Το διάγραμμα δίνει τα ιστορικά στοιχεία για το ποσοστό ανεργίας Βραζιλία.

ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΗ ΙΣΟΤΙΜΙΑ

http://translate.googleusercontent.com/translate_c?hl=en&langpair=en|el&rurl=translate.google.gr&u=http://www.tradingeconomics.com/brazil/currency&usg=ALkJrhiNLG9t2ycjWXE7U_ESBu_sAjOotQ

USDBRL – Η πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία της Βραζιλίας

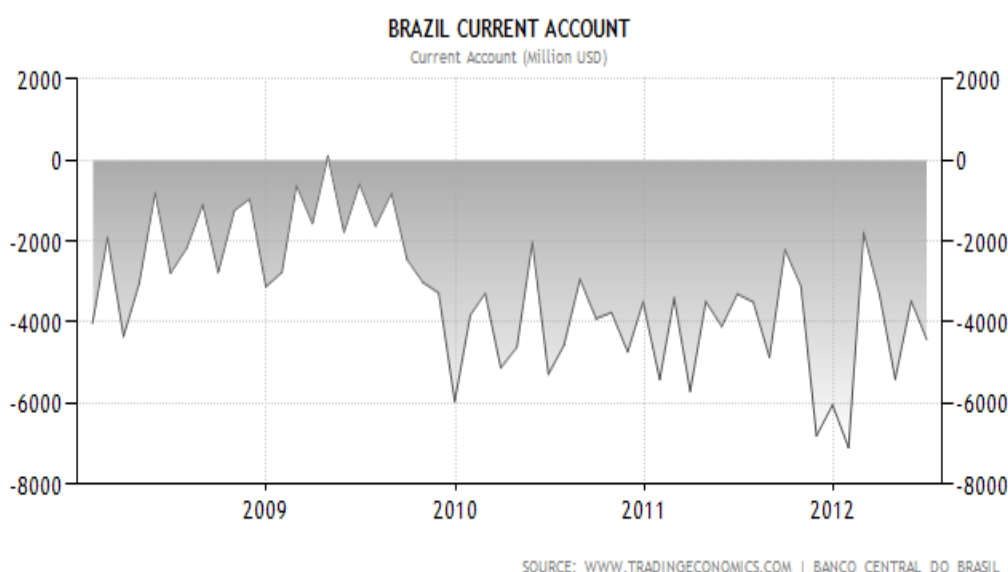
Η USDBRL συναλλαγματική ισοτιμία υποτιμήθηκε 0,0553 ή 2,74% κατά τη διάρκεια των τελευταίων 30 ημερών. Ιστορικά, από το 1992 έως το 2012, σημειώθηκε κατά μέσο όρο 1,79 USDBRL με την υψηλότερη επίτευξη όλων των εποχών στα 3,95 τον Οκτώβριο του 2002 και με ένα ιστορικό χαμηλό των 0,0000 τον Ιανουάριο του 1992. Η τρέχουσα ισοτιμία USDBRL καθορίζει πόσο ένα νόμισμα, το δολάριο ΗΠΑ, είναι σήμερα η αξία του σε σχέση με το BRL. Ενώ η συναλλαγματική ισοτιμία USDBRL είναι εισηγμένη και ανταλλάσσεται εντός της ίδιας ημέρας, ο ρυθμός USDBR είναι εισηγμένος σε ημερησία βάση, αλλά για την παράδοση και πληρωμή, σε μια συγκεκριμένη μελλοντική ημερομηνία. Το διάγραμμα δίνει τα ιστορικά στοιχεία για πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία της Βραζιλίας USDBRL.

SOURCE: WWW.TRADINGECONOMICS.COM | OTC INTERBANK

ΤΡΕΧΟΥΜΕΝΟΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ

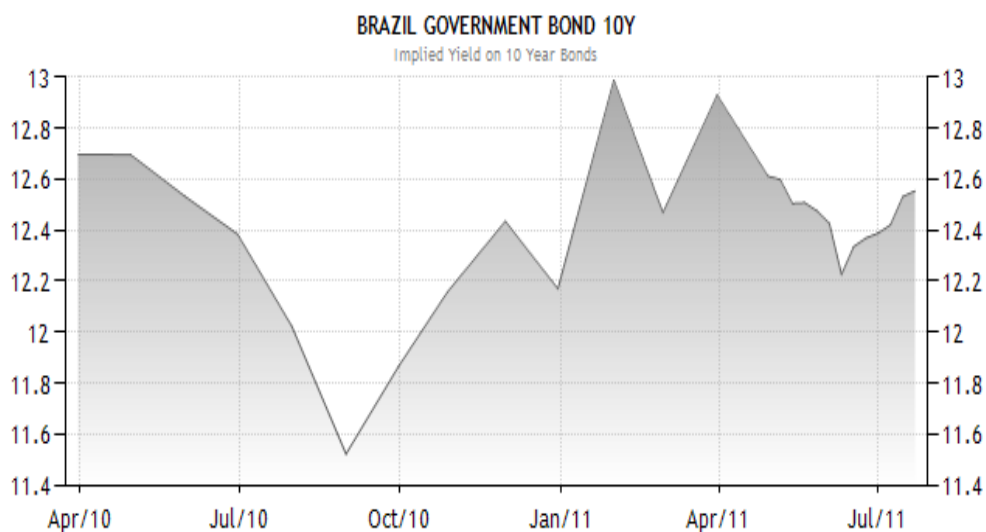
Η Βραζιλία αναφέρει ένα αντίστοιχο έλλειμμα των 4420 εκατομ δολαρίων τον Ιούνιο του 2012. Ιστορικά, από το 1980 έως το 2012, στη Βραζιλία το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών ανέρχεται κατά μέσο όρο στα -937,7 εκατομμύρια δολάρια ενώ επιτευχθεί το υψηλότερο όλων των εποχών στα 3.055,2 εκατ. δολάρια τον Ιούλιο του 2006 και ένα ιστορικό χαμηλό του -7090,0 εκατ. δολαρίων τον Ιανουάριο του 2012. Το διάγραμμα δίνει τα ιστορικά στοιχεία για το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών⁶²στη Βραζιλία.

⁶²Το ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών είναι το άθροισμα του εμπορικού ισοζυγίου (εξαγωγές μείον εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών), καθαρό εισόδημα από παράγοντες (όπως τόκοι και μερίσματα) και καθαρές μεταβιβαστικές πληρωμές (όπως ξένη βοήθεια).

ΚΡΑΤΙΚΑ ΟΜΟΛΟΓΑ

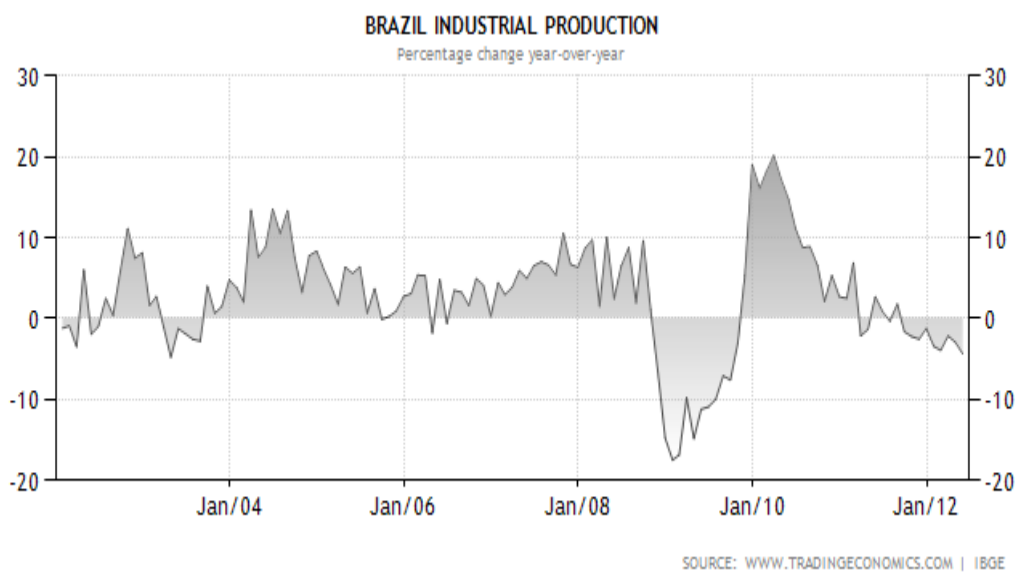
Η Απόδοση των κρατικών ομολόγων μειώθηκε 0 μονάδες βάσης κατά τη διάρκεια των τελευταίων 30 ημερών, που σημαίνει ότι έγινε λιγότερο ακριβό για τη Βραζιλία να δανειστεί χρήματα από τους επενδυτές. Κατά τη διάρκεια των τελευταίων 12 μηνών, στη Βραζιλία απόδοση των κρατικών ομολόγων μειώθηκε 0,0%. Ιστορικά, από το 2010 μέχρι το 2011, στη Βραζιλία, τα κρατικά ομόλογα κυμαίνονται κατά μέσο όρο 12,4% με την υψηλότερη επίτευξη όλων των εποχών στα 13,0% τον Ιανουάριο του 2011 και με ένα ιστορικό χαμηλό του 11,5% τον Αύγουστο του 2010. Γενικά, ένα κρατικό ομόλογο εκδίδεται από την εθνική κυβέρνηση και εκφράζεται στο νόμισμα της χώρας. Τα ομόλογα που έχουν εκδοθεί από τις εθνικές κυβερνήσεις σε ξένα νομίσματα, συνήθως αναφέρονται σαν κρατικά ομόλογα. Η απόδοση που απαιτούν οι επενδυτές για τα ταμεία δανειοδοτήσεων προς τις κυβερνήσεις αντανακλά τις προσδοκίες για τον πληθωρισμό και την πιθανότητα ότι το χρέος θα εξοφληθεί. Το διάγραμμα δίνει τα ιστορικά στοιχεία για τη Βραζιλία 10ετούς κρατικού ομολόγου.

SOURCE: WWW.TRADINGECONOMICS.COM | BRAZIL DEPARTMENT OF TREASURY

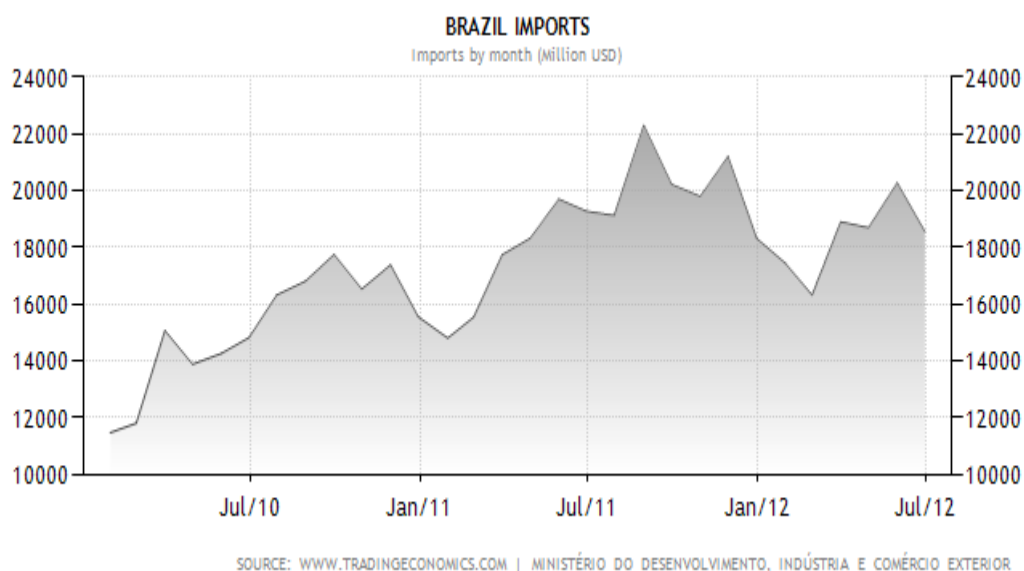
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Η Βιομηχανική Παραγωγή στη Βραζιλία μειώθηκε 4,3% το Μάιο του 2012. Ιστορικά, από το 1992 έως το 2012, στη Βραζιλία, η Βιομηχανική Παραγωγή κυμαίνεται κατά μέσο όρο στα 2,74% με την υψηλότερη επίτευξη όλων των εποχών στα 20,12% το Μάρτιο του 2010 και με ένα ιστορικό χαμηλό του -17,47% τον Ιανουάριο του 2009. Η βιομηχανική παραγωγή μετρά τις αλλαγές στην παραγωγή για το βιομηχανικό τομέα της οικονομίας που περιλαμβάνει την κατασκευή, τα ορυχεία και επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας. Η Βιομηχανική Παραγωγή αποτελεί σημαντικό δείκτη για την οικονομική πρόβλεψη και συχνά χρησιμοποιείται για τη μέτρηση των πληθωριστικών πιέσεων, όπως τα υψηλά επίπεδα της βιομηχανικής παραγωγής που μπορεί να οδηγήσουν σε απότομες μεταβολές των τιμών. Το διάγραμμα δίνει τα ιστορικά στοιχεία για την παραγωγή βιομηχανικών Βραζιλία.

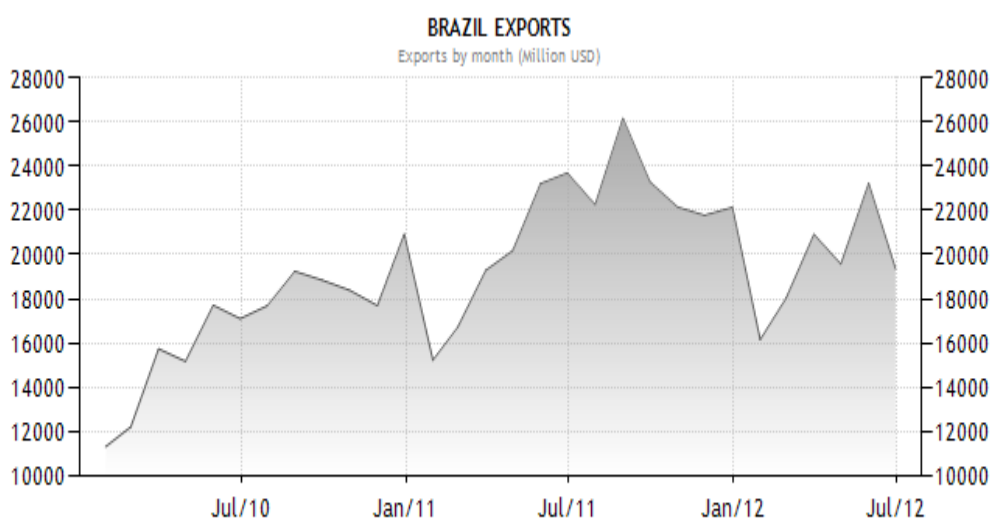
ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ

Στη Βραζιλία οι εισαγωγές ήταν αξίας 18,6 δισ. δολαρίων τον Ιούνιο του 2012. Ιστορικά, από το 1999 έως το 2012, κατά μέσο όρο στη Βραζιλία οι Εισαγωγές ανέρχονται στα 8866,8600 εκατ. Δολάρια με την υψηλότερη επίτευξη όλων των εποχών στα 22.285 εκ. δολαρίων τον Αύγουστο του 2011 και με ένα ιστορικό χαμηλό των 3164,79 εκατ. δολαρίων το Φεβρουάριο του 1999. Στη Βραζιλία οι εισαγωγές είναι κυρίως μηχανημάτων, ηλεκτρικών και μεταφορικού εξοπλισμού, χημικών προϊόντων, αυτοκινήτων και ηλεκτρονικών. Οι κύριοι εταίροι εισαγωγής της Βραζιλίας είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση, οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Κίνα και η Αργεντινή. Το διάγραμμα δίνει ιστορικά στοιχεία για τις εισαγωγές στη Βραζιλία.

ΕΞΑΓΩΓΕΣ

Στη Βραζιλία οι εξαγωγές ήταν αξίας 19,4 δισ. δολαρίων τον Ιούνιο του 2012. Ιστορικά, από το 1997 έως το 2012, οι εξαγωγές της Βραζιλίας κατά μέσο όρο ανέρχονται στα 10093.51 εκ. δολάρια με την υψηλότερη επίτευξη όλων των εποχών στα 26.158 εκ. δολάρια τον Αύγουστο του 2011 και με ένα ιστορικό χαμηλό του 2949,15 εκατ. δολαρίων τον Ιανουάριο του 1999. Η Βραζιλία έχει μια οικονομία με εξαγωγικό προσανατολισμό και οι εξαγωγές ανέρχονται στα 14% του ΑΕΠ της. Οι κυριότερες εξαγωγές είναι ο μεταφορικός εξοπλισμός, σιδηρομεταλλεύματος, η σόγια, τα υποδήματα, ο καφές, τα αυτοκίνητα, τα εξαρτήματα αυτοκινήτων, γενικώς μηχανήματα που χρησιμοποιούνται για την Βιομηχανία. Η Βραζιλία αντιπροσωπεύει το 25% των παγκόσμιων εξαγωγών ακατέργαστης και επεξεργασμένης ζάχαρη και είναι ο παγκόσμιος ηγέτης στις εξαγωγές σόγιας ενώ είναι υπεύθυνη για το 80% χυμό πορτοκαλιού του πλανήτη. Μεγάλα αποθέματα σιδήρου και μαγγανίου αποτελούν σημαντικές πηγές των βιομηχανικών πρώτων υλών και των εσόδων από τις εξαγωγές. Μεγαλύτερες αγορές της Βραζιλίας, οι εξαγωγές προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, Ηνωμένες Πολιτείες, Αργεντινή, Κίνα και Βενεζουέλα. Το διάγραμμα δίνει ιστορικά στοιχεία για τις εξαγωγές της Βραζιλίας.

SOURCE: WWW.TRADINGECONOMICS.COM | MINISTÉRIO DO DESENVOLVIMENTO, INDÚSTRIA E COMÉRCIO EXTERIOR

ΕΠΙΤΟΚΙΟ

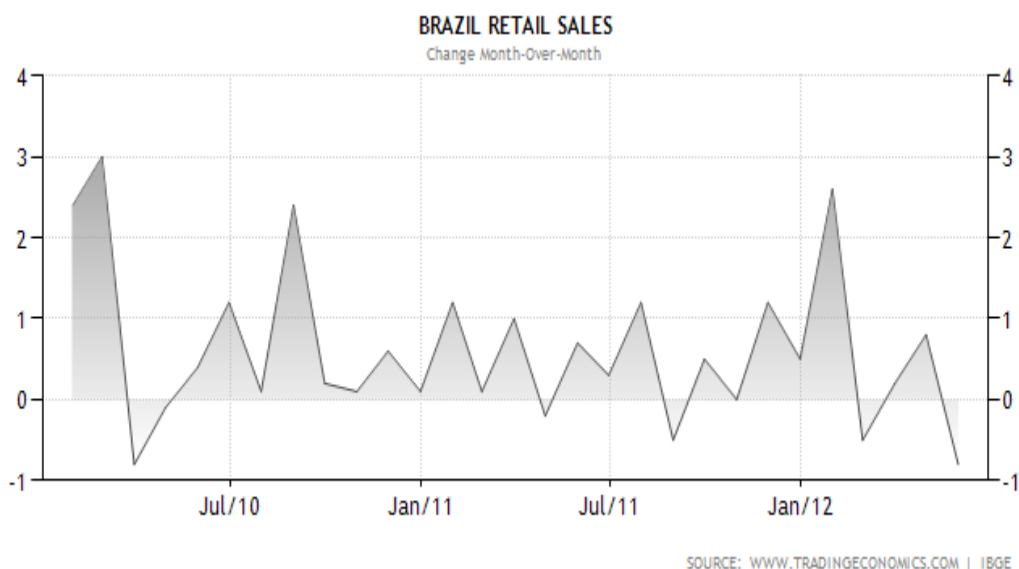
Το επιτόκιο αναφοράς στη Βραζιλία υπολογίστηκε τελευταία φορά στις 8%. Ιστορικά, από το 1999 έως το 2012, η Βραζιλία έχει μέσο επιτόκιο 16,57% με την υψηλότερη επίτευξη όλων των εποχών στα 45,0% το Μάρτιο του 1999 και με ένα ιστορικό χαμηλό στα 8,0% τον Ιούλιο του 2012. Στη Βραζιλία, οι αποφάσεις για τα επιτόκια λαμβάνονται από την Επιτροπή Κεντρικής Τράπεζας για την νομισματική πολιτική της Βραζιλίας (COPOM). Το επίσημο επιτόκιο είναι το Ειδικό Σύστημα Εκκαθάρισης και ποσοστό Θεματοφυλακής (SELIC), το οποίο είναι το επιτόκιο δανεισμού. Το διάγραμμα δίνει τα ιστορικά στοιχεία για το Επιτόκιο στη Βραζιλία.

SOURCE: WWW.TRADINGECONOMICS.COM | BANCO CENTRAL DO BRASIL

ΛΙΑΝΙΚΕΣ ΠΩΛΗΣΕΙΣ

ΟΙ Λιανικές Πωλήσεις στη Βραζιλία μειώθηκε 0,8% το Μάιο του 2012 έναντι του προηγούμενου μήνα. Ιστορικά, από το 2001 έως το 2012, οι Λιανικές Πωλήσεις κυμαίνονται κατά μέσο όρο 0,43% με την υψηλότερη επίτευξη όλων των εποχών στα 3,00% το Φεβρουάριο του 2010 και με ένα ιστορικό χαμηλό του -2,30% το Μάρτιο του 2003. Μια έκθεση για τις πωλήσεις λιανικής παρέχει ένα συγκεντρωτικό μέτρο των πωλήσεων λιανικής των προϊόντων κατά τη διάρκεια μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου. Το διάγραμμα δίνει ιστορικά στοιχεία για τις Λιανικές Πωλήσεις στη Βραζιλία.

ΕΤΗΣΙΟ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ

Οι Λιανικές Πωλήσεις στη Βραζιλία αυξήθηκαν 8,2% το Μάιο του 2012 πάνω από τον αντίστοιχο μήνα του προηγούμενου έτους. Ιστορικά, από το 2001 έως το 2012, οι Ετήσιες Λιανικές Πωλήσεις στη Βραζιλία υπολογίζονται κατά μέσο όρο στα 5,27% με την υψηλότερη επίτευξη όλων των εποχών των 15,7% το Μάρτιο του 2010 και με ένα ιστορικό χαμηλό του -11,4% το Μάρτιο του 2003. Μια έκθεση για τις πωλήσεις λιανικής παρέχει ένα συγκεντρωτικό μέτρο των πωλήσεων λιανικής των προϊόντων κατά τη διάρκεια μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου. Οι λιανικές πωλήσεις είναι εποχιακές και ευμετάβλητες και η σημασία τους για το συνολικό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν ποικίλλει ανάλογα με κάθε χώρα. Το διάγραμμα δίνει τα ιστορικά στοιχεία για τις Ετήσιες Λιανικές Πωλήσεις στη Βραζιλία.

ΒΡΑΖΙΛΙΑ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟ

Τα αποθέματα στη Βραζιλία είχαν θετική απόδοση κατά τη διάρκεια του τελευταίου μήνα. Ο Bovespa, ένας σημαντικός δείκτης του χρηματιστηρίου στον οποίο βασίζεται η Βραζιλία, κινητοποιήθηκε στις 166 μονάδες ή 0,31% κατά τη διάρκεια των τελευταίων 30 ημερών. Ιστορικά, από το 1976 έως το 2012, ο μέσος όρος ήταν 21.765,3 Bovespa σημειώνοντας επίτευξη όλων των εποχών με υψηλότερο των 73.516,8 τον Μάιο του 2008 και ένα ιστορικό χαμηλό του 0,0 τον Ιούνιο του 1984. Ο Bovespa είναι ένας σημαντικός δείκτης του χρηματιστηρίου που παρακολουθεί τις επιδόσεις των μεγάλων εταιρειών που εδρεύουν στη Βραζιλία. Η χρηματιστηριακή αγορά ή ανταλλαγή είναι το κέντρο ενός δικτύου των συναλλαγών κινητών αξιών, όπου οι αγοραστές πληρούν πωλητών σε μια ορισμένη τιμή. Αυτή η σελίδα περιλαμβάνει ένα διάγραμμα με τα ιστορικά στοιχεία για το Χρηματιστήριο της Βραζιλίας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Βραζιλία χαρακτηρίζεται από μεγάλη και καλά αναπτυγμένη γεωργία, τομείς εξόρυξης, παραγωγής και παροχής υπηρεσιών και η οικονομία της αντισταθμίζεται ότι από όλες τις άλλες χώρες της Νότιας Αμερικής καθώς η Βραζιλία επεκτείνει την παρουσία της στις διεθνείς αγορές. Οι δραστηριότητες ανάπτυξης που αναλαμβάνονται την κατέστησαν μία από τις δέκα μεγαλύτερες οικονομίες του κόσμου. Ο τομέας των υπηρεσιών συμβάλλει σημαντικά στην οικονομία της χώρας και ακολουθεί ο βιομηχανικός τομέας. Σημαντικά γεωργικά προϊόντα στη χώρα είναι *ο καφές, η σόγια, το ρύζι, το ζαχαροκάλαμο και το κακάο*. Σημαντικές βιομηχανίες είναι της *κλωστοϋφαντουργίας, των χημικών προϊόντων, του σιδηρομεταλλεύματος, του χάλυβα και των οχημάτων*. Ο εξαγωγικός τομέας στη χώρα έχει επίσης σχετική σημασία. Σημαντικά εξαγωγικά προϊόντα της χώρας είναι *σιδηρομεταλλεύματα, κακάο φασόλια, καλαμπόκι και καπνός*. Η χώρα έχει τεράστια κοιτάσματα ορυκτών, *σιδήρου, φωσφορικά άλατα, μαγγάνιο, ουράνιο, χαλκό, πλατίνα και χρυσό άνθρακα*. (www.economywatch.com)

Από το 2003, η Βραζιλία έχει βελτιώσει σταθερά τη μακροοικονομική σταθερότητα της δημιουργίας συναλλαγματικών διαθεσίμων, καθώς και τη μείωση του χρέους. Μετά την ισχυρή ανάπτυξη το 2007 και το 2008, η έναρξη της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης έπληξε τη Βραζιλία το 2008. Η Βραζιλία γνώρισε δύο τρίμηνα ύφεσης, καθώς η παγκόσμια ζήτηση για το αγαθό με βάση τις εξαγωγές της Βραζιλίας συρρικνώθηκε και η εξωτερική πίστωση στέρεψε. Ωστόσο, η Βραζιλία ήταν μια από τις πρώτες αναδυόμενες αγορές για να ξεκινήσει μια ανάκαμψη. Το 2010, η εμπιστοσύνη των καταναλωτών και των επενδυτών αναβίωσε και η αύξηση του ΑΕΠ έφθασε το 7,5%, το υψηλότερο ποσοστό ανάπτυξης κατά τα τελευταία 25 χρόνια. Η άνοδος του πληθωρισμού οδήγησε τις αρχές να λάβουν μέτρα για το πάγωμα των τιμών. Οι ενέργειες αυτές και η επιδείνωση της διεθνούς οικονομικής κατάστασης, επιβράδυναν την ανάπτυξη στο 2,7% για το 2011. Παρά την επιβράδυνση της ανάπτυξης το 2011, η Βραζιλία ξεπέρασε το Ηνωμένο Βασίλειο ως έβδομη μεγαλύτερη οικονομία στον κόσμο σε σχέση με το ΑΕΠ. Η δε **ανεργία** βρίσκεται στο ιστορικά χαμηλό επίπεδο του 4,7% (Δεκέμβριος 2011), παραδοσιακά υψηλό επίπεδο της Βραζιλίας της ισότητας των εισοδημάτων μειώθηκε για κάθε ένα

από τα τελευταία 12 χρόνια. Τα υψηλά **επιτόκια** της Βραζιλίας καθιστούν έναν ελκυστικό προορισμό για τους ξένους επενδυτές. Μεγάλες **εισροές κεφαλαίων** τα τελευταία χρόνια συνέβαλαν στην ανατίμηση του νομίσματος, πλήττοντας την ανταγωνιστικότητα της Βραζιλίας οδηγώντας την κυβέρνηση να παρέμβει στις αγορές ανταλλαγές του εξωτερικού και να αυξήσει τους φόρους σε ορισμένες εισροές ξένων κεφαλαίων. Η Πρόεδρος *Dilma Rousseff* έχει διατηρήσει τη δέσμευση της προηγούμενης κυβέρνησης για στόχευση του πληθωρισμού από την κεντρική τράπεζα, μια κυμαινόμενη συναλλαγματική ισοτιμία, και η δημοσιονομική πειθαρχία.

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑΣΤΟΙΧΕΙΑ

[HTTP://WWW.TRADINGECONOMICS.COM/BRAZIL/INDICATORS](http://www.tradingeconomics.com/brazil/indicators)

ΒΡΑΖΙΛΙΑ - ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ

	Πραγματικός	Προηγούμενη	Μονάδα
Πληθυσμός Βραζιλία	196,65	194,94	Εκατομμύριο
Βραζιλία Τρεχούμενος Λογαριασμός με το ΑΕΠ	-2,11	-2,30	Τοις εκατό
Βραζιλία χρέους προς το ΑΕΠ	66,20	65,10	Τοις εκατό
Βραζιλία κατά κεφαλήν ΑΕΠ	4803,40	4699,40	Δολάρια
Βραζιλία κατά κεφαλήν ΑΕΠ ΣΔΙΤ	11210,36	10436,43	Δολάρια
Βραζιλία Λιανικών Πωλήσεων	-0,80	0,80	Τοις εκατό
Βραζιλία Ετήσια Λιανικών Πωλήσεων	8,20	6,00	Τοις εκατό
USDBRL - Βραζιλίας πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία	2,02		
Βραζιλία εμπιστοσύνη Επιχειρήσεων	56,10	57,90	
Βραζιλία Τρεχούμενος Λογαριασμός	-4420,00	-3470,00	Εκατομμύρια δολάρια
Βραζιλία εμπιστοσύνη των καταναλωτών	112,60	114,60	
Οι εξαγωγές της Βραζιλίας	19354,00	23215,00	Εκατομμύρια δολάρια
Βραζιλία ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ	0,20	0,30	Τοις εκατό
Βραζιλία ΑΕΠ Ετήσιος Ρυθμός	0,80	1,40	Τοις εκατό
Βραζιλία εισαγωγές	18547,00	20262,00	Εκατομμύρια δολάρια
Βραζιλία Βιομηχανική Παραγωγή	-4,30	-2,90	Τοις εκατό
Βραζιλία Κρατικός Προϋπολογισμός	2,60	2,10	Ποσοστό του ΑΕΠ
Βραζιλία Πληθωρισμός	4,92	4,99	Τοις εκατό
Βραζιλία Επιτόκιο	8,00	8,50	Τοις εκατό
Βραζιλία Ισοζύγιο Εμπορίου	807,00	2953,00	Εκατομμύρια δολάρια
Βραζιλία Ποσοστό Ανεργίας	5,80	6,00	Τοις εκατό
Βραζιλία κρατικών ομολόγων 10Υ	12,55	12,53	Τοις εκατό
Βραζιλία Χρηματιστήριο	54002,72	52607,54	
USDBRL Συναλλαγματικών Ισοτιμιών	2,02	2,03	
Βραζιλία ΑΕΠ	2476,65	2087,89	δισ. δολάρια

5^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η οικονομία μίας χώρας δεν θεωρείται αυτόνομη αλλά είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον καθώς ενισχύεται από αυτό και δαπανά μέρος του ετήσιου προϋπολογισμού σε αυτό, στο κεφάλαιο αυτό παραθέτονται στοιχεία και κοινωνικοί και περιβαλλοντικοί δείκτες που διαφωτίζουν τον τομέα του περιβάλλοντος, της κατάσταση φτώχειας και την εκπαίδευση.

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΡΥΠΑΝΣΗ & AMAZONIOS

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, το αυξανόμενο περιβαλλοντικό κίνημα προστασίας στις προηγμένες χώρες είχε αντίκτυπο και στις πολιτικές των Λατινικών χωρών και τέτοιες κινήσεις έχουν επηρεάσει και τις πολιτικές των διεθνών οργανισμών (όπως η Παγκόσμια Τράπεζα) τα δάνεια των οποίων έχουν όλο και περισσότερο θέσει ως προϋπόθεση τον περιβαλλοντικό αντίκτυπο των έργων που χρηματοδοτούν. Περιβαλλοντικές ομάδες εμφανίστηκαν και γρήγορα επεκτάθηκαν και στη Βραζιλία. Βήματα της χώρας έγιναν τα τελευταία χρόνια για τον έλεγχο των ρυπογόνων συνεπειών της εκβιομηχάνισης και της αποψίλωσης παρθένων εδαφών, αντανακλώντας την αυξανόμενη εγχώρια και παγκόσμια οικολογική συνείδηση⁶³. Ο χρυσός κύκλος των εξαγωγών, ο οποίος μετατόπισε το κέντρο των οικονομικών δραστηριοτήτων στην κεντρική Βραζιλία (κυρίως στην παρούσα κατάσταση του Minas Gerais), είχε επίσης αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Τεράστιες εκτάσεις από δάση κόπηκαν, καθώς ήταν η μοναδική πηγή καυσίμων, και γεωργικές εκτάσεις παραχωρήθηκαν σε όλες τις γειτονικές περιοχές, για χρήση σε ορυχεία χρυσού. Αυτό προκλήθηκε από την εκκαθάριση της γης για την καλλιέργεια των προϊόντων διατροφής για τον πληθυσμό των ορυχείων και για να τους παρέχει καύσιμα.

Η πρώιμος κύκλος εξαγωγών καφέ, επίσης, οδήγησε στην ταχεία απογύμνωση της υπαίθρου με αποτέλεσμα την ταχεία μείωση της γονιμότητας του εδάφους. Η Βραζιλία κληρονόμησε ένα μοτίβο συμπεριφοράς στον τομέα της γεωργίας και

⁶³η οποία κορυφώθηκε με τη Διάσκεψη Ηνωμένων Εθνών του 1992 για το Περιβάλλον που πραγματοποιήθηκε στο Ρίο ντε Τζανέιρο.

εκμετάλλευση των φυσικών πόρων από τον αποικιακό και 19ο αιώνα παρελθόν της, αγνοώντας εντελώς το περιβάλλον. Είναι γνωστό ότι μέχρι τη δεκαετία του 1960, η γεωργική παραγωγή αυξήθηκε στο περιθώριο. Δηλαδή, λίγες εισροές χρησιμοποιήθηκαν για να αυξήσουν την παραγωγικότητα της γης και την βελτίωση των τεχνικών μεθόδων.

Στις τέσσερις δεκαετίες της βιομηχανικής ανάπτυξης, η βιομηχανική δομή της Βραζιλίας υπέστη σημαντικές αλλαγές (βλ. **Πίνακα 5.1**). Υπήρξε μια αξιοσημείωτη σχετική παρακμή των βιομηχανιών όπως η κλωστοϋφαντουργία (από 20,1% το 1949 σε 5,25% το 1990) και τα προϊόντα διατροφής (από 19,7% σε 11,85%), και μια ταχεία επέκταση των βιομηχανιών όπως ο εξοπλισμός μεταφορών (από 2,3% σε 7,7%), ο ηλεκτρικός εξοπλισμός (1,7% έως 8.64%), και χημικά-φαρμακευτικά-αρώματα-πλαστικά προϊόντα (9,4% έως 19,89%).

Οι πιο ραγδαία αναπτυσσόμενοι βιομηχανικοί τομείς είχαν επίσης τον υψηλότερο βαθμό πιθανής ρύπανσης, ειδικά σε επιχειρήσεις χημικών-πετροχημικών και μεταλλικών προϊόντων καθώς και μεταφορά υλικών (βλ. **Πίνακα 5.2**). Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι πριν από τη δεκαετία του 1980 η ανάπτυξη των βιομηχανιών επεκτάθηκε πίσω από τα προστατευτικά φράγματα διαφόρων κυβερνήσεων που στόχο είχαν την προσέλκυση όσο το δυνατόν περισσότερων βιομηχανιών με την ελαχιστοποίηση των κανονισμών που θα πρέπει να εκλαμβάνονται. Οι κανονισμοί του Περιβάλλοντος δεν εφαρμόζονταν και δεν είχαν καμία ισχύ και επίπτωση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.1: ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ: ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΗΣ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΗΣ ΠΡΟΣΤΙΘΕΜΕΝΗΣ ΑΞΙΑΣ

	1949	1963	1975	1980	1985
Αμέταλλα ορυκτά	7.4	5.2	6.2	5.8	4.30
Μεταλλικά Προϊόντα μηχανήματα	9.4	12.0	12.6	11.5	12.21
Ηλεκτρολογικός Εξοπλισμός	1.7	6.1	5.8	6.3	7.56
Μεταφορές Εξοπλισμός	2.3	10.5	6.3	7.6	6.43
Προϊόντα ξύλου	6.1	4.0	2.9	2.7	1.58
έπιπλα			2.0	1.8	1.45
Προϊόντα γαρτιού	2.1	2.9	2.5	3.0	2.94
Προϊόντα από καουτσούκ	2.0	1.9	1.7	1.3	1.84
Δερμάτινα Είδη	1.3	0.7	0.5	0.6	0.60
Χημικά			12.0	14.7	17.33
Φαρμακευτική	9.4	15.5	12.5	1.6	1.69
Αρώματα, σαπούνι, κεριά			1.1	0.9	0.89
Πλαστικά Προϊόντα			2.2	2.4	2.24
Κλωστοϋφαντουργία	20.1	11.6	6.1	6.4	5.95
Ρούχα και παπούτσια	4.3	3.6	3.8	4.8	5.17

Προϊόντα Τροφίμων	19.7	14.1	11.3	10.0	12.01
ποτά	4.3	3.2	1.8	1.2	1.24
καπνός	1.6	1.6	1.0	0.7	0.76
Τυπογραφία και εκδόσεις	4.2	2.5	3.6	2.6	1.94
Διάφορα	1.9	1.4	3.7	4.0	2.67
σύνολο	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Source: IBGE. industrial censuses and AnuarioEstatistico, various years

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.2: ΔΥΝΗΤΙΚΗ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΡΥΠΟΓΟΝΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ ΤΗΣ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ, 1980 (ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΑΠΟ ΤΙΣ ΛΙΓΟΤΕΡΟ ΡΥΠΟΓΟΝΕΣ = 0 ΣΤΙΣ ΠΟΛΥ ΡΥΠΟΓΟΝΕΣ = 3, ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΜΕΤΡΟΤΗΣ ΡΥΠΑΝΣΗΣ)

	Air Pollution	Water Pollution	Total
Αμέταλλα. ορυκτά	3	3	6
Μεταλλικά Προϊόντα	3	3	6
Χημικά Προϊόντα	3	3	6
Μεταφορές Εξοπλισμός	2	3	5
ποτά	2	3	5
Κλωστοϋφαντουργία	2	2	4
Προϊόντα χαρτιού	1	3	4
Ηλεκτρικών Μηχανών	1	2	3
Αρώματα, σαπούνι, κτλ.		3	3
Δερμάτινα Είδη	1	2	3
Προϊόντα Τροφίμων	1	2	3
Προϊόντα ξύλου		1	3
Πλαστικά Προϊόντα	1	1	2
Τυπογραφία και εκδόσεις	1	1	2
Προϊόντα από καουτσούκ	1	1	2
Φαρμακευτική	1	1	2
Ρούχα και παπούτσια	0	1	1
καπνός	1	0	1
έπιπλα	0	0	0
μηχανήματα	0	0	0

Source: Adapted from Haroldo Torres, "Emergência das indústrias sujas e intensivas em recursos naturais no cenário industrial brasileiro." Documento de Trabalho no. 9, Institute for the Study of Society, Population and Nature, Brasília, 1992, p. 3.

Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ενσωμάτωση των τεχνολογιών που δεν ήταν οι πιο προηγμένες φιλικά προς το περιβάλλον. Σε συνδυασμό με την εξαιρετική χωρική συγκέντρωση των βιομηχανιών, η αναδυόμενη βιομηχανική δομή συνέβαλε στην αύξηση της ρύπανσης. Επειδή δεν υπήρχε συστηματική συλλογή των δεδομένων της ρύπανσης μέχρι πρόσφατα, πρέπει να βασίζονταν σε ορισμένες περιπτώσιολογικές μελέτες για να τονιστούν οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις της εκβιομηχάνισης.

Η εκρηκτική ανάπτυξη του αστικού πληθυσμού της Βραζιλίας σε συνδυασμό με την υστέρηση των αστικών υποδομών έχει επίσης μια σημαντική πηγή ρύπανσης. Ένα

παράδειγμα είναι αστική συγκοινωνία⁶⁴. Με δεδομένη την καθυστέρηση της τεχνολογίας του εν λόγω κλάδου στη Βραζιλία, ιδίως όσον αφορά τις συσκευές μείωσης της ρύπανσης, η ρύπανση που προκαλείται από τα αυτοκίνητα στα μεγάλα αστικά κέντρα δεν θεωρείται έκπληξη⁶⁵.

Από την άποψη των «καταναλωτών», σε αντίθεση με τους παραγωγούς, η συγκέντρωση της ρύπανσης στις μεγάλες αστικές περιοχές της Βραζιλίας (στις αρχές της δεκαετίας του 1990, σχεδόν το 30% του πληθυσμού ζούσε σε εννέα μητροπολιτικές περιοχές και πάνω από 42% ζούσαν σε πόλεις μεγαλύτερες από 100.000 κατοίκους) φέρνει περίπου δύο τύπους υποβάθμισης του περιβάλλοντος: η υποβάθμιση προκύπτει από το πρότυπο της κατανάλωσης μιας σχετικά μικρής ομάδας με μέτρια έως υψηλά επίπεδα εισοδήματος, και εκείνη που προκύπτει από την απουσία των αστικών υπηρεσιών για ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού, ιδιαίτερα πληθυσμού με τα χαμηλότερα εισοδήματα. Το 1/2 των καλλιεργήσιμων εδαφών ανήκει στο 1/100 του πληθυσμού, δηλ. οι πλούσιοι/εξαιρετικά πλούσιοι υπολογίζονται σε 2.000.000 που εμφανίζονται να κατέχουν το 53% του εθνικού πλούτου ενώ οι εξαθλιωμένοι/φτωχοί υπολογίζονται στα 114.000.000 (exandasdocumentaries.gr).

Η ρύπανση που προκαλείται από το αυτοκίνητο και την υποβάθμιση του εδάφους λόγω των μεγάλων ποσοτήτων των απορριμμάτων που παράγονται, είναι φαινόμενα που έχουν κυρίως σχέση με τις **φαβέλες**, 600 αυθαίρετες παραγκουπόλεις στο Ρίο ντε Τζανέιρο. Μια σειρά από ασθένειες και ατυχήματα είναι οι περιβαλλοντικές συνέπειες ενός μεγάλου οικισμού φτωχών σε ανεπαρκείς χώρους που στοιχειωδώς

⁶⁴ Από τη δεκαετία του 1990, περίπου το 90% του Σάο Πάολο οφειλόταν σε μηχανοκίνητα οχήματα. Η κατάσταση γίνεται χειρότερη κατά τους χειμερινούς μήνες, όταν θερμικές αναστροφές διακόπτουν την ατμοσφαιρική διασπορά των ρύπων.

⁶⁵ Τα οχήματα που κινούνται με ορυκτά καύσιμα αποτελούν την κύρια πηγή ρύπανσης στο Σάο Πάολο, όπου τα προβλήματα αυτού του είδους είναι πιο οξεία. Εσωτερικής καύσης των οχημάτων εκπέμπουν σωματίδια, άνθρακα και μονοξειδίου του αζώτου, υδρογονάνθρακες, αλδεΐδες, και οργανικά οξέα. Στο Σάο Πάολο μητροπολιτική περιοχή, υπάρχουν περίπου 4,5 εκατομμύρια οχήματα, τα οποία διασπείρουν στην ατμόσφαιρα 3,8 τόνοι μονοξειδίου του άνθρακα την ημέρα, μαζί με άλλα επιβλαβή κατάλοιπα. Το χειμώνα του 1974, η συγκέντρωση των ρύπων στην ατμόσφαιρα ήταν τόσο υψηλή που για πρώτη φορά μια κατάσταση έκτακτης ανάγκης κηρύχθηκε. Παρόμοιες καταστάσεις σημειώθηκαν μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1980, όταν η προσθήκη της αιθανόλης 25% σε βενζίνη και η απαγόρευση του μολύβδου και παρόμοια πρόσθετα βελτίωσαν την ποιότητα του αέρα της πόλης.

Δεδομένου ότι τα οχήματα με κινητήρα είναι η κύρια πηγή της ατμοσφαιρικής ρύπανσης στην πόλη του Σάο Πάολο, κατά τους χειμερινούς μήνες, όταν η κατάσταση τείνει να πάρει κρίσιμες, οι κρατικές αρχές έχουν καθιερώσει το "Rodizio" σύστημα για τα επιβατικά αυτοκίνητα (δακτύλιος) (Werner,2008).

εξυπηρετούνται από δημόσιες υπηρεσίες. «Σκουπίδια, ζώα, στάσιμα νερά, ασθένειες, άνθρωποι και εγκληματίες είναι ένα συνονθύλευμα στην Πόλη του Θεού, με ένα κράτος Απών...» (exandasdocumentaries.gr)

Η υποβάθμιση της φτώχειας στη Βραζιλία είναι το αποτέλεσμα της άνιση ανάπτυξης της χώρας, με εξαιρετικά άνιση την κατανομή του εισοδήματος. Αυτή η άνιση κατανομή σημαίνει ότι ένα μικρό μέρος του πληθυσμού, το 10% πάνω από τις εισοδηματικές ομάδες, έχει πρόσβαση σε ένα μεγάλο μέρος των παραγόμενων αγαθών και υπηρεσιών και δημιουργεί μια μεγάλη ροή απόρριψης αποβλήτων και υπολειμμάτων. Ταυτόχρονα, ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού ζει σε περιοχές που δεν έχουν πρόσβαση σε επαρκείς υπηρεσίες υγείας και υγιεινής, και ως εκ τούτου σε χωματερές βλαβερές για το περιβάλλον.

Ένα μεγάλο ποσοστό των φτωχών στις πόλεις είναι στριμωγμένοι σε ακατάλληλες συνθήκες στέγασης, συχνά σε παράνομους δικτυακούς τόπους, όπως απότομους λόφους, πεδιάδες πλημμυρών, ή περιοχές που έχουν μολυνθεί από τη βιομηχανική ρύπανση. Οι περισσότερες από τις παραγκουπόλεις (φαβέλας) των μεγάλων πόλεων της Βραζιλίας έχουν αυτό το προφίλ όπου υπολογίζεται ότι ζουν 1.500.000 εκατομμύρια άνθρωποι οι οποίοι δεν επιλέγουν το μέρος από άγνοια, αλλά επειδή είναι το μόνο μέρος που μπορούν να αντέξουν οικονομικά για να χτίσουν ή να νοικιάσουν τα σπίτια τους.

Η ελπίδα για μία καλύτερη ζωή ώθησε φτωχούς αγρότες και εργάτες να χτίσουν, σε μία άναρχη και αυθαίρετη, χωρίς ιδιοκτησιακό καθεστώς, δόμηση, τα σπίτια τους στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Αυτές οι περιοχές είναι προσιτές μόνο στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα επειδή είναι ανθυγιεινές και επικίνδυνες. Αν και είναι συχνά παράνομο να καταλάβουν αυτές τις περιοχές, οι φτωχοί είναι απίθανο να υποστούν έξωση, δεδομένου ότι έχουν πολύ χαμηλό κόστος ευκαιρίας για τους ιδιοκτήτες, άρα υπάρχουν οικονομικά συμφέροντα που κρατούν τον κόσμο εγκλωβισμένο στις φαβέλες, ενώ συμμορίες που ξεπήδησαν από τις φυλακές της Βραζιλίας αναπληρώνουν το κενό και παίζουν το ρόλο του κράτους.

Το νερό που χρησιμοποιείται από τους κατοίκους των περιοχών αυτών τείνει να είναι ακατέργαστο, και τα ανθρώπινα περιττώματα και τα απόβλητα των νοικοκυριών ανεπαρκώς απορρίπτονται. Η κατάσταση στις περιοχές αυτές είναι υπεύθυνη για τα υψηλά επίπεδα των παθογόνων μικροοργανισμών, επιφέροντας ένα μεγάλο ποσοστό

των ενδημικών ασθενειών, όπως διάρροια, δυσεντερία, τυφοειδής πυρετός, εντερικά παράσιτα, και τροφική δηλητηρίαση.

Το μεγαλύτερο μέρος της παγκόσμιας προσοχής στα προβλήματα του περιβάλλοντος της Βραζιλίας έχει επικεντρωθεί στην περιοχή του Αμαζονίου. Η στρατηγική στην περιοχή του Αμαζονίου έχει μια ισχυρή γεωπολιτική συνιστώσα, καθώς και οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις που προκύπτουν είναι εντελώς δυσανάλογες σε σχέση με τη συμβολή του στην ανάπτυξη του εθνικού προϊόντος.

Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η χώρα κατέχει την τελευταία μεγάλη συνεχή επέκταση των τροπικών δασών στον κόσμο. Η μεγάλης κλίμακας συρρίκνωση του τροπικού δάσους που προκύπτει από την εκμετάλλευση και εμπορική διευθέτηση της γης μπορεί να δημιουργήσει σε τοπικό, περιφερειακό, ή ακόμη και παγκόσμιο επίπεδο, τεράστια περιβαλλοντικά προβλήματα.

Κάτω από το στρώμα της οργανικής ύλης από την φυτική γη, τα εδάφη στην περιοχή του Αμαζονίου είναι φτωχά. Έτσι η γεωργική εκμετάλλευση τείνει να εξαντλήσει γρήγορα τα θρεπτικά συστατικά του εδάφους, με αποτέλεσμα την απότομη μείωση των αποδόσεων. Όταν συμβαίνει αυτό, η υποβαθμισμένη περιοχή έχει εγκαταλειφθεί. Μεταγενέστερες ανακτήσεις είναι δύσκολες και δαπανηρές.

Ο κύριος λόγος για την παγκόσμια προσοχή στην αποψίλωση των δασών του Αμαζονίου έχει σχέση με τον παγκόσμιο αντίκτυπο του. Υπάρχει ο φόβος ότι μια μεγάλης κλίμακας απομάκρυνση του τροπικού δάσους θα συμβάλει σημαντικά στο φαινόμενο του θερμοκηπίου και σε σημαντική απώλεια της βιοποικιλότητας. Κοπή και κάψιμο σημαντικών τμημάτων του δάσους σημαίνει απελευθέρωση μεγάλων ποσοτήτων διοξειδίου του άνθρακα στην ατμόσφαιρα, αυξάνοντας το φαινόμενο του θερμοκηπίου. Η μεγάλης κλίμακας απομάκρυνση των τροπικών δασών μπορεί επίσης να επιφέρει μείωση της βιοποικιλότητας. Η αποψίλωση των δασών επηρεάζει τους πληθυσμούς και τις περιοχές εμφάνισης ενός μεγάλου αριθμού φυτικών και ζωικών ειδών. Περισσότερο από το ήμισυ των ειδών στον πλανήτη μας, πολλά από τα οποία δεν έχουν ακόμη καταγραφεί και μελετηθεί, βρίσκονται σε τροπικά δάση του κόσμου.

Η πρόσφατη εντατικοποίηση της αποψίλωσης των δασών έλαβε χώρα κυρίως στα ανατολικά-νοτιοανατολικά-νότια-νοτιοδυτικά της περιμέτρου της περιοχής του Αμαζονίου. Το τροπικό δάσος είχε καταστραφεί κυρίως από την βοοειδή

κτηνοτροφία, ανταποκρινόμενη στην διέγερση των επίσημων κινήτρων και επιδοτήσεων, από τους μετανάστες που απελάθηκαν, από τις αλλαγές ή από τις σκληρές συνθήκες στις περιοχές καταγωγής τους, και πήγαν στον Αμαζόνιο για αναζήτηση γης, από τους υλοτόμους που ενδιαφέρονται για πολύτιμο ξύλο, από τις επιχειρήσεις εξόρυξης, από τους κερδοσκόπους γης, από μεταλλοδίφες σε αναζήτηση χρυσού και άλλων μεταλλευμάτων και από την εφαρμογή των υδροηλεκτρικών έργων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στη δεκαετία του 1970, η Βραζιλία ενέκρινε την θέση ότι η ρύπανση και η υποβάθμιση του περιβάλλοντος ήταν ένα τίμημα που άξιζε να πληρωθεί χάρη της ανάπτυξης. Μέχρι πρόσφατα, η άποψη αυτή παρέμεινε αρκετά συχνή μεταξύ της χάραξης πολιτικής της χώρας. Υπήρχε επίσης η άποψη, η οποία εξακολουθεί να είναι αποδεκτή σε ορισμένους κύκλους, ότι το περιβαλλοντικό ερώτημα είναι περισσότερο ένα όπλο που χρησιμοποιείται από τις ξένες δυνάμεις για να περιορίσει την ανάπτυξη της χώρας...

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1970, η Βραζιλία γνώρισε μια ραγδαία αύξηση των μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ) που ασχολούνται με το περιβάλλον. Μέχρι το 1990 υπήρχαν περίπου 700 ΜΚΟ, εκ των οποίων 90% βρίσκονταν στα αστικά κέντρα νοτιοανατολικά και νότια. Πολλές είναι ερασιτεχνικές και αναποτελεσματικές, αλλά μερικές είναι άκρως επαγγελματικές και έχουν μια εντυπωσιακή επίδραση στην εγχώρια κοινή γνώμη. Διαπιστώνεται λοιπόν, ότι η οικονομική ανάπτυξη πρέπει να είναι με προδιαγραφές, πρέπει να είναι ελεγχόμενη. Δεν είναι μόνο η ανεύρεση εργασίας που σου εξασφαλίζει ένα καλύτερο βιοτικό επίπεδο αλλά και η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος πέρα από τις οικονομικές ανέσεις και απολαβές ενός ευνοούμενου και αναπτυσσόμενου κράτους

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑ ΥΓΕΙΑΣ

Ένας από τους κύριους σκοπούς της οικονομικής ανάπτυξης είναι η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου του μέσου πολίτη μιας χώρας. Εκτός από την επίτευξη υψηλότερου κατά κεφαλήν εισοδήματος μέσα σε ένα λογικό σύστημα ιδίων κεφαλαίων (δηλαδή,

αποφεύγοντας έτσι την υπερβολική συγκέντρωση του ποσού εισοδήματος), ένας σημαντικός στόχος είναι επίσης να προσφέρει στο μέσο πολίτη ένα αξιοπρεπές μέρος της εκπαίδευσης και της υγείας. (Werner,2008).

Ακόμη και αν τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι μαζί με την οικονομική ανάπτυξη και την αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος υπάρχει μια γενική βελτίωση των συνθηκών υγείας, ένα σημαντικό ερώτημα αφορά το βαθμό της συμμετοχής σε αυτές τις βελτιώσεις από όλες τις εισοδηματικές ομάδες. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο θα εξεταστεί το πώς η οικονομική ανάπτυξη της Βραζιλίας έχει εκδηλωθεί στον τομέα της υγείας και του συστήματος περίθαλψης. Θα εξετάσουμε πρώτα τη γενική εξέλιξη των μητρικών υγείας της Βραζιλίας. Αυτό ακολουθείται από μια έρευνα της κατανομής των πόρων της χώρας για την υγειονομική περίθαλψη και την εξέλιξη του συστήματος παροχής υγείας.

Η υγεία του πληθυσμού της Βραζιλίας έχει βελτιωθεί σημαντικά σε όλο τον 20^ο αιώνα. Ο **πίνακας 5.3** δείχνει ότι το προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση που αυξήθηκε από 43 χρόνια το 1930 σε 72 χρόνια, το 2006. Ο **Πίνακας 5.4** δείχνει επίσης μια δραματική μείωση της βρεφικής θνησιμότητας από 158 ‰ το 1930 σε 29 ‰ το 2006. Ωστόσο, ακόμη και αυτή η βελτίωση άφησε ουσιαστικά πίσω τη Βραζιλία σε σχέση με άλλες βιομηχανικές χώρες και κάτω από το μέσο όρο της υπόλοιπης Λατινικής Αμερικής. Και πάλι, στα νοτιοανατολικά της Βραζιλίας είχαν χαμηλότερα ποσοστά βρεφικής θνησιμότητας από την Λατινική μέση Αμερική. Η αξιολόγηση από την InterAmerican Development της κατάστασης της υγείας της Λατινικής Αμερικής στη δεκαετία του 1990 θα μπορούσε να ισχύει και για τη συγκεκριμένη περίπτωση της Βραζιλίας, όταν κατέληξε στο συμπέρασμα ότι *"η Λατινική Αμερική και η Καραϊβική θα έπρεπε σαφώς να παρουσιάσουν μείωση της παιδικής θνησιμότητας, αύξηση του προσδόκιμου ζωής, καθώς και βελτίωση της ιατροφαρμακευτικής κάλυψης κατά τη διάρκεια των τελευταίων τριάντα ετών, βάση τα επίπεδα της εκπαίδευσης και του εισοδήματος, η περιοχή θα πρέπει να απολαμβάνει πολύ καλύτερη κατάσταση της υγείας. Αντ 'αυτού, οι χώρες έχουν σοβαρά προβλήματα περιορισμένης κάλυψης, χαμηλή ή μείωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών, καθώς και κλιμάκωση του κόστους. "*

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.3: ΠΡΟΣΔΟΚΙΜΟ ΖΩΗΣ

	1930-40	1940-50	1950-60	1960-70	1970-80	1998	2006
Brazil	42.74	45.90	52.37	52.67	60.08	67.91	71.97
Northeast	37.17	38.69	43.51	44.38	51.57		66.70
Southeast	44.00	48.81	56.96	56.89	63.59		70.10
Latin Amer.				55.2		69.0	72.00
Industrial Countries				68.6		73.8	77.00

Source: IBGE, *Estatísticas Históricas do Brasil: Brasil em Números*, 1998; UNDP, *Human Development Report*, 1997.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.4: ΠΑΙΔΙΚΗ ΘΝΗΣΙΜΟΤΗΤΑ

INFANT MORTALITY (PER THOUSAND)

	1930-40	1940-50	1950-60	1960-70	1970-80	1994	2006
Brazil	158.3	144.7	118.1	116.9	87.9	40.0	28.6
Northeast	178.7	174.3	154.9	151.2	121.4	63.1	38.2
Southeast	152.8	132.6	99.9	100.2	74.5	26.8	18.9

Source: IBGE, *Estatísticas Históricas do Brasil: Brasil em Números*, 1998; UNDP, *Human Development Report*, 1997; and World Bank, *World Development Report*.

Note: 1996: United States 13; Germany 5; Sweden 4; United Kingdom 6; Mexico 32; Latin America 38.

Οι βελτιώσεις που έγιναν ήταν ότι υπήρξε μια σημαντική αύξηση του ποσοστού του πληθυσμού με πρόσβαση σε ασφαλές νερό από το 33% του πληθυσμού το 1970 σε 82% το 2005. Η πρόσβαση σε εγκαταστάσεις υγιεινής, όμως, το οποίο ανήλθε σε 26,6% το 1970, ήταν ακόμα μόνο 40% το 1995, το οποίο είναι σημαντικά χαμηλότερο από τις βιομηχανικές χώρες ή χώρες της Λατινικής Αμερικής κατά μέσο όρο (Πίνακας 5.5). Ο πληθυσμός ανά γιατρό και ανά νοσοκόμο στη Βραζιλία ήταν σημαντικά υψηλότερος από ό, τι στις βιομηχανικές χώρες ή την Αργεντινή (Πίνακας 5.6). Οι συνολικές δημόσιες δαπάνες για την υγεία ως ποσοστό του ΑΕΠ ήταν πολύ χαμηλότερες στη Βραζιλία τη δεκαετία του 1990 από ό, τι στις Ηνωμένες Πολιτείες, την Αργεντινή, το Μεξικό ή (Πίνακας 5.7).

Η δομή της θνησιμότητας στη Βραζιλία έχει αλλάξει κατά το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα, αντανakλώντας το επιδημιολογικό πρότυπο που σχετίζεται με αλλαγές στη δημογραφική διάρθρωση του πληθυσμού. Στο προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση, υπάρχει μια αύξηση των ασθενειών που σχετίζονται με χρόνιες εκφυλιστικές παθήσεις. Ωστόσο, σε σύγκριση με πιο ανεπτυγμένες οικονομικά περιοχές (Ευρώπη)

ή την Αμερική ως σύνολο (βλ. Πίνακα 5.8), θα πρέπει να σημειωθεί ότι ένα μεγάλο ποσοστό από τις αιτίες θανάτου στη Βραζιλία τη δεκαετία του 1990 εξακολουθούσε να σχετίζεται με χαμηλά επίπεδα διαβίωσης για μια μεγάλη μάζα του πληθυσμού, όπως η χρόνια αποφρακτική πνευμονική νόσος, ασθένειες πεπτικού συστήματος κτλ.

TABLE 5.5 ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ (ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ)

	πρόσβαση σε ασφαλές νερό		Πρόσβαση σε εγκαταστάσεις υγιεινής		
	1980	1995	1980	1995	2004
Brazil	82				41 90
United States	90	98	98	98	85
United Kingdom	100				96
Germany					100
Mexico	83				66
Latin America	75				61

Source: World Bank. *World Development Report*; UNDP. *Human Development Report*, 1997.

TABLE 5.6 ΠΡΟΦΙΛ ΥΓΙΕΙΑΣ,
1988-1991

	Population Per Doctor	Population Per Nurse	Prevalence of Child Malnutrition (percentage of children under 5)
Brazil	847	3.448	6
Chile	943	3.846	1
Argentina	329	1.786	5
Mexico	621		8
Canada	446		
Sweden	395		
Denmark	360		
United States	470(1984)	70	
Germany	380(1984)	230	

Source: World Bank. *World Development Report*.

TABLE 5.7 ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΓΙΕΙΑ ΩΣ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ ΑΕΠ, 1998-2003

	1998	2003
Brazil	1.9	3.4
Argentina	4.3	4.3
United States	6.6	
United Kingdom	5.8	
Sweden	7.2	
Mexico	2.8	

Source: World Bank. *World Development Report*, 1999, 2004.

Όσον αφορά την **νοσηλεία**, ανησυχεί ότι έχει βρεθεί ότι 25,8% των νοσηλειών σχετίζονται με την εγκυμοσύνη και επιπλοκές τοκετού. Αναπνευστικές ασθένειες

(16%), ασθένειες του κυκλοφορικού συστήματος (9.96%), και λοιμώδη και παρασιτικά νοσήματα (8,79%) παρέχουν μια εικόνα της Βραζιλίας επιδημιολογικού προτύπου, όπου χρόνιες εκφυλιστικές παθήσεις συνυπάρχουν με λοιμώδη και παρασιτικά νοσήματα, λόγω των κοινωνικών χασμάτων που εξακολουθούν να επικρατούν. Εν ολίγοις, τα προβλήματα υγείας στη Βραζιλία καλύπτουν τόσο την ασθένεια των βρεφών και των παιδιών (όπως διάρροια), όσο και τις χρόνιες και εκφυλιστικές ασθένειες της γήρανσης του πληθυσμού. Καθώς η χώρα περνά μέσα από την επιδημιολογική μετάβαση στα χαρακτηριστικά των ασθενειών του αναπτυσσόμενου κόσμου για τις βιομηχανικές χώρες, τα δύο σύνολα των προβλημάτων υγείας πρέπει να αντιμετωπιστούν. Περιφερειακές διαφορές επίσης θα επιδεινώσουν το κόστος αυτής της μετάβασης. Ενώ οι πλουσιότερες περιφέρειες νοτιοανατολικά και νότια διαθέτουν στατιστικά στοιχεία για την υγεία παρόμοια με αυτά του ανεπτυγμένου κόσμου, οι φτωχότερες περιοχές βόρεια και βορειοανατολικά διαθέτουν παρόμοια πρότυπα για την υγεία, όπως εκείνα που βρίσκονται στις φτωχές χώρες της Αφρικής, όπως η Αιθιοπία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.8 ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΙΤΙΕΣ ΘΑΝΑΤΟΥ (ΠΟΣΟΣΤΑ)

	Brazil (1994)	The America 1998)	Europe (1998)	US (2003)
Καρδιακά προβλήματα	7.7	17.9	25.5	27.9
εγκεφαλοπάθειες	9.3	10.3	13.7	6.4
ΜΟΛΥΝΣΕΙΣ ΑΝΑΠΝΕΥΣΤΙΚΟΥ	9.1	4.2	3.6	5.1
AIDS	4.5	1.8	0.2	
Χρόνια αναπνευστικά	7.1	2.8	2.7	5.1
διάρροια	4.2	2.0	0.7	
Περιγγενητικές συνθήκες	4.2	2.6	1.2	
φυματίωση		1.0	0.6	
καρκίνος		3.2	4.2	
Αυτοκινητιστικά ατυχήματα	3.3	3.1	1.9	4.4
Άλλο	49.4	51.1	45.7	
σύνολο	100.0	100.0	100.0	

* Source: IBGE, *Brasil em Numeros* (Rio de Janeiro: IBGE, 1997); WHO, *The World Health Report BP9*.

Οι **δαπάνες για την υγεία** στη Βραζιλία αυξήθηκαν από 1% έως 2 % του ΑΕΠ το 1950 σε περίπου 6% στα μέσα της δεκαετίας του 1980⁶⁶. Σε απόλυτους όρους, οι δαπάνες για την υγεία της Βραζιλίας κατά κεφαλήν ανήλθαν σε 80 δολάρια το 1982, ενώ εκείνη τη στιγμή οι Ηνωμένες Πολιτείες δαπανούσαν 15 φορές πιο πολύ. Αξίζει

⁶⁶(σε σύγκριση με 11% οι Ηνωμένες Πολιτείες, 9,2% στη Δυτική Γερμανία, 9,7% της Αργεντινής, και το 10% στη Σουηδία).

να σημειωθεί ότι, όταν η κυβέρνηση της Βραζιλίας πέρασε μόνο το 1% του ΑΕΠ για την υγεία το 1950, οι περισσότεροι από τους πόρους αυτούς πήγαν σε προληπτική ιατρική και στη δημόσια υγεία. Στις επόμενες τέσσερις δεκαετίες, το μεγαλύτερο μέρος της αύξησης των δαπανών για την υγεία συνέβη σε ατομική θεραπευτική ιατρική, έτσι ώστε από το 1982, αντιπροσώπευαν περίπου το 85% των συνολικών δαπανών για την υγεία. Δεδομένου ότι οι περισσότερες ιατρικές υπηρεσίες που παρέχονταν από το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, η οποία κάλυπτε κυρίως τους εργαζόμενους και τους εργαζόμενους στον επίσημο τομέα της οικονομίας, η κυβέρνηση ενίσχυσε την ανισότητα με την παραμέληση προληπτικών υπηρεσιών που έχουν σχεδιαστεί για να κρατήσουν τους ανθρώπους από το να αρρωσταίνουν. Ως εκ τούτου, οι δικαιούχοι από την αύξηση των δαπανών για την υγεία ήταν κυρίως τα μεσαία και ανώτερα εισοδηματικά στρώματα των αστικών κέντρων στη Βραζιλία, οι οποίοι συγκεντρώνονται στην πλουσιότερα νοτιοανατολικά. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου υπήρξε ένας αγώνας μεταξύ του Υπουργείου Υγείας, το οποίο προσπάθησε να ασχοληθεί με σημαντικότερα προβλήματα δημόσιας υγείας (όπως φυματίωση, άλλες λοιμώξεις και παρασιτικές ασθένειες, γρίπη, πνευμονία, βρογχίτιδα, διαρροϊκές ασθένειες), και το Υπουργείο Κοινωνικών Ασφάλεια και INAMPS, η οποία εκπροσωπεί ιατρικά και νοσοκομειακά συμφέροντα.

Στο Σύνταγμα του 1988 δηλώθηκε το δικαίωμα να είναι "*καθολική και ίση πρόσβαση σε (υγεία). . . υπηρεσίες*, "ανεξάρτητα από εισόδημα ή το επάγγελμα ενός ατόμου. Η ολοκληρωμένη **INAMPS** και **MOH**, δημιούργησε το **SUS** (ενιαίο σύστημα υγείας), και δήλωσε ότι όλες οι υπηρεσίες υγείας θα πρέπει να παρέχονται από τους δήμους, με την τεχνική και οικονομική βοήθεια της ομοσπονδιακής κυβέρνησης και των μεμονωμένων κρατών. Το SUS είναι μια ενοποίηση των προσπαθειών που ξεκίνησε κάτω από το AIS και SUDS. Αυτό πιστώνεται από μερικούς με τη βελτίωση του συντονισμού και της αποτελεσματικότητας όσον αφορά την παροχή και την τόνωση της αποκέντρωσης (κοινοτισμού), ένα σημαντικό στοιχείο σε μια ομοσπονδιακή χώρα του μεγέθους της Βραζιλίας. Σύμφωνα με τις υπηρεσίες SUS, οι δημοτικές αρχές αναμένεται να αποτελέσουν ένα "ενιαίο σύστημα," που είναι υπεύθυνο για τη διαχείριση των δημόσιων υπηρεσιών υγείας και αφήνοντας πιο γενικά καθήκοντα στην κεντρική κυβέρνηση. Εντοπίζουμε, επομένως δύο κύριες επιπτώσεις της μεταρρύθμιση της υγείας: πρώτον, η κάλυψη επεκτάθηκε σε όλους τους πολίτες και, αφετέρου, οι διατάξεις της υγειονομικής περίθαλψης έχουν αποκεντρωθεί.

Ο **ιδιωτικός τομέας** μπορεί επίσης να συμμετέχει στη δομή SUS με συμπληρωματικό τρόπο, ως πάροχος. Η σχέση μεταξύ των δημόσιων και των διαχειριστών ιδιωτικών παροχών ήταν να δοθεί από τις συμβάσεις και τις πληρωμές που πραγματοποιούνται με τη μορφή αμοιβή-για-υπηρεσία. Λόγω των συνεχιζόμενων προβλημάτων στον τομέα των υπηρεσιών υγείας που παρέχονται σε δημόσιους χώρους (όπως έλλειψη γιατρών σε βασικές υπηρεσίες φροντίδας), το ιδιωτικό σύστημα συνέχισε να αυξάνεται, παρέχοντας σε μεσαία και ανώτερα εισοδήματα ατόμων που αγοράζουν παροχές υγείας και για ανθρώπους στην επίσημη αγορά εργασίας, για τους οποίους οι εργοδότες παρέχουν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Ο ιδιωτικός τομέας παρέχει πρωτοβάθμια και υπηρεσίες νοσηλείας. Ωστόσο, για τις υπηρεσίες που απαιτούν υψηλότερη τεχνολογία, ακόμα και αυτές οι ομάδες χρησιμοποιούν τις δημόσιες υπηρεσίες υγείας, λόγω της μη διαθεσιμότητας τους στον ιδιωτικό τομέα. Έτσι, παραδόξως, οι χαμηλές εισοδηματικά τάξεις και οι άνθρωποι από την ανεπίσημη αγορά εργασίας έχουν λίγες ευκαιρίες για να αποκτήσουν πρόσβαση σε αυτά τα είδη των δημόσιων υπηρεσιών. Στις περισσότερες περιπτώσεις, δεν έχουν τις απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με τις ανάγκες τους για τις υπηρεσίες αυτές, ακόμα και αν έχουν αυτό, δεν έχουν τα μέσα για την επίτευξή τους ⁶⁷(Werner,2008)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σε αυτό το κεφάλαιο περιγράφεται η κατάσταση της υγείας του πληθυσμού της Βραζιλίας και το σύστημα υγείας, καθώς και τις επιπτώσεις τους για την αναπτυξιακή διαδικασία. Παρά το γεγονός ότι υπήρξαν σημαντικές βελτιώσεις κατά τις τελευταίες δεκαετίες, η Βραζιλία εξακολουθεί να έχει επιδημιολογικό προφίλ από λοιμώδη και παρασιτικά νοσήματα (χολέρα, ελονοσία, κλπ.), λόγω της έλλειψης επαρκών υποδομών υγιεινής. Αυτό το σχέδιο είναι στενά συνδεδεμένο με την υψηλή συγκέντρωση κατανομής του εισοδήματος της Βραζιλίας. Ενώ τα μεσαία και ανώτερα εισοδηματικά στρώματα μπορούν να αγοράσουν παροχές υγείας και να χρησιμοποιήσουν το είδος της υγειονομικής περίθαλψης που είναι παρόμοια με εκείνη που χρησιμοποιείται στις προηγμένες βιομηχανικές χώρες, οι φτωχοί των

⁶⁷Έχει εκτιμηθεί ότι στα μέσα της δεκαετίας του 1990 περίπου 37 εκατομμύρια κάτοικοι χρησιμοποίησαν το ιδιωτικό σύστημα (περίπου 23% του πληθυσμού).

πόλεων και ο αγροτικός πληθυσμός έχει περιορισμένη πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες υγείας, οι οποίες είναι ως επί το πλείστον αρκετά επισφαλείς.

Κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες του εικοστού αιώνα, κυρίως μετά την καθιέρωση του Συντάγματος του 1988, η Βραζιλία εφαρμόζει μια θεσμική μεταρρύθμιση της υγείας για την προώθηση της ισότητας και της αποτελεσματικότητας στην παροχή της υγειονομικής περίθαλψης. Η μεταρρύθμιση αυτή είχε μόνο περιορισμένη επιτυχία λόγω της έλλειψης επαρκούς εφαρμογής από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση. Για παράδειγμα, οι ιδιοτροπίες της νομοθεσίας οδήγησαν σε σπατάλη των πόρων και η διανομή τους έγινε όλο και πιο αποκεντρωμένη. Κατά ειρωνικό τρόπο, ο σκοπός αυτής της αποκέντρωσης ήταν να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα στην παροχή υγείας.

Συμπερασματικά λοιπόν, διαπιστώνουμε ότι η βελτίωση της κατάστασης της υγείας μιας αναπτυσσόμενης χώρας δεν εξαρτάται μόνο από το **ποσοστό των πόρων** που διατίθενται για τους υγεία, αλλά και για το **πώς** αυτοί οι πόροι δαπανώνται και ποιος έχει πρόσβαση σε αυτά. Υψηλή συγκέντρωση του εισοδήματος της Βραζιλίας έχει οδηγήσει σε στρέβλωση των δαπανών για την υγεία, με έμφαση στην θεραπευτική ιατρική εις βάρος της προληπτικής ιατρικής, και ο πληθυσμός των υψηλότερων εισοδημάτων είναι σε θέση να χρησιμοποιήσει τις υποδομές υγείας της χώρας προς όφελός του, συχνά εις βάρος των αναγκών των ομάδων με χαμηλότερο εισόδημα.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Στη Βραζιλία, το **ποσοστό αλφαριθμητισμού** του ενεργού πληθυσμού αυξήθηκε από 43% το 1940 σε 80% το 1990, και οι βελτιώσεις στο προφίλ της εκπαίδευση του ενήλικου πληθυσμού συνοδεύεται με την αύξηση των ποσοστών. Οι μέσοι αλφαριθμητισμού ποικίλουν μεταξύ των περιφερειών και μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών, με τα χαμηλότερα επίπεδα στις αγροτικές περιοχές της βορειοανατολικής Βραζιλίας. Αυτή η θετική εξέλιξη σηματοδοτεί την συσσώρευση ανθρώπινου κεφαλαίου. Ένα άτομο με πτυχίο πανεπιστημίου έχει συσσωρεύσει μεγαλύτερη γνώση και αποτελεί εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό από

ό, τι αυτός που έχει ολοκληρώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Η βασική εκπαίδευση, ωστόσο, παραμένει το πρώτο βήμα για επενδύσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο.

Αναλυτικότερα η Βραζιλία κατόρθωσε να αυξήσει τους μαθητές στην **πρωτοβάθμια εκπαίδευση** κατά 75 ποσοστιαίες μονάδες, από το 29% της ηλικιακής ομάδας το 1930 με 104% το 1937. Η μεγάλη πτώση το 1960 προέκυψε από την αναδιάρθρωση του εκπαιδευτικού συστήματος λόγω του ότι προστέθηκε στον πρώτο κύκλο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης η πρωτοβάθμια κατηγορία. Τα τριτοβάθμια στοιχεία καλύπτουν όλους τους προπτυχιακούς φοιτητές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Μόνο το 1% της ηλικιακής ομάδας είχε εγγραφεί το 1930, αυτό αυξήθηκε σε 4% το 1970 και περιορίζεται στο 13% το 1980, τα ποσοστά εγγραφής στα πανεπιστήμια παρέμειναν στάσιμα κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980.

Το οικογενειακό υπόβαθρο ενός μαθητή, οι κοινωνικό-οικονομικοί παράγοντες, η αναλογία μαθητή-δασκάλου και διαθεσιμότητα των βιβλίων και των υλικών επηρεάζουν την πορεία του εκπαιδευτικού συστήματος. Μια πρώτη προσέγγιση (επίσης ένα μέτρο της ποιότητας στην εκπαίδευση) είναι το πόσο φοιτητές παρακολουθούν πλήρη προγράμματα σπουδών. Υψηλά ποσοστά επανάληψης και πολλές εγκαταλείψεις μαθημάτων οδοτούν χαμηλή αποδοτικότητα στην παραγωγή πτυχιούχων. Σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες πολύ λίγοι φοιτητές κατορθώνουν να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους ή επαναλαμβάνουν τα έτη σπουδών τους⁶⁸. Φοιτητές από χαμηλά εισοδηματικά στρώματα και αγροτικές περιοχές έχουν τη μεγαλύτερη πιθανότητα να εγκαταλείψουν το σχολείο.

Μελέτησαν επίσης την ποιότητα της σχολικής εκπαίδευσης της Βραζιλίας. Πιο εντυπωσιακά αποτελέσματα φανερώνουν μεγάλες περιφερειακές ανισότητες. Στις αγροτικές περιοχές της βορειοανατολικής Βραζιλίας το 59% των 11ετών δεν είχε παρακολουθήσει ποτέ σχολείο το 1970, σε σύγκριση με μόνο το 8% στις νότιες αστικές περιοχές. Παιδιά ολοκλήρωσαν 0,7 χρόνια της σχολικής εκπαίδευσης στην αγροτική βορειοανατολικά και 4,5 στη νότια. Τα έτη εκπαίδευσης επίσης, διαφέρουν μεταξύ των περιφερειών, των αγροτικών και αστικών περιοχών. Κατά μέσο όρο, η

⁶⁸. Η Βραζιλία είχε ρυθμό επανάληψης το 1974 από 24% για την πρώτη τάξη, 17% για το δεύτερο και 11% για το πέμπτο. Έτσι, χωρίς επανάληψη, 24 τοις εκατό περισσότερα παιδιά θα μπορούσαν να έχουν γίνει δεκτοί στην πρώτη τάξη, χωρίς επιπλέον δαπάνες.

πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι λιγότερο από πέντε έτη εκπαίδευσης στην αγροτική βορειοανατολική Βραζιλία και 12^η νότια αστική. Η κοινωνία, σύμφωνα με μελέτες⁶⁹, κερδίζει άμεσα από την αύξηση της παραγωγικότητας των μορφωμένων εργαζομένων και είναι πολύτιμη η συνεισφορά τους στο εθνικό εισόδημα κατά την διάρκεια του επαγγελματικού τους βίου (Abreu & Verner 1997). Η επένδυση στην εκπαίδευση αποδίδει κοινωνικά οφέλη του 35,6% στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, 5,1% στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, 21,4% σε υψηλότερα επίπεδα. Αρκετά επιχειρήματα υποστηρίζονται από κυβερνητικές επιδοτήσεις χρηματοδότησης της εκπαίδευσης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η εκπαίδευση χρησιμεύει ακόμα ως ένα μέσο για την επίτευξη μεγαλύτερης ανάπτυξης ανεκμετάλλετου δυναμικού στη Βραζιλία. Η συζήτηση σε αυτό το κεφάλαιο έχει δείξει ότι η Βραζιλία θεωρείται υπολογίσιμη δύναμη έναντι των άλλων χωρών όσον αφορά την εκπαιδευτική απόδοση και ποιότητα. Το απόθεμα του ανθρώπινου κεφαλαίου μπορεί να ήταν πολύ χαμηλό και να μην είχε την αναμενόμενη επίδραση στην ανάπτυξη. Έτσι θα πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην εκπαίδευση και ειδικότερα στην ποιότητα του δημόσιου σχολικού συστήματος, συμπεριλαμβανομένων των μειωμένων συντελεστών επανάληψης και την ενθάρρυνση των μαθητών να μείνουν για περισσότερο από τα λίγα χρόνια που αναγκάζονται να επιλέξουν. **Αυξημένες και ανακατευθυνόμενες επιδοτήσεις για την εκπαίδευση, οι νόμοι της παιδικής εργασίας και οι σχετικές πολιτικές που ενθαρρύνουν τις επενδύσεις στον τομέα της εκπαίδευσης θα πρέπει να κατευθύνονται προς την ανάπτυξη και την ευημερία.** Η ενίσχυση της εκπαίδευσης θα πρέπει να θεωρείται αυτοσκοπό για την πολιτεία δεδομένου ότι είναι το καλύτερο όπλο για την καταπολέμηση της εγκληματικότητας⁷⁰.

⁶⁹ Η μελέτη, Berhman και Birdsall (1983) κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, για λόγους καθαρής θέσης η κυβέρνηση της Βραζιλίας θα επενδύει στην αγροτική εκπαίδευση? Αν ζητείται απόδοση, από την άλλη πλευρά, ότι θα επενδύσει για τις υψηλότερες αποδόσεις στην αστική εκπαίδευση και). δείχνει ότι η πρωτοβάθμια εκπαίδευση παρουσίασε την υψηλότερη κερδοφορία της κοινωνικής στη Βραζιλία το 1989

⁷⁰ Αρχές του 21ου αιώνα στις φαβέλες του Ρίου μετρούσαν 6.000 οπλισμένους ανήλικους που επιλέγουν ως μονόδρομο τα εγκληματικά μονοπάτια μην έχοντας άλλο τρόπο διαφυγής. Από το 1987

ΕΙΔΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Βραζιλία κατόρθωσε να επιτύχει αυτή την ταχεία ανάπτυξη πριν από το 1980, παρά τη ραγδαία αύξηση του πληθυσμού, τους κακούς κοινωνικούς δείκτες, τη διεστραμμένη κατανομή του εισοδήματος, τους περιορισμούς στο ισοζύγιο πληρωμών, τη διάχυτη κρατική παρέμβαση, και τα δύσκολα χρόνια του πληθωρισμού και των δημοσιονομικών ανισορροπιών. Το υψηλό εξωτερικό χρέος και η επιδείνωση της δημοσιονομικής έπαιξαν σίγουρα το ρόλο τους.

Ένα άλλο ζήτημα που εγείρεται είναι ότι η ανάπτυξη συνδέεται θετικά με το κεφάλαιο εισαγόμενων αγαθών και τείνει να επιβεβαιωθεί στα τελευταία στάδια της στρατηγικής της εκβιομηχάνισης υποκατάστασης των εισαγωγών. Τα αποτελέσματα επίσης από ορισμένους παράγοντες που σχετίζονται με τον δημόσιο τομέα έχουν ως εξής: η αυξημένη δημόσια αποταμίευση αποδείχθηκε να έχει μόλις ένα μικρό θετικό αντίκτυπο στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Πιο σημαντικά στοιχεία που περιλαμβάνονται διαχρονικά στην αποκέντρωση, στη μείωση των δαπανών της κεντρικής κυβέρνησης και στη βελτίωση των υποδομών.

Ο **πληθωρισμός** καταπολεμάται με το πάγωμα των τιμών και των μισθών και με την υποτίμηση του νομίσματος αλλά εκ του αποτελέσματος η συνεχής υποτίμηση μπορεί να δημιουργήσει εμπορικά πλεονάσματα και στην τελική να τον αυξήσει. Στην περίπτωση των ελλειμμάτων, η μείωση των υψηλών επιτοκίων και η αναπροσαρμογή του χρέους αποτελούν μία καλή συμφωνία. Από την άλλη πλευρά όμως, η διατήρηση υψηλών επιτοκίων για προσέλκυση ξένου κεφαλαίου και η υψηλή συναλλαγματική ισοτιμία αν και είναι ενάντια στην νομισματική πολιτική και ζημιώνουν το εμπορικό ισοζύγιο ωστόσο ελέγχουν τον πληθωρισμό. Άρα, το καλύτερο όπλο για την καταπολέμηση του πληθωρισμού είναι να μπει σε δεύτερη μοίρα, εφόσον πρώτα διορθωθούν τα κακώς κείμενα των δημοσιονομικών αγκυλώσεων, υπάρξει ευελιξία στην αγορά και σταθεροποίηση των προσδοκιών και της ψυχολογίας του καταναλωτή. Φυγή κεφαλαίων λόγω της πολιτικής και οικονομικής αστάθειας εντείνεται στις πληθωριστικές πιέσεις γιατί το κλίμα που επικρατεί είναι

έως το 2001 σκοτώθηκαν στο Ρίο 3.937 ανήλικοι. 50.000 σκοτώνονται το χρόνο (1 ανά 10 λεπτά)
θυμίζοντας πως η Βραζιλία δεν βρίσκεται σε εμπόλεμη ζώνη (exandasdocumentaries.com)

αβεβαιότητας, ανασφάλειας και απομάκρυνσης επενδύσεων. Σε αυτές τις καταστάσεις αστάθειας η μόνη που ευνοείται είναι η κερδοσκοπία.

Ο βαθμός τιμαριθμικής αναπροσαρμογής των τιμών που χαρακτήρισε την οικονομία στις τελευταίες δεκαετίες και επέτρεψε να αντιμετωπιστεί η επιτάχυνση και η αύξηση της μεταβλητότητας του πληθωρισμού θα μπορούσε να κρύβεται πίσω από αυτές τις διαπιστώσεις. Τα οικονομικά αποτελέσματα δείχνουν επίσης ότι δεν ήταν μετρήσιμη η επίδραση της εκπαίδευσης (ανθρώπινο κεφάλαιο) και επίμονες δημοσιονομικές ανισοροπίες παρέμειναν για χρόνια. Ένα αθέμιτο ήδη σχέδιο κατανομής του εισοδήματος επιδεινώθηκε μετά το 1960, ακόμη και σε περιόδους ιδιαίτερα μεγάλης αύξησης της παραγωγής. Οι κοινωνικοί δείκτες αποκαλύπτουν συνθήκες χειρότερες από την δικαιολογημένη αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος ⁷¹. Έρχεται ως έκπληξη το γεγονός ότι μια τέτοια οικονομία κατάφερε να αναπτυχθεί με πολύ υψηλούς ρυθμούς, με το καλούπι καλύτερης επίδοσης μεταξύ των αναπτυσσόμενων οικονομιών στο χρονικό διάστημα 1900 - 1973.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, όταν η οικονομία παρέμεινε στάσιμη, πολλοί από τους παράγοντες που είχαν συνοδεύσει τον υψηλό ρυθμό ανάπτυξης του παρελθόντος τώρα φαίνεται σημαντικά να εξηγούν την επιδείνωσή του. Η εκτεταμένη κρατική ιδιοκτησία επιχειρήσεων που παρέχουν αγαθά και υπηρεσίες ήρθε κάτω από την κριτική για αναποτελεσματικότητα. Οι επικριτές, επίσης, ξεχώρισαν την υποβάθμιση της ποιότητας της λήψης αποφάσεων της κυβέρνησης και την μερικόωςικανοποιητική παροχή βασικών υπηρεσιών όπως η υγεία και η εκπαίδευση

Πριν από τα μέσα της δεκαετίας του 1960, η συναλλαγματική ισοτιμία παρέμεινε γενικά μάλλον υπερτιμημένη, λόγω των φόβων σε μια ανεπιθύμητη, ασύμμετρη επίδραση της υποτίμησης σχετικά με τις δαπάνες και τα έσοδα, καθώς και για τις δυσμενείς επιπτώσεις της υποτίμησης στις τιμές του καφέ παγκοσμίως, δεδομένου του σημαντικού ρόλου της Βραζιλίας ως παγκοσμίως προμηθευτής καφέ. Υπερτίμηση ήταν λιγότερο έντονη στη δεκαετία του 1970 και του 1980, και σε

⁷¹ Η Βραζιλία έχει μία από τα πιο άνισες κατανομές εισοδήματος στον κόσμο και η ανισότητα έχει αυξηθεί κατά τις τελευταίες τρεις δεκαετίες. Το 1960 το πλουσιότερο 20% του πληθυσμού έλαβε το 55% της συνολικού ΑΕΠ, κατά μέσο όρο, ενώ το φτωχότερο 80% έλαβαν μόνο 3%. Το 1990 οι αριθμοί ήταν 65% και 2%.

μεγάλο βαθμό δικαιολογείται από τις ανησυχίες σχετικά με τη διαβίβαση των διαταραχών υποτίμηση για τις εγχώριες τιμές σε μεγάλο βαθμό, τιμαριθμοποίηση της οικονομίας.

Ένα επιπλέον συμπέρασμα είναι ότι οι παρεμβάσεις του Δ.Ν.Τ. τυχαίνουν ευρείας αποδοχής από καταστάσεις όπως ανεξέλεγκτης πορείας του πληθωρισμού, μειωμένης παραγωγής, δημοσιονομικού εκτροχιασμού, διογκωμένης διαφθοράς σε όλους τους τομείς και αδυναμίας αποπληρωμής του εξωτερικού χρέους. Στην ουσία αυτό συμβαίνει όταν το κράτος αποδεικνύεται ως ένα υπερχρεωμένο νοικοκυριό που δεν ανταπεξέρχεται στις υποχρεώσεις του γιατί δεν μπορεί να κάνει κουμάντο στα του οίκου του. Η κατάσταση αυτή επιτείνεται από την πολιτική αποσταθεροποίηση γιατί βασικός παράγοντας για προσέλκυση επενδύσεων και για ανάπτυξη στους παραγωγικούς τομείς είναι η πολιτική σταθερότητα. Οι μεταρρυθμίσεις σε σωστές βάσεις πραγματοποιούνται μόνο όταν υπάρχει στήριξη από τον πολιτικό, επιχειρηματικό και εργασιακό κόσμο. Βέβαια, σημαντικό ρόλο έχουν και οι διεθνείς συγκυρίες. Βέβαια, είναι δυνατόν, μια εξυγίανση και μία δημοσιονομική αναπροσαρμογή να ανατραπούν από τους διεθνείς οικονομικούς παράγοντες (πτώση χρηματιστηρίων, πετρελαϊκή κρίση)

Ένα καλό δίδαγμα είναι ότι η βραζιλιάνικη οικονομία το 2003-2006 βοήθησε τους πολύ φτωχούς με την ελαφρά αύξηση των μισθών των εργατών και με τα κοινωνικά προγράμματα και τους πολύ πλούσιους με τον έλεγχο του πληθωρισμού, τις επενδύσεις και την ανάπτυξη (αύξηση εγχώριας ζήτησης, αύξηση εξαγωγών). Αυτά σε συνδυασμό με την φορολογική επιβάρυνση, τον αυστηρό έλεγχο των κρατικών δαπανών, την επιβολή της δημοσιονομικής πειθαρχίας και τα χαμηλά επιτόκια δανεισμού έδωσαν την μεγάλη ώθηση στην βραζιλιάνικη οικονομία. Η αναδιαπραγμάτευση κρατικών χρεών, η ιδιωτικοποίηση ζημιωγόνων και ελλειμματικών κυβερνητικών επιχειρήσεων και τραπεζών, ο περιορισμός δημοσίων δαπανών, η διατήρηση των επιτοκίων δανεισμού σε χαμηλά επίπεδα συμβάλλουν στη δημιουργία πρωτογενών πλεονασμάτων

Μετά από δεκαετίες, όντας ο μεγαλύτερος εξωτερικός δανειστής ανάμεσα στις αναπτυσσόμενες οικονομίες, η Βραζιλία κατάφερε το 2008 να γίνει για πρώτη φορά **πιστωτής** (να εμφανίσει δηλαδή πιστωτικό υπόλοιπο). Στα μέσα του 2008 τόσο η Fitch, όσο και η Standard & Poor's, βαθμολόγησαν θετικά τη χώρα και κατέταξαν το

χρέος από κερδοσκοπικό στην επενδυτική κλίμακα. Οι τράπεζες κατά τη διάρκεια διακυβέρνησης του Lula εμφάνισαν ρεκόρ κερδοφορίας. Μέσα στη δίνη της Παγκόσμιας Οικονομικής Κρίσης που ταλανίζει κατά κύριο λόγο την Ευρωζώνη, η **Βραζιλία ξεπέρασε το 2011 τη Βρετανία** και είναι πλέον η έκτη μεγαλύτερη οικονομία του πλανήτη με ακαθάριστο προϊόν που φτάνει τα **2,52 τρισεκατομμύρια δολάρια**, ανέφερε ο Βραζιλιάνος υπουργός Οικονομικών, **Γκοϊντο Μαντέγα**. (www.iskra.gr)⁷²

Η αλληλένδετη και αμφίδρομη επίδραση όλων των τομέων, κοινωνικών, οικονομικών, περιβαλλοντολογικών, καταδεικνύει ότι η οικονομία είναι άμεσα συνυφασμένη με αυτούς και δέχεται ανάλογες επιδράσεις και κραδασμούς. Έχει παρελθόν που σημαίνει πως για τη λήψη μελλοντικών αποφάσεων θα πρέπει να ανατρέχουμε σε παρελθούσες παρόμοιες καταστάσεις και να αντλούμε πληροφορίες προκειμένου να αποφύγουμε επαναλαμβανόμενες λαθεμένες αποφάσεις ενώ τα σχέδια αντιμετώπισης κρίσης να συνθέτονται κατόπιν μελέτης αυτών. Η οικονομία δεν είναι μόνο αριθμοί. Πίσω από τους αριθμούς υπάρχουν έθνη, οικογένειες, φόβοι και προσδοκίες. Επίσης δεν υπάρχει τέλεια συνταγή για την οικονομία. Μπορεί όμως να υπάρχουν τέτοιες υποδομές ώστε να διατηρούνται τα κεκτημένα.

⁷²Το 2010 το ΑΕΠ της χώρας αυξήθηκε κατά 2,7% έναντι της ανάπτυξης κατά 0,8% στη Βρετανία. Σε τρέχουσες τιμές, το ΑΕΠ της Βραζιλίας είναι 2,52 τρισεκατομμύρια και της Βρετανίας 2,48 τρισεκατομμύρια.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ANDRADE, Regis de Castro. *Perspectivas sobre o estudo do populismo no Brasil*. Encontros com a Civilização Brasileira n.º 7, 1978.

BELLUZZO, Luiz Gonzaga M. e CARDOSO DE MELLO, João Manuel. *Reflexões sobre a crise atual*. Escrita Ensaio n. 2, São Paulo, 1977.

FISHLOW, Albert. *Algumas Reflexões sobre a Política Econômica Brasileira após 1964*. Estudos CEBRAP n.º 4, janeiro-março, 1974

FURTADO, Celso. *Formação Econômica do Brasil*. São Paulo. Companhia Editora Nacional, 1968.

FURTADO, Celso. *Análise do Modelo Brasileiro* Rio de Janeiro: Editora Civilização Brasileira, 1972.

KAHIL, Raouf. *Inflation and Economic Development in Brasil, 1946-1963*. Oxford. Clarendon Press, 1973.

LEFF, Nathaniel H. *The Brazilian Capital Goods Industry, 1929-1964*. Harvard University Press, 1968.

OLIVEIRA, Francisco de. *A economia da dependência imperfeita*. Rio de Janeiro. Graal, 1977.

REICHSTUL, Henri-Philippe e GOLDENSTEIN, Lidia. *Do complexo cafeeiro à industrialização*. Gazeta Mercantil, Edição Especial, 29 de abril de 1

TABI e Façanha, LUIZ Otávio. *A presença de grandes empresas na estrutura industrial brasileira*. Rio de Janeiro, dezembro, 1977

WERNER Baer, *The Brazilian economy, Growth and development*, Lynne Rienner Publishers, Boulder London, Sixth Edition, 2008

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

ABREU Marcelo, VERNER Dorte, *Long term Brazilian economic growth 1930-1994, Long term growth series, Development Center Studies, OCDE 1997*

MICHAEL P. Ryan *Patent Incentives, Technology Markets, and Public-Private Bio-Medical Innovation Networks in Brazil*, *The George Washington University, Law School, DC, USA*, *World Development Vol. 38, No. 8, pp. 1082-1093, 2010*

ΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

www.exandasdocumentaries.gr

www.economywatch.com

www.historyworld.net

www.iskra.gr

<http://www.ibge.gov.br/english/>

<http://www.ibge.gov.br/english/>

www.wikipedia.org